ALBUM

VAN

BUITENLANDSCHE LETTERVRUCHTEN.

1854.

VIERDE DEEL.

MIDDELBURG,
DE GEBROEDERS ABRAHAMS.
1854.

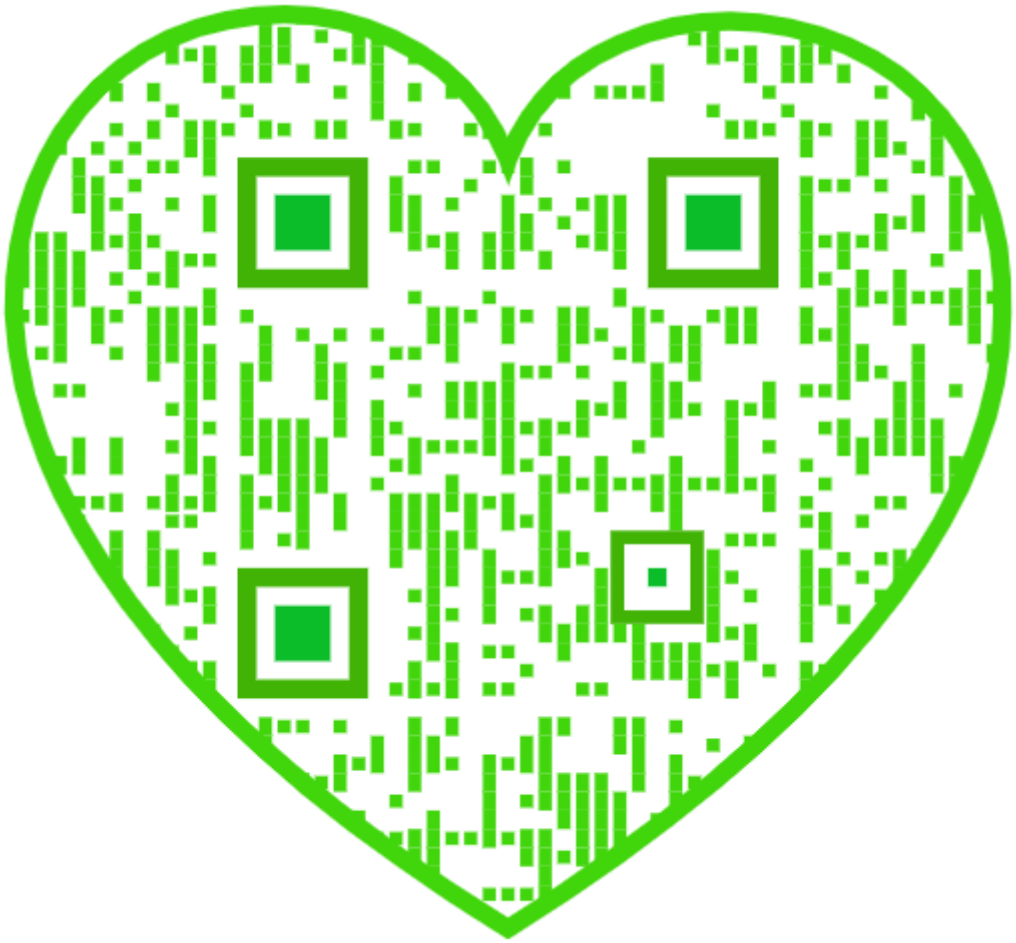

ALBUM

VAN

BUITENLANDSCHE LETTERVRUCHTEN.

1854.

VIERDE DEEL.

MIDDELBURG,
DE GEBROEDERS ABRAHAMS.
1854.

DE VOLKEN VAN EUROPA.

„ Daar waren dappere mannen ook vóór AGAMEMNON, helden vóór dat er een HOMERUS was om hen te bezingen," zegt de vorst van de dichteren des harten, HORATIUS. Niet minder waar is het dat er volken waren voor dat er een geschiedenis bestond — maatschappijen en volksstammen, waar het oog der beschaving nooit een blik op wierp. Sommige dier oude maatschappijen hebben hare zelfstandigheid verloren en zich opgelost in een volgenden en magtiger volksstroom, voor dat het licht der historie tot hare afzondering was doorgedrongen. Andere zijn van zelve verdwenen. Deze hebben geleefd, gestreden en zijn gestorven, ten eenen male verwijderd van elken zetel der beschaving, en zelfs geen legende omtrent hun bestaan hebben zij achtergelaten. Des menschen sterfelijkheid, de bestemming van ieder wezen om voorbij te gaan en te verdwijnen van de aarde als een damp, om plaats te maken voor anderen die zijne wijsheid erven en zijne vooroordeelen overnemen, is een algemeen erkende waarheid; maar de sterfelijkheid van volken, de dood van gansche geslachten, is een denkbeeld dat wij naauwelijks kunnen aannemen. Dat een gezin vermeerderen zal tot een geslacht, dat uit een enkelen duizenden en duizenden zullen geboren worden, schijnt aan ons menschen-verstand een eenvoudig en noodzakelijk gevolg toe; maar dat natien inkrimpen tot gezinnen en gezinnen tot enkele personen, tot dat de dood allen heeft weggerukt en de aarde een gansche phase

van het menschdom in haar schoot heeft opgenomen, dat denkbeeld is grootsch en plegtig, ja ontzagwekkend. En toch, dat denkbeeld mag ons niet verwonderen. Elke zaak wordt aannemelijk wanneer zij door feiten bewezen wordt, en ook hier getuigen nog ten huidigen dage de feiten. Het is nog niet zoo lang geleden dat de Guanches op de Kanarische eilanden, de laatste overblijfselen van een eenmaal bestaan hebbend ras, en de Guarras in Brazilie in hunne laatste wijkplaats zijn uitgestorven, en den adem uitbliezen aan de voeten van dat verhevener ras, dat de volheid der tijden naar hunne oorden had gevoerd.

Wij gewagen nog niet eens van de Miaou-tse in China en andere overblijfselen van aziatische rassen; het zelfde verschijnsel openbaart zich nog krachtiger in de Roodhuiden van Amerika, welks vroegere bewoners als onder onze oogen wegsterven. Met ieder jaar zien wij hen verder wegsmelten. Van de millioenen, die eenmaal de onmetelijke oevers der Mississippi bewoonden, zijn nog slechts eenige verspreide stammen over; en het is middagklaar dat, na weinige geslachten nog slechts, de Roodhuiden onder de vroegere bewoners dezer wereld zullen gerekend moeten worden. Vraagt men of dit waarlijk hun lot zal zijn? In de voorsteden van Mobile 1) en dolende door zijne straten, zult gij het overblijfsel van den stam der Choctaws vinden, wier eenige kleeding bestaat in huiden, die onder tenten van boomschors leven en slechts weinig meer ontwikkeld zijn dan de dieren des velds. Geen menschlievende pogingen om hen te beschaven baten; en te vergeefs zoekt men het middel om hen een eerlijk bedrijf te doen beginnen. Het leven in de wouden is voor hen gedaan; de blanke heeft bezit genomen van hunne jagtgronden, en zij leven thans voort, werkeloos als in een droom, en schijnen slechts te wachten tot ook hun tijd zal gekomen zijn. Zij staan stil en zullen nimmer meer voortgaan, en even als alles wat stil staat, worden zij onder den stroom der wereld bedolven. Zij waren genoeg voor het eerste tijdperk der bewoning van de nieuwe wereld. Zoo lang de

---

1) Een der oudste en voornaamste steden van den noord-amerikaanschen staat Alabama. VERT.

mensch slechts heer der wouden en der dieren moest zijn, waren de Roodhuiden voldoende; maar naauwelijks werd hen de pligt opgelegd zich zelve te veredelen, en de eerwaardige wouden in bouwvelden te herscheppen, of de Roodhuiden wisten, als door een geheimzinnige ingeving, dat hunne roeping was ten einde gebragt en zij zonken magteloos neder en bezweken, zonder eenig teeken van opgewekt leven te geven, onder den meedoogenloozen voet van den nieuw aangekomene, of sneuvelden in den fieren kamp tegen de apostelen eener beschaving, die zij haatten maar niet begrepen.

Lang vóór de geschiedenis van Europa — of liever in een tijdperk dat aan elke geschiedenis vooraf gaat — weet men dat een zelfde verschijnsel, het wegsterven van een geheel ras, moet hebben plaats gehad. Wij houden het er gewoonlijk voor dat de Kelten en Teutonen de eerste bewoners van Europa waren, maar dit is niet zoo. Ook aan hen is een menschengeslacht of zijn menschengeslachten voorafgegaan; en indien wij den grond onder ons opgraven, vinden wij altijd en immer de zonderlinge verbazingwekkende sporen van die eerste bewoners des lands. In die onderaardsche kabinetten der natuurlijke historie van het verledene vinden oordeelkundige archeologen van onzen tijd overvloedige sporen van een menschelijk geslacht, dat geheel verschilt van al die onderscheidene menschen-vormen die de geschreven geschiedenis ons leert kennen. De nasporingen van WILSON in de moeras- en veengronden van Groot-Brittanje hebben de sporen van niet minder dan twee menschengeslachten aan het licht gebragt, die vóór de Kelten het land moeten bewoond hebben. Een hunner moet een eigenaardigen breeden en ingedrukten schedel van een eenigzins vierkanten vorm hebben gehad; het hoofd van het andere was lang en smal of spitsvormig. De onderzoekingen van RETZIUS toonen aan dat een geheel gelijksoortig volk Skandinavie bewoond heeft. De holen en kerkhoven van Frankenland en Opper-Saksen geven eveneens het bewijs dat er ook in Midden-Europa bewoners waren vóór de komst der Kelten, terwijl BOUCHER DE PERTHES in de aangeslibte lagen der rivier de Somme lijkurnen, beenderen en verschillende voorwerpen gevonden heeft, die behoord moeten hebben aan een volk dat in een niet minder grijs verleden Frankrijk bewoond heeft.

„Hier," zegt DE PERTHES, „komen wij van zelf tot de vraag

wie die eerste bewoners van Gallie waren, wier bestaan met den sluijer des geheims is bedekt. Men zegt dat dit gedeelte van Europa van lateren oorsprong, of althans later bevolkt is. Zijne geschiedboeken brengen ons niet verder dan twintig eeuwen, en zijne overleveringen overschrijden de vijf-en-twintig-honderd jaar niet. Van de verschillende volken die de geschiedenis zegt dat er zich gevestigd hebben, de Galliers, Kelten, Veneten, Liguriers, Iberiers, Kimbren en Scytiers is niets over, dat wij aan zulk een verwijderd tijdperk kunnen toeschrijven. De sporen dier eerste nomadische volken, die Gallie verwoestten, tellen slechts weinige eeuwen meer dan de christelijke tijdrekening. Was Gallie dan een woestenij, een onbewoond oord vóór dat tijdperk? Was de zon er minder koesterend, de bodem minder vruchtbaar? Waren zijne heuvelen niet even schoon en zijne vlakten en valleijen niet even geschikt voor den landbouw? of, indien de mensch nog niet geleerd had te ploegen en te zaaijen, waren zijne rivieren dan minder vischrijk en zijne wouden zonder wild? En, indien het land alles opleverde wat voldoende was om een volk tot zich te lokken en te onderhouden, waarom werd het dan niet bewoond? Het gemis van groote bouwvallen toont wel is waar aan dat Gallie in dat tijdperk en zelfs later, nog geen hoogen trap van beschaving had bereikt of het gebied uitmaakte van een magtig rijk; maar waarom zou het geen steden en dorpen gehad hebben? of wel, waarom zou het niet, even als de steppen van Rusland, de prairiën en maagdelijke wouden van Amerika en de vruchtbare vlakten van Afrika, sedert onheugelijke tijden tot woonplaats gestrekt hebben aan volken, wilden misschien, maar die toch in stammen, zoo al niet tot natien vereenigd, leefden?"

Wij zullen thans niet stilstaan bij de overblijfselen dier menschenrassen, die vóór de geschiedenis hebben bestaan en verdwenen zijn vóór een beschaafder tijdperk hen aanschouwde. Wij zullen DE PERTHES niet volgen in zijne talrijke opdelvingen; ook niet waar hij, na beneden de eerste laag van den bodem te zijn doorgedrongen, tot de overblijfselen van vroegeren tijd gekomen, in regelmatige opvolging de sporen ontdekt van de romeinsche en keltische tijden, tot dat hij ten laatste wapens, werktuigen, figuren, teekens en zinnebeelden vindt, die aan een overoud volk moeten toebehoord hebben.

Wij laten ook zijne ontdekking van gansche lagen beenderen en asch, die van elkander gescheiden waren door veen- en turflagen, onaangeroerd. Niet minder dan vijf verschillende lagen dier lijkurnen trof hij aan, die allen aan verschillende volken hadden behoord en waarvan de oudsten zich bevonden onder den met boomstammen bezetten veengrond, waarvan de vorming aan een watervloed moet toegeschreven worden. Wij zullen ons ook niet ophouden met de beschrijving dier ruwe lijkurnen, door de hand gevormd en in de zon gedroogd, of dier grove werktuigen van hoorn of lomp gesneden steen vervaardigd, die men in hare nabijheid vond. 1) Ter loops gewagen wij ook slechts van de overblijfselen van een fossilen walvisch, nog kort geleden opgedolven in de moeras van Blair Drummond, twintig mijlen van de rivier de Forth, waar in onzen tijd met geen mogelijkheid een walvisch zou hebben kunnen stranden, en naast hem vond men een zwaren harpoen van hertshoorn — een onmiskenbaar bewijs van het gelijktijdig bestaan van menschen in dat lang vervlogen vóór-keltische tijdperk. Ook boven den grond zijn er geheel Europa door overblijfselen, die men moeijelijk aan eenig in de geschiedenis bekend volk zou kunnen toeschrijven. Die cirkelvormige steenhoopen, waarvan Stonehenge het meest bekende voorbeeld is, dagteekenen van een tijd waarvan wij niets weten. Men treft ze gansch Europa door aan, van Noorwegen tot de Middellandsche zee; en daar wij hen in zoo vele landen vinden, moeten zij blijkbaar opgerigt zijn door een talrijk volk, dat op die wijze een zelfde gevoelen uitdrukte. Gewoonlijk geeft men hun den naam van keltische

---

1) Als een enkel voorbeeld dier opdelvingen, maken wij hier melding van hetgeen men te Portelette aan de Somme gevonden heeft. Op een diepte van negen voet trof men een groote hoeveelheid beenderen aan, en een voet lager een stuk hoorn, dat van menschen-arbeid getuigde. Twintig voet beneden de oppervlakte en vijf voet onder de tegenwoordige bedding der rivier delfde men drie bijlen uit een veenlaag op, die volmaakt geconserveerd en met zeer veel zorg bewerkt waren. In de zelfde laag vond men ook eenige bijlstelen van hertshoorn. Niet ver van daar lag een gebrokene ruwe vaas van zwarte klei, en daarom heen een zwarte massa zachte klei en een menigte bewerkte beenderen, zoo wel van menschen als van dieren.

of druïdische steenhoopen, niet omdat zij door Druïden werden opgerigt, maar omdat zij bij de godsdienstplegtigheden der Druïden gebruikt werden, ofschoon hunne oorspronkelijke bestemming waarschijnlijk een andere was en zij aan andere godheden waren toegewijd — even als later de heidensche tempels voor de christelijke godsdienst ingerigt werden. Al wat wij weten, is dat zij dagteekening noch opschrift dragen en daarom ouder moeten zijn dan de geschrevene taal; want een volk dat schrijven kan, laat nooit zijne namen of daden onvermeld. De oude volken wisten omtrent deze zaak niet meer dan wij; zelfs de overlevering zwijgt er van; en in de dagen dat de romeinsche legers overal heentogen was de oorsprong dier gedenkstukken eveneens in het duister gehuld. Een revolutie moet dus plaats gehad hebben tusschen den tijd dat zij werden opgerigt en de komst der romeinsche legioenen, en welke andere omwenteling kan men zich in die dagen denken dan een verandering van volksstammen? „De Kelten," zegt doctor WILSON, „kunnen geenszins beschouwd worden als de eerste erfgenamen van het land; zij zijn in tegendeel in zekeren zin eerst pas aangekomen. Eeuwen vóór hunne verhuizing naar Europa moet een onbekende volksstam deze verwijderde eilanden bezocht en weder verlaten hebben om plaats te maken voor volgende zwervende stammen, eveneens bestemd om hen slechts voor een tijd te bewonen. Van die vóór-historische volken vindt slechts de archeoloog eenige sporen."

Maar trekken wij onze aandacht af van dat vreemd en indrukwekkend verschijnsel dat geheele geslachten stierven en verdwenen, die leefden en genoten te midden der zelfde natuur waar het woelig drama onzes levens gespeeld wordt. Vestigen wij den blik op Europa, zoo als het zich vertoont bij het eerste licht dat de geschiedenis er op werpt. Sedert dien tijd heeft zich bij verschillende volksstammen wel kwijning en verval geopenbaard, maar geen enkele is er geheel verdwenen. Als of krijg en strijd onafscheidelijk van ons geslacht zijn, vinden wij ook bij het ophalen der gordijn, die Europa aan ons oog onttrok, een kamp tusschen volken, die de duisternis ons slechts ter naauwernood toelaat gade te slaan. Een donkerkleurig ras, sedert lang in het land gevestigd, voert een hevigen kamp tegen de blonde volksverhuizers uit het Oosten. De donkerkleurigen delven het onderspit, maar over-

leven hunne nederlaag. Voor een gedeelte blijven zij in afzondering voortleven; voor een ander gedeelte vermengen zij zich met de nieuwe bewoners. Dit donkerkleurige volk heeft men den naam gegeven van Iberiers; de Blankhuiden waren de Indo-Germanen, wier hoofdstam de Gaëls of Kelten uitmaakten. Toen de twee volken elkander het eerst in Europa ontmoetten, de Blonden uit het zuid-oosten en de Zwarten uit het westen, zagen zij in elkander reeds natuurlijke vijanden, en een hevige kamp volgde. De Kelten drongen ten laatste tot Spanje door en vestigden zich daar, vermengden zich met de donkerkleurige bewoners en kregen den naam van Kelto-Iberiers. Van dien tijd af hebben zich de twee tegenovergestelde typen in Westelijk Europa vermengd, maar een geheele zamensmelting heeft zelfs thans nog geen plaats gehad en de sporen van beide zijn nog in de verschillende streken te herkennen.

Er was dus een iberische maatschappij, vóór de keltische maatschappij ontstond. Een der vóór-keltische stammen die Brittanje bewoonden, behoorde waarschijnlijk tot de Iberiers en hunne type, die ook in een deel der tegenwoordige bevolking te herkennen is, vindt men meer bepaaldelijk terug in het donkere haar, de donkere oogen en de donkere huid der Ieren en in een gedeelte der bewoners van Groot-Brittanje zelf. De bevolking der baskische provincien, door hare Pyreneën beschermd, maakt nog een overblijfsel van bijna zuivere Iberiers uit, en van hare taal, die zij euskaldune noemt, zeide DUPONCEAU voor vele jaren: „Die taal, in een afgezonderd oord van Europa in stand gehouden door eenige duizenden bergbewoners, is het eenig overblijfsel van misschien honderd tongvallen, allen van een zelfde taal afkomstig, die waarschijnlijk in een ver verwijderd tijdvak in dien hoek der aarde bestond en algemeen gesproken werd. Even als het geraamte van den mammouth en de overblijfselen van onbekende menschenrassen, die thans verdwenen zijn, is het een gedenkteeken der verwoesting die latere tijden hebben aangebragt. Afgezonderd en eenig in hare soort staat zij daar, omringd door talen, wier nieuwere zamenstelling elke verwantschap heeft uitgewischt."

De Britten maken een andere, maar niet minder onderscheidene groep uit van nog bestaande Iberiers. Tot den huidigen dag toe leveren zij een in het oog loopend verschil

op met de volken, die hen omringen en die — in hunne lange gestalte, blaauwe oogen, blanke huidkleur en blonde haren, in hun spraakzamen, voortvarenden en veranderlijken, plotseling van moed tot vrees, en van kloekheid tot moedeloosheid overgaanden aard — thans nog even duidelijk het kenmerkend karakter der Kelten opleveren als de Galliers voorheen. De Britten zijn geheel verschillend van aard. Zij zijn weinig spraakzaam, houden streng vast aan hunne begrippen en gewoonten; volhardend en somber van natuur, vormen zij, zoo wel wat hun geest als hun ligchaam betreft, de type van het zuidelijke ras. En dit leidt ons tot de vraag: van waar kwamen die Iberiers? BODICHON, een heelmeester, die zich voor ongeveer vijftien jaren met lof onderscheidde in het fransche leger in Algiers, maakt de opmerking dat zij, die met Engeland en zijne bewoners bekend zijn, in Algiers komende, getroffen worden door de overeenkomst die er bestaat tusschen de oude Armorikanen (Britten) en de Kabylen van noordelijk Afrika. Karakter en ligchaamsgestel dier beide volksstammen komen in alle opzigten overeen. De Brit van onvermengde afkomst heeft de uitstekende jukbeenderen, de ligt-gele gelaatstint, de zwarte of bruine oogen, de korte gestalte en het zwarte oog van den Kabyl. Even als deze, draagt hij den vreemdelingen een aangeboren haat toe. Bij beiden treft men de zelfde volharding en standvastigheid aan; beiden zijn even bestand tegen vermoeijenissen; beiden leggen de zelfde liefde voor vrijheid en onafhankelijkheid aan den dag; beiden hebben de zelfde stembuiging en drukken op de zelfde wijze hun gevoel uit. Hoor den Kabyl in zijne eigene taal en gij zult meenen den Brit keltisch te hooren spreken." Getroffen door die gelijkenis, dacht BODICHON dieper over deze zaak na en kwam eindelijk tot het besluit dat de Berbers, die het eerst noordelijk Afrika bevolkten en de donker-kleurige Iberiers van westelijk Europa tot het zelfde volk behooren. Hij meent dat, daar Europa en Afrika eens aan hunne westelijke uiteinden vereenigd waren, die iberische volksstam, vóór dat een aardbeving de twee werelddeelen door de straat van Gibraltar gescheiden had, de landengte welke hen vereenigde overtrok, zich in Spanje vestigde en van daar zich verspreidde over westelijk Europa en zijne eilanden. Of dit werkelijk zoo heeft plaats gehad, valt moeijelijk

te beslissen, maar merkwaardig is het dat SALLUSTIUS, de „punische boeken," welke aan koning HIEMPSAL toegeschreven worden, aanhalende, juist de volksverhuizing in tegenovergestelde rigting doet plaats hebben en beweert dat de voorouders der afrikaansche Mooren Meden en Perzen zijn geweest, die Europa zijn doorgetrokken, zich in Spanje hebben nedergezet en van daar overgestoken zijn naar Mauritanië; ofschoon er slechts naar gegist kan worden of zij over een landengte, dan wel in booten over de zee hun land verlaten hebben. PRICHARD is van oordeel dat de Lybiers en Iberiers verschillende volken zijn, maar dat zij op de eilanden en langs de westelijke kusten der Middellandsche zee te zamen woonden en zich vermengden. Men moet ook aannemen dat onder die Iberiers, die zich over Afrika, Spanje, Frankrijk en de britsche eilanden verspreidden, verscheidenheid bestond, veroorzaakt door de verschillende oorden die zij bewoonden, even als men onderscheid aantreft tusschen de Anglo-Saksers der Oude wereld en die der Nieuwe, maar het is aan geen redelijken twijfel onderhevig of de Scoti in Ierland, de Iberiers in Spanje en de Berbers in Afrika behoorden oorspronkelijk tot een zelfde volk.

Hoe een volk het eerst in een land kwam, is een vraag van weinig belang; vooral wanneer het tijdstip zijner komst zoodanig in de morgenschemering der historie gehuld is, als bij de Iberiers. Reeds was de eerste stroom der keltische volksverhuizers tot het westen doorgedrongen, voor dat er iets omtrent hen bekend werd; want de overleveringen die ons den eersten blik op Gallie doen slaan, ongeveer 1500 jaar voor onze tijdrekening, doen ons dat land kennen als bewoond door twee geheel van elkander verschillende kaukasische stammen, de Kelten en de Iberiers; de een blank van huid en ligtkleurig van haar, de andere donker van gelaatstint. Elk van hen spreekt een eigene taal, die even weinig onderling verwant zijn als het euskaldune der tegenwoordige baskische provincien onverstaanbaar is voor de keltische stammen van het zuidelijk gedeelte van Engeland. Volgende stroomen van keltische of scytische landverhuizers verschijnen daarna op het tooneel der geschiedenis, en opmerkelijk is het dat de rigting, welke deze volgen, na de oevers der Zwarte zee verlaten te hebben, door de Riphæ-vallei, ten noorden van het Karpa-

tische gebergte, naar de Oostzee leidt. Indien wij nu den blik vestigen op die wereldgloben, waarop de hoogte der streken aangegeven is, dan zien wij een smalle streep van de Zwarte- tot de Oostzee, die nergens de tweede elevatie-linie (van 150 tot 300 engelsche voeten boven de oppervlakte der zee) bereikt; en zoeken wij de zelfde streep op een geologische globe, dan vinden wij dat zij een menigte kenmerken van een watervloed draagt. Wij weten dat de bodem van Scandinavie rijst, en het is waarschijnlijk dat de geheele vlakte van Sarmatie aan die rijzing heeft deelgenomen; en voor dat de thracische Bosphorus de rotswanden die hem afsloten omvergeworpen had, mag men als zeker aannemen dat de wateren der Kaspische zee, van de Zwarte zee en van de Oostzee vereenigd waren door die „Oceaan-rivier," waarvan HOMERUS, HESIODUS en al de dichters der oudheid zingen, die de Argonauten en Ulysses moeten opgevaren zijn om door het noorden de westelijke zeeën te hebben bereikt. Het bestaan van dien grooten stroom, die zich van het meest zuidelijke punt der Oostzee uitstrekte tot den Kaukasus, is waarschijnlijk een der redenen waarom de Slavoniers eerst in later tijd in zuidelijk Europa verschenen, en waarom geen spoor van hen noch van de Mongolen onder de eerste bewoners van zuidwestelijk Europa aangetroffen wordt. Al de volksverhuizingen naar Europa kwamen uit den Kaukasus of de streken ten zuiden daarvan gelegen; een omstandigheid die, in verband met het gelijktijdig bestaan van zwervende horden en een talrijk volk op de vlakten van Mongolië, moeijelijk anders kan worden verklaard dan door de onderstelling dat oostelijk Europa een toestands-verandering moet hebben ondergaan. Maar gaan wij van deze onderstelling uit, dan moet even als het Uralische gebergte, die breede rivier langen tijd elke poging der Mongolen weerhouden hebben om westwaarts voort te trekken en de Slavoniers hebben belet om zich zuidwaarts te begeven.

De daarop volgende stroom van verhuizende stammen was die der Kimbren of Kimmeriers — een volk aan de Kelten of Gaëls verwant, maar niet regtstreeks tot den zelfden stam behoorende. Omstreeks de zevende eeuw voor onze tijdrekening, zoo als men uit HERODOTUS moet afleiden, verliet een tot dien stam behoorend gedeelte den taurischen Chersonesus en trok westelijk. Die verhuizing der Kimbren had echter

niet in massa plaats, maar in gedeelten, die soms langen tijd na elkander een ander oord opzochten. Drie eeuwen later vinden wij de Kimbren aan de oevers der Noordzee in Jutland; en tusschen de jaren 113 en 101 vóór onze tijdrekening vinden wij den ganschen stam in beweging, op dien togt naar het zuiden, die door verwoesting en vernieling gekenmerkt werd en die hen in Gallië, Spanje en Italie bragt. De Belgen schijnen een kimbrische stam te zijn geweest, die als voorhoede vooruitgetrokken was, want toen de Kimbren het noorden van Gallie bereikten, voegden de Belgen zich terstond als bondgenooten bij hen in den strijd tegen de Kelten. Het schijnt ook uitgemaakt te zijn dat de Kimbren en Belgen tongvallen van de zelfde taal spraken. De Kelten zwichtten voor de invallers en trokken zich terug naar het oosten en zuiden, en verdreven ongetwijfeld op hunne beurt de donkerkleurige Iberiers. Zeer spoedig na dien inval rukte CAESAR met zijne Romeinen Gallie binnen en begon hij zijne commentarien met de welbekende verklaring: „ Gallie is in drie deelen verdeeld, waarvan een bewoond wordt door de Belgen (of Kimbren in het Noorden), één door de Aquitaniers (of Iberiers in het Zuid-Westen), en het derde gedeelte (het oostelijke) door hen die zich Kelten noemen in hunne eigene taal en Gaëls (Galli) in de onze. Deze volken zijn onderling verschillend door hunne taal, hunne zeden en hunne wetten. Vóór dien tijd hadden zich de Teutonen in Midden-Europa gevestigd, die, in vereeniging met de Kelten, invallen in Italie deden."

Thans hebben wij een tijdperk bereikt waarin de bevolking van Europa zich onderling op allerlei wijzen vermengt, ten gevolge der onophoudelijke verplaatsingen en invallen van de verschillende stammen en volken, waaruit zij was zamengesteld. Merkwaardig is het na te gaan welk een uitwerking die stand van zaken had op het ligchaamsgestel der bevolking. In de eerste plaats moeten wij doen opmerken dat, op zeer zeldzame uitzonderingen na, een verovering geenszins eene vernietiging van een volk met zich brengt. Wanneer een volk, zelfs in die half barbaarsche tijden, een ander overwint, roeit het de overwonnenen niet uit, noch verdrijft hen; het neemt dat volk slechts in zich op. Die vernietiging, waarvan Amerika een voorbeeld oplevert, heeft slechts plaats in het zeldzame geval, dat twee volken elkander ontmoeten zoo geheel ver-

schillend in ontwikkeling dat een zamensmelting onmogelijk is en ook dan slechts alleen, wanneer het minst beschaafde hardnekkig weigert zich aan zijn meerdere te onderwerpen. Verdrijving, die niet meer denkbaar is sedert de hoogere beschaving slechts een verovering in staatkundigen zin heeft mogelijk gemaakt, was vrij algemeen een paar duizend jaar geleden, toen Europa nog slechts schaars en door zwervende stammen was bewoond en de volken in massa verhuisden. Op die wijze, bij voorbeeld, verdreven de Kimbren de Kelten in het noorden van Gallie en namen zij bezit van een groot gedeelte van Opper-Italie. Maar spoedig na den aanvang der christelijke tijdrekening had, vooral uit hoofde van het in talrijkheid toenemen der bewoners en de hechtere grondslagen der maatschappelijke zamenleving, de verovering noch vernietiging, noch verplaatsing ten gevolge, maar bragt zij slechts de overheersching te weeg van het eene volk door het andere, dat wel minder talrijk, maar krachtiger was. Zoo waren de Noormannen in Engeland en de Franken in Gallie slechts een bende in vergelijking der overwonnen volken; en van daar dat zij, zoo zij al hunne wetten en hun naam aan het land gaven, het physiek en het karakter dier volken niet konden veranderen.

Het verdwijnen of in stand blijven der typen en eigenaardige gelaatstrekken van een volk bij de vereeniging van twee stammen, is alleen afhankelijk van de numerieke verhouding waarin zij tot elkander staan. Ontmoeten zij elkander en vermengen zij zich zonder eenigen tegenstand van een hunner in de zelfde mate, en zijn de omstandigheden geheel gelijk, dan zal de getalsterkte beslissen; de type van het kleinste aantal zal, in dat zeldzame geval, onvermijdelijk na verloop van tijd verdwijnen. Denk bij voorbeeld duizend blonde gezinnen en vijftig donkere op een eiland, en laat hen over en weder door huwelijken zich vereenigen, het gevolg er van zal zijn dat eindelijk de donkere type verdwijnt, ofschoon men met grond mag aannemen dat nog langen tijd eenige sporen er van zigtbaar zullen zijn. Brengt men twee blonde stammen met elkander in aanraking, dan zal, onder de zelfde omstandigheden, de minst talrijke zich nog spoediger oplossen. Die wet wordt bij de dieren ten duidelijkste bewezen. Laat twee huisdieren van verschillende nesten met elkander pa-

ren; de jongen daarvan weder met de jongen uit het geslacht van een der ouden, en zet dat gedurende eenige geslachten voort, dan zal men eindelijk zien dat het geslacht van het eene zich geheel heeft opgelost in dat van het andere. Dit is de theorie, maar in de praktijk heeft er nimmer zulk een regelmatige en van beide zijden gelijke vereeniging van volken plaats. Elk volk heeft een zeker conservatief bestanddeel in zich, een streven om binnen zijne eigene grenzen vereenigingen aan te gaan; en indien een vreemd bestanddeel mogt zijn ingedrongen, dan openbaart zich dat streven nog krachtiger, en zal de type van het minder talrijke volk veel langer in stand blijven dan volgens de theorie het geval zou zijn. De Britten en Baskers, die volhardden in hun haat jegens den vreemdeling, hebben door steeds onderling te huwen de type der oude Iberiers drie duizend jaar lang in stand gehouden, niettegenstaande zij van alle zijden door blonte, ligtharige Kelten omringd waren. Is een der volken overwinnaar, zoo als de Franken en Noormannen, dan wordt de afscheiding minder streng volgehouden; maar de wijze waarop de vermenging van de overwinnaars en de overwonnenen plaats heeft is zoodanig, dat zij geheel in het voordeel der eersten strekt. De zonen der overwinnaars mogen, ter wille van haar landbezit, de dochters der overwonnenen huwen, slechts zelden zullen de dochters der eersten zich vernederen om de echtgenooten te worden der laatsten. De kracht der kaste overheerscht hier alles, al wordt het in naam niet erkend, en daar de man meer bepaaldelijk invloed uitoefent op de type van zijne kinderen, zal een klein aantal overwinnaars langen tijd het geslacht in zekeren zin zuiver doen voortduren, ofschoon ook omgeven door tallooze leden van een anderen stam.

Uit dit alles volgt dat, wanneer een klein aantal vreemdelingen te midden van een talrijk volk geworpen wordt, als het ware door een oogenblikkelijk voorbijgaanden stoot, en zij bezitten geen verhevener hoedanigheden of edeler gestel dan de inboorlingen, de nieuw aangekomenen spoedig weggesmolten zijn in de groote massa van het volk, en hunne type door verloop van tijd geheel verdwijnt. De geschiedenis van Italie toont dit ten duidelijkste aan. De eene horde barbaren volgde de andere op en zette zich in dat land neder,

maar hoewel krachtiger van ligchaam, stonden zij in geestontwikkeling even als in aantal beneden de overwonnen bewoners. Achtereenvolgens rolden menschen-golven van Visigothen, Wandalen, Hunnen, Herulen, Ostroghoten, Lombarden en Noormannen over de vlakten van Italie; zelfs de Saracenen namen voor een wijl eenige der schoonste gewesten in bezit; en desniettemin, welke overblijfselen dier horden barbaren treft men in Italie aan? De drie eersten gingen voorbij als dwarlwinden, de twee volgenden werden, na een strijd met de Gothen, uit het land verdreven; en van de gansche binnengedrongen massa bleven slechts kleine gedeelten over, te onbeduidend om eenigen materielen invloed uit te oefenen op de oorspronkelijke italiaansche type. De Lombarden bleven, ja, en gaven hun naam aan een gedeelte van het schiereiland, maar, op die gedeeltelijke uitzondering na, behielden de oorspronkelijke bewoners van Italie het voorkomen, dat dagteekende van de tijden dat de Kelten en Kimbren zich in de noordelijke streken vestigden, De normale wet is dus nagekomen; de invallers zijn versmolten in de massa der inboorlingen, zij vertoonen zich nog wel hier en daar, maar de type gaat toch een algeheele verdwijning te gemoet.

Wanneer echter een veroveraar in den waren zin des woords, die in ligchaam en geest het overwonnen volk overtreft, zich meester maakt van eenig land, en in plaats van verdreven te worden of weder voort te trekken als een orkaan, krachtens zijne meerderheid in het bezit blijft van het rijk, zal, zoo als wij zeiden, zijne type zich eindelijk onuitwischbaar aan de bewoners mededeelen. Dan vormt hij met de daad, zoo niet in naam, een kaste; alle overwinnaars worden edelen, en wanneer zij een uitzondering maken ten aanzien van hunne huwelijken met elkander, heeft dit alleen ten gevolge dat zij hunne type nog verder uitbreiden door huwelijks- of andere vereenigingen met de vrouwen van het overwonnen volk.

In dien zin was het feodale stelsel der al veroverende Noormannen een kaste-stelsel, waardoor zij langen tijd hun edeler ras zuiver hielden in de landen die zij veroverden. Dit ziet men het best in de fransche geschiedenis. De *vieille noblesse*, zelfs in 1789, stamde in regte lijn af van de krijgslieden van Clovis; en aan het onderscheid tusschen

noble en *roturier* werd zoo streng en met zulk een ingewortelde hardnekkigheid vastgehouden dat ten laatste de keltische stam, die in geestontwikkeling en vermogen de zelfde hoogte bereikt had, op eens aan het gansche stelsel een einde maakte en het als een ondragelijken last ter zijde wierp, om weder te keeren tot die beginselen van gelijkheid, ook ten aanzien van het regt van bestuur, die hunne voorvaderen, de oude Galliers, kenmerkten.

Ten slotte merken wij ten aanzien van deze theorie op, dat indien sommige stammen den boventoon voeren, dit niet enkel toe te schrijven is aan een krachtiger physiek gestel, maar ook aan hun meer verheven aard, die hen altijd doet boven drijven en in staat stelt zich te vereenigen met wien zij willen. Het is een opmerkelijk feit, dat wel ten bewijze kan strekken van de aangeboren kracht van sommige geslachten, dat er geen gekroond hoofd in Europa is — aan hetwelk de kroon wettig toekomt — geen enkel geslacht van erkend vorstelijk bloed, of zijn stamboom draagt den naam van dien normandischen kolossus, WILLEM de veroveraar. PAULMIER heeft dit helder aangetoond; maar wij mogen er bijvoegen als eene bijzonderheid, die ons onlangs onder de aandacht is gekomen, toen wij het afbeeldsel van dien vorst beschouwden, dat er eene treffende overeenkomst bestaat tusschen zijne sterk geteekende gelaatstrekken en die van den czaar van Rusland. Beiden hebben het zelfde breede voorhoofd en dien geweldigen wenkbraauw-boog, welk woord wij hier in het enkelvoud gebruiken omdat de beide wenkbraauwen een enkelen, eenigzins ovalen boog vormen, die een gewelf schijnt uit te maken boven het ondergedeelte van het gelaat, hetgeen ook door de Grieken onder wenkbraauwboog verstaan werd. Beiden hebben den zelfden dikken, regten neus en den zelfden stevigen en schoonen vorm van jukbeenderen en kin. Het gelaat van den czaar echter heeft niet dat degelijk krachtige en dat verstandige dat zijn grooten voorvader kenmerkt.

De invloed dier physiologische wetten op de bevolking van Europa is op treffende wijze aan het licht gebragt door de nasporingen van den beroemden franschen natuurkundige EDWARDS. Na het lezen van THIERRY'S *Histoire des Gaules* deed hij eene reis door Frankrijk, Belgie, Zwitserland en Italie en maakte zijne studie van eene beschouwing der te-

genwoordige bevolking in betrekking tot de eerste bewoners. Deze heeft hen geleid tot de verklaring dat, na verloop van twee duizend jaar, de typen der Kimbren, Kelten en Iberiers nog duidelijk zijn te herkennen in hunne thans levende afstammelingen, in de streken zelven waar de geschiedenis hunne eerste stamvaders plaatst. Van het oostelijk gedeelte van Frankrijk, dat door de eigenlijke Galliers werd bewoond en waar nooit de Kimbren doordrongen, die zich te vreden stelden met het rustig bezit van de daaraan grenzende streken, zegt EDWARDS het volgende: „Bij het doorreizen, van het noorden tot het zuiden, van dat gedeelte van Frankrijk dat onder den naam van Oostelijk Gallie bekend was, namelijk Bourgondie, Lyon, het Dauphiné en Savoije, heb ik die eigenaardige type gevonden, die de ethnographen aan de Galliers toeschrijven, namelijk een hoofd dat bijna een bolronde gedaante heeft; een middelmatig, eenigzins gewelfd voorhoofd, dat aan de slapen inspringt; groote wakkere oogen; een neus van zijn oorsprong tot het uiteinde bijna lijnregt, namelijk zonder eenige belangrijke bogt, waarvan de punt zoo wel als de kin rond is; een middelmatige gestalte en gelaatstrekken geheel in overeenstemming met den vorm van het hoofd." Ten aanzien van het noorden van het oude Gallie, den hoofdzetel van de Belgen en Kimbren, zegt hij: „Ik doorreisde een groot gedeelte van het Gallia Belgica van CAESAR, van den mond der Somme tot dien der Seine, en hier zag ik voor het eerst in zijn geheel het voorkomen dat de type van het kimbrische volk uitmaakt, en dikwijls in zulk een hoogen graad dat ik er inderdaad door getroffen werd; het lange hoofd, het breede, hooge voorhoofd, den gebogen neus, met de punt naar onderen, de uitspringende jukbeenderen, de scherpe kin en de lange gestalte, niets ontbrak." In andere deelen van Frankrijk, bepaaldelijk in het zuiden en westen, vroeger door de Iberiers bewoond, vond EDWARDS de kimbrische type verdwenen in de ronde hoofden en regte neuzen der Galliers, die hier het talrijkste waren omdat zij er het langst waren gevestigd en het gansche land bewoonden voor de Kimbren er aan kwamen.

In Italie zette hij zijne onderzoekingen voort. „Wat de vroege staat van zaken ook moge geweest zijn, zeker is het en het blijkt zoo wel uit de nasporingen van VHIEVRY als uit

het eenparig getuigenis van alle geschiedschrijvers, dat de *peuples Gaulois* in het noorden van Italie, tusschen de Alpen en Apenijnen, de overhand hebben gehad. In het eerste tijdvak der geschiedenis vinden wij hen daar gevestigd, en volgens de meest authentieke berigten moeten zij, van dat ver verwijderd tijdperk af tot een veel later tijdvak der romeinsche geschiedenis een aanzienlijk volk hebben uitgemaakt. Maar ik heb daarmede niet noodig: ik ken de gelaatstrekken hunner landgenooten aan gene zijde der Alpen, ik vind die terug aan deze zijde." De oude gallische bewoners in noordelijk Italie schijnen Kimbren geweest te zijn. Na de welbekende type van Dante 1) geschetst te hebben, zegt EDWARDS dat hij getroffen werd door het aantal landbouwers die, ofschoon een basterd-romeinsche type daar de heerschende is, in Toskane die type droegen; hij vond die ook in de beelden en busten der Medicis en de portretten en bas-reliefs van de beroemde mannen der republiek van Florence. Sedert Dante en ook lang voor dien tijd, is dit een zeer bekende type. Men treft ze ook aan in Venetie, en in het hertogelijk paleis had EDWARDS gelegenheid om ze eveneens in de Dogen te herkennen. Zij werd sterker naar mate hij Milaan meer naderde, en van daar volgde hij ze tot haar oorsprong in Gallie aan gene zijde der Alpen. Het physiek karakter dus der tegenwoordige bevolking stemt overeen met de geschiedenis, en toont aan dat de oude type van dat zeer verspreide volk aan al de verwisselingen van twee duizend jaren weerstand heeft geboden.

Te Florence bezocht EDWARDS de hertogelijke galerij om er de oude romeinsche type gade te slaan, en koos voor zijne studie bij voorkeur de keizers, omdat deze meestal afstammelingen van oude geslachten zijn. AUGUSTUS, TIBERIUS GERMANICUS, CLAUDIUS, NERO, TITUS enz., zijn voorbeelden van die type in de florentijnsche kabinetten, en de familiegelijkenis is zoo groot en de aard der trekken zoo karakteristiek, dat men er zich niet in bedriegen kan. Hij geeft daarvan de volgende beschrijving: „De verticale middellijn van het hoofd

1) Een lang, smal hoofd, met een hoog, breed voorhoofd; een langen gebogen neus, met scherpe punt en uitstekende wangbeenderen.

is kort, en het aangezigt dus breed. Daar de schedel plat en het ondergedeelte der wangbeenderen bijna horizontaal is, schijnt het hoofd, van voren gezien, een vierkant. De wandbeenderen van den schedel zijn boven de ooren uitspringend; het voorhoofd is laag; de neus een echte haviksneus; de bogt namelijk begint bij het voorhoofd en eindigt voor zij de punt bereikt heeft, zoo dat de basis horizontaal is; de kin is rond; de gestalte klein. Dit is de eigenaardige type van den Romein; maar wij kunnen niet verwachten in eenig geslacht, hoe zuiver ook, een onderlinge volmaakte gelijkenis te vinden." Die type trof EDWARDS vooral in Rome en in eenige deelen van Italie aan. Zij is de oorspronkelijke type van het middengedeelte van het schier-eiland, en hoe vele eeuwen er ook over heen zijn gegaan, zij heeft over de vreemdelingen gezegepraald. Als een merkwaardige proef op de waarnemingen van den franschen ethnograaf, strekt de mededeeling van den noord-amerikaanschen heelmeester NOTT. „Er kwam een zeeman bij mij," verhaalt deze, „met een gebroken arm. Toen hij daar voor mij stond, vond ik in hem zoo volmaakt de type door EDWARDS beschreven, die met zulk een ontwikkeling van spieren en beenderen gepaard was, dat zij mij ten eenemale het ideaal van den romeinschen soldaat voor den geest bragt. Hoewel de man reeds twintig jaren in amerikaansche zeedienst was geweest en engelsch sprak zonder eenigen vreemden tongval, vroeg ik hem waar hij geboren was. „In Rome, mijnheer!" antwoordde hij met een diepe basstem."

In Griekenland vindt men in de oudste overleveringen gewag gemaakt van de Hellenen en Gelasgiërs; maar vragen wij de geschiedenis naar hun oorsprong of zoeken wij het aandeel dat elk hunner in het grootsche drama der oudheid heeft gespeeld, dan kunnen wij er slechts naar gissen. Griekenland heeft geen onderwerp uitgemaakt van EDWARDS' onderzoek, maar hij heeft toch in verband er mede eenige merkwaardige opmerkingen gemaakt. Hij is van oordeel dat de zelfde regels waarnaar hij in Gallie zijn onderzoek instelde, op Griekenland toepasselijk zijn, en dat men de Hellenen en Pelasgiërs uit een ethnographisch oogpunt beschouwen kan als de Kelten en Kimbren. Zijne belangrijkste opmerking is welligt die betreffende het onderscheid tusschen hetgeen hij noemt de

heroische en historische, of wat men algemeen heet, de idealische en werkelijke type der Grieken. De oude kunstvoortbrengselen van Griekenland vertoonen een groote verscheidenheid van typen, en men blijft die waarnemen in elk tijdperk hunner geschiedenis. Omtrent de twee groote klassen waarin deze verdeeld kunnen worden, zegt EDWARDS:

„De meeste godheden en personen uit den heldentijd zijn gevormd naar dat wel bekende model, dat het ideaal van het schoone uitmaakt. De vorm en de verschillende verhoudingen van het hoofd en het ligchaam zijn zoo regelmatig dat wij ze met mathematische zuiverheid kunnen opgeven. Een zuiver ovaal aangezigt, regt voorhoofd en regte neus, door geen kuil afgescheiden, zijn voldoende om de type uit te drukken. De onderlinge verhouding is van dien aard dat het aanwezen van zoodanige trekken den vorm der overigen reeds bepaalt. Maar dat is de type niet van de personen uit den historischen tijd. De wijsgeeren, redenaars, krijgslieden en dichters verschillen er bijna allen van en vormen een type op zich zelven. Deze kan niet met de andere verward worden; men behoeft ze slechts aan te zien om van het groote verschil overtuigd te zijn. Zij gelijkt veel op de type die men ook in andere landen van Europa aantreft, terwijl de eerste daar zelden of nooit voorkomt."

Die opmerking is juist. Het hoofd van ALEXANDER DE GROOTE is na verwant aan de zuiver klassieke of heroische type; maar hij maakt een uitzondering; de trekken van LYCURGUS, ERATOSTHENES en van bijna alle andere proeven der grieksche schilderkunst zijn, met uitzondering van den baard, indien men dit al een uitzondering noemen wil — zeer gelijk aan die welke men dagelijks bij ons op straat ziet. „Konden wij alleen oordeelen naar de grieksche monumenten," gaat EDWARDS voort, „dan zouden wij, ten gevolge van dat verschil, al ligt geneigd zijn om de type van de personen uit de fabel- en heldentijden voor denkbeeldig te houden. Maar de verbeelding schept eer monsters dan modellen van schoonheid; en dit reeds is genoeg om ons de overtuiging te geven dat zoodanige type in Griekenland moet bestaan hebben, en ook in de streken waar de bevolking haar heeft overgebragt, indien zij welligt daar niet nog bestaat."

In verband met die gissing verdient melding dat de geleerde

reizigers DE STACKELBERG en DE BRONSTED, die een reis door Morea hebben gemaakt en aandachtig de bevolking hebben gadegeslagen, verklaren dat de heroische type in sommige streken nog aanwezig is. POGUEVILLE geeft ons eveneens de verzekering dat de modellen, die PHIDIAS en APELLES inspireerden, nog onder de bewoners van Morea gevonden worden. De meeste bewoners hebben een slanke, welgevormde gestalte, levendige oogen en een fraai gesneden mond, die met schoone tanden bezet is. Er zijn echter trappen in hunne schoonheid; hoewel allen den naam van welgevormd verdienen. De spartaansche vrouw is schoon en tenger van gestalte, maar heeft toch iets treffend edels. De vrouwen van Taygetus hebben de gestalte van een Pallas, die haar ontzaggelijk schild te midden van het oorlogsveld zwaait. De messenische is klein van gestalte en kenmerkt zich door een zekere gezetheid. Dit is misschien toe te schrijven aan de vermenging met de oorspronkelijke bewoners van Morea, die, als Heloten, langen tijd een afzonderlijke kaste in Messenië uitmaakten. Zij heeft overigens regelmatige trekken, groote blaauwe oogen en lang zwart haar. De arcadische in hare ruwe lijnwaad kleeding zou om haar ligchaamsvorm niet mogen genoemd worden, maar zij heeft sprekende gelaatstrekken, die van onschuld en reinheid van ziel getuigen." In den tijd van POGUEVILLE waren de grieksche vrouwen zeer onwetend en misten zij alle opvoeding, „maar," zegt hij, „muziek en dans schijnen haar aangeboren talenten." Hij schetst eerst de lange, zijden lokken der vrouwen van Sparta, hare majestueuse houding en gestalte, hare bevallige vormen, regelmatige trekken en helder blaauwe oogen, die door lange wimpers overschaduwd worden. „De mannen," zegt hij daarna, „waaronder vele blonden zijn, hebben een edel voorkomen, lange gestalte en mannelijke, regelmatige trekken; zij hebben iets behouden van de Doriers van het oude Sparta."

Men zou zich echter bedriegen indien men daaruit de gevolgtrekking afleidde, dat de grieksche kunst alles aan de werkelijkheid ontleende. De type bestond meer of minder onvolmaakt bij het volk, maar PHIDIAS en de grieksche kunstenaars maakten er zich meester van, ontwikkelden haar door hunne verbeeldingskracht tot dat volmaakte model der vormelijke schoonheid, die wij te regt het ideaal er van noemen. Het ideaal van schoonheid, dat zich een volk vormt, is altijd

zijne eigene type in het volmaakte. Dit valt gemakkelijk te verklaren. Bij volken, zoo wel als bij personen, geeft de ziel aan het ligchaam, voor zoo ver uitwendige omstandigheden dit toelaten, een vorm die overeenstemt met zijne begrippen en zijne neigingen; dit is de oorzaak dat bij het bestaan van verschil in type, er ook verschil aanwezig is in beider ideaal van schoonheid. Niet zoo als men algemeen gelooft, omdat elk volk gewoon raakt aan de aanschouwing zijner nationale gelaatstrekken, maar omdat die gelaatstrekken een tastbaren vorm, een verligchamelijking van den nationalen geest zijn. De ziel doet de nationale trekken ontstaan; geenszins zijn het deze die het æsthetisch gevoel der ziel vormen. Het verschil der idealen van schoonheid, dat wij bij de volken aantreffen, wordt dus niet veroorzaakt door de gewoonte om juist die gelaatstrekken te aanschouwen, maar door het verschil in zielstoestand dat er tusschen de volken bestaat. En dit behoeft ons niet meer te verwonderen dan die verscheidenheid van geest en aanleg, krachtens welke wij het eene volk zien uitmunten in strenge wetenschappen, het andere in de schoone kunsten, het derde in moed en krijgstalenten, het vierde in nijverheid. Wij mogen, als een belangrijke bijdrage tot staving hiervan, wijzen op het bekende feit, dat RAPHAËL en vele andere uitstekende kunstenaars herhaaldelijk hunne eigene trekken hebben gegeven aan het gewrocht hunner kunst; ofschoon die trekken altijd geïdealiseerd zijn. Van waar dit verschijnsel? Is het ijdelheid? Voorzeker, neen; maar omdat het ideaal, dat het meest met hun eigen geest overeenstemde, dat het diepst in hunne ziel had wortel geschoten en dat zij het liefst in vormen overbragten en nog schooner maakten, juist het ideaal was dat door de volmaking hunner eigene gelaatstrekken bereikt werd. Er ligt iets meer dan bloote ijdelheid in het genot, dat gewoonlijk door het zien in den spiegel gesmaakt wordt; want indien de wezenstrekken in volmaakte of bijna volmaakte overeenstemming zijn met de neigingen van den vormenden geest in ons, dan moet er wel eenig genot voor de ziel in gelegen zijn om haar gelijkend beeld te aanschouwen; even als er genot gelegen is in de ontmoeting van iemand, in geest geheel met ons instemmende — met andere woorden, in het aantreffen van een geestelijke afspiegeling, zoo als men in het glas een ligchamelijke afspiegeling aanschouwt. Het

spreekt van zelf dat, onder gelijke omstandigheden, dat genot grooter zal zijn naar mate men met meer ligchamelijke schoonheid is begaafd, en de wezenstrekken in hunne soort meer volmaakt zijn; want bij zoodanige personen is er ook meer dan gewone overeenstemming tusschen de ziel en haar stoffelijk omhulsel. Van daar dan ook dat geen kunstenaar zich zelven meer heeft wedergegeven dan de schoone RAPHAËL. En wij zouden een uitstekend man kunnen noemen, thans niet meer in leven, die met zeldzame schoonheid, zoo wel ligchamelijk als geestelijk, begiftigd was en voor wie het aanschouwen van zijn portret bijna een hartstogt was geworden. Minder dan iemand was hij van ijdelheid te betichten, en toch had zijn portret iets betooverends voor hem. „Het is zonderling," plagt hij te zeggen, „dat ik zoo gaarne mijn eigen beeld aanschouw." Was het niet juist omdat in dat schoone gelaat de geest in hem het gelukkigst zijn ideaal in vormen had uitgedrukt, en daarbij met slechts weinige belemmeringen, door uitwendige omstandigheden ontstaan, had te kampen gehad? Was dit niet de reden waarom de ziel, ofschoon van de oorzaak onbewust, zoo gaarne hare eigene beeldtenis aanschouwde?

Maar wij keeren terug tot de ethnographie en het nasporen der achtereenvolgende veranderingen, die bij de volkeren van Europa hebben plaats gehad. Zoo als wij reeds hebben gezegd, de groote eb en vloed der volkeren hield op met het begin der christelijke tijdrekening. Het land was betrekkelijk digt bevolkt, zoo dat er geen ruimte meer voor nieuw aankomende stammen kon gemaakt worden; terwijl bovendien de bewoners zich meer gehecht hadden aan den grond, en niet langer heen en weder, als golven over het land konden gedreven worden, zoo als dit plaats had toen zij in nomadischen toestand verkeerden. En naar mate de volken zich vaster zetelden, ving, hoe zwak ook in den aanvang, hun volksleven aan, en wekte dit nationale pogingen op ter gemeenschappelijke verdediging tegen de aanvallers. Door deze verschillende redenen werd aan het stelsel van verovering door verdrijving, dat de voor-historische tijden kenmerkt en ook in den aanvang van de eerste tijdvakken der geschiedenis plaats had, een einde gemaakt. De veroveringen door de Noormannen zijn de laatste voorbeelden van deze

soort; en nog verdienen zij naauwelijks dien naam, omdat zij zich meer karakteriseerden door de politieke overheersching der laatst aangekomenen en de opneming in zich van de oorspronkelijke bewoners, dan wel door een verdrijving van deze. Wij mogen dus gemakshalve tot basis van volgende redeneringen aannemen, dat met den aanvang der christelijke tijdrekening de verschillende volken van Europa de zelfde plaats op dit halfrond innamen als thans. De eenige noemenswaardige uitzondering daarop is het binnendringen der Magyaren en Turken, en het zuidwaarts voorttrekken van verschillende slavonische stammen, die door de oude byzantijnsche gewesten naar Griekenland trokken.

„Had een romeinsch aardrijkskundige, uit de dagen van het keizerrijk," zoo wordt zeer juist aangemerkt, „een regte lijn getrokken van den Atlantischen tot den Stillen Oceaan, zou hij juist in de zelfde opvolging de stammen hebben ontmoet, die men thans op die lijn zou aantreffen. Eerst zou hij de Kelten hebben gevonden, die zich tot aan de oevers van den Rijn hadden gevestigd; vervolgens oostelijk van de Weichsel tot het Karpatische gebergte, de Germanen; aan gene zijde daarvan tot aan Midden-Azie, zou hij de zoogenaamde Scytiers gevonden hebben, een stam, dien hij bij het bezit der kennis die ons ten deel is gevallen, zou gesplitst hebben in Slavoniers of europesche Scytiers en Tartaren, en Turken of aziatische Scytiers; en eindelijk zou hij de horden Mongolen hebben ontmoet, die over geheel oostelijk Azie tot aan de oevers van den Stillen Oceaan verspreid waren. Die opeenvolgende stammen zou hij bevonden hebben, dat zich op hunne grenzen zamensmolten. Maar hij zou ook een algemeen voortdringen van de gansche massa naar het westen hebben waargenomen; een voortdringen dat leiden moest tot overschrijding van, en invallen binnen elkanders grenzen. De Mongolen drongen de Tartaren op, de Tartaren de Slavoniers, de Slavoniers de Germanen, en de Germanen de Kelten."

Ofschoon de eerste geschiedenis en de volksverhuizing der Slavoniers in digter duisternis gehuld zijn dan die van een der beide andere groote stammen der bevolking van Europa, is het toch een dwaalbegrip dat zij eerst later uit de binnenlanden van Azie zijn te voorschijn getreden. Blijkbaar vormen zij een tak van die stammen, welke HERODOTUS beschrijft als

vreedzame bewoners van de oevers der Zwarte zee, die in landbouw en veeteelt hun bedrijf vonden. In plaats van Europa binnen te dringen door Klein Azie en langs de zuidelijke kusten van de Zwarte zee, zoo als zoo vele keltische en teutoonsche stammen deden, schijnen zij hun weg te hebben genomen langs de noordelijke oevers van de Kaspische en Zwarte zee, en zij zijn waarschijnlijk door het zuiden in Europa gekomen, ten gevolge van het trapsgewijze afnemen en eindelijk geheel verdwijnen van die binnenlandsche zee, die zich oorspronkelijk ten oosten van de Oostzee tot aan de zee van Aral uitstrekte.

Deze stam, die thans uit een ethnographisch oogpunt beschouwd, het grootste volk uitmaakt en bijna tachtig millioen zielen telt, is nooit het onderwerp eener naauwgezette studie geweest. De tak, die het eerst en het meest ontwikkeld is, is die der Polen, welke, ofschoon in later tijd onderworpen, door de russische Slavoniers, geholpen door de germaansche mogendheden, tot nog toe zijne nationaliteit niet heeft verloren. Waarschijnlijk zal dan ook dat magtige slavonische ras in het vervolg nog wel het aanzijn geven aan verscheidene nieuwe staten. In voorkomen en ligchaamsgesteldheid bestaat er wel een groote verscheidenheid tusschen de verschillende stammen; maar indien wij de ontzaggelijke menigte leden van dat volk in aanmerking nemen, en wij letten op het verschil van klimaat en grond der oorden door hen bewoond, moet men toestemmen dat zij meer homogeen van aard zijn dan eenig ander volk van Europa. De algemeene type der Slavoniers beschrijft EDWARDS aldus:

„De vorm van het hoofd heeft, van voren gezien, veel van een vierkant; de hoogte overtreft slechts zeer weinig de breedte; de schedel is in het oog loopend vlak, en de kaakbeenderen horizontaal. De lengte van den neus is korter dan de afstand van zijn basis tot de kin. Hij is bijna van zijn oorsprong tot de punt geheel regt, namelijk zonder eenige noemenswaardige bogt; in tegendeel is hij eenigzins naar binnen gebogen, zoo dat hij van voren schijnt op te wippen. Het ondergedeelte er van is breed en de punt rond. De oogen, die vrij diep liggen (geheel tegenovergesteld aan de oogen der Tartaren), zijn in de zelfde regte lijn gelegen; en zoo men er eenig kenmerk aan wilde toeschrijven, zou men

zeggen dat zij kleiner zijn dan de verhouding tot het hoofd zou medebrengen. De wenkbraauwen zijn dun en op korten afstand boven de oogen, vooral aan den binnenhoek, en van daar loopen zij dikwijls (even als bij de Tartaren) schuins op. De mond steekt zeer weinig uit; de lippen zijn dun en staan digter bij den neus dan bij de kin. Zij bezitten ook nog een andere eigenaardigheid, die zeer algemeen is, namelijk een dunnen baard, behalve op den bovenlip; iets wat men ook bij de volken van Opper-Azie waarneemt. Deze type treft men zeer veel aan onder de Polen, Alesiers, Moraven, Bohemen, slavonische Hongaren, en zij is ook vrij algemeen onder de Russen."

Nadat wij thans kortelijk en oppervlakkig een blik geworpen hebben op de ethnographische typen van Europa vóór de christelijke tijdrekening, willen wij nu, eveneens zeer beknopt, het oog vestigen op de vreemde bestanddeelen, die het vaste land na dat tijdperk achtereenvolgens in zich heeft opgenomen.

Het eerste, hetwelk melding verdient, is het bestanddeel dat de Joden uitmaken. Deze kwamen niet als veroveraars en ook niet in massa, maar als op zich zelf staande bannelingen, een nieuwe woonplaats zoekende, waar zij hunne godsdienst mogten uitoefenen en een kostwinning zouden kunnen vinden. Een oorlogvoerend volk, zoo lang zij woonden in het land hunner vaderen, legden zij in Europa slechts dien anderen nationalen trek aan den dag: gouddorst. Door dien hartstogt bezield, vestigden zij zich in alle oorden van Europa, en ondanks de tallooze vervolgingen, waaraan zij blootstonden, bleven zij daar tot den huidigen dag hunne godsdienst en hunne nationale type in stand houden. Ondanks de zinnelijke neigingen der Israëlieten, die zelfs in hun eigen land oorzaak was dat vorst en volk herhaaldelijk zich vermengden met andere volken, is toch het joodsche bloed zuiverder dan van eenig ander volk, daar de vreemde bestanddeelen, die er van tijd tot tijd in opgenomen werden, langzamerhand weder verdwenen door het over en weder huwen der leden van den oorspronkelijken stam. In Europa zijn er thans ongeveer twee millioen Joden; in de overige deelen der wereld nog anderhalf millioen. De Joden van onzen tijd hebben allen de zelfde nationale trekken behouden, ofschoon zij iedere gelaatskleur aangenomen hebben.

met uitzondering der zwarte — want de zwarte Joden op Malabar zijn volstrekt geen Joden, maar afvallige Hindoes. Wat die gelaatskleur betreft, die zoo veel verschilt naar mate van de luchtgestelheid en den toestand des volks, daarop komen wij straks terug; wij willen hier slechts eenige opmerkingen laten volgen van een joodsch geleerde uit Philadelphia, den heer LEESER, omtrent de merkwaardige verscheidenheid van tint, die vooral bij de joodsche natie zoo in het oog loopend is.

„Wat de echt joodsche type betreft, deze is blond; het bewijs er van heb ik gevonden bij al de volken die ik in Perzie, Rusland, Palestina en Afrika gevonden heb, daar gelaten nog de Europeanen en Amerikanen, waarvan de laatsten geheel overeenkomen met de eersten, even als al de andere blanke bewoners van dit werelddeel. Al de Joden, die ik ooit aanschouwd heb, vertoonen de zelfde wezenstrekken, al is de kleur van huid en oogen ook zeer verschillend. De zuidelijke hebben bijna allen zwarte, eenigzins doffe, die van het noorden blaauwe, groote, heldere oogen. Hierin staan zij gelijk met alle Kaukasiers, wanneer zij gedurende eenige geslachten in een andere luchtstreek zijn overgeplant. Ik geloof evenwel te mogen aannemen dat de donkere, doffe oogen en huid meer voorkomen bij de germaansche Joden dan bij de oorspronkelijke Germanen zelven. Er zijn ook rood- en witharige Joden even als bij andere volken, en misschien in even groote verhouding. Ik spreek thans van de Joden uit het noorden. Ik zelf ben in Duitschland geboren, en in mijn geslacht ken ik niemand, die geen blaauwe oogen en bruin haar — met uitzondering van het mijne, dat zwart is — en een blanke huid heeft. Ik herinner er mij echter vele Joden, die ik als knaap heb gezien, welke deze kenmerken niet droegen en wier oogen, haar en huid in tegendeel zeer donker waren. In Amerika ziet men alle kleuren, van den blanken bewoner van Canada af tot den bijna gelen West-Indiër toe. Bij den laatsten echter is dit slechts het gevolg van het blootstaan, gedurende verscheidene geslachten, aan een vernielend klimaat dat naar mij voorkomt, het haar en de huid doet verkleuren en zich ook in het gansche ligchaam openbaart. Voor het overige is de kaukasische type sterk ontwikkeld; maar dit is meer bijzonder het geval bij hen, die van een germaansch geslacht afstammen dan bij de portugesche Joden. Deze waren oorspron-

kelijk bewoners van het iberische schiereiland, en het valt onmogelijk thans uit te maken of die type zuiver oorspronkelijk was, dan of zij door verloop van tijd met moorsch bloed werd vermengd, of wel, dat de germaansche Joden zich vereenigden met teutoonsche stammen en daardoor een deel der type van dezen aannamen. Eén ding is echter zeker dat in de eerste eeuwen, bepaaldelijk van de achtste tot de dertiende, zoo wel in Spanje als in Duitschland, menigeen tot het jodendom overging; anders toch zouden de regeringen niet zoo streng verboden hebben dat de Israëlieten van hunne bedienden en andere personen proselieten maakten. Ik weet inderdaad niet waarom er eenig grooter verschil zou bestaan tusschen de Joden van het noorden en die van het zuiden, dan tusschen engelsche familien, die in hun vaderland blijven en die, welke zich te Alabama vestigen. Ik zie er de reden niet voor in. (*Types of Mankind.*)

De volken, die daarna in Europa optraden, waren de Hunnen en Magyaren; zij kwamen plotseling, onwederstaanbaar en al verwoestend als een charge der kavallerie. Zij baanden zich een weg met het zwaard door de Slavoniers en andere stammen, die zij op hun weg ontmoetten, en na een korte wijl de schrik van Europa te zijn geweest, vestigden zij zich voor goed op de vlakten van Hongarije, waar zij meer dan duizend jaar lang heerschten, als de overwinnende kaste over de om hen wonende slavonische stammen. De inval van dien krijgszuchtigen stam had plaats in twee gedeelten. Eerst kwamen de Hunnen onder ATTILA, in de vijfde eeuw; daarna de Magyaren onder ARPAD, in de negende. De type der beide stammen was de zelfde; zij getuigt van warmer klimaat en verschilt met elke europesche. Zij behoort tot den grooten uralisch-tartaarschen stam van Azie; maar zonderling voorzeker, hoe verschillend ook van de Finlanders, spreken de Magyaren een dialect van de finsche taal. Daaruit volgt dat de beide volken in eenig verwijderd tijdvak met elkander vereenigd moeten geweest zijn, vóór dat zij beiden de binnenlanden van Azie verlieten. De magyaarsche type beschrijft EDWARDS aldus: „ Hoofd bijna rond; voorhoofd weinig ontwikkeld, laag en gewelfd; oogen schuins in het hoofd, met den buitenhoek naar boven; neus kort en plat; mond uitstekend; lippen dik; nek zeer zwaar, zoo dat

het achterhoofd vlak schijnt en bijna een regte lijn met de ruggegraat vormt; baard dun en schaarsch, gestalte kort." De Magyaren behooren niet tot het kaukasische ras en hunne langdurige overheersching over volken die blijkbaar van kaukasischen oorsprong zijn, is een raadsel dat ethnographen mogen oplossen, die alles uit het ras zelf willen afleiden, zonder op de zeden en ontwikkeling van de stammen te letten.

Het volk dat na hen in Europa verscheen, waren de Heidens, wier merkwaardige geschiedenis en eigenaardigheden een treffende overeenkomst opleveren met die der Israelieten. „Beiden hebben een uittogt uit hun geboorteland, beiden zijn bannelingen en verspreid onder de Heidenen — hier in een anderen zin — door wie zij gehaat en veracht worden, en die zij haten en verachten onder den naam van Busnies en Goyim; beiden, ofschoon de taal der Heidenen sprekende, hebben ook een taal voor zich, die deze niet verstaan; en beiden hebben iets eigenaardigs in hun voorkomen, waardoor zij gemakkelijk uit alle andere volken herkend worden. Maar daarmede houdt de overeenkomst op. De Israelieten hebben een eigene godsdienst, waaraan zij hartstogtelijk zijn gehecht; de Heidenen (Bohemers, Gypsies, Romas) hebben er geen. De Israëlieten hebben een authentieke geschiedenis; de Gypsies missen die; zij kennen niet eens den naam van het land van waar zij gekomen zijn." Alles wat met de geschiedenis dier Heidenen in verband staat, is in geheimenissen gehuld; ofschoon uit hunne gelaatstrekken, taal, enz., mag afgeleid worden dat zij uit eenig gedeelte van Indie afkomstig zijn. Men heeft verondersteld dat zij gevlugt zijn voor het vernielende zwaard van den grooten tartaarschen veroveraar TAMERLAN, die in de jaren 1408 en 1409 Indie te vuur en te zwaard verwoestte. Maar een werk van BORROW levert voldoenden grond op om te gelooven dat zij op een veel vroeger tijdstip noordwaarts zijn getrokken en zich gevoegd hebben bij de Slavoniers, vóór dat deze Duitschland en de verdere landen, waar wij hen het eerst ontmoeten, waren binnengedrongen. Al wat wij met zekerheid van hen weten, is dat zij in den aanvang der vijftiende eeuw zich in Duitschland vertoonden en zich van daar over geheel Europa, tot in Spanje toe verspreidden. De juiste dag, waarop die zonderlinge wezens het eerst in Frankrijk hunne intrede deden, is

bewaard gebleven, namelijk den 17 Augustus 1427. De getalsterkte van het geheele volk wordt thans geschat op 700,000; het vormt dus het kleinste en tevens het zonderlingste en meest eigenaardige volk der wereld. Maar is hun aantal gering, de oorden van hun verblijf strekken zich het verst uit. Zij zijn bijna over alle landen der bewoonde aarde verspreid. Europa, Azie, Afrika en Noord- en Zuid-Amerika bevatten afdeelingen van deze zwervende stammen. „Hunne tenten," zegt BORROW „zijn opgerigt op de heuvelen van Brazilie en de bergvlakten van den Himalaya, en hunne taal wordt gesproken in Moskou en Madrid, in Londen en Konstantinopel. De wijze waarop zij aan de koude weêrstand bieden, is inderdaad verbazingwekkend, want niet zelden vindt men hunne kampen in het midden der sneeuwvelden, en de temperatuur in hunne ligte, linnen tenten daalt vaak onder de 25 en 30 graden (Reaumur) beneden het vriespunt." En toch, met het zelfde gemak leven zij onder het verzengde klimaat van Afrika en Indie.

De laatste vermeerdering, die de bevolking van Europa onderging, had plaats door een inval, in zeker opzigt gelijk aan dien der Hunnen maar op veel grooter schaal. In het begin der vijftiende eeuw trokken de Osmanli Turken den Hellespont en Bosphorus over, en vestigden in 1456, door de inneming van Byzantium, hun rijk in Europa. Met betrekking tot hun aantal, bragt geen volk ooit zulk een hevigen schok aan het westelijk halfrond toe als zij; en door den strijd dien zij te weeg bragten, gaven zij levenskracht aan het volk en de staten van midden- en oostelijk Europa. De Turken zijn van oorsprong Kaukasiers, maar daar zij niet uit het noorden van den Kaukasus kwamen, en zelfs zeer oostelijk hun geboorteland hadden, geleken hunne gelaatstrekken oorspronkelijk veel op die der Tartaren. Het afbeeldsel van MOHAMMED II, den veroveraar van Byzantium, kan als een proeve worden aangevoerd van de oorspronkelijke turksche type, en wel als een proeve die tot voorbeeld mag gesteld worden, omdat onder alle volken de vorsten en edelen, als klasse, den meest volmaakten vorm van de type der nationale gelaatstrekken vertoonen. De turksche stammen, die nog hun vroeger nomadisch leven leiden in de verzengde woestijnen van Turkistan, hebben nog de tartaarsche physionomie; in de

Nogay's der Krim en eenige zwervende stammen uit Klein Azie openbaart zich die type nog krachtiger. De europesche Turken en de hoogere klasse des volks in het algemeen, hebben een veel edeler voorkomen; het gevolg eener hoogere beschaving, en ook van hunne harems, die sedert vier eeuwen de schoonste vrouwen van Georgie en Cirkassie bevatten; landen die, zoo als CHARDIN voor geruimen tijd reeds opmerkte, ongetwijfeld aan de schoonste menschen het aanzijn geven, en waarvan de bewoners even kloek en dapper als levendig, fijngevoelig en vatbaar voor liefde zijn. „Er is geen man van aanzien in gansch Turkye, wiens moeder geen georgische of cirkassische is, van den sultan af, die van moeders zijde in den regel tot dat volk behoort. Daar deze vermenging van volken reeds verscheidene eeuwen heeft aangehouden, zijn de tegenwoordige Turken in Europa inderdaad een nieuw volk, en over het geheel genomen, een schoon volk ook. De gelaatstrekken zijn regelmatig, en de doorsnede van het gelaat bijna vertikaal, dus zeer nabij aan het cirkassische model; het hoofd is merkwaardig om zijn fraaijen ronden vorm en het breede voorhoofd."

Het onvermijdelijke lot der Turken in Europa, even als van alle overheerschende kasten, die een talrijker volk dan zij zelven in bedwang houden, is dat zij trapsgewijze hunne heerschappij laten varen en de overwonnenen er in doen deelen, zoo als de Normandiers in Engeland; of, indien zij die heerschappij hunner kaste willen handhaven, dat zij hun door geweld ontnomen wordt. De toenemende ontwikkeling van de Grieken en andere deelen der bevolking van Europeesch Turkye heeft sedert de laatste jaren een dier beide gebeurtenissen aanstaande gemaakt; maar de belangrijke hervormingen in de staats-inrigting op eens door de turksche wetgevers tot stand gebragt, en de merkwaardige ter zijde stelling, die de kenmerkende leerstelsels van het mohamedaansche geloof thans ondervinden, doen verwachten dat de Turken, indien vreemde invloed zich niet doet gelden, met de verschillende volken in vriendschap zullen blijven, en er ook Christenen in staatsbetrekkingen zullen worden geplaatst. De geschiedenis der laatste vijftien jaren toont aan hoe de afwijking in het staatsbestuur van vroegere regelen hoe langer hoe verder wordt doorgedreven, zoo dat lord PALMERSTON te regt zeggen mogt

dat geen land ter wereld zoo vele hervormingen in zoo korten tijd kan aanwijzen als Turkye. En nadat de Turken in de twee laatste jaren bijna gelijktijdig de aanvallen van Rusland hebben weerstaan, en de grieksche en montenegrijnsche oproerlingen tot rust hebben gebragt, terwijl bovendien de turksche gezindheid zelfs in die vorstendommen, waar de Christentroepen van den czaar waren binnengerukt, zich in zoo hooge mate geopenbaard heeft,— na dat alles, zeggen wij, kan er geen twijfel bestaan, of de heerschappij der Turken voldoet over het algemeen, en de opstand tegen de regering der stoutmoedige Osmanli's heeft, zoo hij niet gesteund wordt door vreemde hulp, niet de minste kans op welslagen. Die stand van zaken was het, welke den ijverzuchtigen czaar de meeste vrees aanjoeg en hem tot zijn tegenwoordigen aanval bewoog; want hij begreep dat nu of nooit de tijd daar was om tusschen beiden te treden, indien hij niet een turksch-grieksche staat wenschte gevestigd te zien, die zijne magt in het zuiden bedreigde. Wij mogen er bijvoegen dat, welke de uitslag van den tegenwoordigen strijd wezen moge, hij leiden moet tot een hoogere ontwikkeling der Turken. De overbrenging van westersche begrippen, en wel op de krachtigste wijze door de tegenwoordigheid der engelsche en fransche legers, moet noodzakelijk op de nog dommelende maar reeds ten halve ontwakende Turken invloed uitoefenen, en niet alleen de stilstand der beschaving vervangen door vooruitgang, maar ook aan hunne godsdienst welligt de meest verderfelijke en stremmende leerstelsels ontnemen.

Ziedaar de bestanddeelen van de tegenwoordige bevolking van Europa; een bevolking die in hare zuidelijke en westelijke takken geen onderscheidene massa's van verschillende stammen meer oplevert, en welke takken met elke eeuw meer zamensmelten. De ontwikkeling van handel en beschaving brengt niet alleen een ruiling van de voortbrengselen der verschillende luchtstreken te weeg en een vermenging van begrippen, aan de verschillende volken eigen, maar ook een vermenging van bloed. En daar de meest veredelde volken zich steeds het verst verspreiden en het meest veroveren, zal ook de maatschappelijke vooruitgang leiden tot een verbetering der typen van het menschelijk geslacht; eene verbetering,

die bereikt wordt door de vermenging van het bloed van het eene volk met dat van het andere. De vestiging der Noormannen strekke daarvan ten bewijs. Een nog merkwaardiger maar zeldzamer voorbeeld van het zelfde feit kan men thans in Amerika aanschouwen, waar de Negers uit hun geboorteland in een ander klimaat overgebragt, reeds een basterd-ras zijn geworden, het geen toe te schrijven is aan de betrekking waarin de slavin vaak tot haar meester staat, en de aanhoudende vermenging van het europesche met het afrikaansche bloed. Er worden slaven in de zuidelijke staten gevonden, die, als GEORGE in „de Negerhut," even zeer Kaukasiers van ligchaam en geest zijn als hun meester. En deze omstandigheid is voor de blanke bevolking dier staten van zeer veel gevaar, omdat juist bij die volbloed-blanke slaven de grootste verbittering bestaat en zij de meest geschikte en stoutmoedige leiders zullen zijn van het verdrukte Negervolk, in geval het tot een opstand en burgerkrijg komen mogt.

Maar de groote verscheidenheid in voorkomen en karakter in westelijk en zuidelijk Europa, is niet alleen toe te schrijven aan de vermenging van de verschillende volken. De beschaving zelve is voor een deel oorzaak dier verscheidenheid. De ontwikkeling des menschdoms oefent ook op het ligchaam der volken invloed uit, welke invloed van tweeërlei aard is: een physieke veredeling en een toenemende verscheidenheid. Neem een niet ontwikkeld volk, zoo als de Tartaren, en gij zult hen in geaardheid en voorkomen onderling bijna gelijk vinden; het verschil dat tusschen de individuën zelven bestaat, is betrekkelijk gering. Begeef u vervolgens naar de Slavoniers, gij zult die gelijkheid reeds in mindere mate aantreffen; en wanneer gij de volken van westelijk Europa gade slaat, vindt gij den overgang volkomen en de overeenkomst verdwenen voor verscheidenheid. De oorzaak daarvan is tastbaar. Even als alle planten der zelfde soort als kiemen gelijk zijn, leveren de weinig ontwikkelde menschenstammen slechts weinige sporen van geestelijk leven op, en van daar gelijken de leden in hooge mate op elkander; want hoe minder de eigenaardigheden zijn, zoo veel te geringer kan de verscheidenheid wezen, en zoo veel te algemeener moeten die eigenaardigheden zelven zijn. Kiezelsteenen, die op de zeekusten liggen, mogen schijnbaar een groote onderlinge gelijkenis opleveren, maar polijst

ze, en honderd verschillende kleuren en lijnen zullen zigtbaar worden; even zoo ontwikkelen de beschaving en vooruitgang de rijke verscheidenheid der menschelijke natuur. Naar mate die verscheidenheid van geest krachtiger wortel schiet, zoekt zij zich te openbaren door een evenredige verscheidenheid in het uitwendige. Plaats den mensch nu eens in overvloed, dan weder in armoede; nu onder den invloed der wetenschappen; dan onder dien der hartstogten; nu van goede beginselen; dan weder van slechte, en geef hem een groote verscheidenheid in werkkring —, de invloed die dit alles op de ziel uitoefent, in verband met uitwendige omstandigheden, zal na verloop van tijd ook zigtbaar worden in zijn uitwendig voorkomen, en soms op zeer merkwaardige wijze. Het is een bekend feit dat, hoe onbeduidend de heerschende denkbeelden en neigingen van eenig mensch ook mogen zijn, deze zich toch altijd afspiegelen op zijn gelaat. De volken, in hun oorspronkelijken, onbeschaafden toestand, verschillen even veel van die, welke het toppunt der beschaving bereikt hebben, als het weinig beteekenend en strak gelaat van den landbouwer verschilt met de uitdrukking op het gelaat van den talentvollen mensch, wiens trekken terstond elken indruk wedergeven, ofschoon er in den regel een mannelijke kalmte op te lezen staat. Slaat men aandachtig de verschillende volksklassen van Engeland gade, dan zal men een grooter verscheidenheid in voorkomen, geest en bezigheden waarnemen dan ergens elders; van gelaatstrekken af die van allerlei dierlijke hartstogten getuigen, en die trapsgewijze overgaan tot de edelste type van het menschelijk geslacht, het gevolg van een toestand van welvaart, gepaard met een hooge ontwikkeling van verstand en hart. Dit is geheel en al het uitvloeisel der beschaving, die altijd de eenvormigheid bij een volk breekt, en de leden tot de meest verhevene hoogten doet opklimmen, of dalen tot de laagste diepten, en op die wijze de oorspronkelijke eentoonigheid des levens verandert in al die schakeringen der tegenwoordige zamenleving.

Niet de minst merkwaardige der stoffelijke veranderingen, welke op die wijze door de beschaving worden te weeg gebragt, is het verschil in tint, dat er langzamerhand door geboren wordt. Het is bij voorbeeld zeker dat de stammen, die de noordelijke en westelijke gedeelten van Europa

bevolkten en de donkerhuidige Iberiers volgden, allen tot de blonden behoorden; maar blond is op verre na de groote massa der volken niet, die gezegd worden van hen af te stammen. „Het schijnt buiten allen twijfel," zegt PRICHARD, „dat de tint, die men het meest in Engeland aantreft, zeer verschillend is van die van al de oorspronkelijke volken, waarvan, zoo als men weet, de tegenwoordige bevolking afstamt. Wij hebben gezien dat de oude Kelten een blond volk waren; blond waren ook de Saksers, Denen en Noormannen; ook de Caledoniers en Gaëls waren blond en ligt van haar. En toch zijn de afstammelingen van deze volken, vermengd, geenszins blond. De Britten waren reeds van de tint der Kelten afgeweken in den tijd van STRABO, die zegt dat zij langer zijn dan de Galliers, niet zoo ligt van haar, en gebrekkiger en zwakker van ligchaam." Ook de Germanen zijn in dit opzigt veranderd. De oude Germanen moeten, naar men zegt, meestal rood of geel haar en blaauwe oogen gehad hebben, en in het geheel de blonde type hebben vertegenwoordigd. Deze, zegt NIEBUHR, is nu in het grootste gedeelte van Duitschland zeldzaam geworden. Uit mijne eigene opmerkingen weet ik dat de Germanen thans in de meeste deelen van hun land verre van ligt-harig zijn. Ik ben eens in gezelschap geweest van een groot aantal personen, die in een ruime zaal te Frankfort aan den Main vereenigd waren, en ik maakte de opmerking dat, met uitzondering van een paar Engelschen, allen donker haar hadden. De heer BUNSEN heeft mij verzekerd dat hij dikwijls vruchteloos gezocht heeft naar de licht bruine of gouden lokken en hemels-blaauwe oogen der oude Germanen, en dat hij nooit het voorkomen had aangetroffen, dat de ouden van zijn landgenooten geven, vóór hij Scandinavie bezocht had. Dáár eerst zag hij zich omringd door de Germanen van Tacitus. In de steden van Duitschland vooral is het volk ver van roodharig of zelfs van blond; en uit de omstandigheid dat die verandering zich het krachtigst in de steden openbaart, mogen wij afleiden dat zij voor een groot deel het gevolg is van zeden, levenswijze en voeding. De steden zijn veel warmer en drooger dan het land; maar zelfs het vlakke veld is warmer en drooger dan de bosschen en moerassen, die men in het oude Germanie zoo veelvuldig aantrof. Het klimaat van Duitschland is inderdaad veranderd

sedert het land bevrijd werd van die uitgestrekte wouden, en wij moeten het veranderd voorkomen der Germanen dan ook toeschrijven aan den verschillenden toestand, waarin de tegenwoordige Duitschers leven.

Door de veroveringen van Rome werden de eerste zaden van beschaving in Westelijk Europa gestrooid. Dáár is zij welig opgeschoten en nadert zij, aan de kusten van den Atlantischen Oceaan, steeds meer en meer de volmaking; terwijl zij, naar mate men oostelijk voortgaat, langzamerhand afneemt, tot dat zij in Rusland tot halve beschaafdheid overgaat, die in Opper-Azie volslagen barbaarschheid wordt. Ons bestek laat niet toe te onderzoeken welken invloed die beschaving in het vervolg moet uitoefenen op den ethnologischen toestand van het vaste land. Die kwestie is echter van het hoogste gewigt, daar zij vooraf de groote veranderingen kan leeren kennen, die waarschijnlijk zullen voortspruiten uit den strijd dien Europa thans heeft aangevangen. Alleen kunnen wij hier de opmerking neêrschrijven dat het doel van den vooruitgang en de beschaving is: den geest te ontwikkelen en alzoo de leden der maatschappij van een massa automaten, die zij thans zijn, te vormen tot denkende, zelf handelende wezens, die bewustzijn hebben van en vatbaar zijn voor hunne regten en de regten van een volk. Daardoor schiet het begrip van vrijheid wortel in de ziel, en het openbaart zich uitwendig door de toenemende vereeniging van de verspreide takken van een zelfden stam. In de onderstelling dan dat de voortgang der beschaving in Europa geen belemmeringen ondervinden zal, mogen wij aannemen dat waar wij nu despotisme aanschouwen, de vrijheid op zal treden, en waar wij vreemde overheersching aantreffen, daar nationale onafhankelijkheid hare plaats zal innemen; en dat, na nog een wijl de harde school des lijdens te hebben doorloopen, de volken van het vaste land een einde zullen maken aan het willekeurig en onnatuurlijk stelsel van verdeeling naar den grond, dat tegenwoordig in Europa bestaat, en zich vereenigen zullen tot maatschappijen, die zich gronden op de volkseenheid, wat natuurlijker, grootscher en duurzamer is.

Ongetwijfeld deed het bewustzijn dier waarheid onlangs den keizer der Franschen zeggen dat „de tijd der veroveringen voorbij was." Het doet ons leed dat wij de verklaring moe-

ten afleggen dat dit beweren een weinig voorbarig is; want Europa is nog ver verwijderd van dat toppunt van beschaving, dat wij in de vorige bladzijden aangaven. Bovendien zijn er twee geheel tegenovergestelde tijdperken in het leven der volken, in elk waarvan het beginsel van eenheid van stam op den voorgrond wordt gesteld, namelijk het eerste en het laatste tijdperk; even als bij personen, de grijsaard vaak door ondervinding beginselen aanneemt, waarnaar hij in zijne jeugd uit instinkt heeft gehandeld. Europa biedt thans in zijne oostelijke en westelijke uiteinden beide toestanden van het volksleven gelijktijdig aan; en het laat zich aanzien dat de ontwikkeling van dat beginsel der eenheid van stam in zijn oorspronkelijken vorm onder de Slavoniers, vooraf zal gaan aan de volkomene rijpheid er van onder de beschaafde volken van het vaste land. Menig bewijs is er dat het panslavisme van Rusland vóór zal gaan aan de zamensmelting der teutoonsche volken tot één Germanie, of van de Romano-gallische bewoners van Frankrijk, Spanje en Italie tot die drie-eenheid van verbondene staten, die LAMARTINE zoo stout voorspelt. Ja, zal niet het panslavisme van Rusland, na een kortstondige politieke overheersching, juist het middel zijn om de volks-verwantschap van de overige deelen van Europa te doen ontwaken, en zal het niet juist daardoor een ondoordringbaar bolwerk tegen zijn eigen voortgang opwerpen, terwijl het onwillekeurig het juiste spoor van vooruitgang aan andere volken wijst!

Het slot van een artikel is weinig geschikt tot behandeling van zulke hoogst belangrijke theorien, en het doet ons waarlijk leed dat wij in geen beschouwing kunnen treden van de uitwerking, die de voortgang der beschaving waarschijnlijk op Rusland zelf hebben zal. Al wie echter geneigd is om voor zich zelven gevolgtrekkingen uit de medegedeelde stellingen af te leiden, zal ondervinden dat die arbeid wel zijne belooning met zich brengt, omdat hij daardoor van de troostvolle waarheid bewust zal worden dat, voor zoo ver 's menschen blik kan zien, een betere tijd voor Europa aan het aanbreken is, ofschoon — wie weet hoeveel! — woelige tijden ons daarvan nog scheiden.

EEN SLAVENVEILING IN VIRGINIA.

UIT HET DAGBOEK VAN EEN ENGELSCH REIZIGER.

„Hoe laat vertrekt de wagen voor de stoomboot die de Potomac afkomt?" vroeg ik aan den boekhouder van het Williard hotel te Washington.

„Des morgens om zes en des avonds om negen uur," kreeg ik ten antwoord.

Daar ik liever 's morgens vertrok, was ik vroegtijdig gereed. Mr. Williard was echter reeds bij de hand en vriendelijk genoeg om ieder der vertrekkende gasten kosteloos een kop koffij te verschaffen. Men heeft nog ongeveer een half uur door een open vlakte te rijden, eer men de aanlegplaats der stoombooten bereikt; daar aangekomen, zag ik reeds een aantal personen die de noorder trein had medegebragt aan boord van het vaartuig gaan, dat aan het einde van een houten hoofd lag. Spoedig was alles in orde. Een negerjongen, die met een driekanten hoed op en groote laarzen over een haveloozen gescheurden broek getrokken, er vrij potsierlijk uitzag, maakte het touw los en wij stoomden voort.

De Potomac, die meer op een binnenlandsche zee dan op een rivier gelijkt en hier meer dan een engelsche mijl breed is, verbindt als het ware de noorder en zuider spoorwegen. Voor alsnog eindigt de spoorlinie te Washington en om er weder op te komen moet men vijftig mijlen de rivier afzakken tot aan een plaats, Acquia Creek genoemd, waar de weg naar Richmond aanvangt. Een engelsch reiziger had een zoo droevig tafreel van de Potomac-booten opgehangen, dat ik er waarlijk tegen op zag er een vrij langen togt medete doen; doch de

billijkheid gebiedt mij te zeggen dat ik geen reden hoegenaamd tot klagen had. Voor het gezelschap van ongeveer vijftig personen waren twee ontbijttafels aangerigt, die een hotel van de eerste klasse geen oneer zouden hebben aangedaan, terwijl in een klein vertrekje een goedhartige neger zijn barbiersberoep uitoefende. Bij de toilet-benoodigdheden miste ik de bewuste houten kommen, die geheel verdwenen zijn, zoo ze ooit anders dan in de verbeelding van den schrijver bestaan hebben.

Met mooi weder moet het regt aangenaam zijn om van Washington den Potomac af te zakken, daar de stroom, hoewel zeer breed, echter niet zoo breed is dat men de oevers niet behoorlijk kan opnemen. Regts ziet men de boschrijke heuvels van Virginia en links de hoogten van Maryland, terwijl men aan beide zijden enkele dorpen en pachthoeven ontwaart.

Ongeveer zeven mijlen beneden Washington, vaart men aan de zijde van Virginia voorbij Alexandria; een stad met 10,000 inwoners, waar vrij wat schepen lagen en bloeijende fabrieken schenen te bestaan. Acht mijlen verder naar beneden aan den zelfden kant ligt een klein heuveltje tusschen de schilderachtige, digt begroeide hoogten; een voorwerp dat, hoe koud de morgen ook is, al de reizigers uit de goed verwarmde kajuit lokt. Het is Mount Vernon, eens het verblijf van generaal WASHINGTON en waar het stoffelijk overschot van den grooten man begraven is. Het schijnt een net landhuis met veranda er voor, en nog in den zelfden staat als het voor zestig jaren was; doch iemand die het bezocht heeft, zegt dat het buiten 't welk door WASHINGTON steeds keurig in orde gehouden werd, thans deerlijk vervalt; een omstandigheid die, zoo ze waar is, de aandacht der Amerikanen wel verdient. De plek is niet gemakkelijk over land te bereiken; anders had ik stellig een bedevaart naar het graf gedaan.

Toen het later werd verminderde de koude, en toen wij te Acquia Creek kwamen was het, hoewel reeds 1 December, zacht en aangenaam weder; aan een lange haven wachtte de trein, en binnen tien minuten waren passagiers n vrachtgoederen er op overgepakt, en stoomden wij voort. Zoo kwam ik in Virginia, dien schoonen ouden staat, door Engelschen van hooge geboorte gesticht, en wiens geschiedenis zulke treurige herinneringen aan den ongelukkigen RALEIGH voor den geest roept.

Het grootste gedeelte van de streek die wij doorreden was

nog met uitgestrekte bosschen bezet en had een wild voorkomen, en daar waar de grond bebouwd was, scheen zulks niet veel te beduiden te hebben. Onder de boomen die in het wild groeiden zag ik den arbor vitae, die hier een belangrijke hoogte bereikt; en langs den weg de rhododendrums als gewone struiken groeijen, wier verflensde bloemen even als de andere gewassen den langzaam verdwijnenden herfst herinnerden. Als men de Rappahannock bij Fredericksburg gepasseerd, is begint de bebouwde grond beter te worden, maar zelfs het beste van de Potomac tot Richmond, een afstand van twintig uren, was vrij wat minder dan het geen ik in West Canada en Ohio had gezien. Wanneer echter dit land, dat alle elementen voor groote opbrengsten bezit, behoorlijk en met overleg bearbeid werd, zou er voorzeker veel van te verwachten zijn. Het ploegen dat door slaven, onder toezigt van te paard gezeten opzieners, verrigt werd, was uiterst gebrekkig; het scheen den grond naauwelijks open te scheuren en groote plekken bleven onaangeraakt. Ik merkte op dat de negers wanneer de trein voorbij rolde, altijd hunnen arbeid staakten en ons nazagen, zoo dat het werk hun niet van harte ging, daar zij iedere gelegenheid aangrepen om er uit te scheiden. Zoo als ik hen zag arbeiden, durf ik gerust staande houden dat twee gewone schotsche ploegers dagelijks zoo veel zouden afdoen als zes negers, en dan nog oneindig beter.

Omstreeks twee uren na den middag kwam de trein te Richmond aan. Een omnibus bragt mij naar een hotel, dat naar ik ondervond, in geen enkel opzigt minder was dan die in de noordelijker staten. De bedienden waren negers en hadden witte buizen aan, doch onder de vrouwelijke dienstboden, merkte ik een paar iersche meisjes op. Men had mij dan ook reeds gezegd dat de Ieren de kleurlingen verdringen, zoo waren in het Willards-hotel te Washington al de bedienden, zoo wel knechts als meiden, Ieren, en ook hier zal zulks waarschijnlijk binnen kort het geval wezen. Op een hoogen en hellenden kant aan den regter oever van de James rivier gelegen, is Richmond uiterlijk veel minder regelmatig gebouwd dan de overige amerikaansche steden. De kromme straten, naar geen algemeen plan aangelegd, hebben met de pakhuizen, kerken en talrijke publieke gebouwen een ouderwetsch voorkomen. Behalve de hoofdstraten zijn er nog een menigte zijstraten of liever

stegen, die er over het algemeen somber, verlaten en vuil uitzien, en daarbij slecht gelucht en vochtig schenen te zijn. Overal ontmoet men gekleurde gezigten, doch er zijn ook, naar men zegt, onder de 27000 inwoners 9000 slaven.

De woningen der kleurlingen van lageren stand zijn ellendig, en gelijken op de armste verblijven in de achterbuurten der engelsche fabriek-steden. In de bovenstad zijn enkele rijen nette villa's en een square, waar het uitstekend gelegen kapitool, de zetel der wetgevende magt staat. Tegen het vallen van den avond naar dit gebouw wandelende, zag ik dat het door een gewapende schildwacht bewaakt werd. Ik kon naauwelijks mijn oogen gelooven; het was de eerste bajonet die ik hier zag, en dit versterkte mij in het onaangename denkbeeld, dat een groote slavenmagt de maatschappij in gevaar brengt.

Voor het kapitool staande, heeft men een heerlijk uitzigt over het lagere deel der stad, de rivier met hare watervallen en omliggende landstreek. De watervallen der James-rivier schijnen de ligging der stad te hebben bepaald; zij hebben te zamen een hoogte van tachtig voeten en worden gebezigd om molens enz. in beweging te brengen. Dergelijke vallen zijn op de oostkust van Amerika niet ongewoon, waar bij het ebben der zee in de rivieren op grooter of kleiner afstand van den mond, een plotselinge daling plaats heeft; welke men tot onderscheidene oogmerken kan dienstbaar maken. De val der James-rivier eindigt voor het kapitool, waar eenige rotsachtige en beplante eilandjes liggen, en twee houten bruggen de gemeenschap onderhouden met een voorstad, waar meestal fabrieken zijn.

Hoewel in vele opzigten van een minder goed voorkomen dan de nette steden van Nieuw Engeland, schijnt er ook in Richmond vooruitgang en welvaart te bestaan. Er werd een soort van dok bij de bruggen gegraven en onderscheidene groote katoen-fabrieken gebouwd. In de straten der benedenstad heerschte een groote bedrijvigheid, door het verkoopen en inpakken van tabak, die er als gedroogd onkruid uitzag en in karren door de negers van de plantages werd aangebragt.

De katoen-nijverheid wordt in onderscheidene groote etablissementen uitgeoefend, en zal eerlang nog uitgebreid worden; voornamelijk naar men mij zeide, door kapitalen uit de noordelijke staten en tevens door gehuurde blanke arbeiders, die voor fabriekwerk ver boven kleurlingen te verkiezen zouden zijn.

Richmond is bekend als de hoofd-markt, waar zich de zuidelijke staten van slaven voorzien, en zij heeft dezen voorrang aan de omstandigheid te danken, dat men er zich in Virginia bijzonder op toelegt om neger-arbeiders aan te kweeken, met het eenige doel om ze later te verkoopen. Daar ik dit vernomen had, was ik verlangend om eens te zien op welke wijze de veiling plaats had en welke prijzen er wel werden besteed. Ik was geheel aan mij zelven overgelaten om in dit opzigt de noodige berigten in te winnen; doch had daartoe geen zwarigheden te overwinnen, want de slavenveilingen zijn voor het publiek even toegankelijk als iedere gewone winkel. De nieuwsbladen inziende, ontdekte ik terstond dat er iederen morgen op de kantoren van zekere makelaars welke in slaven handelden, veilingen plaats grepen. Hoewel ik niet wist waar de bewuste kantoren waren, had ik ze echter vrij spoedig ontdekt. De voornaamste straat langs wandelende, vond ik deze in een naauw en kort steegje, dat weder in een andere steeg uitliep. Beide straten met steenen huizen voorzien, waren eenzaam en somber, en ik kwam er niemand tegen, aan wien ik den weg kon vragen. Eindelijk zag ik het kantoor van een commissionair, dat er als een groote winkel uitzag, met twee ramen en een deur in het midden. Ik trad binnen: verbeeld u een ruim, duister en niet al te zindelijk vertrek, zonder winkelplanken of toonbanken en dat tot eenige meubelen een lessenaar heeft, die voor een der vensters staat en een bank van ongeveer drie voeten hoog, waar twee treden naar toe leiden, tegen den muur. In deze sombere kamer zag ik slechts drie negerkinderen, die verkooping speelden. Een kleine jongen van vier of vijf jaren oud en zoo zwart als een git, stond op de bank, of het blok zoo als het genoemd wordt, met een meisje van misschien een jaar jonger en even wart als hij zelf naast zich, dat hij aan het derde kind, dat op den vloer lag, veinsde te willen verkoopen. Mijne komst stoorde hun spel niet. De kleine vendumeester ging zijnen gang om het meisje, dat bedaard naast hem stond, te koop aan te bieden.

„Vijftig dollars voor de meid! Vijftig dollars, vijftig dollars, ik verkoop deze knappe deern voor vijftig dollars!" riep de kleine schalk, met buitengewone snelheid en met de eigen bewegingen, die hij ongetwijfeld op deze zelfde plaats meermalen had gezien. Ik sprak een paar woorden tot de kinderen, doch

zij verstonden mij naauwelijks en vervolgden hun spel als of ik niet tegenwoordig was; zoo verliet ik hen, gelukkig in de nabootsing van dat gene, wat eerlang hun eigen lot worden zou.

Op een ander kantoor aan den overkant van de straat slaagde ik beter, en de klerk die ik er aantrof gaf mij beleefd te kennen dat er den volgenden morgen een veiling zou plaats hebben.

Terstond na het ontbijt wandelde ik weder naar het kantoor, waar het nu iets levendiger was. Er drentelden eenige personen met sigaren in den mond op en neer, en de straat langs ziende bemerkte ik dat er boven de deuren der drie kantoren waar de veilingen zouden plaats hebben, roode vlaggen waren uitgestoken met papieren er op gespeld, die een beschrijving der te verkoopen voorwerpen bevatten. De veiling zou maar klein zijn en op het eerste papier las ik slechts: „Heden morgen om half tien, verkooping van één man en één jongen."

Daar de tijd reeds daar was en ik nog niet veel koopers ontwaarde, ging ik binnen bij het vuur zitten. Op het kantoor, waar behalve het blok en de lessenaar een paar banken en eenige stoelen stonden, trof ik niemand aan dan den heer wien ik den vorigen avond inlichtingen gevraagd had, en die zich bezig hield om eenige papieren in orde te schikken. Minuut op minuut ging voorbij en nog kwam er niemand; er scheen dien morgen hier weinig liefhebberij te zijn. Ik kreeg een gevoel als of ik een indringer was en had reeds het besluit genomen om te vertrekken ten einde de overige kantoren te gaan bezoeken, toen de makelaar zijn lessenaar sloot en over mij bij het vuur kwam zitten.

„Gij zijt een Engelschman," zeide hij, mij strak aanziende, wilt ge wat koopen?" „Ja, hernam ik, ik ben een Engelschman doch het is mijn voornemen niet zaken te doen. Ik reis om berigten in te winnen, en gij zult mij zeer verpligten met een opgaaf der prijzen waarvoor de Negers verkrijgbaar zijn." Zeer bereidwillig ging hij naar zijn lessenaar om aan mijn verzoek te voldoen. Het schrijven der prijs-courant scheen echter nog al tijd te vorderen, en terwijl hij hier mede bezig was, kwam er een magere heer met een breed geranden hoed op en een groote pruim tabak in den mond de kamer binnen en nam den stoel bij den haard in. Naauwelijks had hij plaats genomen, toen ik de te verkoopen voorwerpen, die op de roode vlag aangekondigd waren, binnen zag treden en op hun gemak

op een bank die achter in de kamer stond, plaats nemen; terwijl zij, daar het een kouden dag was, zoo digt mogelijk naar het vuur toeschoven. Ik zat dus juist tusschen de beide partijen in, en was verlangend te weten wat er volgen zou.

De komst der Negers trok aanstonds de aandacht van mijn overbuurman, die met meer dan gewone hevigheid zijn pruim knaauwende, hen scherp aanzag, als om aanstonds te weten te komen waar ze bruikbaar voor zouden zijn. Hoewel die scherpe blik den man en den jongen wel wat verlegen maakte, zeiden zij niets. Hun uiterlijk was niet zoo terugstootend als wij gewoon zijn ons slaven voor te stellen. Zij droegen een buis, broek en vest van grof grijs laken, een gekleurde katoenen das, een schoon hemd, grove wollen kousen en stevige schoenen; de man had een zwarten hoed op, de jongen was echter bloots-hoofds. Als door een plotselinge gedachte bezield, stond mijn overbuurman op, en ging den arm van den Neger betasten en zijne handen en vingers bezien. Hij gelastte hem ook den mond te openen. Toen dit onderzoek was afgeloopen, ging hij weder bedaard zitten en hield zich in stilte met zijn tabakspruim bezig.

Ik achtte het thans mijne beurt om een en ander te onderzoeken, en vroeg aan den Neger hoe oud hij was. Hij wist dit echter niet, doch de jongen dien ik vervolgens ondervroeg, was, naar hij zeide, zeven jaar, niet zijn zoon maar zijn neef. Ik zou misschien nog een en ander onderzocht hebben, doch de makelaar kwam mij de prijscourant overhandigen, met de aanmerking dat de markt thans flaauw was en er nooit betere gelegenheid kon bestaan om te koopen. Ik dankte hem voor de genomene moeite en laat hier achter de ontvangene nota volgen:

	Dollars.
Uiterst geschikte mannen van 18—25 jaren oud	1200—1300
Geschikte mannen als boven	950—1050
Jongens van 5 voet	850 — 950
dito „ 4 „ 8 duim	700 — 800
dito „ 4 „ 5 „	500 — 600
dito „ 4	375 — 450
Jonge vrouwen	800—1000
Meisjes van 5 voet.	750 — 850
dito „ 4 „ 9 duim	700 — 750
dito „ 4 „ 1 „	350 — 452

(naamteekening) Richmond — Virginia.

Daar het thans tien minuten over tienen was, ne mijn overbuurman even als ik het wachten begon te vervelen, stonden wij bijna gelijktijdig op om de andere kantoren te gaan bezoeken. In het tweede scheen even min iets om te gaan, doch in het laatste waren wij gelukkiger. Daar zouden, volgens de kennisgeving op de vlag, een vrouw en drie kinderen, een jonge vrouw, een van middelbare jaren en een kleine jongen geveild worden. Er waren dan ook vrij wat menschen, voor zoo ver ik kon nagaan meest van de katoen-plantages in het zuiden afkomstig. Een paar zaten er bij het vuur en de overigen stonden rond een ijzeren kagchel, die midden in de kamer geplaatst was. Het geheele vertrek had een vuil aanzien. Door een achtervenster zag men in een haveloozen tuin waarin een zijpad naar een tamelijk vervallen huisje leidde, waarop met groote zwarte letters op een witten grond het woord „Gevangenis" was geschilderd. Ik onderstel dat dit gebouwtje voor bewaarplaats der Negers diende.

Toen ik binnen kwam, waren de te verkoopene voorwerpen nog niet in de kamer, maar een minuut of vijf later werden ze onder geleide van een mulat, die als opziener dienst deed, een voor een binnen geleid. Ik zag geen zweepen, ketenen of dergelijke toestellen, welke niet vereischt schenen te worden. De Negers namen op twee banken bij de kagchel plaats en niemand hunner scheen in het minste weerbarstig te zijn; in aller blik was volkomene onderwerping te lezen.

Naauwelijks waren ze gezeten, of men begon naauwkeurig hunne eigenschappen op te nemen, door hunne armen te betasten, in hunnen mond te zien en de handen en vingers te onderzoeken; welk laatste vooral een belangrijke zaak scheen te wezen. Dit onderzoek geschiedde echter zonder eenige ruwheid, en er werd geen gemeene of bevelende taal bij gebruikt. De mannen waren als de reeds beschrevenen gekleed. De vrouw met drie kinderen, die mijne bijzondere aandacht opwekte, zag er netjes uit; zij had een gekleurden zakdoek om het hoofd gewonden en een wit schort aan. De drie kinderen, alle meisjes, het een nog een zuigeling, de overige twee en drie jaren oud, waren ook knapjes en hadden zindelijke fijtels voor. Bij de geheele groep was niet de minste aandoening zigtbaar. Men scheen alles aan te merken als een zaak die zoo behoorde, en misschien werd door hen de ver-

andering van eigenaar even zoo beschouwd, als onze gehuurde bedienden een dienstverandering aanmerken.

Terwijl de aanstaande koopers hun onderzoek voortzetten, nam ik de vrijheid om tot de moeder der kinderen een paar woorden te rigten. Wij hadden het volgende gesprek:

„Zijt gij gehuwd?"

„Ja, mijnheer."

„Hoe veel kinderen hebt gij gehad?"

„Zeven."

„Waar is uw echtgenoot?"

„In Madison County."

„Wanneer verliet gij hem?"

„Verleden woensdag, nu twee dagen geleden."

„Vond gij het treurig om te scheiden?"

„Ja mijnheer," hernam zij met een diepen zucht, „mijn hart is schier gebroken."

„Waarom heeft uw meester u verkocht?"

„Ik weet het niet mijnheer! ik onderstel dat hij geld noodig had om land te koopen."

Misschien was er geen enkel woord van waar, en ik kon dit ook niet onderzoeken, doch de ongedwongen toon deed mij vermoeden dat zij niets gezegd had wat geen navraag lijden kon.

Zoo sprak ik ook nog een enkel woord tot de jonge vrouw, die naast haar zat en even als de andere pikzwart was, doch er gezond en krachtig uit zag; waarvan sommige liefhebbers zich verzekerden door hare armen en enkels te betasten, in haar mond te zien en haar op te doen staan; zij vertelde mij nog vele broeders en zusters te hebben, doch onbekend met hun verblijf te wezen; dat zij voor huismeid geschikt was en gaarne een goeden meester zou hebben, waarop zij mij aanzag als of ze zeggen wilde dat ik niet verwerpelijk wezen zou.

Zoo als ik zeide, ontdekte ik bij al die mannen, vrouwen en kinderen, die op het punt stonden om verkocht te worden, niet de minste aandoening. En in dat opzigt zal mijn verslag niet overeenkomen met het geen men gewoonlijk van een slavenveiling verhaalt, die men als verschrikkelijk en hartverscheurend beschrijft. Ik geloof dat de meesten er weinig van weten, en indien ze er al eenige smart van ondervinden, zulks zeer voorbijgaande is en spoedig vergeten wordt. Een schijnbare beuzeling versterkte mij in die overtuiging. Terwijl

wij naar het begin der verkooping stonden te kijken, kortte een der aanwezige heeren zich den tijd, met zijn jagthond kunsten te laten doen; zoo als op de achterpooten te laten loopen en stukjes brood uit zijn zak te eten. Dit scheen de Negers, zoo wel oude als jonge, verbazend te vermaken, en ik zag onder anderen de vrouw, die mij geen drie minuten te voren verteld had dat haar hart schier gebroken was, zoo hartelijk lagchen als iemand.

„De verkooping zal beginnen. Dezen weg, heeren," riep een man tegen een aantal personen die nog op straat heen en weêr slenterden, terwijl de mulat de vrouw met de drie kinderen naar het blok leidde en er hen op hielp klimmen. Daar stond zij met hare zuigeling aan de borst en de twee kinderen naast zich. De vendu-meester, een knap man, van een zeer fatsoenlijk voorkomen, nam de voor hem bestemde plaats in; met zijn eenen voet op het blok en den anderen op een oude eikenhouten stoel, die wat lager was, staande. Het geheel trof mij.

„Wel heeren" riep de verkooper „hier is een ferme vrouw met drie kinderen, allen gezond, wat biedt gij voor hen? Geeft mij een bod (niemand spreekt). Ik zet den koop voor 850 dollars in, 850 dollars, 850 dollars, (zeer snel sprekende) 850 dollars. Wil niemand een bod doen? Het is een buitengewone koop, heeren. Een gezonde zuigeling. Vertoon hem eens." De mulat treedt de eerste trap van het blok op, neemt het kind van de borst der moeder, en houdt het met een hand omhoog als om te laten zien dat het waarlijk nog een zuigeling is. „Kom! Een nog jonge vrouw en drie kinderen voor 850 dollars. Een bod als het u blieft, heeren; 860 dollars zegt iemand; dank u, mijnheer, 860. Biedt niemand' meer?" Een ander roept 870 en zoo wordt er voort geboden tot 890 dollars, waarop ieder zwijgt. „Dat kan niet, heeren. Zoo weinig kan ik niet aannemen." Na een pause tot den mulat: „Laat ze afkomen," en de vrouw en kinderen worden door den mulat van het blok geholpen en hernemen, als of er niets gebeurd was, hunne plaats bij de kagchel.

De volgende koop was een van de mannen. De mulat wenkte hem achter een linnen scherm van twee bladen te komen, dat bij het achtervenster geplaatst was. De Neger ging er kalm heen en werd nu gelast om zich te ontkleeden;

omstreeks een dozijn der aanwezigen gingen rond het scherm staan, en begonnen toen de arme drommel geheel naakt stond, hem met de uiterste naauwkeurigheid op te nemen. De blinkende zwarte huid werd van het hoofd tot de voeten onderzocht, of er ook ergens gebreken te ontdekken waren. De man moest zijn handen openen en sluiten, en iedere tand om zoo te zeggen, werd nagekeken. Toen dit onderzoek was afgeloopen en men hem nog gevraagd had of hij katoen kon plukken, kreeg hij bevel om zich aan te kleeden en op het blok te gaan staan.

De veiling was even als de vorige, doch er werd geen bod gedaan. Even zoo ging het met de beide overige Negers, die insgelijks achter het scherm werden onderzocht. Daar niemand bood, moesten zij onverkocht naar hunne zitplaatsen terugkeeren. Het was als of de aanwezigen waren overeengekomen om dien dag niet te koopen; waarschijnlijk had men bij het gehouden onderzoek eenige gebreken bij de Negers ontdekt. Hoe het zij, de vendumeester, die door deze mislukking uit zijn humeur scheen te geraken, ging aan zijne lessenaar staan en daarmede was de zaak hier afgeloopen.

„Dezen kant, heeren, dezen kant!" riep een stem op straat, en het geheele gezelschap ging daarop naar het tweede magazijn. Hier was een jonge vrouw en een man te koop. De vrouw werd voor 500 dollars ingezet; daar ze goede eigenschappen scheen te bezitten, liep zij tot 710 dollars op, voor welke som zij aan een kooper werd toegeslagen. De man werd, na het gebruikelijke onderzoek, voor 700 dollars ingezet doch, daar men een gering gebrek bij hem had opgemerkt, werd er niet verder geboden en moest hij onverkocht afklimmen.

„Dezen kant heeren, dezen kant van de straat, als 't u blieft!" schreeuwde nu een man die in dienst der eerste firma scheen te staan, waar het geheele gezelschap nu heen trok, dat zoo als men ziet van het eene kantoor naar het andere reisde. Met den hoop mede slenterende, was ik verlangend om te weten wat het lot van den man en den jongen wezen zou die ik vroeger reeds ontmoet had. Daar zaten de twee neven nog bij het vuur, juist zoo als ik ze een uur te voren verlaten had. De jongen werd het eerst opgebragt. „Kom kereltje, stap op. Kom, mijn beste jongen," zeide een der makelaars, een dik heer die er achtingswaardig uitzag, en een gouden ketting

met signetten droeg; terwijl hij op het blok klom. De knaap kwam snel naar hem toe en ging naast hem staan. De aanwezigen hadden inmiddels op de banken, die voor het blok stonden, plaats genomen, en ik zag dat mijn bekende met den breed geranden hoed op, dien ik zoo even hier ontmoet had in de buurt was en zich altijd nog even ijverig bezig hield om te pruimen en te spuwen.

„Nu heeren," riep de makelaar, zijn hand op den schouder van den jongen leggende, „hier is een fiksche knaap, zeven jaren oud, uitmuntend gezond. Wat biedt gij voor hem? Ik zet hem in voor 500 dollars; 500 dollars — herhaalde hij snel, terwijl hij met den regterhand in de palm van de geopende linker sloeg; 500 „dollars, niemand meer dan 500 dollars 560 dollars geboden; 560 dollars. 't Is waarlijk onzin. Beziet hem maar eens goed, ziet eens hoe lang hij is." Hij trok den knaap naar zich toe en toonde dat deze hem tot aan de borst kwam. „Ge ziet het, heeren. Het is een fiksche lange gezonde jongen; ziet zijn handen maar eens." Verscheidene aanwezigen kwamen vooruit en lieten hem de handen openen en sluiten en letteden vooral op de buigzaamheid der kleine zwarte, doch van binnen witte vingers. De handen zoo wel als de mond schenen nog al te voldoen; er werd 570 en vervolgens 580 dollars geboden.

„Heeren, dat is waarlijk te weinig voor een jongen van zijne grootte." Tot den knaap: „Ga eens naar beneden, mijn jongen, en toon eens hoe gij loopen kunt." De jongen, die er genoegen in scheen te hebben om te doen wat hem bevolen werd, klom van het blok en liep een paar malen zoo hard hij kon door de kamer, terwijl de oogen van het geheele gezelschap hem volgden.

„Goed zoo, dat zal helpen, kom hier!" riep de afslager, en daar de treden voor de kleine beenen wat hoog waren, stak hij vriendelijk de hand uit om den knaap te helpen opklimmen, „kom heeren, gij ziet het is een mooije koop." Er werden nu achtereenvolgens 590, 600, 610, 620, 630 dollars geboden. „Voor 630 dollars zal ik hem geven; 630 dollars voor het laatst. Zes honderd dertig dollars eenmaal. Zes honderd dertig andermaal." Er volgt een pause. „Niemand meer? Verkocht."

Toen nu de knaap was afgeklommen, werd de Neger voor-

geroepen en nam, na het bekende onderzoek achter het scherm, op het blok plaats.

„Wel heeren," zeide de verkooper, „dit is iets uitstekends. Ziet hem maar eens aan: sterk, gezond, ferm. Geen beteren voor veldwerk. Ook kan hij met paarden omgaan. Wat biedt gij? Ik zet hem in voor slechts 800 dollars, hoewel hij er wel 1200 waard is; kom, biedt eens als 't u blieft? 800 dollars." Er wordt een bod gedaan. „Dank u, mijnheer!" 810, 820, 830, 850, 860, „goed zoo, maar het is nog ver beneden de waarde, heeren. Een sterke man voor allerlei soort van zwaar werk geschikt. Beziet hem maar eens goed." Tot den Neger: „Loop eens heen en weer." Deze klimt van het blok af en wandelt de kamer rond, terwijl een der aanwezige heeren die gelegenheid waarneemt om zijn mond en vingers nog eens te onderzoeken.

„Kom heeren, spoedig wat," zegt de makelaar, toen de Neger zijn plaats op het blok hernomen heeft. „Ik moet hem verkoopen en er zijn nog slechts 860 dollars geboden. 860 dollars." Men begint op nieuw te bieden tot 945 dollars „Negen honderd vijf en veertig dollars, eenmaal! Negen honderd vijf en veertig dollars, andermaal." Het geheele gezelschap nog eens rondziende of alles afgeloopen is: „Negen honderd vijf en veertig dollars. Niemand meer? Daar gaat hij — Verkocht!"

Terwijl dit alles gebeurde had ik, om alles goed op te kunnen nemen, met mijn aanteekening-boekje in de hand op de voorste bank plaats genomen. Het tooneel was zoo vreemd dat ik mij soms niet kon voorstellen dat het de werkelijkheid en geen droom was; en als ik mij nog heden dien morgen voor den geest roep, blijft hij altijd een der merkwaardigste die ik beleefd heb. De meest beschaafde Virginiers zullen gewis mijn gevoel billijken. Tot op heden had ik nog nimmer een mensch zien verkoopen, en alles was mij even nieuw. Daar staan twee mannen op een kleine verhevenheid. De een is een blanke, de andere een Neger, en de eerste is bezig om de tweede te koop aan te bieden. — Welk een verschil in voorkomen en toestand! De blanke is iemand van een achtingswaardig uiterlijk, die men, voor zoo verre zijne kleeding betreft, voor een geestelijke of kerkdienaar zou kunnen aanzien. Daar staat hij, kan ik mijne oogen gelooven,

met al het zelfvertrouwen van den Anglo-Sax te gesticuleren als of hij een zendeling-vereeniging of een ander menschlievend genootschap toesprak.

Neen, die man kan zich gewis niet voorstellen dat hij op dit oogenblik een doodzonde begaat! Nevens hem staat een neger, met een onderworpen en gehoorzamen blik, in een ruw gewaad gekleed en die Neger zal verkocht worden, zoo als men een paard of een schilderij veilt. Ik ben gewis onder den invloed eener begoocheling. Dat zwarte voorwerp, dat ik altijd voor een mensch gehouden heb, is geen mensch. Hij mag zoo genoemd worden in advertentien of bij veilingen; doch dat is maar een zegswijze, een voor het gemak aangenomen gebruik. In sommige opzigten is hij zulks misschien, doch in andere weder niet. Wel gaat hij regt op, heeft handen om te arbeiden, draagt kleederen, kan zijn voedsel koken — een zaak die de apen niet kennen, kan spreken en zelfs in sommige opzigten handelen en denken als een redelijk schepsel, en zelfs leeren lezen. Maar de natuur heeft het goed gedacht hem een zwarte huid te geven en dat getuigt sterk tegen hem. Ja, misschien zelfs is zijn schedel eenigzins misvormd. Daar hij echter in ieder geval zoo veel van een mensch heeft en tot het genus homo behoort, is het dan billijk naar goeddunken den meester over hem te spelen en hem te verkoopen omdat de blanke door eenige gelukkige omstandigheden zijn meerdere is? Dit alles kwam mij voor den geest toen ik op de voorste bank van het kantoor der heeren *** zat, terwijl een der leden van die wel bekende firma zijn — volgens de wetten van Virginia — eerlijk beroep uitoefende.

Dit waren mijne voormiddags ontmoetingen op de slavenmarkt te Richmond. Ik heb alles beschreven juist zoo als het gebeurde, zonder mij door veroordeel of gevoel te laten beheerschen. Het zou niet moeijelijk geweest zijn om hartstogtelijk te wezen bij een onderwerp dat het hart zoo zeer aandoet, doch ik achtte het beter slechts de eenvoudige waarheid te verhalen.

LIVERPOOL.

Londens oudste zuster, Liverpool, kan geacht worden na de hoofdstad den eersten rang onder Engelands steden in te nemen, ja, in sommige opzigten zelfs den voorrang boven deze hare zuster te verdienen. Aan hare ligging, op een voor zelfontwikkeling allergunstigst punt, is Liverpool het verpligt dat het is vooruitgegaan op een wijze, als geen andere stad van het vereenigd koningrijk. Verschillende omstandigheden, sommige van een algemeenen, andere van een bijzonderen aard, hebben tot den grooten voorspoed van Liverpool bijgedragen. Even als andere havens heeft zij gedeeld in de voordeelen welke door de buiten- en binnenlandsche stoomvaart, de opening van den handel met Indië en China en den vrijen handel met vreemde natien zijn ontstaan. Zij heeft echter bovendien nog een bijzonder voorregt, te weten: het katoen-depot te vormen der spinners van Lancashire, met welke zij is opgegroeid, en in wier welvaart zij heeft gedeeld, terwijl zij, even als deze een belangrijk standpunt in den staat heeft ingenomen. Hare ligging aan de westelijke kust van Engeland verleent haar daarbij nog andere voordeelen; zij is de geschiktste haven voor den invoer van allerhande voortbrengselen van Ierland; even als van amerikaansch meel, koorn en andere handelsartikelen, in het bijzonder eetwaren; van timmerhout van Canada of planken, latten en verscheidene andere houtwaren, die deel uitmaken van den timmerhouthandel der noord-amerikaansche kolonien van Engeland.

Bij den dood van ALFRED DE GROOTE zou men aan de boorden der Mersey te vergeefs naar eenig gebouw hebben gezocht; eerst gedurende de regering van WILLIAM RUFUS vond men een paar nederige woningen, die destijds den naam „Liverpole" ontvingen, welke spelling gedurende eenige eeuwen is gevolgd.

Toen de spaansche armada een vergeefschen aanslag op de engelsche kusten beproefde en door de burgerij van Londen een goed bemande vloot werd uitgerust, om de vreemde aanvallen te keer te gaan, bezat Liverpool slechts een twaalftal schepen, te zamen niet meer dan twee honderd ton bedragende, terwijl het aantal zeelieden slechts omtrent een honderd bedroeg.

Niettegenstaande de toenmalige onbeduidendheid der plaats, deden de burgers van Liverpool in gastvrijheid in geenen deele onder voor meer welvarende steden. Wel hield men in de zestiende eeuw geen hervormings-maaltijden of vrije handels-feesten, doch omtrent den tijd toen de ongelukkige MARIA van Schotland hare vlugt van Lochlevin volvoerde, hadden de waardige burgers van Liverpool de handen vol met het maken van toebereidselen voor het prachtig onthaal dat voor hunnen goeden heer, „den graaf VAN DERBY" werd aangerigt, hoewel niet in St. George-hall, waar de tegenwoordige lord op St. George-dag zeker zou worden onthaald. In de registers der stad is aangeteekend dat voor dit onthaal vier en twintig schellingen en zes pence werden in rekening gebragt; zeker een zeer onbeduidende som, doch die waarschijnlijk in goede verhouding stond tot de middelen waarover het bestuur had te beschikken, wanneer men bedenkt dat, toen koning KAREL het noodlottige scheepsregt invorderde, Bristol voor omtrent duizend pond werd aangeslagen, terwijl Liverpool slechts tot een bijdrage van vijf en twintig pond verpligt werd. Onder de regering van koningin ELISABETH bedroegen de inkomende regten te Liverpool slechts twee honderd pond; de invoer bestond uit linnen garen van Ierland, dat te Manchester werd geweven; olie, huiden en een weinig wijn; de uitvoer bepaalde zich tot katoenen van Manchester, wollen stoffen van Yorkshire, kousen, zijden waren, messen en gemaakt ijzerwerk. In dit tijdperk beliep de geheele invoer van Engeland aan katoenen, peper, indigo en droogerijen naauwelijks twee maal honderd duizend pond.

De aanleidende oorzaak tot den bloei van Liverpool moet aan de STUARTS worden toegeschreven. De vervolgingen welke de puriteinen van dit onverstandig geslacht te verduren hadden, deden velen hunner naar de nieuwe nederzettingen in Noord-Amerika de wijk nemen, waardoor de grondslag werd gelegd voor een handel tusschen de nieuwe wereld in het westen en de nieuwe stad aan onze westelijke kusten. In de laatste jaren dezer regering breidde zich die handel beduidend uit. Verscheidene uitgestrekte streken land in Lancashire werden droog gelegd en geschikt gemaakt tot bebouwing en bewerking, terwijl het engelsch fabriekwezen belangrijk vooruitging.

Het was omstreeks dezen tijd dat sommige fabriekanten en handwerkslieden de eerste afzonderlijke gebouwen in deze landstreek oprigtten, daar zij eerst nu ontwaarden hoe bijzonder gunstig zij voor den toevoer van steenkolen, water en erts gelegen was. De katoenhandel van Lancashire werd hier voor goed gevestigd, 't geen eensdeels aan de nabijheid dezer gebouwen bij Liverpool — waar het katoen uit Amerika bij uitsluiting werd ingevoerd — anderdeels aan den ruimen aanvoer van brandstoffen kan toegeschreven worden.

Toen Arkwright en Hargreaves voor het eerst de wetenschap toepasten op de ruwe toestellen voor katoen-weverijen, die tot in het midden der voorgaande eeuw gebezigd werden, konden zij den wonderdadigen invloed niet voorzien die hunne uitvindingen op de toekomst van de destijds onbeduidende scheepshaven aan de Mersey, waar jaarlijks omtrent vier honderd handelsvaartuigen binnenliepen, zouden uitoefenen. De stad besloeg toen slechts een derde van hare tegenwoordige uitgestrektheid; de londensche post kwam en ging drie malen 's weeks, en bragt en verzond alle vreemde brieven die over Londen aan hunne bestemming werden gerigt. Noord Amerika had toen nog geen enkele baal katoen naar Engeland verzonden; in de behoefte werd voornamelijk door aanvoeren uit Egypte en de West Indien voorzien.

In het jaar 1770 werden te Liverpool drie balen katoen van New-York, vier balen van Virginia en Maryland, en drie van Noord-Carolina ingevoerd. Dertig jaar later bedroeg de invoer in de zelfde haven van genoemde markten, omtrent tachtig millioen ponden gewigt. Twee en tachtig jaar daarna was de invoer

van katoen te Liverpool gestegen tot de verbazende hoeveelheid van duizend ton daags; gemiddeld over een jaar gerekend.

Het eerste dok te Liverpool werd in het jaar 1709 geopend, de stad bezat toen omtrent honderd twintig schepen; dertig jaren later werd een tweede dok aangelegd. In 1756 verscheen het eerste nieuwspapier. De kanaalvaart waarmede in 1729 bij de opening van het kanaal van de Mersey naar Irwell een aanvang was gemaakt, oefende door de ontwikkeling der katoen-industrie van Lancashire, op den handel der haven een grooten invloed uit.

Ruim een halve eeuw later deelde een liverpoolsch dagblad, de Mercurius, het engelsch publiek de verwonderingwekkende tijding mede dat te Pittsburg, in de Vereenigde staten, een schip door stoom gedreven met passagiers en goederen zou vertrekken, hetwelk de buitengewoon snelle vaart van vijftig mijlen daags maken zoude. Na den twee en twintig jarigen oorlog verscheen werkelijk te Liverpool een zeer vreemdsoortig vaartuig, dat in den vorm eener Clyde-stoomboot was gebouwd. In het eerste jaar van den vrede bevoer de eerste stoomboot de wateren der Mersey. Den volgenden zomer werd de stoomkracht het eerst op zeeschepen — tusschen Holyhead en Dublin — toegepast; terwijl drie jaren later het eerste stoomschip dat den Oceaan doorkliefde van de Vereenigde Staten te Liverpool aankwam. Het was een vaartuig van omtrent drie honderd ton. De mededeeling van den vooruitgang van de scheepsvaart te Liverpool sedert dien tijd, zoude het zelfde zijn als de geschiedenis te schrijven van de stoomvaart en de katoenbewerking. Jaar op jaar getuigt van stillen, doch snellen vooruitgang; zoo dat Liverpool ten laatste hare oude zuster, Londen, zal op zijde streven.

Er zijn thans te Liverpool meer handelshuizen dan er in de eerste helft der vorige eeuw schepen waren; en langs een enkelen weg, de Londen- en Noord-Westelijke spoorweg, worden tegenwoordig meer goederen vervoer dan anderhalve eeuw vroeger in zes maanden werden ingevoerd. Het is niet te verwonderen dat het den liverpoolschen makelaars goed gaat, wanneer men weet dat het jaarlijksche commissieloon voor koop en verkoop van slechts één artikel, katoen, in ronde getallen een vierde van een millioen ponden sterling bedraagt; zelfs het commissieloon van dit commissieloon zou reeds een mooije som bedragen.

Men heeft er nooit van gehoord dat een koopman uit Liverpool de reis naar Manchester of Londen anders dan met den expres-trein heeft gedaan, of over handelszaken briefwisseling heeft gevoerd zonder hulp van den telegraaf. Heden in den namiddag, tien minuten na vier uur bevindt hij zich op de beurs te Londen, waar hij met den meesten ijver commissien opneemt; morgen ochtend ziet men hem als naar gewoonte onder de massa der bevolking van Liverpool, in de nabijheid der beurs of der dokken, of in den omtrek der rustige, zonderling gebouwde kantoren in den Old Churchyard. Hij is geen vijand van praten, in tegendeel hij is in de kunst zeer geoefend, doch hij houdt meer van zaken dan van woorden.

Het is een zeldzaamheid dat te Liverpool geen zaken gedaan worden. Wanneer de spinners van Lancashire geen kooplust aan den dag leggen of de katoenhandelaars koppig zijn en er geen enkele baal te verkoopen valt, weten de makelaars onderling een zekeren speculatiegeest op te wekken en koopen of verkoopen, zoo het heet, voor rekening van verbruikers, doch meestal voor zich zelve, in de hoop van bij stijgende markt hun voordeel te doen. Met dezen speculatie-handel worden somtijds twintig of dertig duizend balen 's weeks omgezet. Luiheid is te Liverpool onbekend. Van koude verstijfde tuiniers, die met een bedrukt gelaat de besneeuwde straten doorkruissen, zijn niet zeldzaam; doch den vorigen winter konden de goede burgers van Liverpool op de beurs een verzameling van verkleumde makelaars aanschouwen, op wier stemming de koude echter geen onaangenamen invloed had uitgeoefend en wier geest en werkzaamheid verre van door de vorst aan banden te zijn gelegd, even veel opgeruimdheid en levendigheid aan den dag legden, als op den schoonsten zomerdag. Er had den vorigen dag een belangrijke daling plaats gehad, niet in katoen maar in sneeuw. Straten en wegen waren voor voetgangers onbegaanbaar; op het ruime bestraatte terrein, waar de reuzen der katoenwereld gewoon zijn bijeen te komen en hunne makelaars te ontmoeten, waren door hevige windvlagen bergen van sneeuw op een gehoopt; voor deze keer waren de makelaars letterlijk uit het veld — de beurs van Liverpool — geslagen. Het was een volstrekte onmogelijkheid om op den top dezer beurs-alpen of in de koude valeijen daar tusschen, zaken te doen. De makelaars in effecten en andere papieren konden

even min iets uitvoeren daar de ochtend-trein van Manchester halverwege in de sneeuw was blijven steken en de orders van hunne principalen ontbraken. Onder deze omstandigheden werd uit de gallerij dwars over het open plein een sneeuwbal geworpen, en in een oogenblik werd een geheele batterij op de katoenmannen gerigt. De strijd werd gevoerd met al de door opgewondenheid verhoogde energie van te leur gestelde makelaars en verkleumde speculanten. Sints vijf en veertig jaren was de effectenmarkt niet zoo levendig geweest.

De katoenmarkt was buitengewoon geanimeerd en knappe kooplieden, die den dag te voren op rijzing gespeculeerd hadden, ondervonden een gevoelige daling.

De zelfde geest die zijnen invloed op de sneeuw-beurs deed gelden, heeft voor Liverpool belangrijke zaken tot stand gebragt. Liverpool kan op het bezit bogen van publieke gebouwen, die het zij als kunstgewrochten, het zij als middelen ter bevordering van den reusachtigen handel, grootsch mogen genoemd worden. De zelfde volharding, die St. George Hall 1) heeft opgerigt, versierde de stad met prachtige magazijnen, en legde dokken aan, die als waardige mededingers kunnen worden beschouwd van die, welke aan de oevers van de Theems gevonden worden. De voorbeeldelooze orde en regelmatigheid die men op de spoorweg-stations te Liverpool heeft weten in te voeren, maken deze tot de schoonste der wereld. Ware het anders, dan zou zeker de onmetelijke handel zijnen magtigen stroom met ongetemde vaart voortstuwen en de stad weldra in een chaos van verwarring zijn herschapen.

De vooruitgang van den liverpoolschen handel, heeft zich niet alleen tot het artikel katoen bepaald. De inwoners doen ook belangrijke zaken in timmerhout van Canada en iersche landverhuizers. De invoer van zoodanig hout bedroeg gedurende het jaar 1852 juist 1000 ton voor iederen dag van het jaar; dat met den invoer van katoen volkomen gelijk staat. Het meerendeel der iersche landverhuizers naar Noord-Amerika wordt op de Mersey ingescheept; in het afgeloopen

---

1) Een uitstekend fraai en groot gebouw, ingerigt tot het houden van muziekale opvoeringen. De inwijding heeft plaats gehad op den 18 September 1854 en volgende dagen.

jaar bedroeg hun aantal omtrent een vierde van een millioen: 't geen gelijk staat met de geheele bevolking van Liverpool ten tijde der STUARTS. Wanneer men bedenkt dat deze westelijke hoofdstad als een stapelplaats is te beschouwen, waar de aangevoerde goederen hunne bepaalde bestemming erlangen, kan men zich voorstellen hoe talrijk en wel ingerigt de schepen, spoorwegen en kanalen zijn moeten, welke dienen om deze massa ruwe voorwerpen — zoo ziellooze als bezielde — heinde en ver naar hunne eindbestemming in schepen, huizen of kolonien te vervoeren. Hoe uitgebreid de plaatselijke handel in timmerhout den lezer in het algemeen ook moge voorkomen, zoo maakt deze toch slechts een klein gedeelte uit van de hoeveelheid die jaarlijks uit den vreemde in Engeland wordt ingevoerd, en onafhankelijk van de oude inlandsche productie, in twintig jaren van een half millioen tot twee en een half millioen tonnen is gestegen.

Wat Liverpool voor zich zelve en anderen gedaan heeft, kan men het best ervaren wanneer men de berigten raadpleegt van den Board of Trade, waarin de jaarlijksche vooruitgang van Engelands handel met alle deelen der aarde wordt opgegeven. De eerste spoorweg in Engeland was die, welke Manchester met Liverpool verbindt, en tot welks aanleg in 1825 aan het parlement werd verlof gevraagd. Vijf jaren later werd de weg geopend en door den ontijdigen dood van HUSKISSON vereeuwigd. Onder andere redenen, welke in het belang van het voorstel tot aanleggen van een spoorwegbaan voor goederen naar Manchester werden aangevoerd, was ook die, dat de hoeveelheid katoen welke jaarlijks daarheen werd verzonden, van honderd tien tot honderd zestig millioen ponden gestegen was. Het is niet moeijelijk het groote voordeel aan te wijzen dat het fabriekwezen van Lancashire aan den aanleg der spoorwegen te danken heeft. In 1835 bedroeg de invoer van katoen in dit gewest drie honderd millioen pond of het dubbele van het gewigt der hoeveelheid, die tien jaren te voren, toen de spoorwegen ontworpen werden, werd ingevoerd. In het vorige jaar steeg de invoer tot omtrent negen honderd millioen ponden. Van de twee en een vierde millioen balen, die in één jaar te Liverpool werden aangebragt, werden er twee millioen naar de spinnerijen van Lancashire verzonden. De spoorwegen vervoerden een en een

vierde millioen dezer balen, terwijl de overige langs kanalen en straatwegen hunne bestemmming bereikten. Het blijkt alzoo ten duidelijkste dat, wanneer de katoenverwerking in deze landstreek zich zonder spoorwegen op de zelfde wijze had uitgebreid, de bestaande vervoermiddelen met kanaalbooten en langs gewone wegen, voor het minst hadden behooren te worden vervierVoudigd.

De handelsscheepvaart van Liverpool kan zich in aantal en werkzaamheid met elke andere meten. Verscheidene der schoonste en ruimste passagiers-schepen vertrekken uit deze haven naar de Vereenigde Staten en de kolonien, en de goede naam der liverpoolsche zeeschepen is zoo zeer over de geheele wereld gevestigd dat wij inboorlingen van Indie, die met bewondering een schoon clipperschip met volle zeilen beschouwden, de vraag hebben hooren doen: of dit een engelsch of liverpoolsch schip was ?

Het getal der liverpoolsche handelsvorsten is aanzienlijk; verscheidene hunner hebben hun fortuin — dat mag genoemd worden — alleen aan eigen werkzaamheid te danken. Zij bezitten villa's in de voorsteden, villa's aan het strand, en huizen in de stad, alle op vorstelijken voet ingerigt. Zij zijn gastvrij en edelmoedig, en de goede smaak en vrijgevigheid hunner openbare feesten zijn tot een spreekwoord geworden. Zij leven om uit te voeren wat de engelschman zoo goed weet te doen: het bouwen van paleizen uit de ruwste grondstoffen.

EEN CARNAVAL IN GRIEKENLAND.

„Wel, DEMETRAKI, wat is er?"

DEMETRAKI is een zwaarlijvig man en het carnaval schijnt een roodverwend effect op zijn neus te hebben gehad. Hij is een bedrieger, zoo als ik denk dat alle Grieken zijn. Hij zou op een gewone eenvoudige wijze niet kunnen zeggen dat twee maal twee vier was, doch eindelijk, terwijl ik mij weder tot mijn nieuwspapier wend, wanhopende iets uit hem te krijgen, haalt hij zijne kleederen op, en zegt mij dat er groote dingen te doen zijn aan de andere zijde van den berg. Van daag moeten de Grieken zich den tijd ten nutte maken meent hij, want morgen begint een vijftigdaagsche vaste, en een vaste bij de Grieken is een ernstige zaak. Zij stellen zich werkelijk voor om de pligten hunner eeredienst op voorbeeldige wijze na te komen, en allen die in al dien tijd geen vleesch gegeten hebben, hebben een paspoort voor den hemel.

Het is een schoone frissche morgen. Ik klouter op de rotsen tegenover mijne woning en volg DEMETRAKI, terwijl hij met moeite den heuvel opwaggelt. Eindelijk na eenige keeren te zijn gevallen en één of twee verbazende sprongen te hebben gedaan, bereiken wij de plaats der feestvierders. Aardig is het om hen te zien, zoo als zij daar hand aan hand voortwandelen en in koor zingen.

Het is aangenaam hunne eenvoudige bekoorlijke kleeding op te merken en de vreugde welke God hun heeft gegeven, en die zich zelfs weerkaatst op de aangezigten der Rayah's en slaven. Na een kleine poos verzamelen zij zich in afzon-

derlijke groepen, elk van zes of zeven personen, en aldus zoeken zij de een of andere plaats op, waar zij in de schaduw zijn en tevens beschut voor den wind die bij voortduring frisch waait. Vijf minuten later, en de ontzaggelijke zwarte flesschen die onophoudelijk rondgaan zullen hun invloed beginnen uit te oefenen. Eerst hoort men een enkelen luiden lach, midden uit een der verste groepen en die weergalmt als een schot. Weldra wordt hij beantwoord, en een der groepen, die in de laatste tien minuten het sterkst heeft door gedronken, opent het feest van den dag met een of andere ruwe muziek. Van alle kanten komt nu de palikaria 1) op; het dansen, zingen en lagchen is algemeen geworden, en zoo ver het oog zien kan gaat het feestgejoel voort en de zelfde zwarte flesch gaat van hand tot hand.

Omstreeks dezen tijd kan men, wanneer men opziet naar den top van den heuvel, geheele troepen van feestelijk uitgedoschte vrouwen en kinderen ontdekken, die het tooneel beneden aanschouwen. Langzamerhand komen zij nader, altijd evenwel schroomvallig en nooit mengen zij zich in de spelen of dansen der mannen.

Ik sta op dit oogenblik op een der prachtigste gezigtspunten van de wereld. Beneden ligt de golf van Adramiti, aan de regterhand kan ik bijna zien tot aan de velden van Troije en aan de linkerzijde bijna tot aan kaap Baba. Voor mij is er boom noch struik zigtbaar; niet dan een groot amphitheatre gevormd door de zee en de bergen, maar achter mij liggen de rijke wouden en schitterende weilanden, de bevallige heuvels en de schilderachtige valleijen van het schoone Lesbos. Langs de kronkelende kust verheffen zich de vrolijke huizen der rijke burgers, een hooge turksche moskee waaruit de hoja de geloovige oproept, twee lichttorens en de haven gevuld met schepen gereed om koren in te nemen en naar Engeland te vervoeren. Terwijl mijne oogen zich peinzend op den grond vestigen, ontdek ik een langwerpig stukje metaal, en bij nader onderzoek bevind ik dat het muntstuk is, dat ten minste twee duizend jaren oud is.

Maar er is geen tijd om te peinzen. Voor mij, rond mij,

1) Palikaria (παλικάρια) is een grieksch woord, dat jongelingschap beteekent.

mij aanrakende en voortduwende gaat de grieksche palikaria met hunne feestviering voort; en hoe grootsch het tooneel zijn moge, acht ik mij toch verpligt te bekennen dat de schoone afteekeningen van een ander leven dan het onze, welke overal mijne oogen ontmoeten, niet weinig strekken om de schoonheid van het geheel te verhoogen. Voor het oogenblik zien wij een groep Grieken die druk met iets bezig zijn. Zij nemen een stuk hout, hetwelk zij met eenige oude kleederen versieren, die zij met touwen vastbinden. Deze pop bezit hoofd, noch handen, noch voeten; maar men kan zien dat zij een zeer zwaarlijvig persoon moet verbeelden. En geen wonder ook, want bij navrage verneem ik dat daarmede het grieksche carnaval moet worden voorgesteld: een slokop zoo als men er zich ooit een kan denken. De bezige groep, welke ik zoo even beschreven heb, neemt nu twee stevige staken, die zij met eenige dwarsstokken bevestigt, waardoor een soort van draagbaar wordt gevormd. Hierop plaatsen zij de carnaval, die juist gestorven is, en ongeveer zes of acht palikaria nemen de baar op en gaan op weg om hem naar het graf te dragen. Zij worden voorafgegaan door een gezelschap anderen, die hand aan hand in een lijn dansen. Aan weêrszijden waren er ongeveer een tiental. Spoedig voegen zich al de overige feestvierders bij hem, en zoo trekken zij gezamenlijk op, dansende en ongebonden liedjes zingende, op de zelfde wijze als de priesters het „de Profundis" zingen.

Ik staar hen na terwijl zij hunnen kronkelenden weg over berg en dal naar de stad nemen, en ik verbeeld mij bijna dat ik de eene of andere der heidensche saturnalia bijwoon. Want het is hoogst opmerkenswaardig, hoe oude spelen zich altijd door volksoverleveringen hebben staande gehouden. Op hunnen togt voorwaarts voeren zij allerlei ruwe grappen uit, maar zij maken niettemin een schilderachtig en belangwekkend effect; eindelijk verdwijnen zij in de vuile naauwe straatjes der verwijderde stad, en ik weet dat zij huis aan huis zullen rondgaan al bedelende. Daar ik hen in zoodanigen togt niet wel kan volgen, vrees ik dat ik de begrafenis van den carnaval niet zal bijwonen; welke vrees ik tot mijn leedwezen moet bekennen dat ten volle is verwezenlijkt.

Ik kom de stad binnen langs een straat, van mijne woning verwijderd, en ga bij voorkeur door achterbuurten tusschen vuile

gooten waar de koorts altijd broeit, en over glibberige steenen, smerig en gevaarlijk gemaakt door allerlei soort van vuiligheid die op straat wordt geworpen. Ik ben ligt geschoeid en maak niet veel leven; ook ben ik geen vreesselijke verschijning, want ik heb te veel toe te zien en voor mij zelven te zorgen dan dat ik zou kunnen denken om anderen kwaad te doen; maar zoo dra ben ik niet de straat binnen gekomen of zij ondergaat eene plotselinge verandering. Toen ik voor het eerst den hoek omsloeg waren overal jonge vrouwen in de deuren en vensters bezig met praten en lagchen; nu hoor ik menige deur steelsgewijze sluiten, en de vensterluiken zijn overal digt. Een Frank is een zeldzaam verschijnsel in dezen donkeren hoek, en de vrouwen zijn zoo schuw als hinden. Zij begluren mij uit allerlei hoeken maar al bleef ik daar uren staan, geen een zou er uitkomen voor ik vertrokken was. Ik weet waarom de grieksche meisjes zoo schuchter zijn als hinden, en die gedachte grieft mij zeer. Duizende verhalen liggen mij versch in het geheugen, van onschuldige jonge meisjes die toevallig den een of anderen vreesselijken Turk onder de oogen kwamen, en kort daarop op geheimzinnige wijze verdwenen of al gillende door gewapende lieden werden weggesleurd, zonder dat er ooit later iets van gehoord werd. Ik hoop dat zulke tijden nu voorbij zijn, maar ik ben er nog niet heel zeker van en daarom heb ik geen regt mij er over te verwonderen dat de grieksche meisjes beven op het hooren van de stap eens vreemdelings.

Langzamerhand geraak ik in een drukkere wijk en van alle kanten uit deuren en vensters hoor ik het geluid komen van gezang, van handgeklap en glazengerinkel, terwijl hier en daar een Turk kruisselings op een steen gezeten, afgezonderd en met stille verwachting zijn fijne tabak rookt. Een groot aantal muilezels aan elkander gebonden, worden beladen met geoliede huiden voor een togt. Zij staan letterlijk in een moeras van vuilnis, want het heeft zwaar geregend in de laatste dagen, en ik kan de nadeelige uitdampingen bijna zien opstijgen in de middagzon. Ik versnel den pas en steek een cigaar op, want zulk een buurt is gevaarlijk; en het beste tegengif dat ik ken tegen deze soort van vergif, is tabak. Verder in de straat komt een troep breedruggige hamels (dragers); elk draagt een geslagt lam op zijn schouders, dat

nog dezen avond met de oostenrijksche boot naar Constantinopel moet gezonden worden. Anderen dragen manden vol witte schapenkazen, die in de Levant gemaakt worden. Zij worden gegeten met honig en maken misschien den meest uitgezochten schotel van de wereld uit. Laat ons daarom hopen dat zij een goede vertooning zullen maken op de tafel van den vice-admiraal DUNDAS, want al die drukte die de Grieken zelfs op een feestdag doet werken, komt van de verschijning der vereenigde vloten in de turksche wateren, en zij hebben geheel Turkije onder schatting gelegd om hen van lekkernijen te voorzien.

Maar daar komt een troepje verkleeden met maskers en muziek. Zij zijn bezig met bedelen en zullen mij staande houden, want ik word verondersteld hen niet te kennen. Er is een knaap bij, versufd van het ongewoon veel eten, dien ik in een minuut en uit duizenden zou kennen aan zijn stijve kaken. Ik weet ook dat hij mij den ganschen weg zal volgen, als ik hem niet afkoop. Daarom neem ik een handvol klein geld uit een zak, waarin het verscheidene dagen zachtjes heeft liggen rusten en terwijl ik voortga liggen zij allen te rollen en te haspelen in den modder.

De namiddag is ongemerkt voorbijgegaan, terwijl ik aan het rondzwerven was, en echter kan ik er nog niet toe besluiten om naar huis te gaan, en andermaal houd ik stil bij eenige jongelieden die bezig zijn met spelen. Ik geloof dat zij onder de krachtigste knapen die ik ooit gezien heb, mogen gerekend worden en ik beschouw hen met dat natuurlijk genoegen, hetwelk door het gezigt van gezondheid, sterkte en schoonheid wordt opgewekt. Zij spelen een soort van haasje-over, maar de bok wordt gemaakt door drie knapen in plaats van door een; zij vormen al bukkende een driehoek en zij houden zich zoo stijf als een paal. Ondertusschen komen de loopers op hen aan; zij duwen hunne hoofden met kracht in den rug van den eersten, wiens achterdeelen naar hen toegekeerd zijn en zij maken een volmaakte buitelsprong over de twee anderen. De eerste die valt moet een der bukkenden aflossen. Het is een ruw en gevaarlijk spel, maar het is voor het eerst van mijn leven dat ik de Grieken ooit bezig gezien heb met eenige fiksche ligchaams-oefening, en ik merk hierop, dat de spelers tot de geringsten der geringen behoorden. Het trok mijne aandacht dat.

zoo dikwerf er eenige twist ontstaat, zij een schoen opwerpen om haar te beslechten, en naar gelang van omstandigheden wint „zool" of „bovenleer." Het is onnoodig er bij te voegen dat zij allen blootvoets spelen.

Langzamerhand vermoeit hen het haasje-over, en het spel waardoor het wordt vervangen is een zoo geduchte krachtsinspanning als ik er ooit een heb bijgewoond. Een der jeugdige reuzen neemt een ander in zijne armen. De man die gedragen wordt, heeft het hoofd naar beneden, terwijl zijne beenen den anderen stevig om den hals vasthouden. Twee jonge lieden plaatsen zich nu zoo digt mogelijk naast elkander op handen en voeten, terwijl de twee andere spelers te zamen gestrengeld op de zoo even aangeduide wijze, rugwaarts over hen heen buitelen, zoo dat de man, wiens hoofd naar beneden was, nu opwaarts komt, en de ander natuurlijkerwijs de stelling des eersten inneemt. Zoo gaan zij heen en weder, en als zij missen of vallen, moeten zij knielen en een brug maken voor anderen die op de zelfde wijze heen en weder tuimelen. Mijne aandacht viel op twee jongelingen, die elkander zoo vast hielden, en drie en twintig malen achtereen een dergelijke buiteling deden. Ten laatste vielen zij door een beweging van een der „brugmakers", wien het spel begon te vervelen. Zij gingen voort met spelen tot dat de avond zich langzamerhand over ons had uitgebreid en de zon geheel verdwenen was achter de besneeuwde bergtoppen. Toen, terwijl er een zware daauw viel en de koude lucht scherper werd, bonden zij hunne broeken op, en hunne muilen aanschietende, keerden zij naar onze kleine stad terug, ruwe, eentoonige zangen opdreunende en al dansende voortgaande, indien men hunne lompe bewegingen niet beter bestempelde met den naam van hinken.

Ik ben weder te huis. Een houtvuur brandt vrolijk in den haard en een lamp verspreidt een aangenaam gematigd licht op den lessenaar die ik dadelijk ga gebruiken. De boeken en kaarten, de stompe pennen en het half versleten pennemes, de sigaarkist, de gebroken theekopjes op een zijtafel, en de melk in een glas, alles door vriendelijke handen in gereedheid gebragt, schijnen mij als oude vrienden een stilzwijgend welkom toe te lagchen. Vijf minuten aan het venster, een kort spel met pen en inkt, en dan naar bed.

ARCHANGEL.

Als een open, vlak en boschrijk land had Rusland ten tijde der groote volksverhuizingen, den barbaren die, van het oosten naar het westen voortdringend, geroepen waren tot het doen herleven der doode romeinsche wereld, ten doortogt gediend. Toen deze roeping vervuld was, stond de stroom der volksverhuizing stil en ook Ruslands zwervende horden zochten zich voor goed ergens te vestigen. Eerst wendden zij zich naar het zuiden, waar het klimaat zachter en de grond vruchtbaarder was; lang daarna ging ook in het ruwe noorden de ploeg door den harden akker. Zoo is Rusland langzamerhand van het zuiden naar het noorden bevolkt door een soort van menschen dat nog ten huidigen dage bekend staat als krachtig, sterk, gehard en onvermoeid naar het ligchaam — als goedaardig, prikkelbaar, vatbaar voor ontwikkeling, hartstogtelijk, slim en sluw naar den geest. Een wonderlijk volk is het: half beschaafd en half barbaarsch; een volk dat als een cycloop door de wereldgeschiedenis voortgaat. Maar de gang van den reus is die van een slaaf, die de zweep van zijn heer gehoorzaamt. Nog gaat hij onder het juk gebogen, en alleen zulk een juk is in staat om zijn ruwe kracht in toom te houden.

Ruslands noordelijke provincien zijn arm aan inwoners, want van de vroegste tijden af had het land weinig aantrekkelijks voor landverhuizers of veroveraars. Daarom kon het ook niet het tooneel zijn van geweldige oorlogen, van den val of de wederopstanding van koningrijken en volkeren. Slechts van

vreedzame zeereizen, ontdekkingstogten en handelsondernemingen spreekt de geschiedenis dezer streken. Maar die reizen en dat vreedzaam verkeer schudden het volk eerst uit den diepen slaap der ruwheid wakker, wekten het eerst verlangen naar europesche beschaving en baanden het eerst den weg voor het licht der wetenschap in de uitgestrekte duisternis van het oude land der Scythen. Inderdaad is de streek van Archangel de wieg van Ruslands beschaving, de plaats waar een vonk van hemelsch vuur het eerst heeft gegloord. Werpen wij daarom een blik op de oudste geschiedenis eener zoo beroemde stad.

Het gouvernement Archangel werd oorspronkelijk bewoond door een finschen volksstam, en maakt een deel uit van Biarmië of Permië, bekend door zijne handelsbetrekkingen met Azie. De perzische en engelsche kooplieden kwamen over de Kaspische zee, voeren de Wolga op, en verder van daar over Kama naar Biarmië waar zij hunne kostbare waren tegen pelterijen inruilden. Nog ziet men in het gouvernement Perm den weg die van Kama naar de Witte zee leidt. De uit het zuiden komende waren dienden vervolgens nog tot een tweede, meer naar het noorden gerigt handelsverkeer, door de inwoners van Biarmië met noordelijk wonende Slaven en met de Scandinaviers gevoerd. Ook schijnen zij eenige kennis van mijnwerken en van de bereiding der edele metalen gehad te hebben. Zulke schatten lokten de Scandinaviers niet alleen tot een ruilhandel, maar ook tot krijgszuchtige ondernemingen uit. De eerste inval had in de 9de eeuw plaats, onder OTHER, een rijk inwoner van Halogaland (de noordelijkste spits van Noorwegen). Te dier tijd werden Kola en Malnusz gesticht, volgens een oorkonde van koning ALFRED DEN GROOTEN van Engeland, in wiens dienst OTHER later trad. De laatste krijgstogt van noordsche gelukzoekers naar de kusten van Permië geschiedde in 1222, onder aanvoering van IVAR OLNIK en ANDERS SKIALDERBAND, vazallen van koning HAKAN HAKANSON. Wraakzucht alleen deed hen de gevaarlijke reis ondernemen; de Biarmiers hadden namelijk de bemanning van een halogalandsch schip omgebragt. Toen werd het gansche land te vuur en te zwaard verwoest. De noorweegsche en ijslandsche geschiedschrijvers gewagen nu verder niet meer van Biarmie, waaruit schijnt te blijken dat de Scandi-

naviers of Noormannen deze streken niet meer hebben bezocht. Te meer waarschijnlijkheid heeft dit berigt, omdat juist van den zelfden tijd af het verval des lands dagteekent. In de 18de eeuw verhuisden de Biarmiers grootendeels naar de staten van hunnen magtigen nabuur HAKAN HAKANSON; waarschijnlijk uit vrees voor de Tartaren, die buitendien reeds hunnen handel met Azie geheel ondermijnd hadden.

Van de russische kronijken is er geen ouder dan de 11de eeuw; wij zouden derhalve daarin te vergeefs naar opgaven betrekkelijk Biarmië in zijn besten tijd zoeken. De inwoners werden in de 12de eeuw schatpligtig aan de stad Nowgorod, en in 1181 drong een schaar van Slaven uit dit vorstendom tot in Biarmië door, bemagtigde de stad Wiätka en vestigde zich aldaar. Daar nu de heerschappij der Mongolen op Nowgorod niet den minsten invloed uitoefende, is het wel waarschijnlijk dat deze Slaven zich meer en meer begonnen te vestigen in het door de eigenlijke Biarmiers verlaten land. Hoewel dit dus nu veel zwakker bevolkt was dan in de vorige eeuw, zoo onderhielden de Biarmiers toch nog vrij belangrijke handelsbetrekkingen met de kooplieden van Nowgorod en ruilden duitsche lakens tegen reukwerk en zilver in. In 1372 bragt een russisch bisschop, de heilige STEPHANUS, de leer der zaligheid naar Biarmië over, en de geschiedschrijvers berigten dat de in hun land teruggeblevene oorspronkelijke inwoners van dien tijd af spoedig hunne nationaliteit begonnen te verliezen. Evenwel bleef Biarmië nog een afzonderlijke provincie, onder het bestuur van een inboorling. Eerst honderd jaren later, in 1742, zond de toenmalige russische czaar, IWAN III, een legerkorps naar Biarmië, met het doel het aan zijn scepter te onderwerpen en Nowgorods magt te vernietigen. De poging gelukte en de christelijke vorst MICHAËL, die toen ter tijd het land in naam van Nowgorod regeerde, geraakte zelf in handen der Russen. Deze gaven hem evenwel zonder twijfel spoedig zijn vrijheid weder, want niet lang daarna vinden wij zijn zoon door Rusland met het bestuur van Biarmië bekleed. Later, in 1543, onder czaar IWAN IV, toen de Russen er een gouverneur heen zonden bestond er nog een soort van vertegenwoordiging uit het volk, tot dat in 1613 de inboorlingen ook dit regt verloren, en daarmede werd deze provincie, die nu reeds eenige

jaren onder protectoraat had gestaan, formeel bij Rusland ingelijfd. Hiervan had de czaar vooreerst evenwel geen ander voordeel dan dat Nowgorod er door verzwakt werd; want deze uitgestrekte landstreek, welker rijkdommen eens de hebzucht der Noormannen hadden gaande gemaakt en in wier schoot de kooplieden van Nowgorod zoo menig hulpmiddel gevonden hadden, was in den letterlijken zin des woords een woestijn geworden. Ondertusschen zou een onverhoopte omstandigheid daarin spoedig een gewigtige verandering brengen.

Na de ontdekking van den doortogt langs de kaap de Goede Hoop was Portugals handel met Indie tot een onbegrijpelijke hoogte gestegen. Daarom besloot de engelsche regering ook van haren kant iets dergelijks te doen. Zij zond derhalve drie schepen naar de IJszee om een noordwestelijken doortogt naar Indie te vinden, onder de leiding van CHANCELLER en HUGH WILLOUGBY. Twee dezer schepen leden schipbreuk op de kust van Lapland, en WILLOUGBY kwam daarbij met zijn manschap om het leven. Laplandsche visschers vonden hem dood in zijn kooi, met zijn journaal bij zich, waarin hij tot het laatste oogenblik geschreven had. CHANCELLER was gelukkiger; hij bereikte de Witte zee en landde den 24 Augustus 1553 in de Dwina-baai, digt bij het klooster St. Nicolas en niet ver van de plaats waar thans Archangel ligt. De aankomst van het engelsch schip maakte een geweldig opzien in de stille streken, waar men sints eeuwen niets dan kleine visschers-vaartuigen had gezien. Want de kooplieden van westelijk Europa durfden hunne waren niet over de Witte zee naar Rusland te zenden, maar hielden zich veeleer aan Nowgorod, waar de Hansa sints 1275 een kantoor had opgerigt, en aan de havens der Oostzee. Zoo dra de Engelschen vernamen dat zij in Rusland waren, verklaarden zij dat de reden hunner landing het aanknoopen van handelsbetrekkingen was, en stelden zij den gouverneur een brief voor den czaar ter hand, die door een courier naar IWAN IV, die toen regeerde, gebragt werd. Het kon niet anders of CHANCELLERS boodschap moest bij dezen vorst den gunstigsten indruk maken. Rusland had geen enkele haven in de Oostzee, derhalve kon het slechts door tusschenkomst der Hansesteden met het overig Europa handel drijven. Ondertusschen hadden zich ook deze laatste, die na de geheele

onderwerping van Nowgorod aan Rusland met de regering in twist waren geraakt, bijna geheel aan het verkeer onttrokken. Toch was het van meer belang dan ooit het land met de overige volken van Europa in aanraking te brengen, opdat de toestand van verstijving, waarin het door de heerschappij der Tartaren gebragt was, voor een nieuw leven mogt wijken. Deze omstandigheid nu moest czaar IWAN IV, een man die volkomen voor zijn tijd berekend was, reeds dadelijk gunstig voor de Engelschen stemmen, en zoo haastte hij zich dan ook om CHANCELLER naar Moskou te doen komen, en zocht hem zelfs de reis gemakkelijk te maken.

Nadat de czaar den reiziger, die door het toeval zoo te regter tijd aan Ruslands kusten gebragt was, met beleefdheden overladen had, gaf hij hem een brief voor EDUARD VI. CHANCELLERS berigten vonden in Londen een zeer goede ontvangst. De nog bestaande russische handels-compagnie werd opgerigt. De czaar verleende haar vele bijzondere voorregten en privilegien; onder anderen waren hare schepen tolvrij en mogten de kooplieden ongehinderd door het gansche rijk handel drijven. Deze privilegien werden later nog meer uitgebreid onder IWAN IV, hierom de engelsche czaar genoemd. De Russen noemden hem de gruwzame, maar de handel heeft ontegenzeggelijk veel aan hem te danken gehad.

Naauwelijks hadden de Engelschen hunne onderneming aan de monding der Dwina begonnen, of alles kreeg weldra een nieuw aanzien. Toen CHANCELLER voor het eerst landde, was de plaats weinig bezocht, en was er niets te zien dan een klein fort, St. Nicolas geheeten, een armzalig klooster en eenige houten huizen. De Engelschen begonnen evenwel terstond allerlei gebouwen op te trekken; onder anderen bouwden zij groote pakhuizen bij Kolmogory, waar de regering hun een stuk lands in vrijen eigendom had afgestaan. Daar echter deze stad te ver in het land lag, besloot de regering tot het stichten eener nieuwe, digter aan zee, uitsluitend voor de vreemdelingen bestemd. Deze stad aan den regteroever der Dwina en 60 wersten van de kust der Witte zee gelegen, is geen andere dan Archangel. In 1584 werd zij eerst genoemd Nowkolmogorsky (Nieuw Kolmogory) maar daar niet ver van de kust een klooster stond, gewijd aan den Aartsengel (Archangel) Michaël, dankt de stad daaraan haren tegenwoordigen naam.

Wij hebben nu Archangel zien ontstaan. Een hollandsch reiziger, die het meer dan honderd jaar later, in 1701, bezocht, schrijft: Er waren toen een citadel, een arsenaal, groote magazijnen voor de russische en vreemde koopwaren, en een groot aantal kerken, maar alles van hout opgetrokken. De regering liet alle oude gebruiken onaangeroerd en oefende alleen haren invloed uit, op en door een tamelijk sterk garnizoen, terwijl vier burgemeesters voor het burgelijk bestuur en de policie zorgden.

De ijverzuchtige Noormannen en Denen zochten Archangel reeds spoedig na de stichting ten onder te brengen. Zij werden evenwel verdreven, de stad werd van bolwerken voorzien en dus tot een vesting gemaakt. Van dezen tijd aan dagteekenen de eerste, onder engelschen en duitschen invloed daargestelde fabrieken in Moskou en de andere groote steden van Rusland; de eerste apotheken, brievenposterijen, policie-inrigtingen, boekdrukkerijen en vele andere vroeger niet beoefende handwerken en kunsten. Archangel, dat alleen voor den engelschen handel toegankelijk, en voor het verkeer met het binnenland nog beter dan Kola (de hoofdfaktorij der Denen) gelegen was, geraakte ook langzamerhand in het bezit van het grootste deel van den buitenlandschen handel van Rusland. In de nabijheid der stad werden door engelsche ondernemers koper- en ijzermijnen ontgonnen en zoutziederijen aangelegd; de scheepsbouw werd met groot voordeel op een grooten voet gedreven, en tot in Perzie en China toe opende de engelsche handelsgeest zich van hier uit handelswegen een nieuwe hulpbronnen. Walvischvangst, robben-slaan en ander deelen der groote visscherij hielden honderde vaartuigen op de kust de Witte zee en van het pas ontdekt Novaja Semlja bezig. Zoo was Archangel langen tijd een goudmijn van de Engelschen, zoo als Nowgorod dat voor de Hansa geweest was. Engeland kreeg het er eindelijk bij het hof van Moskou door dat Archangel tot eenige stapelplaats en lossinghaven van Rusland werd verklaard, waar de uit zee komende goederen mogten worden aan wal gebragt, waardoor de gansche russische zeehandel in zijne handen kwam, en de Denen bijna geheel werden uitgesloten. Wel verkregen in de 17de eeuw ook Holland en de Hansa het regt op Archangel te mogen handel drijven, maar de Engelschen bleven steeds het

overwigt houden, en zoo is het nog tot op den huidigen dag gebleven, hoewel de uitsluitende privilegien reeds lang zijn opgeheven en in het algemeen de handel op Archangel veel van zijn gewigt heeft verloren. Den eersten stoot ontving het rijke en bloeijende Archangel door de opheffing dezer engelsche privilegien, onder czaar ALEXIUS MICHAËLOWITSCH, die het engelsche volk, dat de handen aan zijn vorst KAREL I (STUART) geslagen had, wilde tuchtigen. (1649.) In 1801 had de stad daarop een aanval te verduren van een klein zweedsch eskader, dat evenwel niet ver genoeg de rivier kon opvaren wegens den lagen waterstand, en dus gelukkig werd afgeweerd. Kort daarop scheen er weer een betere tijd voor Archangel aan te breken, toen PETER DE GROOTE er over dacht om het tot de voornaamste vrijhaven van zijn land te verklaren; drie maal kwam hij zelf alles onderzoeken, maar eindelijk bemerkte hij met den hem eigenen arendsblik dat Archangels aardrijkskundige ligging niet geschikt was tot het vervullen van een hoofdrol in zijn plan om Rusland tot den rang eener europesche staats- en handelsmagt te verheffen; daarom stichtte hij Petersburg, en hiermede was Archangels lot voor immer beslist. Uitgewischt was het van de lijst der handelssteden van den eersten rang, en, om een verandering van rigting van den grooten handelsweg te bespoedigen, belastte men Archangel met een drukkend toltarief, terwijl de haven van Petersburg zich voor alle volken opende. Spoedig daalde Archangel nu van zijne hoogte af. De groote kapitalisten en bekwame kooplieden verhuisden naar Petersburg. Eerst toen de alleen-heerscher zijn doel volkomen bereikt had, stelde hij Archangel met Petersburg gelijk, maar het getij was voor immer verloopen. De handel had voor goed de nieuw aangewezen baan ingeslagen en was niet weder op de vorige te brengen. Petersburgs handel heeft sedert dien van Archangel meer dan twintigmaal overtroffen. Archangel heeft slechts dat gene gered wat Petersburg het niet ontnemen kan; de handel, die het door zijne natuurlijke ligging in het rijk niet kan verliezen. Nog is de stad het middelpunt van den handel van Siberie en van al die deelen van de uitgestrekte monarchie die te ver van Petersburg verwijderd zijn, en hier hunne markt zoeken, zoo in het algemeen door zaken van grooten omvang,

als voor voortbrengselen die te zwaar zijn voor een zoo lang vervoer. Daartoe behooren houtwaren ,matten, hennep en vlas, teer, ijzer, pek enz. Ook verbazende hoeveelheden van andere tot den scheepsbouw, de scheepsuitrusting en de vischvangst dienende zaken nemen dezen weg, want die handwerken zijn hier steeds blijven bloeijen. Even zoo is Archangel de hoofdstapelplaats voor het meel dat de laplandsche en noorweegsche kustbewoners verbruiken. De invoer bestaat grootendeels uit koloniale waren en engelsche fabrikaten. Hij is bijna geheel in handen van eenige weinige hier gevestigde engelsche huizen die de Uralprovincien en Siberie, benevens de kusten van Noorwegen daarmede verzorgen, ja die zelfs van hier op de Sandwichs-eilanden en de noordwestelijke kust van Amerika handel drijven. Van de 300 groote zeeschepen die jaarlijks worden uitgeklaard, zijn drie vierde engelsche. Men schat de gezamenlijke waarde van den uitvoer op meer dan 12, die van den invoer op $3\frac{1}{2}$ millioen zilverroebels.

Archangel is een stad van middelmatige grootte, met 2000 huizen en 22,000 inwoners. Na den brand die het eens bijna geheel heeft verwoest, is het regelmatig weer opgebouwd, hoewel de meeste huizen, gelijk ook het plaveisel, van hout zijn. De ligging der stad aan den vlakken oever der Dwina, eenige mijlen van de zee, geeft haar een indrukwekkend uiterlijk. Er is een nieuwe en een oude stad, en men vindt er goede hoogere scholen, een seminarium, een gymnasium, een kweekschool voor de zeevaart en het keizerlijk arsenaal. Het talrijk officieren en beambten corps en de menigte der hier wonende buitenlanders, kooplieden enz., brengen een zeer aangenaam gezellig verkeer te weeg. De weelde en verfijnde beschaving hebben in Archangel wel haren noordelijksten zetel, want het ligt 4—6 graden noordelijker dan Petersburg, Stokholm en Christiania. Des zomers geeft een reizende troep tooneelvoorstellingen, en concerten zijn er zeer gewoon. In den harden winter is het er evenwel zeer stil, want vele rijken wonen dan in Petersburg of Moskou, en het gezellig leven trekt zich binnen een kleinen kring terug.

HET VERLEDEN EN DE TOEKOMST VAN CHINA.

De grenzen van het eigenlijke China zijn bijna even scherp afgebakend als die van Indie, en dit rijk schijnt door de natuur bestemd te zijn voor de ontwikkeling eener geheel op zich zelf staande maar voortdurende beschaving. Ten zuiden en ten oosten door een stormachtige zee, ten noorden door uitgestrekte barre woestijnen en ten westen door breede bergketenen begrensd, beslaat deze staat een bijna cirkelvormige ruimte van vijf- tot zeshonderd mijlen middellijn, die dus als het ware van de overige wereld geheel afgesloten is. Van het binnenland naar de zeekusten flaauw afhellende; besproeid van het westen naar het oosten door twee groote bevaarbare rivieren, die vele anderen welke noord- en zuidwaarts vloeijen, in zich opnemen; voorzien van meeren en bergen, worden in dit uitgestrekte rijk de luchtgesteldheid en de voorbrengselen van bijna iedere breedte gevonden; terwijl het een onschatbaren rijkdom aan delfstoffen bevat. Van daar heeft het oude China, dat zoo groot is als geheel Europa met Turkye er bij gerekend, altijd aan zich zelf genoeg gehad en zijne krachten in en door zich zelven ontwikkeld. Het is waar dat sints de europesche volken groote theeverbruikers werden, zij vreemde, aan de oude bewoners geheel onbekende voortbrengselen in ruil hebben aangebragt, die voor de tegenwoordige bevolking een noodzakelijke weelde geworden zijn; maar in weerwil daarvan is de ruiling van voortbrengselen tusschen de verschillende provincien, waarvan enkelen zoo groot als een europeesch koningrijk zijn, voldoende

om in de nijverheids-behoeften van het volk te voorzien, en dit is onder anderen een der redenen van de onverschilligheid der chinesche regering om handelsbetrekkingen met het buitenland aan te knoopen.

De Mongolen, die in voorgaande tijden zich in dit land vestigden, onderscheiden zich tegenwoordig van hunne stamgenooten door een minder platte gelaatsvorm en een scherpzinniger uitdrukking, en zijn dan ook naar ligchaam en geest boven de bevolking der aangrenzende streken verheven; voorzeker een bewijs op groote schaal dat de beschaving den mensch naar ligchaam en ziel veredelt. Zij hebben lang stroef en zwart haar, zijnde dat van de vrouwen soms zeer fraai, een platte neus, kleine langwerpige oogen, ronde en vooruitstekende jukbeenderen, een puntige kin en weinig baard. Van een minder gevoelig gestel dan de Europeanen, zijn zij ook aan minder ziekten onderhevig. Het is onmogelijk te bepalen wanneer deze stam zich van de groote menschenfamilie heeft afgescheiden, maar men weet dat zij het chinesche rijk van het noord-westen binnen kwam, en dat zij zich allereerst de provincien, nu Shensy (oudtijds Tsin) en Honan genoemd, tot verblijf kozen, welke het rijk van hunnen eersten koning FOHI uitmaakten. In de oudste tijden schijnen zij een herdersvolk geweest te zijn, van de opbrengst der kudden levende, doch de opvolger van FOHI onderwees hen in den akkerbouw, en spoorde hen aan om zich te vestigen en den grond te bebouwen. Zij verspreidden zich zuidwaarts en bevolkten al het land ten noorden van de Yang-tse-kyang, maar hadden jaren achtereen veel te lijden van een grooten watervloed. Langzamerhand werd het geheele rijk door hen ingenomen, doch de zuidelijke streken werden pas omtrent het begin der christelijke jaartelling geheel onderworpen en beschaafd. Overal, Egypte misschien uitgezonderd, vonden de eenigzins beschaafde volken bij hunne verhuizingen den grond met uitgestrekte wouden bezet, en iedereen heeft van de bosschen gehoord die Europa en Amerika overdekten. De oude Hindo-gedichten zijn vol van beschrijvingen der oorspronkelijke wouden van het indische schiereiland, en in de vroegste geschiedenissen van China vindt men vermeld dat de volken die er bezit van namen, verpligt waren om uitgestrekte bosschen neder te vellen, ten einde het land bewoonbaar te maken. Maar nog opmerkelijker is het volgens de zelfde oorkonde dat de Chinezen, even als de

Hindoes in Indie, bij hunne komst reeds oorspronkelijke bewoners aantroffen, welke de „zonen van Han," zoo als de Chinezen zich bij voorkeur noemen, steeds voor zich uitdreven. Deze volken werden door hen „kinderen der wildernis" of „dragers van de groote bogen" genoemd en onder de eerste dezer benamingen (in het chineesch Meaotse), worden nog heden hunne nakomelingen aangeduid, die in een schier wilden staat op de hooge en ontoegankelijke bergen van westelijk China leven. Hoewel vier duizend jaren met de chinesche beschaving in aanraking, hebben deze menschen er niet het minste van overgenomen en zijn zij een bewijs voor de zonderlinge stelling dat er zekere volken zijn, die altijd onvatbaar voor ontwikkeling blijven, en wier bestemming schijnt te wezen om slechts zoo lang den grond te bewonen tot zij door een meer beschaafden stam verdreven worden.

Er zijn weinig zaken, die den geschiedvorscher meer verlegen maken en in het oog der nieuwere wetenschap meer overdreven zijn, dan de tijdrekening der Hindoes, met hare kalpas-, goddelijke leeftijden, regeringen van MENOU, nachten van BRAMA, en de bewering dat deze aarde reeds vijf en een half millioenen jaren bestaan heeft en nog vier billioen jaren zal in stand blijven. In de chinesche geschiedenis is zulks het geval niet; wel zijn er inlandsche schrijvers, die voorgeven dat zij den loop der gebeurtenissen tot wel zes duizend jaren voor onze jaartelling kunnen nagaan, doch de „geletterden" en het grootste deel der beschaafde standen verwerpen deze overleveringen, of weigeren er een oordeel over uit te spreken. Zoo als hun groote leermeester CONFUSIUS, laten zij zich met deze bespiegelingen niet in, en stellen zich tevreden om de zekere geschiedenis van hun land aan te vangen met het een-en-zestigste jaar der regering van HOANG-TI, of 2637 jaren voor de geboorte van Christus. Wij hebben geen ruimte om de elementen der tijdrekening, die den grondslag der chinesche geschiedenis uitmaakt, nader te beschouwen, doch alle schrijvers stemmen met den heer PAUTHIER daarin overeen dat er geen volk is of immer bestond, dat zoo volledige en geloofwaardige geschiedboeken bezit. En dit is niet vreemd, als men weet dat door alle eeuwen heen in China het opteekenen der gebeurtenissen is aangemoedigd en begunstigd geworden; terwijl sedert de regering van HOANG-TI, in de hoofdstad van het rijk een regtbank

voor het beschrijven der geschiedenis bestaat, welks leden, uit de voornaamste geletterden gekozen, onderscheidene voorregten genieten, onafzetbaar zijn en door wijze voorzorgen tegen de bedreigingen en verleiding der overheid beschermd worden. In de hoofdstad van bijna iedere provincie worden sterrekundige jaarboeken gehouden, die tot twee eeuwen voor onze tijdrekening opklimmen (wanneer, zoo als wij later zien zullen, de bestaande aanteekeningen vernietigd werden) en welke even naauwkeurig zijn als die van dergelijke europesche instellingen; zelfs in steden van den derden rang worden de metereologische verschijnselen dagelijks opgeteekend en een register gehouden van de oorlogen, belegeringen, opstanden, branden en andere rampen waaraan de stervelingen onderworpen zijn. Vader AMIOT, een der geleerdste en werkzaamste onder de fransche zendelingen, zegt dan ook: „De chinesche jaarboeken zijn te verkiezen boven de geschiedkundige gedenkstukken van ieder ander volk, omdat zij de meeste feiten bevatten zonder verdichtsels, en tevens de oudste zijn. Zij verdienen al ons vertrouwen, omdat de tijdvakken door sterrekundige verschijnsels zijn afgebakend en bovendien vele andere middelen zijn gebruikt om ze zoo naauwkeurig mogelijk te maken. Deze jaarboeken zijn op zich zelven reeds de geloofwaardigste letterkundige arbeid die er bestaat; daar er geen ander werk is waaraan achttien eeuwen is gearbeid en dat naar gelang van nieuwe ontdekkingen herzien, vermeerderd en verbeterd is door een zoo groot aantal geleerden, die steeds onder medewerking en bij alle mogelijke bescherming der regering eenstemmig handelden." De jaarboeken omvatten in alles een tijdperk van vier duizend jaren; een ontzaggelijken tijd voorzeker voor het bestaan van een staat, waarin twee en twintig dynastien elkander opvolgden en bij gevolg even zoo veel omwentelingen plaats grepen.

Een vooroordeel tegen een land is menigmaal een ernstig beletsel voor de ware opvatting van deszelfs geschiedenis, en wij zijn zoo geneigd om aan Europa in ieder opzigt den voorrang in beschaving toe te kennen dat wij, even als eertijds de Grieken, genoopt zijn in onze veel omvattende verachting al de buiten Europa wonende volken barbaren te noemen. Vooral ten opzigte der staatkundige instellingen hebben wij geleerd, Azie te beschouwen als overal door despoten be-

heerscht en het gecentraliseerd bestuur van China voor de ergste onderdrukking te houden. Doch dit is de waarheid niet, en hoezeer de meeste schrijvers deze meening aanhangen, komen de daadzaken die zij mededeelen hiermede in geenen deele overeen. Op het tijdstip waarop de chinesche geschiedenis volledig bekend wordt, zien wij zelfs de oppermagt niet erfelijk maar verkiesbaar.

De souverein benoemde, in overeenstemming met de rijksgrooten, zijnen troonsopvolger, en noch nederige staat, noch betrekkingen kwamen in aanmerking om een persoon uit te sluiten, uitstekende door kennis of deugd. Keizer YAO verstootte zijn eigen zoon, omdat hem regtvaardigheid ontbrak en hij een liefhebber van twisten was, en koos, na zijne ministers geraadpleegd en hem op de proef gesteld te hebben, zekeren SHUN, van geringe afkomst, maar die onder huiselijke beproeving zich steeds voorbeeldig gedragen had, tot zijnen opvolger, hem twee zijner dochters ten huwelijk gevende. SHUN nam op bijna gelijke wijs YU, een man van geringen staat tot zijnen eersten minister en wees hem later als zijnen opvolger aan, als een belooning voor de bekwaamheid en volharding, waarmede hij het water eener groote overstrooming door kanalen en andere werken had afgeleid.

Hoewel men in China instellingen mist om de keizerlijke magt te beperken, staan er in de eerwaardige geschriften van dat oude rijk, in de werken der wijsgeeren, die er sints de oudste tijden kracht van wet hadden, een groot aantal uitspraken die een populairen geest ademen en de dwingelandij bedreigen. Zoo lezen wij dat nadat de troon erfelijk werd, welke verandering niet door eerzucht der vorsten maar op verlangen der rijksgrooten tot stand kwam, daar een keus allerlei bezwaren opleverde, verscheidene vorsten wegens wangedrag werden afgezet, somtijds met, maar ook somtijds zonder verandering van dynastie. Zulke voorbeelden werden door de chinesche wijzen volkomen goedgekeurd; van de oudste tijden was dit ook de meening des volks en in het „boek der gedichten" vindt men eenige hevige uitvallen tegen den dwingeland LI-WANG, die geschreven zijn voor zijne afzetting. En zoo behoort het te wezen. Een schandelijk misbruik van magt is onder ieder regeringstelsel mogelijk, doch het is het gedrag van het volk dat bij dergelijke omstandighe-

den aan het land aanzien of schande geeft. Toen NERO voor zijn eigen vermaak Rome in brand stak, was die handeling ongetwijfeld afschuwelijk en laag, doch wat heeft men te denken van de bewoners der eeuwige stad, die ongestraft hunne woningen lieten in vuur zetten? De dwingelandij van NERO was een tijdelijk voorval in de geschiedenis van het keizerlijk Rome, maar de slavernij der toenmalige Romeinen is een altoosdurend bewijs hunner zedelijke ontaarding. De geschiedenis leert ons op iedere bladzijde dat er een naauw verband bestaat tusschen de handelingen der regering en het gedrag van het volk en dat, zoo het laatste zijnen pligt vervult, de eerste zelden den haren vergeten zal; of liever dat er nergens tyrannen zijn, waar geen slaven gevonden worden.

Onder de eerste vorsten leefden de Chinezen, volgens het aartsvaderlijk beginsel, in kinderlijke gehoorzaamheid aan den koning. Bij het toenemen der bevolking en de uitbreiding van gebied werden echter de landvoogden der meer afgelegene gewesten onafhankelijker, en zoo als in de meeste landen werd de bestaande wijze van bestuur door het leenstelsel vervangen. Onder de drie dynastien, welke die van den grooten YU opvolgden, want na dezen vorst werd de kroon erfelijk, was de uitgebreidheid van den staat geheel afhankelijk van het talent der vorsten en het geluk van den oorlog. De laatste monarchen der eerste dynastien werden door het volk, dat hunne misdaden in opstand had gebragt, onttroond, en een van hen verloor, even als SARDANAPALUS, het leven onder de brandende puinhoopen van zijn paleis. Ten tijde van CONFUSIUS (KONG-FU-TSEE) die tusschen de vijf en zeshonderd jaren voor Christus, onder de derde dynastie, die van CHOW, leefde, was China in een aantal kleine koningrijken of leenroerige staten verdeeld; afhankelijk, ten minste in naam, van een in het midden derzelve gelegen koningrijk, waarom men het chinesche rijk ook nog wel tegenwoordig „het middenrijk" noemt. Op dat tijdstip bestond er gevaar dat China hoe langer hoe meer in kleine staten zou gesplitst worden, waardoor de beschaving in plaats van in een enkelen breeden stroom voort te gaan, in vele kleine beekjes zou zijn verdeeld geworden, die elk oogenblik door de een of andere gebeurtenis zouden kunnen worden verstopt of afgeleid. In plaats van een mongoolschen reus, in staat om iederen aanval

af te weren, zou er een aantal dwergen gekomen zijn, meer geschikt om elkander kwaad te doen dan om zich zelven te beschermen. In het kort, er is geen twijfel aan dat, zoo China toen of vijf eeuwen later, wanneer er een soortgelijk gevaar dreigde, in een aantal onafhankelijke staten verdeeld ware geworden, dit land door de roovende horden van Midden Azie overstelpt en ten onder gebragt zoude wezen, en dat even als in het westen de aloude beschaving door den stroom der barbaarschheid zou verzwolgen zijn.

Van dit gevaar werd China gered door een van die buitengewone menschen, welke de voorzienigheid nu en dan te voorschijn roept om hare oogmerken uit te voeren. In de laatste jaren dat de CHOW-dynastie het bewind in handen had, was het aanzien van den staat Tsin steeds toegenomen en ten laatste, in 249 v. C, had zijn bestuurder, den erfelijken monarch van het rijk verjagende, den keizerlijken titel aangenomen. Slechts korte maanden schijnt hij echter zijn zegepraal te hebben overleefd, en zijne daden werden spoedig door die van zijnen zoon in de schaduw gesteld, die den titel aannam van TSIN-TSCHI-HOANG-TI of eerste groote keizer der TSIN-dynastie. Door eerzucht en moed geprikkeld, besloot hij om ook de overige staten aan zich te onderwerpen, en na een behendige voorbereiding en oorlogen zoo bloedig als immer Europa teisterden, slaagde deze chinesche NAPOLEON er in om de oppermagt in handen te krijgen. Maar zijne voornemens waren even grootsch als zijne eerzucht onbegrensd was, en naauwelijks had hij de eenheid van het chinesche volk hersteld, en door vreesselijke slagting de zwervende stammen aan de noordelijke en zuidelijke grenzen ten onder gebragt, of hij besloot aan de millioenen menschen die door den vrede werkeloos waren, bezigheid te verschaffen. Met dit oogmerk, en ook ten deele als een verdedigingsmiddel tegen de Tartaren, deed hij vier of vijf millioenen personen, een derde der tot den arbeid geschikte bevolking, aan den bekenden grooten muur arbeiden, en sloot een half millioen krijgslieden in forten op, waar hij hen op verschillende wijzen nuttig bezig hield. Hij bezocht iedere plek van het rijk, liet door de onbegaanbaarste districten groote wegen aanleggen, gelastte een algemeene ontwapening, liet statistieke staten over den toestand van alle provincien zamenstellen, ging herhaaldelijk ten oorlog, steeds de grenzen van

het rijk uitbreidende, en besteedde aanmerkelijke sommen om de hoofdstad te verfraaijen. Wij mogen gerust vragen of Europa, ja, of de overige wereld ooit een „grand Monarque" heeft opgeleverd, als dezen. Sterk in de bewustheid van zijn genie, verwierp hij de voorschriften der oudheid, welke door de chinezen zoo hoog vereerd worden, en beantwoordde de klagten der geletterden door te zeggen dat die oude voorschriften niet van toepassing waren in nieuwere tijden. In de hoofdzaak had hij ongetwijfeld gelijk, want slechts een vaste hand en een krachtige wil kon China voor den val behoeden; doch niet minder verbitterd door zijne dwingelandij dan door zijne hervormingen, kreeg hij al de geletterden van het rijk tegen zich. Lang verdroeg hij hunnen tegenstand, doch ten laatste vreezende dat door de geleerden aan het volk langzamerhand hunne gevoelens zouden worden ingeprent, besloot hij er op eens een einde aan te maken en gelastte op doodstraf dat door het geheele rijk alle boeken, behoudens zeer enkele uitzonderingen, verbrand zouden worden. Het gedrag der geletterden onder deze pijnlijke beproeving was edel en vaderlandslievend en honderden offerden liever hun leven op, dan den dwingeland te gehoorzamen. Het vernietigen der boeken en van de meeste overige gedenkstukken van het verledene is een bewijs hoe gevaarlijk de worsteling was, welke TSCHI-HOANG-TI had begonnen. Voor een tijd bleef hij verwinnaar, doch het is altijd vergeefs wanneer een enkel mensch den strijd onderneemt met de wenschen van een geheel volk. Zestig jaren later was het bevel ingetrokken en begon het volk met geestdrift hunne oude letterkunde te herstellen door alles op te zamelen wat de vlammen hadden gespaard, zoo wel als de boeken, vazen enz., die men in de graven verborgen had. De dynastie van dezen eersten grooten keizer duurde zelfs nog korter dan zijn staatkundig stelsel; zijn zoon werd nog als knaap ontroond en de kroon, waarover zijne legerhoofden begonnen te twisten, viel eindelijk ten deel aan LEOU-PANG, die den stichter werd der HAN-dynastie. In dezen grooten chineschen monarch zien wij weder even als in ALEXANDER, KAREL DEN GROOTE en NAPOLEON, hoe moeijelijk een veroveraar zijn door het zwaard verkregen gebied op zijne nakomelingen kan overbrengen, en hoe raadzaam het is dat in autocratisch bestuurde staten, waar de last der regering op de schouders van een enkel

persoon rust, van het eerstgeboorte-regt, zoo nuttig en weldadig (?) bij een constitutionelen regeringsvorm, worde afgeweken, om een opvolging van geschikte vorsten te kunnen verkrijgen.

Het gebruik om staande legers in dienst te houden, door HOANG-TI ingevoerd, werd ook door de nieuwe dynastie behouden, die de oppermagt der kroon handhaafde en haar gezag over de mongoolsche stammen tot aan de kusten der Kaspische zee uitbreidde. Destijds reeds bestonden er staatkundige en handels-betrekkingen met westelijk Azie, en toen de keizers den weg wisten, waar langs de zijde werd uitgevoerd, besloten zij een gezantschap naar Rome te zenden, dat echter door de onhandigheid van den chineschen gezant in de war liep, zoo dat de beide magtigste rijken van het oosten en westen met elkanders bestaan genoegzaam onbekend bleven. MARCUS AURELIUS ANTONINUS zond in 166 n. C. wel is waar een gezantschap naar het land van waar de zijde kwam, dat zijne bestemming wel bereikte doch niets uitwerkte. Dit was ook niet te verwonderen, daar de beroemde stapelplaats waar de oostersche en westersche kooplieden elkander ontmoetten, in den engen bergpas van Belurtug, nabij Gihon en Yerghien lag; terwijl de omliggende woestijnen waarin roofzuchtige horden rondzwierven, aan den togt van een uit het westen komende karavaan bijna onoverkomelijke zwarigheden in den weg legden.

De huwelijks-gebruiken zijn, naar men zegt, bij de Chinezen door hunnen eersten koning FOHI ingevoerd, en de polygamie met al hare gevaarlijke gevolgen was reeds tijdens de onmiddelijke opvolgers van HOANG-TI in zwang. Dit kwaad werd echter verergerd toen onder de HAN-dynastie, aan de gesnedenen van het hof gewigtige staatsambten werden toevertrouwd. In China oefenden, zoo als overal elders, deze listige en eerzuchtige personen een schadelijken invloed op de regering uit, en zij vormden een vereeniging tot onderling hulpbetoon, waardoor het hun gelukte meer dan een dynastie ten val te brengen, zonder hunne plaatsen te verliezen. Dit gebeurde onder anderen met de dynastie van HAN. Zoodra als de regering verzwakte, staken de groote vasallen het hoofd op, en werd het rijk in drie vorstendommen gescheiden, waarvan ten laatste een der vorsten de oppermagt verkreeg, die de stichter werd der dynastie van TSIN. (260—416 n. C.) Bij

den val van dit vorstengeslacht werd China weder in twee afzonderlijke koningrijken verdeeld, die door den breeden Yang-tse kyang-stroom gescheiden waren. In minder dan twee eeuwen volgden elkander nu vijf geslachten op, en daar het weldadige beginsel van erfopvolging steeds door de sterksten geschonden werd, behelst de chinesche geschiedenis gedurende dat tijdvak slechts een aaneenschakeling van overweldigingen en misdaden. Ten laatste werden in 585 het noorden en zuiden weder vereenigd, en kort daarop overweldigde LY-YUEN een beroemd krijgs- en staatsman den troon, en werd de stichter der krijgshaftige dynastie van TANG.

Sommigen die zich thans over een opstand in China verbazen, zullen wel doen om dat tijdvak eens na te gaan. Van 262—905 was er een tijd van regeringloosheid en burgeroorlogen en ontkwam het rijk te naauwernood het gevaar om verdeeld en vernietigd te worden door de tallooze horden van Midden-Azie, die het door tweedragt verscheurde rijk aanvielen, ter zelfder tijd dat zij de romeinsche grenzen in het westen bedreigden. Te midden dezer ellende, in een tijd dat bijna ieder man den ploeg voor het zwaard had verwisseld, vond echter de handelsgeest van het volk nog gelegenheid om vreemde handelsbetrekkingen aan te knoopen. Toen de oorlogen tusschen Perzie en Rome den handelsweg over Samarcande en Bokhara onbruikbaar maakten, reisden de chinesche kooplieden over Tibet en de Himalaya, en wachtten, den Indus en den Ganges afzakkende, de Roode zee-vloot te Guzerat af, waar deze gewoonlijk verwijlde. Spoedig echter ontdekkende dat een zeereis voordeeliger was, stevenden zij in hunne groote jonken om het maleische schiereiland naar Ceylon, dat daardoor de hoofdmarkt tusschen het oosten en westen werd. Dus waren de handelsbetrekkingen, toen tijdens de regering van keizer JUSTINIANUS omstreeks het jaar 650 een monnik tot in China doordrong, en in zijn holle wandelstok de eijeren van zijdewormen en het zaad der moerbezienboom met zich bragt en alzoo de zijde-voortbrenging aan het westen schonk. Kort daarna, in 708 zonden de Arabieren, door zucht om hunne godsdienst voort te planten en lust tot avonturen gedreven, een gezant met kostelijke geschenken naar China. Bovendien hadden reeds hunne vaartuigen den weg der jonken volgende de chinesche zeeën bereikt, doch slaagden er weinig, daar de

lasten die men den Arabieren oplegde, zoo zwaar waren dat de meesten voor goed naar hun vaderland terugkeerden. In spijt van alle hindernissen werd echter deze handel langzaam voortgezet, tot dat hunne geloofsgenooten de Mongolen zich van China meester maakten, waardoor het verkeer zeer in levendigheid toenam. De komst der Portugezen in 1516 en der Hollanders en Engelschen ongeveer een eeuw later, bragt echter den handel in krachtiger en ondernemender handen.

Nadat vijf dynastien elkander binnen een halve eeuw na den val der Tangs waren opgevolgd, besteeg het beroemde geslacht der SONG's den troon. Hoewel men zegt dat de druk- of liever houtsneekunst reeds in het begin der tiende eeuw was uitgevonden, kwam zij pas omtrent dezen tijd in gebruik, en de letterkunde, die in de vijf of zes voorgaande eeuwen deerlijk veronachtzaamd was, begon krachtig te herleven, even als het tijdperk der regering van AUGUSTUS en ELISABETH door jaren van verwarring en onrust in Rome en Engeland was voorafgegaan. Het was ook in dezen tijd dat de wijsbegeerte den materialistischen vorm aannam, welke zij tegenwoordig nog bezit.

China, dat nu reeds bijna vier duizend jaren op zich zelven had gestaan, werd echter thans door vreemdelingen overweldigd. De invallen der nomaden die in de steppen rondzwierven waren al lang dreigend geweest, tot dat ten laatste toen een kind den chineschen troon innam, de Mongolen onder KUBLAI KHAN, — een der wijsste maar tevens krijgshaftigste vorsten die immer een oostersche kroon droegen — in China vielen, de hoofdstad veroverden en den jeugdigen keizer als een gevangene naar de Shamo-woestijn voerden (1276). Het volk betoonde groote vaderlandsliefde, en de veroveraars onverbiddelijke strengheid, zoo dat er stroomen bloeds gestort werden. De rijksinstellingen werden echter in stand gehouden, en de chinesche gebruiken door de Mongolen overgenomen; een zaak, zeker ongehoord in de geschiedenis der veroveringen, doch waaruit de deugd dier instellingen, zoo wel als de krachtige wijze waarop zij in het hart des volks hadden wortel geschoten, blijkt. Om de onvruchtbaarheid in den omtrek van Peking te doen ophouden, voleindigde KUBLAI het ontzaggelijke werk onder de voorgaande dynastie, door het graven van het groote kanaal begonnen. Onder hem en zijne opvolgers verkregen ook

de arabische kooplieden, zijne geloofsgenooten, onderscheidene voorregten. Spoedig echter ontaardden de opvolgers van KUBLAI en zij hadden nog geene eeuw in China geregeerd, toen het volk onder den stichter der MING-dynastie in opstand kwam en de Mongolen verjoeg, zoo als zij op dit oogenblik de MANTCHOUS verdrijven.

Gedurende bijna drie eeuwen was er thans vrede in China, er bestond volkomen godsdienstvrijheid terwijl de komst der Portugezen er eenige kennis der godsdienst en wetenschappen van Europa bragt. De natie scheen echter, gelijk meest altijd in oude en zeer beschaafde staten het geval is, in krijgshaftigheid te verminderen, zoo zelfs dat in 1643, de Mantchou-tartaren, hoewel een onbeduidend aantal in vergelijking der millioenen Chinezen, het rijk konden veroveren en den troon innemen.

Ten einde de ongelijkheid der partijen te verbergen, ontvingen de overwonnenen bevel om het lange haar dat zij van de vroegste tijden af gedragen hadden en dat zij tegenwoordig, dank zij den opstand, weder laten groeijen, weg te scheren en even als de Tartaren slechts een enkele lange haarlok te dragen. Ook in andere opzigten waren zij gedwongen om de gebruiken der veroveraars aan te nemen, ten gevolge waarvan een algemeenen opstand uitbarstte, waarin menigeen den dood boven de onderwerping verkoos. Van dat oogenblik tot op heden is het bestuur in handen der MANTCHOUS gebleven.

Onze ruimte liet ons slechts toe in zeer vlugtige trekken de geschiedenis van China te schetsen, maar genoeg om het ongegronde aan te toonen van het gewone denkbeeld dat deze oudste van alle bestaande staten sints zijne vestiging onveranderd bleef. China zag de oppermagt van verkiesbaar erfelijk worden, de regering van aartsvaderlijk leenroerig, van leenroerig onbeperkt, en ten laatste overgaan in de onbewegelijke vormen eener gecentraliseerde bureaucratie. Het zag de eenheid van het rijk meer dan eens verbroken, twee malen overweldigd en met alles te zamen twee en twintig dynastien, die tot even zoo vele bloedige omwentelingen aanleiding gaven. Het zag zijne godsdienst van de vereering van het hoogste wezen tot onverschilligheid overgaan en eindelijk materialismus worden. De tijd heeft ook hier als in alles zijn werk van verandering verrigt en men dient dit niet te vergeten zoo

men de chinesche beschaving met vrucht wil nagaan. Doch de tijd, die groote vernietiger, heeft China toch altijd nog zacht behandeld; want al de omwentelingen beteekenden niets in vergelijking van den ondergang en de ontaarding der koningrijken van het westen. Wat is er geworden van die magtige oude staten van Egypte, Assyrie, Perzie, Griekenland en Rome, waarvan geen enkele zoo uitgestrekt was als China reeds voor achttien eeuwen? Zij zijn volkomen vernietigd en de tegenwoordige bewoners dier streken zijn zelfs de afstammelingen der vroegere niet meer. Ninive en Babel, Balbeck en Palmyra, Susa en Persepolis, het honderdpoortige Thebe, Memphis en Petra, eens de zetel van onvergelijkelijke weelde en volkrijkheid, zijn ten onder gegaan; sommigen naauwelijks bouwvallen overlatende. De vlakten van Syrie en Mesopotamie zijn met reusachtige steenbrokken bezaaid, die hunne vroegere grootheid aanwijzen en het zelfde lot heeft de steden van den Levant getroffen. Tyrus is tegenwoordig een ellendig dorp. Famia, die bakermat van de ruiterij der Seleuciden en dat meer dan dertig duizend paarden en oliphanten op zijne weiden opkweekte, voedt nu ter naauwernood eenige schapen en buffels, en geen muur is er overgebleven van Aradus, van die menigte huizen en magazijnen, volgens STRABO grooter dan die van Rome; — zij zijn verdwenen en waarom? Omdat zij onvermogend waren om den schok der noordsche horden te weerstaan; en zij zijn volkomen vernietigd omdat zij de beschaving niet konden verdedigen tegen de aanvallen der barbaren.

De beproeving welke deze rijken niet konden doorstaan, heeft China gedragen. Het had zich tegen de zelfde aanvallen te verdedigen, en de zelfde horden uit Midden-Azie, die het westen overstroomden, waren door de Chinezen van hunne grenzen teruggedreven. Dit moge, voor den kaukasischen stam vernederend schijnen, het is echter de waarheid en de oorzaak is misschien nog vernederender. Men zegt naar waarheid dat de staten van West-Azie en Europa ten onder gingen door de verbastering, die een natuurlijk gevolg eener langdurige beschaving schijnt te wezen; maar was niet de chinesche beschaving nog vrij wat ouder? De wezenlijke en treffende verklaring is echter deze: dat er destijds in China meer vrijheid dan ergens op aarde bestond, en dat nergens het maatschappelijk leven zoo krachtig ontwikkeld was.

De schitterende en moedige vrijen van Griekenland en Rome werden bij tientallen geteld; doch hunne slaven bij honderden. Vrijheid en geestkracht vond men alleen bij de hoogere standen der maatschappij, daar beneden slechts slavernij en onbeschaafdheid; en in plaats dat het kwaad met der tijd verminderde, was het tegendeel het geval. Het getal slaven nam steeds toe, terwijl de vrijen verminderden. Zoo was er geen kracht meer in het volk om tegenstand te kunnen bieden aan de ruwe volharding der noordsche stammen, en de horden die zij eens met een ontzaggelijk verlies terug sloegen, zegepraalden ten laatste omdat men geen krijgslieden kon bijeenbrengen om hun weerstand te bieden. Dit was het lot der klassieke staten, maar niet dat van China. Daar kende men geen kasten of bevoorregte standen, en ieder inwoner was gelijk voor de wet. De slavernij was genoegzaam onbekend, en ieder man werkte aan zijn weefgetouw of bearbeidde den grond, niet voor zijn landheer maar voor zich zelven. Het was een zeer natuurlijk gevolg van een dergelijken toestand, dat onder alle standen der maatschappij vaderlandsliefde en beschaving bestond en dat ieder, belang hebbende bij het voortduren van den staat, voor deszelfs veiligheid wel iets wilde opofferen.

Wij zien tegenwoordig met verachting op het krijgswezen der Chinezen neder, doch wij bedriegen ons zeer door te meenen dat ongeschiktheid voor den oorlog dit volk steeds kenmerkt. Daar is een tijdperk, of liever er zijn tijdperken in de geschiedenis van iederen staat, dat de zucht tot den krijg afneemt, en een dergelijk is in China voor ongeveer zes of zeven eeuwen begonnen. Diensvolgens hebben, terwijl andere volken nieuwe wapens en oorlogswijzen uitvonden, de Chinezen zich niet alleen tevreden gesteld met hunne verouderde krijgstuigen, maar ook hunne vroegere kennis van het oorlogvoeren vergeten en verwaarloosd. Hunne oude boeken zoo wel als hunne strijdliederen bewijzen niet alleen dat er in de vroegste tijden een krijgshaftige geest bestond, maar ook dat zij groote militaire bekwaamheden bezaten. Hunne geschiedenis levert hiervoor ook ontwijfelbare bewijzen, want anders toch zoude het geheel onmogelijk geweest zijn om zoo voortdurend en gelukkig de onophoudelijke aanvallen der Steppenbewoners af te slaan. Het is gebleken dat de mongool-

sche stam die het oude perzische rijk omverwierp en het rijk der zoo gevreesde Parthen stichtte, een stam was die door de Chinezen van hunne grenzen was verdreven, en GIBBON meent dat een dergelijke oorzaak den stroom der volksverhuizing in beweging zette, die van de grenzen van China westwaarts golvende, eindelijk zelfs het magtige romeinsche rijk verzwolg. Een voor een poogden de stammen van Midden-Azie de grenzen van het verleidelijk „bloemenland" te overschrijden, doch allen werden verdreven en terug gedrongen door de steeds zegepralende legers en de toenemende bevolking van China. In schrikkelijke verwarring werd horde op horde geworpen, tot dat zij ten laatste allen in beweging raakten en zich in massa op het westen wierpen. Dit zal genoegzaam zijn om aan te toonen dat de Chinezen niet ten allen tijde een onkrijgshaftig volk zijn geweest, en wij gelooven zelfs dat de krijgsmansgeest bij hen langer dan bij eenig ander volk bestaan heeft. Want behalve dat de bovengenoemde onophoudelijke aanvallen door buitenlandsche vijanden die moesten aankweeken, waren de talrijke worstelingen tusschen de groote leenmannen voor onze jaartelling, en later toen het rijk in verschillende koningrijken verdeeld was, de veel bloediger binnenlandsche oorlogen, wel geschikt om het volk krijgszuchtig te maken. Deze burgeroorlogen waren voor China even als elders een middel, door de voorzienigheid aangewend om de verbastering des volks tegen te gaan, zonder tusschenkomst van vreemde elementen welke laatste meer vernietigend dan zuiverend zouden hebben gewerkt. Die twisten weerden het bederf; zij waren een tegengift tegen loomheid en ontaarding, en zonder haar zouden staten op den duur hunne onafhankelijkheid en veerkracht niet kunnen behouden. Zoo wel voor volken als voor individuen zijn tijden van beproeving noodzakelijk en, is de oorlog een verwoester, hij zuivert te gelijk, en men moet wel bekrompen zijn om in dit werktuig der voorzienigheid dat van de geboorte der volken op aarde bestaan heeft, niets anders te zien dan een kind van den chaos, een verpersoonlijking der barbaarschheid.

Wij hebben gezien dat de uitwendige regeringsvorm in China menige verandering heeft ondergaan, maar zonderling is het voorzeker dat de regeringsbeginselen, zoo wel als de beschaving des volks sints de vroegste tijden genoegzaam onveran-

derd zijn gebleven. Het is nu vier en twintig eeuwen geleden sints de beginselen waarop deze steunen, werden opgenomen in de werken van CONFUSIUS, die ze weder grootendeels uit nog oudere boeken over nam, zoo dat zij vele eeuwen vroeger geleerd en onderwezen werden.

De merkwaardige duurzaamheid dezer beginselen is eerstens een gevolg van derzelver uitnemendheid; ten tweede van de geheele overeenstemming met de eigenaardigheden des volks, en ten derde daarvan, dat zij tevens den grondslag uitmaken eener opvoeding die door het geheele rijk verspreid was. Van de vroegste tijden toch — en deze omstandigheid is belangrijk en leerzaam — was de volksopvoeding een onderwerp van de aanhoudende zorg der regering, en in een werk reeds vóór de Christelijke tijdrekening geschreven, vindt men melding gemaakt van „de oude opvoedingswijze" volgens welke iedere gemeente, al bestond ze slechts uit enkele familiën, een school moest bezitten. De goede opvoeding wordt niet alleen door bepaalde voorschriften ingeprent, maar ook, zoo als wij zien zullen, aangemoedigd door aanspraak te geven op de hoogste ambten; en onder de honderden millioenen Chinezen zijn er slechts zeer enkelen, die niet genoegzaam lezen en schrijven kunnen om zich in het dagelijksch leven te behelpen. De groote oplettendheid, die de Chinezen voor den ouderdom betoonen, staat zelfs achter bij hunne achting voor geleerdheid. In alles wat kennis aangaat, zegt een hunner spreuken, doet de ouderdom niets ter zake, de wijsste verdient den voorrang. De rijkdom zelfs waarnaar de Chinezen om de voordeelen die zij verschaft, anders ijverig streven, wordt toch in China met minder eerbied dan elders beschouwd, daar rang en onderscheiding bijna uitsluitend door beschaafdheid en talenten verkregen worden.

In de belangrijke zaak der opvoeding hebben de Chinezen een geheel anderen weg dan de overige volken ingeslagen, en een stelsel gevolgd dat de aandacht wel verdient op te wekken.

Het zal naauwelijks noodig zijn te zeggen, dat de Chinezen weinig op hebben met de mystieke bespiegelingen die in West-Azie heerschten, en welke de verstandelijke ontwikkeling der oostersche rijken bijzonder kenmerkten; maar ook even weinig achting hebben zij voor de betrekkelijk praktikale stelsels van Europa. Van de vroegste tijden tot op onze dagen, is het

hoofddoel der opvoeding in Europa, en nu ook in Amerika, om den mensch verstandelijk te ontwikkelen, door hem de physieke en metaphysieke wereld te doen kennen, en naar gelang hij vordert, in staat te stellen om een blik te slaan in alle „geheimenissen", en de werken der natuur om en in zich na te vorschen. Van THALES en PYTHAGORAS tot SPINOZA en LAMARCK was het hoofddoel der wetenschap en wijsbegeerte om meer of min bespiegelende stelsels ten opzigte der stoffelijke en geestelijke wereld tot stand te brengen, en men wilde den menschelijken geest verheffen door de ontwikkeling zijner verschillende krachten. De praktikale Chinezen hadden een afkeer van een dergelijk stelsel. Bij hen werd dadelijk nut beoogd, doch het was een utilitarianisme onder de beste vormen, en niet van de soort zoo als men wel eens in Europa aantreft, waar men dan alleen dat gene onderwijst, wat het stoffelijk belang kan bevorderen, en wat men even goed voor als tegen zijne medemenschen kan aanwenden. Bij het chinesche stelsel beschouwde men den mensch minder als een op zich zelf staand wezen, dan wel als lid eener maatschappij, en onderrigtte hem stuk voor stuk de menigvuldige pligten, hem door menschelijkheid en beschaving jegens zijne medemenschen opgelegd. Het doel der europesche opvoeding is om den mensch verstandelijk te ontwikkelen; dat der Chinezen om zijne gewoonten en neigingen te vormen. CONFUSIUS zegt: „Het is mijn doel niet om de beginselen te onderzoeken van zaken, die voor de menschelijke kennis verborgen zijn, noch om buitengewone daden te verrigten, die boven de menschelijke natuur schijnen; om in een woord wonderen te doen, ten einde in toekomende tijden navolgers en bewonderaars te verkrijgen." De groote man besteedde liever al zijn tijd en talenten om zedelijke waarheden te ontdekken en die aan anderen te onderwijzen. De hoofdsom en kern zijner leer is, om de woorden van een zijner leerlingen te bezigen: „een eerlijk hart te bezitten en zijn naasten lief te hebben als zich zelven."

Dergelijke uitnemende spreuken vindt men in menigte in de werken der chinesche wijsgeeren, waarvan de voornaamsten zijn het Shoo-king (boek der boeken) en de vier klassieken, door CONFUSIUS en zijne leerlingen vervaardigd. Deze werken, die de Chinezen bijna even hoog stellen als de christenen hunnen bijbel, en welke achting reeds sints eeuwen door een

talrijke bevolking daaraan is bewezen, vormen den grondslag van het regt. Zij zijn verklaard en met aanteekeningen voorzien door de meest beroemde wijsgeeren, en zijn voortdurend in handen van ieder, die bij het ontwikkelen van zijn verstand, tevens de kennis wenscht te bezitten van de groote zedelijke waarheden, wier beoefening de maatschappij gelukkig en welvarend maakt. Niemand kan deze eerwaardige gedenkstukken der oudheid doorlezen, zonder diep getroffen te worden door het groote verstand en de zuivere zedeleer, die er overal in schitteren, en men vindt gelijke reden tot bewondering, indien men de voorschriften nagaat der staatkundige zedeleer die zij bevatten. De uitoefening der souvereiniteit wordt alleen beschouwd als de godsdienstige vervulling eener hemelsche roeping, ten nutte van het algemeen opgelegd. De oppermagt wordt door zedelijke grenzen beperkt, en zoo deze overtreden worden, is het volk geene gehoorzaamheid meer verschuldigd, en mag het den vorst afzetten en vervangen door een ander die wettig regeren zal, dat is te zeggen alleenlijk voor het heil van allen. Dit leerde de beroemde wijsgeer ISHOO-HEF, die in de twaalfde eeuw leefde, in een zijner werken dat als leerboek in alle scholen en collegien van het rijk gebruikt wordt.

Ook ten opzigte van het gewennen aan een strenge etiquette, verdient het chinesche opvoedingstelsel onze aandacht. Van de vroegste tijden hebben de vorsten en geleerden er naar gestreefd om de ziel door het ligchaam te besturen en de denkwijze van het volk te regelen door den invloed van uitwendige gebruiken. Zij begrepen dat daar de neigingen bij ieder mensch verschilden, er iets noodig was om de onderscheidene karakters te doen zamenstemmen; en daartoe vervaardigden zij de *Le* of regels die het uitwendig gedrag voorschrijven. CONFUSIUS, die men als het ideaal van het nationaal karakter kan beschouwen, zette den, vóór zijnen tijd reeds begonnen arbeid voort, en het boek der gebruiken door hem bijeengebragt, bevat naar men zegt omstreeks drie duizend voorschriften, en is dus een volledig en streng handboek der nationale etiquette.

Men ziet dat het volk en de staatslieden in China volgens een geheel ander beginsel dan in Europa gevormd worden. Bij onze opvoeding is kennis het hoofddoel; bij die der Chi-

nezen zedelijkheid. De zedelijke en maatschappelijke voorschriften, welke wij meest door ondervinding in het dagelijksch leven of in den huisselijken kring leeren kennen, maken den grondslag uit van het chinesche stelsel en worden dan ook het eerst onderwezen; zij beginnen met het kind tot een braaf mensch en een goed lid der maatschappij te vormen, terwijl zij de kennis als een nuttige bijzaak aanmerken. Zoo is het ook ten aanzien hunner staatslieden; wat algemeene kennis betreft, staan deze gewis verre achter bij die van het beschaafde Europa; doch wij houden ons overtuigd dat zij hen over het algemeen in de praktikale leiding van het volk verre te boven gaan, en er zijn zeker geen ambtenaren in de wereld die meer doordrongen zijn van de beginselen, zij het dan ook niet in de vormen, van dat gene wat wij een constitutionelen regeringsvorm noemen. Er is een navolgenswaardige eenvoudigheid in de chinesche regeringstheorie. Nog immer gehecht aan het aartsvaderlijk beginsel, beschouwt men het volk als één familie, waarvan de souverein het verantwoordelijk hoofd is. Is het volk gelukkig en tevreden, zoo schrijft men zulks toe aan de wijsheid en goedheid van den bestuurder; is het daarentegen ontevreden of verkeert het in ellende, dan acht men dit een gevolg zijner onbekwaamheid of verdrukking. Op de zelfde wijze toetst men het gedrag en de kennis der hooge ambtenaren, ten opzigte der bevolking waarover zij gesteld zijn. In overeenstemming met den door en door praktikalen geest die de Chinezen kenmerkt, beoordeelt dan ook de regering de verdiensten der beambten naar het welslagen hunner werkzaamheden. Zij weet dat een bekwaam man in de onder zijn bestuur gestelde provincie bijna altijd de zaken in orde kan houden, en wanneer er ergens langdurige ontevredenheid gevonden wordt, volgt altijd de afzetting van den landvoogd.

Men komt als van zelve tot de vraag: welke was de godsdienst die dergelijke strenge zedelijke beginselen in het leven riep? en dit brengt ons tevens tot het moeijelijkste punt van een beschouwing der chinesche beschaving; maar thans vooral belangrijk, daar de leiders des tegenwoordigen opstands ook godsdienstveranderingen willen invoeren. Er zijn schrijvers die ontkennen dat er in China eenige godsdienst bestaat; anderen beweren dat de godsdienst die men er belijdt slechts een door de regering uitgedacht verdichtsel is, om de mas-

sa's des te beter te kunnen bedwingen. Sommigen houden de Chinezen voor Deïsten, anderen voor Atheïsten of Materialisten, en enkelen weder voor afgodendienaars en bijgeloovigen. Deze zoo uiteenloopende meeningen zijn echter beter te vereenigen dan men met den eersten opslag wel vermoeden zou, en hun verschil is hoofdzakelijk toe te schrijven aan weinig doordenken en het inwinnen van meestal onvolledige berigten.

Om de godsdienst der Chinezen goed te begrijpen, dient men tot haren oorsprong op te klimmen en den zedelijken toestand des volks zorgvuldig te onderzoeken, om vervolgens de verschillende meer of minder belangrijke wijzigingen na te gaan, die er in den loop der eeuwen hebben plaats gegrepen. Indien men dit verzuimt, zal men niet alleen een onvolledig overzigt verkrijgen, maar den zelfden misslag begaan, waaraan wij bij voorbeeld ons zouden schuldig maken indien wij de godsdienst in Frankrijk tijdens de regering van CLOVIS, wilden beoordeelen naar hetgeen zij in het midden der vorige eeuw geworden was.

Wanneer wij tot aan het tijdstip waarop de chinesche geschiedenis meer zekerheid verkrijgt of tot de regering van YAO en SHUN terug gaan, ontdekken wij dat het volk destijds den waren God erkende en eerbiedigde, onder de benaming van: „verheven heerscher." Volgens het patriarchale beginsel was de dienst van het hoogste wezen aan den keizer, als het hoofd der natie opgedragen, en de offerhanden werden op de toppen van zekere bergen verrigt, die men als de natuurlijke altaren der aarde beschouwde. Deze offerhanden schijnen minder zoenoffers dan wel dankoffers geweest te zijn, en bestonden voornamelijk uit vruchten. De eeredienst kwam in vele opzigten, zoo als onder anderen in het niet bestaan van afgodsbeelden, overeen met die der oude Perzen door HERODOTUS beschreven. Hoewel het opperwezen volgens de opvatting der Chinezen die persoonlijkheid miste, welke de hebreeuwsche voorstelling zoo bijzonder kenmerkt, vormden zij van „den verheven heerscher" geen zoo afgetrokken denkbeelden als de volgelingen van BUDDHA, die zich de godheid voorstelden gezeten op zijnen troon in het ledig, en geheel ongevoelig voor alles wat op aarde plaats greep. De Chinezen van vroegere dagen geloofden in tegendeel dat de godheid de belangen van volken, zoo wel als van bijzondere personen regelde, dynastien verhief

en vernederde, en zegeningen of rampen, naar gelang van deugd of ondeugd, toeschikte. In de Ta-Hio leest men: „Hoewel de SHOO-familie reeds jaren de koninklijke magt bezat, schonk de hemel haar weder nieuwe gunsten .... Wanneer de hemel een mensch met de oppermagt bekleedt, wordt hem die niet altijd levenslang toevertrouwd ..... Voor dat de vorsten der CHANG-dynastie de liefde des volks verloren, konden zij bijna met het hoogste wezen vergeleken worden, en wij kunnen uit hun voorbeeld leeren, dat de betrekking ons door den hemel gegeven niet altijd gemakkelijk te bewaren is."

Het boek der dichteren zegt : „Heb achting voor de majesteit van den Hemel en gij zult de betrekking behouden die u is opgedragen geworden."

In de Shoo-king leest men: „Toen de hemel de menschen schiep," stelde hij er vorsten over aan en gaf hun staats-instellingen. CONFUSIUS zegt: „Er zijn drie dingen die de verhevene mensch altijd eerbiedigt, namelijk de besluiten des hemels, de groote mannen en de uitspraken der heiligen. Gewone menschen zijn onbekend met die besluiten des hemels en kunnen ze daarom ook niet eerbiedigen." Indien ik slecht gehandelt heb, zegt de zelfde wijsgeer op een andere plaats, moge de hemel mij verwerpen.

„De verhevene mensch, „zegt MENCIUS," mort niet tegen den hemel of beklaagt zich niet over de menschen..... Indien een vorst zich aan ongeoorloofde vermaken overgeeft, zal hij onvermijdelijk groote rampen over zich brengen, doch indien hij, zoo als men in het boek der dichteren leest, er altijd aan denkt om zich naar den last, door den hemel hem opgelegd, te gedragen, zal hij ook voor zich zelf veel geluk smaken."

Wanneer men dergelijke uitspraken onbevooroordeeld leest, moet men wel overtuigd zijn dat de erkentenis van een oppersten heerscher en een goddelijke voorzienigheid daarin ligt opgesloten.

De onsterfelijkheid der ziel hoezeer somtijds door de geleerden ontkend, werd echter altijd door het volk geloofd; want te gelijk met het opperwezen werden de geesten der elementen, en die der afgestorvenen aangebeden. Eertijds meende men dat men zich met die geestenwereld in verband kon stellen, en in de vroegste tijden der geschiedenis vindt men vermeld dat de zoon van keizer HOANG-TI den grondslag legde tot een dergelijke geheimzinnige eeredienst. Onder de eerste

geschreven karakters die de Chinezen hiervoor uitvonden, is er een dat geen priester voorstelt, maar een toovenaar, wiens zelf aangenomene roeping het waarschijnlijk was, om zijne geestelijke bemiddeling te verleenen en door bezweringen als anderzins de hulp der geesten in te roepen; men heeft mij gezegd dat voor dezen vele personen de eenzame bergen tot verblijf kozen, om daar van ieder afgezonderd door ongestoorde overdenking de magt te verkrijgen om met de geestenwereld om te gaan.

In onzen tijd, nu men vooral in Amerika zoo veel van klopgeesten spreekt, zijn dergelijke zaken een bewijs, hoe in de verwijderdste tijdvakken en in de meest verschillende maatschappelijke toestanden, dikwijls de zelfde verschijnselen bestaan. Hoe verder men in wetenschappen, regeerkunde en wijsbegeerte vordert, des te meer zal men inzien hoeveel waarheid er ligt in het gezegde van den hebreeuwschen wijze: „Er is niets nieuws onder de zon."

Het mysticismus heeft zelfs onder de ondichterlijke Chinezen lang de overhand gehad, en de minste der beide groote wijsgeeren die China voortbragt, was er een aanhanger van. Dit was LAO-KUNI, ook LAO-TSE of het oude kind genoemd, naar een legende dat hij met wit haar zou geboren zijn, en die naar den aard zijner leer eer te huis zou behoord hebben onder de mystieke Indiers dan bij de rationalistische Chinezen.

De godheid die de vroegere Chinezen aanbaden is, zoo als wij reeds zeiden, de verheven heerscher (SHANG-TI) of de hemel (TIEN); doch volgens de opvatting van LAO-TSE is zulks de verhevene algemeene rede (TAO) en de eigenschappen aan deze toegeschreven zijn de zelfde als die der spiritualistische doctrinaires van het oosten, in menig opzigt met die van SPINOZA en de Pantheisten overeenkomende. Zijne leer vond echter bij het volk maar weinig ingang en is tegenwoordig ontaard in de geheimzinnige eeredienst der Taouisten of volgelingen der rede. Zeer verschillend met het afgetrokkene stelsel van dezen wijsgeer, was de buitengewoon praktische zedeleer van zijn bekenden mededinger CONFUSIUS, die omtrent het jaar 550 voor Christus geboren werd, en alzoo ongeveer een tijdgenoot van PYTHAGORAS was. Zijne leer vormt echter meer een stelsel van zede- en staatkunde dan wel van godsdienst. Hij zegt weinig van het wezen en de eigenschappen der godheid, daar hij de rede

te dien opzigte een zeer onvolkomen gids achtte, en hoewel sommige zijner uitdrukkingen doen vermoeden dat hij aan geesten en manes geloofde, schijnt het dat hij liever met de algemeene denkwijze niet wilde verschillen, dan er voor zich zelven aan hechtte.

Onze ruimte veroorlooft ons niet om zelfs een zeer beknopt overzigt te geven der leer van dezen beroemden wijsgeer, wiens schriften wij zorgvuldig beoefend hebben; en wij moeten alleen de aandacht onzer lezers op deze opmerkelijke bijzonderheid vestigen dat, in tegenstelling van alle andere volken, de godsdienst, of liever de zedeleer der Chinezen niet steunt op een ware of voorgewende Goddelijke openbaring, maar uit de menschelijke rede is afgeleid. Nimmer werd den Chinezen een Goddelijke openbaring geschonken, en er was nooit een geestdrijver of bedrieger onder hen, die voorgaf er een te hebben ontvangen. Maar zoo God aan dit volk geen onmiddelijke uitwendige openbaring gaf, sprak hij echter inwending door het geweten; de Chinezen raadpleegden getrouw deze Godsstem, terwijl de innige aandacht, waarmede zij haar waarschuwend gefluister aanhoorden, de oorzaak is der wonderbare zuiverheid hunner zedeleer, welke oneindig meer dan die van eenig ander volk, aan de goddelijke voorschriften van het Nieuwe Testament nabij komt. De zigtbare openbaring kan men aanmerken als een toevoegsel tot de inwendige openbaring der Godheid in de ziel van ieder mensch, en van dezen laatsten invloed hebben de Chinezen zoo goed gebruik gemaakt als de onvolmaakte menschelijke natuur slechts doen kon.

In China bestond er alzoo geen bepaalde godsdienst, tot dat ongeveer zestig jaren na Christus geboorte, een vreemde leer, het Buddhismus, zich daar uitbreidde. Ten gevolge van een droom des keizers MING-TI, dat de Hoog Heilige in het westen geboren was, werden er gezanten in die rigting gezonden, welke priesters van BUDDHA die uit Indie kwamen, ontmoetten en door dezen van een in het vleesch verschenen God vernamen. Zij hielden deze priesters daarom voor leerlingen van den waren Christus, en stelden hen als zoodanig aan hunne landgenooten voor. Hoewel de meerderheid der Chinezen geen godsdienst openlijk belijdt en nimmer zegt „Ik ben een Buddhist of Taouist" en hunne belijdenis slechts door giften doet uitkomen, is het zeker dat de leer van BUDDHA

door het volk hooger wordt geacht dan die van LAO-KUNI, en onder de lagere standen bijna even algemeen is als het Confusianismus onder de hoogere. Deszelfs hoofdtrekken zijn het geloof aan een zielsverhuizing, die ten laatste uitloopt op een volkomene oplossing in, en een vereeniging met den Goddelijken geest; bovendien gepaard met een geheele onderwerping der hartstogten door middel van een bespiegelend leven. In China heeft deze godsdienstleer echter veel van hare verbazende ongerijmdheden verloren, en is zij door den praktikalen volksgeest langzamerhand gewijzigd geworden. Sommige zaken schijnt zij aan de nestoriaansche Christenen ontleend te hebben, die in een veel vroeger tijdperk in China tijdelijk voet kregen; doch zij leent zich ook gemakkelijk om de volksbijgeloovigheden, die ten allen tijde onder de Chinezen in ruime mate schijnen bestaan te hebben, aan te moedigen. Onder al de Heidenen zijn echter de Buddhisten misschien de minst bijgeloovigen, en onder hunne duizenden afgodsbeelden zijn er geen afschuwelijke voorstellingen, even min als hunne godsvereering tot wellustige feesten aanleiding geeft. Door het chinesche Buddhismus dezen negatieven lof toe te kennen, hebben wij ook alles gezegd wat er te zijnen voordeele te zeggen is. De priesters zien er bijna als idioten uit, en hunne domheid, luiheid, — want zij doen weinig anders dan bedelen — en hun ongehuwde staat zijn geheel in tegenstelling met den nijveren aard en de huwelijkszucht der Chinezen. Een eindelooze herhaling van gebeden in de Fan- of Pali-taal, die zelfs voor de meeste priesters onverstaanbaar is, wordt voor de magtigste bescherming in het leven en de beste voorbereiding voor de toekomst gehouden. Hun begrip omtrent goddelijke dingen is zoo bekrompen en onbepaald, en zij bekommeren zich zoo weinig omtrent de voorwerpen die hunne volgelingen aanbidden dat, volgens mededeeling van GUTZLAFF de marmeren buste van NAPOLEON de eer genoot als een afgodsbeeld in een hunner tempels te worden geplaatst.

Onder de regering van TSCHI-HOANG-TI kreeg het Confusianismus, zoo als wij reeds opmerkten, een schok die het met vernietiging dreigde. De reusachtige en eerzuchtige plannen van dezen „eersten grooten keizer," zoo wel als de drang der tijden maakten hem onverbiddelijk streng tegen zoo magtige mededingers als de geletterden in China voor hem waren

De vervolging en invoering van het Taounismus was minder aan zijne eigene overtuiging toe te schrijven, dan wel aan den constitutionelen regeringsvorm, waarvan de monarch een afkeer had en dien de geletterden aanprezen. In de volgende eeuw kreeg echter het oude geloof zijn vroegeren invloed terug, doch de burger-oorlogen die op den val der HAN-dynastie volgden, en de splitsing van het rijk in onderscheidene staten, beletten dat de mensch- en vaderlandslievende voorschriften dezer leer voldoende werden nagekomen. Bij het eindigen van dezen tijd van verwarring en achteruitgang beklom de SONG-dynastie den troon, onder omstandigheden die eenigzins herinneren aan de verheffing der TUDORS in Engeland, en onder dit geslacht brak, even als onder ELISABETH, een gouden tijd voor de lettterkunde aan. De oude opvoedings-gestichten herleefden. Op nieuw werd geleerdheid de eenige weg tot eer en aanzien en de nationale wijsbegeerte, voor zoo ver men zeggen kan dat China er een bezit, kreeg den materialistischen vorm, dien zij tot heden behouden heeft. Alles wat in het heelal aanwezig is, zeggen deze wijsgeeren, heeft een en de zelfde wijze van bestaan. De aarde en de mensch en het dier dat haar bearbeidt, zijn in wezen het zelfde. Een voorwerp dat afmetingen en kleur heeft, noemt men, naar de gewone spreekwijs, een ligchaam of stof; indien wij er een eigene beweegkracht in ontwaren noemen wij het een dier of levend wezen; en wanneer wij er gevoel, wilskracht, gedachte en begrip in meenen op te merken noemen wij het een mensch, aan wien wij een ziel of geest toeschrijven. Maar tusschen al deze voorwerpen bestaat, volgens deze Chinezen, geen werkelijk verschil; zij deelen allen gelijkelijk in een en de zelfde wijze van bestaan, en dat bestaan is oneindig en onveranderlijk. Alles is eeuwig. Wat wij voortbrenging of vernietiging noemen, is niets anders dan de verandering welke ontstaat door dat wij onzen blik op eenig voorwerp vestigen of die er afwenden. In het eerste geval ontvangen wij voorzeker een nieuwen indruk, doch het voorwerp zelf bleef onveranderd; alleen door niet opgemerkt te worden wordt het merkbaar. Sommige dezer wijsgeeren vergelijken de betrekking tusschen den mensch en de stof, bij het verschil tusschen een standbeeld en het metaal waaruit het gegoten is. Een dergelijk beeld, zeggen zij,

zoo natuurlijk en zoo ongelijk aan de vormlooze massa waaruit het ontstond, blijft er echter een deel van uitmaken, is er uitgenomen en kan er weder tot terugkeeren. Even zoo is het met den mensch; hij is een zekere vorm dien de stof heeft verkregen, verschilt met deze in geen enkel opzigt en keert er eens weder tot terug. Deze leer komt in vele opzigten overeen met het verderfelijke stelsel van materialismus, een eeuw geleden door HELVETIUS in zijn „Système de la Nature" ontwikkeld. In beiden wordt het bestaan der ziel ontkend en dien ten gevolge ook het bestaan van een God. De vorming van het heelal, van de zon tot den zandkorrel, van de levenlooze aardkluit tot den mensch, wordt daarbij alleen toegeschreven aan de wondervolle werking van de door zich zelf bestaande stof. Die leer der wijsgeerige school, die in China tijdens de regering der SONG-dynastie ontstond, komt naauw overeen met het stelsel der ongeloovige fransche encyclopedisten, en het zoude gewis de DIDEROTS en D'ALEMBERTS op hunne gevoeligste plaats gewond hebben, namelijk in den ijdelen hoogmoed op hun verstand, zoo zij geweten hadden dat in het ongeloof waarop zij roemden, en in hunne gewaande ontdekkingen op het gebied der wijsbegeerte, de verachte Chinezen hun reeds acht eeuwen waren voor geweest. Het is opmerkelijk dat, terwijl in beide landen de verkondiging van een dergelijke leer een zekere aanwijzing was van een droevig verval van godsdienst en zedelijkheid, in beiden de ontzettende vergelding niet achterbleef. In China werden stroomen bloeds vergoten door de mongoolsche overweldiging, en in Frankrijk door de dolle buitensporigheid zijner eigene inwoners.

Dit Godloochenende materialismus vond echter in China onder de lagere standen, die de massa des volks uitmaken, nimmer veel aanhangers. Alleen de verleiding eener schijnbare kennis is in staat om den mensch blind te maken voor het bestaan van andere krachten, die magtiger zijn dan hij zelf is. De onwetenden dwalen nimmer zoo ver af, omdat bij hen het natuurlijk streven der ziel wel verduisterd doch niet uitgeroeid is. Een volk heeft behoefte om iets aan te bidden, en zoo ging het chinesche volk als voorheen voort om de goede geesten en de schimmen der afgestorvenen te vereeren. Hoewel vast geloovende aan de onsterfelijkheid der ziel, roepen

zij den bijstand der geesten van de overledenen, zoo als de Roomsch-Katholijken doen, nimmer in, of zijn, zoo als de Hindoos, vol vrees voor hun boozen invloed. Hunne denkbeelden aangaande den toestand der geesten komen meer overeen met de vereering der oude Grieken. Zij beschouwen het doodenverblijf als een aangename plaats en zij spreken van iemand „die onder de geesten gaat omzwerven" (gestorven is), op de zelfde wijs als een Griek zou gedaan hebben van een onbegravene, die de schimmen aan den oever van den Styx was gaan vermeerderen. Zij houden het er voor dat ook de geesten nog aardsche behoeften, zoo als honger en gebrek kennen, en de betrekkingen van een overledene zijn daarom gewoon stukjes verguld papier, in den vorm van geldstukken te verbranden, ten einde de dooden in het schimmenrijk geld te verschaffen. Hoewel zij den verhevenen geesten offers brengen, vereeren zij hen niet hoog, en men zegt dat het menigmalen gebeurd is dat hunne beeldtenissen openlijk gegeesseld zijn geworden en hun naam geschrapt van de lijst der heiligen, indien zij niet getrouw de hun opgedragen pligten vervuld hadden. Doch somtijds ontvangen deze arme geesten ook belooningen, en tijdens een oorlog met de zuidelijke grensbewoners gelastte de keizer, op voordragt van den bevelvoerenden generaal, dat er een koperen gedenk-tafel ter eere van twee heiligen zou opgerigt worden, die zich in dienstbewijzingen aan het keizerlijke leger onderscheiden hadden.

Hoewel van de vroegste tijden af de geest der chinesche regering monarchaal was, ontving de uitvoerende magt meer ontwikkeling na de langdurige burger-oorlogen tusschen den val der HAN-dynastie en de troonsbeklimming der SONGS, en waarin de groote vasallen en edelen vernederd werden; destijds werd ook op de puinhoopen der vroegere onafhankelijkheid van gewesten en gemeenten, de gecentraliseerde bureaucratie in het leven geroepen die nog heden bestaat. De keizer wordt „zoon des hemels" genoemd en uit hoofde van zijn ambt goddelijk vereerd. Door een gebruik, dat sints onheugelijke tijden bestaat, heeft hij een onbepaalde magt over de troonsopvolging, en kan zoo hij zulks verkiest een opvolger buiten den kring zijner bloedverwanten aanwijzen. Als de „vader der natie" is hij ook de eenige eigenaar van den grond. Hij heeft een geheimen raad, uit twee Chinezen en twee Tar-

taren bestaande, en een groot getal andere collegien hebben het bewind over de verschillende takken van bestuur, en raadplegen hem over alle moeijelijke en belangrijke zaken. Een eigenaardigheid der chinesche regering is de betrekking der censors, welke als keizerlijke inspecteurs naar de verschillende deelen van het rijk worden gezonden. Volgens een oud gebruik mogten deze ambtenaren den keizer raden of tegenspreken zonder hun leven te verliezen, doch niettemin werden zij menigmaal afgezet en gestraft, wanneer hunne raadgevingen al te onsmakelijk waren. Op den keizer volgen tallooze streng afgescheidene soorten van ambtenaren; van staatsministers, gouverneurs van gewesten, districten en steden af, tot op het hoofd van ieder gezin, zijnde de oppermagtige en onverantwoordelijke bestuurder van zijn eigen huishouden, en die zelfs in sommige gevallen strafbaar is voor de misdaden door de zijnen, op welken leeftijd ook bedreven, maar ook beloond wordt voor hunne verdiensten. Men zorgt dat de Mandarijnen nimmer te veel genegenheid in het district dat zij besturen kunnen verkrijgen, zoo als men hun ook nimmer ambten in hunne geboorteplaats opdraagt, en den korten tijd dien zij op een plaats blijven waarborgt den keizer voldoende tegen het ontstaan van magtige mededingers.

Centralisatie is dan ook de eenig mogelijke regeringsvorm in een land, waar geen eigene gemeentebesturen bestaan, en waar het volk of onwetend, of afkeerig van alle staatszaken is; waar het om kort te gaan dat toppunt van maatschappelijke beschaving, de kunst om zich zelf te regeren, nog niet bereikt heeft. Zoo als bij iederen regeringsvorm, wordt het kwaad der centralisatie verergerd door een uitgestrekt gebied en het niet aanwezig zijn van landedelen, die de magt der beambten in evenwigt houden. Het laatstgenoemde kwaad wordt in Frankrijk, het eerste vooral in Rusland waargenomen, doch vereenigd wordt zulks in het zoo veel uitgestrekter chinesche gebied aangetroffen. Men vindt er een menigte ambtenaren, en de groote afstanden der centrale magt maken een behoorlijk toezigt onmogelijk. De magt dezer beambten over hunne ondergeschikten is genoegzaam onbeperkt, en bedriegerij, onderdrukking en uitzuiging hebben dagelijks plaats in weerwil der regtvaardige en constitutionele beginselen van de chinesche regering. Dit zijn dan ook echter minder gebreken van het stelsel dan wel van de personen die het moeten uitvoeren, en deze

waarheid wordt ook door het volk opgemerkt. Plaatselijke oproeren zijn in China niets ongewoons, doch het is het misbruik van magt en niet de magt zelve die er aanleiding toe geeft. Het volk bewondert en vereert van ganscher harte de regeringswijze van het rijk, welke niet alleen een met zorg zamengesteld en met de geheele geschiedenis in naauw verband staand stelsel is, maar tevens geheel overeenstemt met den geest des volks. Het is geen theoretische constitutie, zoo als sommigen in Europa die den minsten schok niet kunnen weerstaan, doch een volkomene uitdrukking van de wenschen der Chinezen, terwijl zij als het ware met het volk is opgegroeid. Een omwenteling, zegt Mr. WADE, zoude slechts de teugels van het bewind in andere handen brengen, doch het stelsel niet veranderen, daar de Chinezen geheel onbekend zijn met de natuur en verdiensten van iedere andere regeringswijze, en zich nimmer over de tegenwoordige beklagen; even min als over de bestaande wetten, waarin zij geene feilen ontdekken, doch wel over het misbruik dat er van gemaakt wordt.

Eenigen tijd geleden gaf het engelsche tijdschrift „Blackwood's Edinburgh Magazine", waaruit wij deze beschouwingen ontleenen, een verslag van den toestand van het chinesche rijk. Het vestigde de aandacht op de toenemende verzwakking der regerende MANTCHOU-dynastie; op de verbastering van het geheele bestuur; op de daardoor verminderde inkomsten en het verderfelijke middel dat men bezigde om der schatkist geld te verschaffen, namelijk door het verkoopen van hooge ambten; op de vreesselijke overstroomingen, die kort geleden het land geteisterd hadden, en waardoor millioenen menschen in ellende waren gebragt; op de verbazende landverhuizing die er plaats greep en op haar waarschijnlijken invloed op de eilanden en kusten der Stille zee, en tevens op het ontstaan van een vroeger ongekenden oproerigen en democratischen geest; terwijl de laatste oorlog met Groot-Brittanje het vertrouwen in en de vrees voor het tartaarsche gouvernement had doen verdwijnen. Wij willen thans een blik vestigen op de waarschijnlijke toekomst, die China te gemoet gaat.

Vooraf zullen wij den aard van den tegenwoordigen opstand nagaan, en na hetgeen wij gezegd hebben zullen daartoe een paar woorden voldoende wezen. Er is, zoo als men weet geen erfelijken adel in China, en er heerscht volkomene

gelijkheid. De weg tot aanzien staat voor een ieder open en wordt somtijds betreden door den zoon van een armen boer. Hooge rangen kan men alleen in dienst van den staat bereiken, en al de rijks ambtenaren worden van de door den staat ondersteunde scholen en collegien genomen, en gekozen uit de leerlingen welke op de driemaandelijksche en andere examens het meest uitmunten, onverschillig of zij rijk of arm zijn. Deze maken den stand der geletterden uit en vormen de gecentraliseerde bureaucratie, die zich van Peking tot de verste grenzen des rijks uitstrekt. NAPOLEON I was gewoon te zeggen: „Ieder mijner prefecten is een keizer in het klein," en zelfs tegenwoordig in weerwil der telegraphen en spoorwegen is de centrale uitvoerende magt in Frankrijk buiten staat om menig misbruik van magt bij hare veraf geplaatste vertegenwoordigers voor te komen. Nu is Frankrijk maar weinig uitgestrekter dan een provincie van China, en het grondgebied van dat rijk is omstreeks zoo groot als geheel Europa en bevat 360 millioenen inwoners of meer dan een derde van de aardbewoners. De moeijelijkheid om een dergelijk rijk te besturen en het toezigt te houden op het gedrag van duizenden mandarijnen, zoo als men de ambtenaren noemt, die soms honderden mijlen van den zetel der regering verwijderd zijn, is ligt in te zien.

Om zulk een staat te beheerschen moet men een buitengewoon man zijn, en de eerste keizers van iedere dynastie waren dit dan ook. Bekwaamheid en moed hadden hen den troon doen beklimmen, en zij spanden alle krachten in om hun ambt waardig te bekleeden. De geslachten verouderen en verbasteren echter door den invloed van rijkdom en magt. Een langdurige ondervinding heeft in China zoo wel als elders doen zien dat de krachtige grondleggers eener dynastie langzamerhand werden opgevolgd door mannen die slechts leefden voor vermaken, in hunnen harem huisden en menigmalen de teugels van het bewind in handen gaven van bedriegelijke en eerzuchtige gesnedenen, een soort van menschen die in de laatste zestien eeuwen de vloek geweest zijn van iedere dynastie. De onbekwaamheid en verbastering van het hof vindt aanstonds weerklank door het geheele rijk. Zoodra het naauwlettend toezigt op het gedrag van een chineesch beambte ophoudt, is het tien tegen een zoo hij zich niet aanstonds

aan onderdrukking gaat schuldig maken. Hij zuigt zijne minderen uit zoo veel hij kan, en bedriegt zijne meerderen, om beschuldiging voor te komen, even als zulks in Rusland kan worden waargenomen. Alzoo wordt het volk, dat beter ontwikkeld is dan de Mujiks in Rusland., van de regering vervreemd. De nijverheid gaat kwijnen en het bederf is spoedig zoo hoog geklommen dat men niet ontziet om zich het geld van den staat toe te eigenen. Zoo geraakt de keizerlijke schatkist ledig, en in plaats van dit te verhelpen door de misbruiken te doen ophouden, neemt men de toevlugt tot een meer gemakkelijk middel, het verkoopen namelijk van rangen, of wat het zelfde is van ambten. Hierdoor wordt het kwaad nog verergerd, want eerstens wordt het volk met regt verbitterd, door dat gene wat slechts aan deugden en kennis toekomt, voor geld te zien verkoopen, en bovendien zijn de zulken die op deze wijze hunne betrekkingen verkregen hebben, daarvoor meestal ongeschikt en zoeken uit den aard der zaak goede intresten van het uitgezette kapitaal te verkrijgen; zoo dat zij hunne ondergeschikten slechts zelden anders beschouwen dan als schapen, die moeten geschoren worden. Zoo gaat het van kwaad tot erger. De nijverheid blijft kwijnen, de regering is verlamd en de uitvoerende magt krachteloos.

Als een natuurlijk gevolg der ontstane ellende, treden er in de provincien rooverbenden te voorschijn, die de keizerlijke troepen niet meer kunnen beteugelen. Langzamerhand winnen deze benden in kracht aan. Een stoutmoedig man stelt zich aan het hoofd en steekt, aangemoedigd door de zwakheid en de minachting waarin de bestaande regering geraakt is, de banier des opstands op, terwijl hij in zijne proclamatien den keizer beschuldigt „de besluiten des hemels" te hebben geschonden en ellende over het volk te hebben gebragt, waarom hij hem onbekwaam verklaart om langer te regeren. Het hoofd des opstands schaft waar hij kan de bestaande misbruiken af, en toont de noodzakelijkheid aan om terug te keeren tot de oude regeringsbeginselen en de voorvaderlijke deugden, zoo als die in de heilige boeken zijn beschreven, en door zoo menigeen der vroegere vorsten zijn nagekomen.

De tegenwoordige opstand heeft zich op de zelfde wijze toegedragen. De verdorvenheid der MANTCHOU-dynastie was

nog ondragelijker omdat deze vorsten van vreemden oorsprong zijn, en alles toont aan dat zij eerlang van den troon gestooten en met hunne stamgenooten uit het land zullen worden gejaagd; op de zelfde wijze als hunne tartaarsche voorgangers voor vier eeuwen werden verdreven door het hoofd der MING-dynastie, van wien de tegenwoordige pretendent beweert in regte lijn af te stammen. Het zal van de magt waarover het hoofd van den opstand beschikken kan, afhangen of China na deze worsteling nog als één rijk zal blijven bestaan of dat het in twee groote koningrijken zal gesplitst worden, zoo als voor eenige eeuwen het geval was, toen de rivier de Yang-tse-keang de grensscheiding uitmaakte, en Nanking de hoofdstad van het zuidelijkste rijk was. KUBLAI-KHAN bragt echter om digter bij zijne tartaarsche bondgenooten te wezen, den zetel der regering naar Peking over. Welligt wordt ook het rijk, als ten tijde van CONFUSIUS, in onderscheidene kleine staten verdeeld, terwijl meerdere onafhankelijkheid der gemeenten de tegenwoordige onbeperkte eenhoofdige regering vervangen zal. Wat er echter gebeuren moge, het zij de eenheid van het rijk bewaard blijve of verloren ga; de Chinezen maken een zoo eigenaardig volk uit, dat zij in ieder geval door de overeenkomst van zeden en gebruiken ten naauwste zullen verbonden blijven.

De geestdrift die bij de Chinezen zal te weeg gebragt worden, indien zij zich meester van hunnen eigenen bodem zien, zal waarschijnlijk in verband met de van buiten komende nieuwe denkbeelden, die meer en meer veld winnen, het gezond verstand dat de natie kenmerkt merkelijk doen uitkomen, en de ontwikkeling hunner praktikale bekwaamheden zal de met zich zelf ingenomen Europeanen gewis verbazen. Een nieuwe godsdienst en een nieuwe beschaving staan om zoo te zeggen in China voor de deur en hebben aangeklopt, en wij durven zeggen dat wij geen volk op aarde kennen door zijne nationale opvoeding zoo zeer geschikt om ze op prijs te stellen. De godsdienst moet zich als alle andere zaken eenigermate voegen naar de eigenaardigheid van het volk dat haar omhelst, en van daar zal men den vurigen wensch van sommigen dat de Chinezen in ieder opzigt de zelfde Christenen als wij zullen worden, waarschijnlijk nooit verwezenlijkt zien. Nimmer echter had het christendom een

schooner taak te vervullen. Drie honderd zestig millioenen menschen zijn als het ware bereid voor zijnen invloed; menschen wier zedeleer bijna de zelfde is als die van het Nieuwe Testament, die verwonderlijk verdraagzaam en onderzoeklievend zijn, en die, wat het meeste afdoet, geen bepaald geloof bezitten, geen eigene godsdienst-vormen en geen voorgewende openbaringen, die der invoering van het christendom in den weg staan. Vier duizend jaren heeft het volk op een ware godsdienst gewacht, en zich in den tusschentijd wijsselijk beholpen met de natuurlijke godsdienst, welke de voorzienigheid in de ziel der stervelingen heeft gelegd. Nu komt eindelijk het christendom tot hen, en vindt hen beter bereid dan eenig ander heidensch volk, dat door het hemelsche licht bestraald is geworden. Het is daarom te wenschen dat Zendeling- en Bijbelgenootschappen hunne pogingen krachtig zullen blijven voortzetten, want het goede werk begint reeds vruchten te dragen en de uitslag zal den arbeid voorzeker ruim beloonen.

Maar het christendom komt niet alleen; de europesche wetenschappen vergezellen het en zullen, hoewel nadere bekendheid met de Chinezen zal aantoonen dat wij in zeer vele opzigten meer van hen dan zij van ons te leeren hebben, toch gewis medewerken om hun onschatbare voordeelen te verschaffen, die zij spoedig op prijs zullen stellen en gebruiken. De laatste oorlog en de meerdere omgang met de Barbaren hebben hunne vroegere verachting voor ons veranderd in een onverholen erkenning onzer meerderheid. De troonsbeklimming van een inheemsche dynastie zal den scheidsmuur omverwerpen, waar achter China zich zoo lang van de overige wereld heeft afgezonderd. Een derde gedeelte der menschheid zal plaats nemen in den rij der beschaafde volken, en zoo doende zal China ten laatste geopend zijn.

En menschelijker wijs gesproken moet dit gebeuren. Voor de eerste maal in de geschiedenis staan, terwijl een belangrijke omwenteling China beroert, vreemde magten aan de grenzen den loop der gebeurtenissen af te wachten, belang stellende in den uitslag der worsteling en gereed om, mogten zij het noodig achten, er deel aan te nemen. Van die mogendheden behooren er drie tot de magtigste der aarde. Rusland strekt reeds zijne reuzen-armen van de Oostzee tot aan de oevers

van den Stillen Oceaan, en breidt zich in weerwil der woestijnen en bergketenen van Midden-Azie steeds zuidelijker uit. Als om die pogingen te vergemakkelijken wordt de zucht om vaste woonplaatsen te kiezen, de voorlooper der beschaving, meer en meer bij de Nomaden, die in de steppen rondzwierven, waargenomen, en volgens GUTZLAFF waren deze nimmer gemakkelijker te regeren dan tegenwoordig. Alles schijnt aan te duiden dat eerlang het grootste gedeelte dezer stammen, die nu nog onder den keizer van China staan, de heerschappij van den czaar zullen erkennen, en door hen zal deze laatste vorst een onmiddelijken en belangrijken invloed op China uitoefenen. Hierin zal Rusland gewis slagen, doch het beoogt nog een ander en grooter doel, dat minder zeker is. Siberie is niet overal een koude verlaten woestijn. De helft van het land ligt zuidelijker dan St. Petersburg en de grenzen zelfs op de breedte van Parijs. Aan den zuidelijken kant, zoo als rond het Baikal-meer, vindt men vruchtbare en schoone streken; de bergen die het van China afscheiden, rijk aan edele metalen, zijn in de laatste jaren met voordeel bearbeid. Het is een land dat in ieder opzigt ontwikkeling waardig is, doch welks voortbrengselen tegenwoordig slechts een uitweg kunnen vinden door een langdurige landreis naar Europa; daar deze uitweg in Azie niet bestaat. Zuidwaarts wordt de weg door de ontzettende bergketenen en woestijnen van Midden-Azie afgesloten, en ten noorden ligt de Poolzee, waarin al de groote rivieren dus nutteloos uitloopen, behalve de Amour of Sagalien, die westwaarts vloeit en in de Japansche zee valt. Deze stroom is dus de eenige handelsweg voor Siberie, doch hij loopt voor een groot gedeelte door het chinesche gebied. Het geheime doel der russische staatkunde is: zich van deze rivier geheel meester te maken, en voor het oogenblik staan de kansen van den czaar te dien opzigte zoo kwaad niet. Het gedeelte van het hemelsche rijk waar de Amour doorstroomt, is Mantchooria; het noordelijke deel van het rijk, waar de dynastie die thans op het punt staat om van den troon gestooten te worden, te huis behoort. Nu zal de czaar waarschijnlijk de zeer onpopulaire MANTCHOUS slechts ondersteunen onder de voorwaarde dat, zoo hij er in slaagt om hen door zijnen invloed op den troon te houden, hem den mond der Amour-rivier wordt afgestaan, waarin de tot het uiterste gebragte MANTCHOUS

voorzeker zullen bewilligen. De handelingen van Rusland, hoe bedachtzaam en verborgen ook, komen hiermede geheel overeen. In den herfst van 1853 zeilden twee oorlogschepen van Croonstad naar Canton, waardoor de russische zeemagt in de chinesche zee op vijf vaartuigen werd gebragt, en gedurende den zomer werden er zes- of zevenduizend man geregelde troepen verzameld te Irkutsk, digt bij de chinesche grenzen en de stapelplaats van den russisch-chineschen handel langs Kiachta. Nog later kreeg de generaal DE BRANKBERG, na eerst te St. Petersburg bijzondere bevelen te hebben ontvangen, het opperbevel over het leger aan de chinesche grenzen.

Wat echter de voornemens van den czaar zijn mogen, hij zal een overmagtige tegenpartij vinden in de Anglo-Saxen. Rusland is de verdediger van despotismus en uitsluiting. Engeland en Amerika treden op als de handhavers van vrijheid en verdraagzaamheid, en zullen hunnen invloed ook in China doen gelden. Amerika nadert het chinesche rijk meer en meer uit Californie; binnen korte jaren zullen de Sandwicheilanden waarschijnlijk aan de Vereenigde Staten behooren, en met de vestiging in Japan, om zoo te zeggen, de brug uitmaken, waarover de Amerikanen met de pas ontwaakte zonen des hemelschen rijks in aanraking zullen komen. Ook Engeland nadert over land door Burmah de chinesche grenzen, en de tegenwoordige worsteling daar ontstaan, zal waarschijnlijk de engelsche magt tot aan de Irrawaddy-rivier uitstrekken. Ava ligt slechts honderdnegentig engelsche mijlen van de grenzen van China, en van Bhamo, de stapelplaats van den handel tusschen de beide volken, leidt een groote weg noord-oostwaarts naar de zuidelijke provincien van het hemelsche rijk; langs welken tegenwoordig reeds een handel gedreven wordt van meer dan twaalf millioen gulden. Doch langs de zeekust zal men toch nog altijd op betere wijze den toegang tot China verkrijgen, en om wel te slagen moet men dit niet beproeven bij Hongkong en Canton in de bergachtige streken der zuid-oostelijke kusten, maar in het heerlijk stroomgebied van de Yang-tse-keang, de groote dalstreek van China, die vruchtbaar is boven alle beschrijving, Nanking en eenige der welvarendste steden van het rijk bevat, met een goed begrepen stelsel van kanalen doorsneden is en een bevolking heeft van honderd zeventig millioenen men-

schen. Tot op zeshonderd mijlen van haren mond is deze prachtige rivier nog een uur breed, en diep genoeg om de zwaarste jonken te dragen. Langs dezen stroom, die door zijne tallooze nevenrivieren en kanalen tot bijna alle gedeelten van het binnenland den toegang verschaft, zullen misschien binnen korte jaren reeds, door middel der stoomkracht, de godsdienst, de wetenschappen, de kunsten en voortbrengselen der christenwereld aan China worden medegedeeld.

DE NATUUR EN DE MENSCH

IN

VOLHYNIE, PODOLIE EN DE UKRAINE.

I. HET LAND.

De volgende bladzijden hebben betrekking op de vruchtbare, door berg- en heuvelketens doorsneden vlakten in het zuiden van Europeesch-Rusland, van de Zwarte zee afgescheiden door de steppen van Nieuw-Rusland, en daarmede verbonden door den Dniester en den Dnieper. Gelegen tusschen Oud-Rusland, Polen, Galicie en de Wallachysch-Moldavische vorstendommen vormen deze grensbewoners een mengelmoes van al die volken te zamen, en natuurlijk drukt zich dit ook in hun karakter uit; zoo dat het een hoogst belangwekkende taak mag heeten de groote overeenkomst en toch groote verscheidenheid in dit opzigt na te gaan. Op deze wijze wordt de lezer tevens zeer gemakkelijk en spoedig met de verschillende vertakkingen van het Slaven-volk bekend. In het algemeen gelden deze opmerkingen de Ukraine, Podolie en Volhynie te zamen; maar hoewel deze landstreken in veel opzigten, wat hunne inwoners, voortbrengselen en klimaat betreft, op elkander gelijken, heeft toch de natuur in elk derzelve een bijzondere uitdrukking, en zoo ontmoet de vreemdeling bij ieder iets karakteristieks, waardoor zij zich van de anderen onderscheidt. Met een paar woorden duiden wij dit voorloopig aan.

Podolie is het land der idyllen, een herders- en boerenland,

een land vol stille en lieflijke streken; groote, heldere meeren, frisch-groene eiken- en berkenbosschen, dorpen en vrolijke landhuizen, te midden van rijk bouwland en zwaar geladen vruchtboomen, kleine grazige dalen, frissche groene heuvels, zoodanig zijn de bestanddeelen van dit rijk door de natuur bedeeld en bekoorlijk land. In Volhynie ziet men niet alleen deze soort van natuurschoonheden, maar ook andere van ernstiger karakter. Zwarte dennenbosschen en donkere rotskloven wisselen af met slot- en klooster-ruinen, wier bewoners nog in menig vertelsel en spookgeschiedenis voortleven, of waaraan zich menig heldenfeit uit het lang verledene verbindt. Niet alleen kreupelhout en heestergewas siert het land, zoo als in Podolie, maar ook donkere dennen- en slanke pijnboomen, die men daar slechts zelden ontmoet. Hier vindt men kleine beeken en heldere riviertjes, die van de bergen afstroomen, door de dalen ruischen en lieflijk door bosch en veld daarheen vlieten. Zulk stroomend water vindt men in Podolie niet veel; de Bug en de Dniester, die ernstig en langzaam een deel des lands doortrekken, hebben niets van het frisch en jeugdig schoon der volhynische stroomen, en de vele groote meeren, aan welker oever de meeste dorpen en landhuizen liggen, kunnen met al hunne bevalligheid dat gebrek niet vergoeden. Ook zijn het niet altijd eigenlijke meeren, maar meestal armen van den Bug, door lange dammen waarover de groote weg loopt, afgesloten en verdeeld. Hun bodem is modderig en veroorzaakt des zomers ongezonde, koortswekkende uitwasemingen.

Hoewel men ook in Podolie, vooral aan den oever van den Dniester menig woest, ofschoon berg- en rotsachtig landschap vindt, is Volhynie toch over het algemeen veel schilderachtiger en romanesker. De kromme lijn, de grond van alle schoonheid, is er door de natuur bijna overal in toepassing gebragt. Het terrein is golvend, nu hoog dan laag; men heeft meer bevalligheid, rijker afwisseling, meer verrassende gezigten dan in Podolie, waar het eene landschap meestal een getrouw beeld is van honderd andere, waar de vlakten zich verder uitstrekken, de heuvels en bosschen in regte lijnen den gezigteinder sluiten en de zelfde meeren regelmatig terugkeeren. Deze meerdere schilderachtigheid wordt evenwel bij den econoom, den meer praktischen mensch, ruim opgewogen door den veel grooteren rijkdom aan veld- en andere vruchten, die

men in Podolie aantreft. In Volhynie is de grond meestal zandig, in Podolie daarentegen zwart, los en vet, zoo dat de landerijen er oneindig meer opbrengen en men er veel meer speculanten vindt, die land koopen om hun fortuin te maken. In Volhynie daarentegen woont meer hooge adel, die den grond vasthoudt, niet om de honderdvoudige opbrengst, maar om het honderdjarig bezit.

In de Ukraine (de oude naam van de gouvernementen Kiew, Poltawa en Charkow), vindt men het karakter der twee andere provincien vermengd en afgewisseld; een liefelijk, met kreupelhout en dennenbosschen versierd, heuvelachtig land, groote vlakten met wouden en velden, kale bergen, zanderige, gescheurde heuvelketens, rotsen en klippen, vooral aan den Dnieper, woeste steppenstreken, stille meeren en snel stroomende rivieren, die alle in den Dnieper vallen die zijne geweldige golven door het land voortstuwt. Deze landen zijn de vruchtbaarste van Rusland. Podolie, en vooral sommige gedeelten van de Ukraine zijn als het ware de voorraadschuren, de koornzolders van het rijk, welks gouden schatten uit de haven van Odessa naar verre armere landen worden uitgevoerd.

De landman behoeft niet veel moeite te doen bij het bebouwen van zijn akker; zonder groote inspanning wint hij er een vollen oogst, en kent slechts zelden een slecht jaar. Vooral is het heerlijk de graanvelden te zien, die zich als een gouden zee met golvende âren door het land uitbreiden. In de nabuurschap der landhuizen ziet men in den nazomer overal gouden steden en dorpen in de zon glinsteren; want daar de schuren op verre na den geheelen oogst niet kunnen bevatten, verheffen zich spoedig allerlei phantastische gebouwen en torens, die uit de over elkander gelegde schoven zijn opgetrokken. Maar niet slechts de voorname lieden hebben hun deel aan den zegen des jaars, ook naast de kleinste hut rijst in dien tijd een glinsterende toren van koornschoven op. Het is een lust dan de dorpen te doorwandelen; men voelt dat „God zijn milde hand over allen heeft open gedaan en naar zijn welgevallen verzadigt al wat er leeft."

Tusschen de graanvelden breidt op vele plaatsen het vlas zijn blaauw bloesem-tapijt uit; in de bereiding en het verspinnen hiervan tot grof lijnwaad bestaat de bezigheid der vrouwen op de dorpen. Ook de aardappelen en beetwortel-akkers nemen

een groote ruimte in; de laatsten vooral in het bedrijvig Podolie, waar bijzonder veel beetwortelsuiker wordt gefabriceerd. Alle landerijen worden tot bouw-, zelden tot weiland gebruikt, omdat men gras genoeg trekt uit de bosschen, waar de grond meestal in overvloed met gras, kruiden en bloemen bedekt is, zoo dat men er met groot genoegen in den hooitijd onder al die geuren kan rondwandelen. De bosschen zijn dan ook gewoonlijk de weide van het vee, dat den ganschen zomer in vrijheid rondzwerft. De boeren van een dorp zenden hunne kudden meestal onder de leiding van een herders-jongen naar buiten. Geweldige stofwolken kondigen tegen den avond hunnen terugkeer aan; het is een onafzienbare trein, en men bewondert met regt de magt van den mensch over de dieren, wanneer men den herders-jongen gevolgd ziet door zoo veel prachtige, ontzaggelijke ossen, die voorop gaan, terwijl de kalveren met hunne moeders en de vlugge geiten de achterhoede vormen. Ook paarden-kudden weiden in de wouden, en het is schoon de edele dieren zoo in vrijheid met elkander te zien spelen en vechten, of in vliegenden vaart voortsnellen als er een mensch nadert. Hoe rijk het land aan paarden is, hoe hoog men ze schat en in menigte gebruikt blijkt in het dagelijksch leven. Alle eenigzins welgestelden rijden met vier of zes paarden, in dier voege dat er altijd vier paarden naast elkander zijn aangespannen. De boeren hebben meestal een wagen met één paard, telega genaamd, waarbij het paard onder een van den dissel uitgaanden houten boog loopt, waardoor het gemakkelijker trekt. Nog vreemder ziet er een russisch driespan uit, waarvan elk paard naar een verschillenden kant schijnt te loopen. De russische paarden zijn kleiner, maar sterker dan de onze. Men rijdt met bliksem-snelheid, zonder op hinderpalen te letten over alles heen, over greppels en boomwortels, hetgeen de kleine houten telega zonder veeren zeer doet schokken. Voor verre reizen gebruikt men gewoonlijk de tarantassa, een groot en onbehouwen, en toch niet zwaar maar ligt en deugdzaam rijtuig, welks kast op twee lange, elastieke stangen rust, die door de assen met elkander verbonden zijn.

Officieren die voor dienstzaken reizen, en veldjagers gebruiken meestal de houten post-telegas, en vlak boven de as op een harde bank, zonder leuning of iets om zich aan vast te

houden gezeten, doorvliegen zij met de snelheid van den wind de verst uitgestrekte streken.

Deze eenvoudige rijtuigen maken een scherpe tegenstelling met het gewoon deftig russisch span ; vier of acht paarden van gelijke kleur en grootte voor een prachtige equipage, de koetsier in den langen kaftan met de roode sjerp of den zilveren gordel en de spitse pelsmuts, op den hoogen bok gezeten en trotsch van uiterlijk, vooral wanneer hij staande rijdt. Daarbij helpt hem een kleine voorrijder, die even eens gekleed op een der voorste paarden zit en deze naar het bevel van den koetsier bestuurt. De koetsiers en boeren hebben een oneindigen voorraad woorden voor de gesprekken met hunne paarden; onophoudelijk praten zij er mede en gebruiken duizend scheldwoorden, maar nog meer liefkozende uitdrukkingen voor hen; elk oogenblik veranderen zij van toon, en gaan spoedig van de zoetste, vleijendste woordjes tot de ruwste uitdrukkingen van toorn over. De boeren zijn dikwijls moedige ruiters, springen op de wildste paarden, die den geheelen zomer vrij in het bosch hebben rondgeloopen, houden zich aan de manen vast en jagen zoo zonder zadel of toom voorwaarts.

De groene, kale heuvels, de heidevelden en afgemaaide akkers zijn de weiden der schapen, waarvan er op elk landgoed verscheiden duizenden gevonden worden. Maar bovenal zijn deze provincien een kweekplaats voor varkens, „a nursery of pigs," zoo als DICKENS zeggen zou, die zoo dikwijls met bijzondere voorliefde en met humoristische aanschouwelijkheid het leven dier verachte dieren beschrijft. Hij zou hier een rijk veld voor zijn beschouwingen vinden, onder de kleine biggen, die bij honderden van allerlei kleur overal rondloopen, om hunne leelijke mama's ronddansen, zamen spelen en zich in den modder rollen, en die niet alleen een karakteristieke stoffering, maar dikwijls een bron van rijkdom voor hunne beschermers en verplegers zijn. De jagtlust vindt volle verzadiging in de bosschen, waar niet alleen de wolf huist en de beer zich in menigen schuilhoek verbergt, maar waar ook het hert met zijn trotsch gewei door de eiken ruischt, de ree nieuwsgierig achter de dikke stammen staat te luisteren, ja waar zelfs de urus (wilde stier), de oorspronkelijke bewoner der oude duitsche bosschen, nog een laatste toevlugt gevonden heeft.

Honig en was behooren tot de hoofdvoortbrengselen van deze en de naburige provincien. De bijen-stallen liggen midden in de bloemrijke bosschen, wier bekoorlijkheid, voor hen althans die niet bang van bijen zijn, door haar aangenaam gegons wordt verhoogd. Ook wilde bijen zijn er in menigte, en de boeren zoeken menigmaal ruimen honigvoorraad in de holle boomen. Natuurlijk is dit een vrij gevaarlijk werk, maar men kleedt er zich op.

Een ander eigendommelijk voortbrengsel dezer bosschen zijn de truffels, die men laat zoeken door bijzondere daarop afgerigte honden; en de berkenwijn, dien men door insnijding uit de krachtigste stammen trekt.

Het hout wordt in de bosschen zonder eenige orde of regel geveld; een bosch-cultuur en een opzigt gelijk zulks in andere plaatsen bestaat, wordt hier niet gevonden. Zoo ziet men oude, afgeleefde stammen, of heerlijke door den bliksem getroffen boomen midden in het frissche leven van het woud nutteloos op den grond liggen; reuzen lijken, die langzamerhand tot verrotting overgaan. Menigmaal gebeurt het dat men op eenmaal de heerlijkste bosschen ziet vallen, wanneer luim of geldgebrek van den eigenaar dat gebieden; terwijl ook vooral met de zomerhitte die het hout uitdroogt, dikwijls een woudbrand ontstaat, die met de grootste snelheid de schrikkelijkste verwoestingen aanrigt.

Uit de dennenbosschen van Volhynie trekt men de teer, die tot de hoofdvoortbrengselen van zuidelijk Rusland behoort en die op zoo veel plaatsen bereid en gebruikt wordt, dat de eigenaardige lucht er van overal merkbaar is, en zoodra men over de grenzen komt, onaangenaam en hinderlijk wordt. Overal ziet en ruikt men den damp die uit de overwelfde teerovens, uit de groote opene pekketels, die boven een groot vuur in de vrije lucht zijn opgehangen, en uit de lange houten schoorsteenen opstijgt, waaronder men de overgebleven teerkool tot roet verbrandt. De kleederen en hutten der boeren zijn geheel van dezen reuk doordrongen, en is men lang in hunne nabuurschap geweest, dan draagt men hem nog lang zelf met zich mede.

Groot is de rijkdom en de voortreffelijkheid van het ooft in deze en de aangrenzende provincien. Men heeft geheele bosschen van verschillende vruchtboomen; abrikozen en per-

ziken schemeren in menigte door de heggen en tusschen de takken; ook wordt de ananas-cultuur op vele landgoederen op een grooten voet gedreven. De bosschen zijn onuitputtelijk rijk aan geurige aardbeziën; en behalve alle andere soorten van bosch-beziën heeft men er ook de gletwa, ijsbezie, die slechts onder de sneeuw rijpt en waaruit men een zoeten drank bereidt. Een aan deze streken eigene vrucht is de watermeloen, een lievelings geregt van allen, zelfs der armsten, daar zij bij menigte op het veld groeit. Even gezocht zijn de turksche tarwe of cocurusse, de knoflook, de augurken, die voornamen en geringen menigmaal raauw opeten, de kool waaruit de russische lievelingssoep, schitschi, bereid wordt; de grutten, kascha, een dagelijksch geregt. Ook fijnere groenten en boomvruchten gedijen hier zeer goed; de druiven rijpen aan den Dniester en worden door de Tartaren uit de Krim in menigte aangebragt. Door de nabijheid van dit gelukkig schiereiland, waar de amandel en de zoete kastanje rijp worden, en door de nabuurschap van Odessa, de stapelplaats der voortbrengselen van Azie, heeft men ook alle andere zuidelijke vruchten in overvloed. De deugdelijkheid en de goede bereiding van ingelegde vruchten is de trots van elke gospodina (huisvrouw); de grootste handel in dit artikel wordt gedreven te Kiew, dat om zijn ingelegde en gedroogde vruchten beroemd is. Niet slechts de inlandsche boomen vinden hier een goeden grond, ook de buitenlandsche laten zich aankweeken. Tusschen de kastanjes en lindeboomen heft de italiaansche populier zijn spitse kruin trotsch ten hemel, schudt de acacia haar wit bebloesemd hoofd, glinstert de zilvergrijze stam en het ligtkleurig loof van den plataan, en doopt de treurwilg zijne takken in de stille beek. De moerbeziënboom wordt sterk voortgeplant en hier en daar voor de zijdewormen-cultuur gebruikt.

Groot is het aantal en vele zijn de soorten der bloemen in de tuinen en bosschen; vele onzer tuinplanten groeijen hier zelfs onder de wilde kruiden van het woud, zoo dat de grond een betooverenden aanblik oplevert. Elke maand verandert het tooneel: op de viooltjes en primulae veris, die in de lente het gansche bosch met hare geur vervullen, volgen de blaauwe klokjes, die in het hooge gras der berken-bosschen staan, digt opeen gedrongen onder de slanke, zilverwitte stammen, als kin-

deren die in een tempel bidden en de blaauwe oogen ten hemel heffen. De prachtigste bloemen sieren de tuinen en parken der rijken; van den hyancint, die door den eersten adem der lente ontluikt, tot de georgine, wier stralend schitterend schoon tot den laatsten herfstdag voortduurt. De rozen schijnen hier niet minder te huis dan in de rozengaarden van Damascus; en niet alleen in de tuinen gloeijen zij en verspreiden hare geuren, maar ook in de bosschen wonen spruiten van den koninklijken stam, en lieflijk schemert tusschen eiken- en berken het roosje zonder doornen met zijne ver uitgespreide takken. Zelfs het water heeft zijn glinsterend bloem-tapijt; op de oppervlakte van het meer rust de breedgebladerde nymphia en opent de witte en gouden knoppen voor het licht, dat zij uit de donkere diepte van het water zoo lang reeds te gemoet was gestreefd, tot zij eindelijk haren wortel van den grond losrukt en nu boven drijft, los en vrij, en gekust door de zonnestralen. Ook de oevers zijn met een eigenaardigen, rijken plantengroei bedekt; geheele bosschen van kroos en kalmoes verbergen de afscheiding tusschen land en water; daar tusschen lacht de vergeet-mij-niet als een vriendengroet uit verre landen, en daarboven fladderen witte kapellen en vlinders. Talloos zijn de gevederde bewoners der meeren en wouden; watervogels nestelen in het groen aan den oever, wilde eenden zwemmen met haar jongen op den steilen stroom en schieten peilsnel naar de rietboschen terug als er een boot nadert; ook wilde zwanen roeijen in zorgelooze majesteit door de eenzame hoeken van het meer. Aan den oever wandelt de roerdomp en de langbeenige kraanvogel rond, en in het voorjaar verschijnen de gasten uit de zwarte zee, de zeezwaluwen; met hen komen de ooijevaars mede, en rusten van hunne reis uit in de nesten, die zij in de hoogste toppen der eiken aan den zoom van het woud hebben gebouwd. Duizend zingende vogels verlevendigen het bosch als het lente wordt, en hier kan de dichter zijn verlangen vervuld zien, want even als rozen, zijn er ook nachtegalen in overvloed, die niet alleen des nachts, maar den geheelen dag door zingen; niet alleen in de eenzaamste hoekjes der bosschen en tuinen, maar aan den openbaren weg en op de straat, zoo dat zij bijna even veel leven maken als de menschen.

De in den grond der aarde verborgen schatten dezer pro-

vincien zijn nog weinig bekend en ontgonnen. Een der bekendste is het zout, dat men uit verscheiden meeren trekt en in groote zwartgrijze steenen aan de markt brengt. Hier en daar zijn ook ijzersmelterijen en glashutten. Graniet vindt men veel, het zij over den grond verspreid, het zij als hooge oevers aan de rivieren. Men heeft lei- en kalkgroeven, ook veel leem- en kleiaarde, waarvan, vooral in de buurt van Kiew, uitmuntende tegels en moppen worden gebakken. Donker marmer wordt in sommige streken der Karpathen uitgehouwen; de kleine stroomen bevatten menigmaal ijzerdeelen en zijn zeer versterkend om in te baden, terwijl ook warme ijzerbronnen hier en daar opspringen zonder dat iemand er op let of er gebruik van maakt.

De rijke natuur dezer provincie kan ons een denkbeeld geven van de schoonheid van het klimaat, dat gelijk is aan dat van zuidelijk Midden-Duitschland, alleen nog iets bestendiger en met scherper onderscheid van jaargetijden. De winter is kouder en langduriger dan in andere op gelijke breedte liggende landstreken. De rivieren blijven langer bevroren, de sneeuw ligt hooger en vaster, tot vreugde en tot nut der inwoners, voor welke zij alle afstanden verkleint en voor een oogenblik alle genoegens van onze spoorwegen daarstelt. Weken lang liggen de velden in vlekkeloos witte reinheid onder den donker blaauwen hemel uitgespreid, en als zilveren tooverpaleizen glinsteren de bosschen. Ontelbare sleden snellen door het land en voeren menschen of zware lasten overal heen. Toch vreest men de koude meer dan bij ons en zoekt haar als een ergen vijand van zich te weren. Zelfs de anders waarlijk niet verwende boeren zijn van den herfst tot de lente van top tot teen in bont gekleed. Reeds in maart ziet men weder zwarte aarde, die spoedig groen wordt en zich met sneeuwklokjes en viooltjes tooit. Maar niet onder lieflijken zonneschijn — onder storm en regen wordt het schoone lentekind geboren, en een chaos van wind- en regenvlagen, ontdooijende ijsmassa's, buiten hunne oevers getreden meeren en stroomen, doorgebroken dijken en wegen gaan meestal de zonnige stille meidagen vooraf. In die maanden maart en april is het reizen moeijelijk, dikwijls onmogelijk; want daar de grond meest vet of modderig en leemig is, wordt hij spoedig zoo door en door week, dat

wagens en paarden met hunne reizigers soms een ganschen dag in de klei blijven zitten. Eerst ettelijke drooge en warme weken brengen alles weder in orde. Onderwijl zijn de boomen uitgeloopen; het vroegst het teeder loof der berken, het lang staat de eik met kalen kruin tusschen de bloeijende planten en boomen der lente. Nog onder het sneeuwdeksel waren de velden reeds groen; nu staat het koolzaad al hoog op de akkers. De leeuwerik zong al in de eerste dagen van maart en riep spreeuwen en meerlen toe haar voorbeeld te volgen; nu klinkt reeds in de nog bijna bladerlooze boschjes het zoete lied van den nachtegaal; de bloemen van bosch en tuin staan in vollen bloei; het weder is zacht en altoos helder. Deze maanden, mei en junij, zijn de schoonste en genoegelijkste. In den frisschen, weeken grond wast, bloeit en verbloeit alles verwonderlijk snel. Weinige dagen na het eerst ontkiemen der lente is de grond met een hoogen, weelderigen plantengroei bedekt; spoedig volgt alles elkander op — de sneeuwwitte bloesems der vruchtboomen, het geurig schoon van vlierboom en jasmijn, de pracht der rozen; — en met den verwelkenden bloesem der linde, in het begin van julij, is alles over. Ook de nachtegaal heeft zijn laatste liefelijke toonen gezongen en het woud wordt stom. Nu komen de heete maanden, de vermoeijendste en ondragelijkste van het gansche jaar, gedurende welke het graan zich goudgeel begint te kleuren en de arbeid op het veld een aanvang neemt. Het weder is vast en wordt slechts zelden door een vlugtig onweder afgebroken; de hemel is altijd even helder en geen voorbijtrekkende wolk verzacht voor een oogenblik zijn verblindenden glans; de nachten zijn even heet als de dagen; geen regen, geen koele wind verfrischt de lucht en den grond. Het gras wordt geelachtig, het loof der boomen vaal, de bovenste aardlaag van den grond droogt uit tot stof, dat welhaast de lucht benevelt en verdikt, nog vermeerderd door het steppenstof, dat tusschen beide door een rukwind wordt overgevoerd. De rivieren en beken droogen uit en men ziet haar zandigen bodem; de meeren worden troebel, hun laag en modderig water wasemt ongezonde dampen uit en doen insecten van allerlei aard ontstaan. Moskeiten maken het uitgaan onmogelijk en dringen zelfs de huizen binnen, tot een plaag bij dag en bij nacht,

terwijl tarantula's het nederzitten op den grond gevaarlijk maken. Tot verkwikking in dezen heeten tijd rijpen, even snel als de bloemen achter elkander hebben gebloeid, de menigvuldige vruchten. Eindelijk, in het begin van september trekken de lang verzamelde dampen zich tot groote regenwolken zamen, en eenige zware onweders eindigen in een koelen regentijd, die soms weken lang aanhoudt. Ruwe stormvlagen geven nu en dan reeds een voorsmaak van november. Naauwelijks zijn die voorbij of de aarde is als veranderd en verjongd, en lacht lieflijk verfrischt de heldere herfstdagen tegen. Het blad aan de boomen is reeds bont gekleurd, maar een nieuw groen dekt weide en boschgrond; nieuwe, het jaargetijde eigen bloemen ontluiken, spoedig worden de laatste vruchten geplukt, haast trekt de laatste tartaarsche druivenwagen naar huis, weldra beginnen de ooijevaars en zwaluwen hunne reis naar het zuiden en trekken in groote vlugten als zwarte wolken hoog over de velden heen. De hemel is schooner dan ooit, donker blaauw of met wolken van de heerlijkste gedaante en kleur. Maar boven alles heerlijk zijn in dezen tijd de nachten aan de oevers der meeren, waarin de stille maan zich als een flikkerende lichtzuil afspiegelt, terwijl het woud rondom in een zilveren glans is gehuld. Even schoon is het op een helderen herfstmorgen door het land te rijden, de zuivere lucht in te ademen en de groene velden te zien met de nu goudgele bosschen die ze insluiten. Deze zachte dagen worden gevolgd door de november-stormen, die de laatste bloemen van den tuin ontbladeren, door de bosschen ruischen, takken en bladeren afslaan, het verwelkt loof afschudden en hoog op den grond opeen hoopen; reeds verlaat de wolf het binnenste van het woud en tusschenbeide, in de avondschemering, ziet men hem tusschen de donkere stammen heen sluipen. Eindelijk breidt zich een zachte, witte sneeuwlaag over al die wanorde en verwoesting uit, en bedekt haar tot de dagen waarop leven en schoonheid weder uit den doodslaap ontwaken.

II. DE BOEREN.

Ook de bevolking biedt een bont tafereel aan. De boeren, afstammelingen van de oorspronkelijke Slaven, maken het

grootste bestanddeel des volks uit. Meestal zijn zij klein-russen, een levendig en vlug soort van menschen, misschien wel een mengsel van grieksche en tartaarsche elementen. Vooral onder de vrouwen vindt men slanke, volle gestalten, lieflijke, ovale gezigten met donkere oogen en haren, en regelmatige zachte trekken; even zoo zijn er ook onder de mannen nog velen die ons aan de schoonheids-type van het klassieke land doen denken, maar daarnevens ook honderd anderen met het lage voorhoofd, de kleine fonkelende oogen en breede jukbeenderen der Tartaren. Menigvuldige schakeringen, ook in het uiterlijk aanzien dezer bevolking, worden uit de nabijheid van en de vermenging met de naburige volken geboren; zoo brengen de boeren in Podolie ons de hongaarsche en walachysche boeren, ook de zoogenaamde Slowaken, die als ketellapers alle landen doortrekken, in de gedachte. Even als deze hebben zij een half wilde, half melancholieke uitdrukking in het gezigt; even als zij, oogen die gewoonlijk half gesloten hun een droomerig uitzigt geven, maar waaruit toch tusschenbeide een straal van vrolijkheid, slimheid of list schiet; en even als de bovengenoemde volken zijn ook zij meestal morsig en dragen het lange haar en den zwaren baard ongekamd. Zindelijker, levendiger, verstandiger, ernstig en toch opgeruimd, zien er de volhynische boeren uit, die meer op de Polen en Lithauwers gelijken. Maar de eigenlijke klein-russische type ziet men eerst in de Ukraine, en elk die het volk aldaar meer van nabij kent, roemt den geest, de beschaving en ligchaamsvlugheid die het bezit. Bovenal zijn die menschen geschikt voor de krijgsdienst, den handel, den fabriek-arbeid en in een woord voor alle ambachten, terwijl zij zich in alle omstandigheden weten te voegen. Talent voor muziek, ook voor plastische kunst, vooral houtsnijden, komt veel onder hen voor. Zij hebben de buigzaamheid en goedheid der Slaven, hunne onderdanigheid en toegevendheid, maar daarentegen vindt men ook bij velen een spoedig opvliegende en driftige natuur, meerderen trots dan andere volken bezitten en daarbij een eigendommelijke, bijzondere neiging tot onafhankelijkheid en zelfstandigheid, gelijk zich dan ook vooral onder hen verscheidene der godsdienstige secten van de grieksche kerk gevormd hebben. Ook hebben zij, ten bewijze van hun levendiger vaderlandsliefde, veel meer volksliederen dan de overige Russen.

Deze liederen en hunne zangwijzen hebben iets oorspronkelijks door een zonderlinge vermenging van dartelheid en zwaarmoedigheid. De liefde en de oorlog, het meisje en de vijand (meest de kozak) menigmaal ook het paard, het lieve, zachtaardige, kleine, moedige paard, spelen de hoofdrol in hunne gezangen. Ook het land, de uitgestrekte groene vlakte waar het kleine huisje der geliefde aan den woudzoom schemert, of de zonnige steppen waar het snelle ros van den kozak door rent, worden met korte woorden geschilderd, en een onbewust kinderlijk gevoel voor natuurschoonheid, voor de overeenkomst tusschen de natuur en de gemoedsstemming komt dikwijls in lieflijk dichterlijke beelden en vergelijkingen uit. De maan en de sterren, de bron en de nachtegaal, de rozenroode wolken der lente en de zilveren sneeuwvlokken van den winter, met alle andere edelgesteenten uit de algemeene schatkamer der dichtkunst, die alle volken over hunne liederen uitstrooijen, sieren ook deze eenvoudige gezangen.

Maar grooter dan deze verscheidenheid, die den oppervlakkigen beschouwer naauwelijks in het oog vallen kan, is de overeenkomst in leven, karakter en zeden van het landvolk dezer provincien. Men kan al deze boeren als groote kinderen beschouwen; hunne goede en kwade eigenschappen bestaan zonder dat zij het zelf weten, zijn hun van natuur eigen en worden door geenerlei opvoeding opgewekt of onderdrukt. Het oorspronkelijk goede hunner natuur blijkt hieruit, dat er trots alle gebrek aan opvoeding en zelfs aan eenig hooger godsdienstig onderwijs, slechts zeer zelden misdrijven, en dan nog wel meestal in dronkenschap of in drift, voorkomen. In het binnenste van Rusland heeft men in den laatsten tijd hier en daar scholen aangelegd, en is ook de sacristyn verpligt allen die het verlangen, lezen en schrijven te leeren. Meer en meer schijnt daar nu de leergierigheid te ontwaken en de dorst naar kennis aan te wakkeren. Maar zoo iets bestaat hier volstrekt niet; slechts hier en daar vindt men een dorpsbewoner, die bij toeval in heeren- of kerkdienst wat heeft leeren lezen en schrijven. De popen, met hunne familie en met hunne boerderijen bezig — want de grieksche priesters moeten voor een groot deel hun eigen brood verdienen — bekommeren zich weinig om de godsdienstige opvoeding des volks, en houden hoogstens de hand aan de trouwe waarneming van feesten, vasten en de biecht-

Alles wat dus het volk aan geestbeschaving ontvangt, bestaat behalve die volksliederen, uit een aantal gebeden die de kinderen van hunne ouders leeren, en die ieder van buiten moet kunnen opzeggen om een christen genaamd en tot de heilige sacramenten toegelaten te worden. Evenwel getuigt het van de oorspronkelijke geestesgaven van het volk, dat het trots deze geringe opwekking, volstrekt niet geestelijk dood of slapend kan worden genoemd. Bestaat ook de godsdienst dikwijls slechts in uiterlijkheden, in het regelmatig opzeggen dezer gebeden (dikwijls midden onder het werk, bij het kooken, aankleeden enz.), in het vasten op bepaalde tijden en het deelnemen aan kerkelijke plegtigheden; menge zich ook onder die godsdienstige begrippen menige bijgeloovigheid, zoo dat men bijv. geen duif zal dooden omdat men meent dat de H. geest waarvan zij een symbool is, zich nog wel eens in zulk een dier zou kunnen verbergen — toch heerscht er een sterk godsdienstig leven, een behoefte aan godsdienst onder dit volk. Dikwijls ziet men met vuur, met uitdrukking op het gelaat en in de stem bidden; met ijver neemt men de kerkelijke plegtigheden waar, en kruist en buigt zich bij de godsdienstoefening en in het algemeen voor alle beelden, crucifixen en kerken met demoedigen ernst. Zelfs de snoepigste, bedorvenste kinderen en jonge lieden houden streng de voorgeschreven vasten, en zouden voor geen geld boter, vleesch of eenige andere geliefde lekkernij proeven. Noch bezigheden, noch vermaak of vermoeidheid doen hun het uur des gebeds vergeten, en de kinderen leeren vroegallerlei gebeden, zoodra zij maar pas beginnen te spreken, zoo als men ze dan ook reeds spoedig in het kerkelijk leven inwijdt, ja hun reeds in hunne eerste levensjaren aan het avondmaal laat deelnemen. Menigmaal openbaart zich het nadenken over godsdienstige onderwerpen in lieflijke, ware, geheel vrij uit het hart gekomen uitdrukkingen. De kerken in steden en dorpen zijn altijd vol menschen, hoewel men gedurende de urenlange dienst staan moet. De heiligenbeelden en kruisen dragen de sporen van de brandende kussen en tranen der geloovigen. De hooge feesten vooral worden met aandacht en eerbied gevierd, en ook menig wereldsch genot vermengt zich met het kerkelijk feest. Met Paschen en Kersmis wordt er een middernachts-mis gevierd waaraan iedere stand en iedere leeftijd deelneemt.

De Russen noemen hun uitgestrekt vaderland „het heilige Rusland," en in zekeren zin te regt. Reeds de vlugtig doortrekkende reiziger voelt dat de gedachte aan God overal de aarde heiligt; aan alle straten en wegen ziet men kruisen, die door elken voorbijganger eerbiedig worden gegroet; overal rijzen de kleine, wit en groen geschilderde kerken op; hare klokken luiden elk oogenblik; scharen van pelgrims trekken door het land en komen van de verst afgelegen plaatsen ter bedevaart naar de heilige steden en kloosters, vooral naar Kiew, het slavische Rome. Het eenig sieraad van de woning des armen is een heiligenbeeld, en ook in de kleinste hut ziet men er een, met bonte kleuren en goud papier opgeschikt. Dag en nacht brandt er een licht op het kleine altaar, waarvoor ieder zich bij het binnenkomen kruist en buigt, voor hij iemand anders groet.

Deze uiterlijkheden, wel verre van op zich zelve iets te beduiden, schijnen in tegendeel ieder verstandig mensch, en vooral den protestant die deze streken bezoekt, zeer overdreven en kinderachtig toe. Wanneer men evenwel in het oog houdt dat men met een volk te doen heeft, dat nog in alle opzigten in zijn kindschheid is, dat daarenboven alle gelegenheid mist om den geest door onderwijs of lectuur te veredelen en te beschaven, leert men door die uiterlijke weinig beteekenende godsdienstigheid en het slaafsch opvolgen van bloot uitwendige gebruiken en plegtigheden heen, hier toch ook een innerlijk goed hart en vooral een groote opregtheid opmerken. Want vooreerst gelooven deze lieden stellig dat deze de beste wijze is om hunne vroomheid te openbaren, en ten anderen is er in hun praktisch leven veel dat lof verdient; want het volk heeft een warm, liefdevol hart, dat zich ook in hunne handelingen omtrent den medemensch kenbaar maakt. Kinder- en ouderliefde, medelijden met armen, trouw aan hunne meesters zijn geen zeldzaamheden. Niet alleen de vrouwen, maar ook de mannen met ruw uiterlijk en zwaren baard, wiegen, verzorgen en liefkozen de kleine kinderen, de vreemde zoo wel als hunne eigene; de ouders houden over de grooteren een streng opzigt, en de kinderen toonen zich onderworpen en gehoorzaam. De onderlinge liefde in de huisgezinnen is groot; bij een scheiding vlieten heete tranen en bij het wederzien kust en omarmt men elkander hartelijk. Bedienden en soldaten besteden dik-

wijls het grootste deel van hunne spaarpenningen tot het geven van geschenken aan de hunnen, en men maakt verre reizen te voet, in koude en hitte, om de zijnen ook maar voor korten tijd eens weder te zien. Vrouwen, die te huis dikwijls door hare mannen geslagen worden — in het geheel niet te slaan zou voor gebrek aan liefde gehouden worden (!) — komen van verre om hen te begroeten en hun het een of ander van huis mede te brengen. Elke treurige of vrolijke gebeurtenis in de huisgezinnen, huwelijk, dood, krankheid enz., wekt de deelneming van het gansche dorp en wordt in elke hut besproken. De vriendschap drukt zich levendiger uit dan bij ons; alles kust en omarmt elkander voor en na elke scheiding en op de hooge feesten; ook de meisjes bieden den jongelingen openlijk en argeloos hare wang, en men kust elkander in alle deftigheid regts en links omdat men niet beter weet of dat behoort zoo.

In het karakter dezer boeren heerscht een groote weekheid; de geringste aanleiding, het kleinste ongeluk dat hen zelve of anderen treft; een treurig verhaal, een maar eenigzins gevoelig lied ontlokt hun een stroom van tranen, en dikwijls ziet men bij zulke gelegenheden ruwe mannen van herculischen ligchaamsbouw, met lange, woest rondvliegende haren en baarden, als kinderen weenen. Naast deze groote gevoeligheid treedt een vrij sterke trek van gelatenheid te voorschijn: niet alleen bij het een of ander van God beschikt kwaad verstomt de eerst zoo hevige klagt spoedig en maakt plaats voor rustige onderwerping, ook in het dagelijksch leven in hun gedrag jegens den heer kan men zulk een snel onderdoen voor een sterkeren wil opmerken.

Een oogenblik misschien strijdt de inwendige vrij geboren natuur tegen den dwang der omstandigheden, maar weldra komt die storm des harten tot bedaren; men vergeet wat niet te veranderen is en schikt zich in het onvermijdelijke, ja niet lang duurt het of men begint er zelfs over te lagchen en te schertsen. Zoo gaat het onder anderen met den boer, die soldaat moet worden; heden jammert hij nog hartverscheurend met de zijnen, maar reeds den volgenden morgen bekijkt hij zich in alle spiegels, bedelt van ieder dien hij tegenkomt een compliment over zijne knappe houding in den fonkelnieuwen soldaten rok, en juicht en lacht overmorgen al met zijne kameraden.

Met bedaardheid en zonder klagen verdraagt men de hardste lijfstraffen, en tegenover het grootste gevaar, aan den oever des doods zelfs, roept men zijn metgezellen nog een wijsgeerig „Nitschero" (het is niets!) toe.

Met deze gelatenheid staat het spoedig vergeten eener ondergane beleediging of straf in verband, dat men bij hen zuiverder en volkomener vindt dan bij menigen godsdienstig ontwikkelden mensch, die naar streng christelijke grondbeginselen tracht te vergeven en te vergeten. Voorbeelden van wraak zijn zeldzaam; ook na het ondergaan van harde straffen blijven de bedienden en lijfeigenen even vriendelijk en gedienstig jegens hunne heeren als altoos, even zachtzinnig en trouw voor hunne kinderen. Men zou hiervan voorbeelden in menigte kunnen opnoemen. Ten bewijze alleen de volgende ware anecdote:

Een poolsch edelman had een zijner gehuurde bedienden wegens een klein misdrijf met slagen uit zijn huis laten jagen. „Ik zal het onthouden, heer!" had de man in toorn uitgeroepen, en de beangstigde familie vreesde sints dien tijd allerlei plannen van wraak. Na eenige jaren wil de zelfde edelman uit de stad naar zijn landgoed terug rijden, vindt wegens het ver gevorderde uur slechts één enkele droschki aan het station, en herkent eerst ver buiten de stad in den koetsier met wien hij nu in de diepste duisternis op een eenzamen weg alleen is, zijn vroeger weggejaagden knecht. Deze herkent ook hem, maar met een kreet van vreugde, en elke herinnering aan de vroegere mishandeling schijnt uit zijn geest gedreven. Plannen van wraak, die hij bij deze gelegenheid ligt had kunnen ten uitvoer brengen, had hij nooit gehad, en onder praten en vertellen brengt hij zijnen heer in veiligheid door den donkeren nacht te huis.

Hoe onbeperkt de eerbied bij deze lieden is, blijkt niet alleen uit hunne godsdienstige oefeningen en uit hun gedrag tegenover hunne meerderen, maar ook uit hunnen omgang met ouderen bloedverwanten en oudere van dagen in het algemeen, die in het dorp als een soort van patriarchen worden ontzien. Gelijk alle min ontwikkelde volken, hebben ook zij een zekere vereering en ontzag voor kranken van geest en stompzinnigen, die zij verzorgen en verplegen, en beschouwen als bijzonder door de hand Gods getee-

kend. Ook de popen worden steeds en door ieder met eerbied gegroet, maar tevens werpt men bij zulk een ontmoeting wat stroo of hooi van den wagen, een naald of wat men bij zich heeft, dezen geheiligden persoon in het geheim achterna, omdat men bijgeloovig genoeg is te meenen dat er anders een ongeluk gebeuren zal.

Tot de schoone gevoelens die zoo van nature in het hart dezes volks leven, behoort voor alles de reeds genoemde vaderlandsliefde. Spreekt men hen in den vreemde van hun dorp, zoo begint hun oog te tintelen; zij houden het voor de schoonste plaats ter wereld en meenen dat elk het even zeer moet bewonderen als zij zelven; daarom vooral zijn zij afkeerig van de krijgs- en heerendienst, dewijl zij dan hunne hut, misschien ook het dolce far niente er in, moeten verlaten. Al zou het hun in den vreemde ook nog zoo goed gaan, al bood men hun nieuwe gemakken en genietingen aan, altijd ijlen hunne gedachten naar het vaderland terug, en terug komende, keeren zij spoedig weder tot dat geen wat zij waren voor zij hun dorp verlieten. De soldaat vergeet het militaire leven, de groote steden, de drinkgelagen met zijne kameraden; de bedienden, de betere voeding, huisvesting, kleeding, de vele genietingen waaraan zij op reis of in de stad gewoon waren geworden; in hunne hut terug gekeerd, zijn zij weder geheel de oude, voelen zich te huis in den rook en de onreinheid, en leven daarin te vreden als te voren. Zoo vindt men onder deze boeren zelden eenige nijd over de bezittingen en gemakken der rijken, of eenige begeerte naar het goed van anderen; zelfs de artikelen van weelde in de groote steden trekken zelden de aandacht der landbewoners; zij bewonderen slechts de bonte linten, ketens, kruisen, roode schoenen en andere dergelijke dingen die in hun eigenen kleinen kring te huis behooren; maar de equigage met zes paarden, de spiegels en sopha's, de rijke en prachtige kleederen en gestoffeerde kamers zien zij, als niet voor hen geschapen, met onverschillige blikken aan. Zij kennen de koorts nog niet, die het overige Europa heeft aangegrepen; zij slaan geen nijdige blikken uit hunnen nederigen stand in dien van hunnen rijken buurman, en het onmatig zwoegen naar tijdelijke goederen, het onverpoosd jagen om een sport hooger te stijgen op den ladder der maatschappij is bij

hen onbekend. Ontevredenheid, ijverzucht, ongeduld, de bittere vruchten der beschaving, die nevens hare heilzame groeijen, de vruchten der kennis, der opgewekte behoefte, welker genot sints Adam duizenden uit het paradijs des vredes en der vreugde heeft verdreven, rijpen hier nog niet. Onbekommerd over wat zij niet bezitten, smaken deze boeren het rustig genot van dat geen wat onder hun bereik is gesteld, en maken zich hunne hut niet nog enger en donkerder door de gedachte aan het paleis des rijkaards. Terwijl bij ons de lieden van minderen stand op de vraag, „hoe het hun gaat?" meestal met een of andere klagt antwoorden, zeggen de russische boeren bij zulke gelegenheid gewoonlijk met een vrolijk gezigt: „slawa bogu!" (gezegend zij God!) „het gaat goed, ik ben gelukkig" en dergelijke. Het kind der tevredenheid is de vrolijkheid. Deze russische boeren zijn dan ook het vrolijkst volkje der wereld, altijd gereed tot lagchen, zingen en dansen. Wel is waar houdt dit van tijd tot tijd op, als de keizer een nieuwe ligting beveelt, of als de heeren het hunnen lijfeigenen ondragelijk verkiezen te maken, maar daar zij toch bij slot van rekening niet beter weten of dit behoort zoo, is ook dit niet in staat hen lang te kwellen. Zoo bedaart de toorn dan spoedig en droogen de tranen snel, terwijl zij zich elken arbeid genoeglijk maken door een lied of een praatje, en elk vriendelijk woord, elk nog zoo klein geschenk een glans van vergenoegen over hunne gezigten spreidt.

Jammer is het voorzeker dat deze tevredene stemming in verband staat met een zucht tot gemak en tot lediggang, die groot is. Slechts weinigen zijn er die eenige poging zouden willen aanwenden tot verbetering van hunnen toestand, tot verfraaijing hunner tuinen of hutten. In het algemeen kan men van niemand iets buitengewoons gedaan krijgen; het hoogst noodige, van hunne jeugd af bekende is hen genoeg, en hebben ze dat eenmaal verkregen, zoo denken zij niet meer aan werken maar aan genieten.

Dat „genieten" evenwel is bij hen iets zeer eenvoudigs, en als men den trap van beschaving waarop een volk staat eer mag beoordeelen naar zijn uitspanningen, die een vrije daad van den wil, een ongedwongen uitdrukking der innigste neigingen en gezindheden zijn, dan naar zijn arbeid, die meer of minder door dwang of noodwendigheid wordt bepaald, dan

zien wij dit volk in dit opzigt al op een zeer lagen trap. Hun grootste genot is de slaap; daaraan wordt het grootste deel der zon- en feestdagen gewijd. Ook op werkdagen werpen zij zich zoodra het werk is afgedaan in zijn armen, die zich overal voor hen openen, in elken hoek, op elken vloer, en waaruit geen geraas hen wekt, zoo dat de drukste straat of de volste steeg hun eene aangename rustplaats is.

Deze zoete vergetelheid, of beter deze zelfde doffe gedachteloosheid, die zij in den slaap vinden, putten zij evenwel nog uit andere bronnen, vooral — en hier komen wij aan een zeer zwarte schaduwzijde van hun karakter — vooral uit de brandewijnflesch. De drank is een ander lievelings-genot van dit volk, zoo dat men niet alleen mannen maar ook menigmaal vrouwen in den treurigsten toestand van dronkenschap ziet. Brandewijn en tabak zijn de uitgezochtste geschenken die men een boer maken kan, en dit is de weelde waarnaar hij altijd jaagt. Hoewel de meeste misdrijven in dronkenschap hunne aanleiding vinden, en hoewel de boeren door deze laatste, dagen lang voor het werk onbruikbaar zijn, doen de landheeren toch niets tegen dit kwaad dat hen verrijkt, en bevorderen het nog door hunne groote branderijen. De brandewijn- of jeneverflesch die onophoudelijk van mond tot mond gaat, en een ellendige viool, dat zijn de hefboomen der vrolijkheid op alle feesten. Muziek mag nimmer ontbreken, maar welke muziek? Het ware zonde dien schoonen naam toe te passen op de schrille toonen, die den oningewijden hoorder als wanklanken in de ooren gillen, maar de ingewijden tot een dans noodigen, die dan ook even ruw en teugelloos is als de muziek, en meestal slechts in een wild heen en weer springen bestaat, dat te woester wordt naar mate de jeneverflesch ijveriger rondgaat.

Toch ontbreekt het hun niet aan zin voor goede muziek, en waar zij die kunnen hooren kan men hen dikwijls uren lang begeerig en verrukt zien luisteren; ook vindt men schoone stemmen genoeg, en de volksliederen worden met uitdrukking gezongen. De rijke grondeigenaars kunnen in weinig tijd uit hunne boeren een klein orchest of kapel vormen, die alle mogelijke muziek dikwijls zeer goed ten gehoore brengt; ook de voortreffelijke militaire, de wereldberoemde hoornmuziek, wordt met een juistheid en een ensemble, dat men anders slechts bij geoefende muziekanten aantreft, door soldaten uitgevoerd.

die volstrekt geen muzickale opleiding hebben genoten en slechts korten tijd in de behandeling van hun instrument zijn onderwezen. Wel is waar is de stok dikwijls de tooverstaf, die dat verborgen talent zoo snel aan den dag brengt, maar waar niets in zit kan men toch ook niets uit slaan, en toch ziet men hier den ruwsten en lompsten boerenknaap binnen weinige maanden in een bruikbaren orchestspeler veranderd, die geen noot en geen maat over het hoofd ziet.

Maar niet alleen het talent voor muziek, ook honderd andere talenten worden door dezen tooverstaf ontwikkeld, ja zelfs reeds de gedachte daaraan helpt de aangeboren traagheid overwinnen, en heeft de Rus eenmaal een werk aangegrepen, zoo doet hij het spoedig en voortreffelijk, toont aanleg voor alles en kan, zonder het geleerd te hebben, allerlei soort van arbeid verrigten. De meisjes zijn in dit opzigt even gelukkig door de natuur bedeeld als de mannen; men kan er zeer spoedig bruikbare naaisters, modemaaksters, borduursters enz. van maken, en op vele landgoederen vindt men ateliers, waar boerenmeisjes de schoonste kunstwerken vervaardigen. In het algemeen is dit volk, als het maar eerst zijn natuurlijke traagheid heeft overwonnen en geleerd een weinig verder te zien dan zijn noodzakelijke behoeften strekken, tot alles in staat; ook zijn sluimerende speculatiegeest laat zich opwekken en baant het snel den weg tot groote winsten, gelijk er dan ook voorbeelden genoeg bekend zijn van boeren, die door een gelukkigen handel millionairs geworden zijn. Menig rijke grondeigenaar, door huwelijk enz. met de eerste familien des lands verbonden, stamt van zulk een boer af; zijn grootvader was misschien nog lijfeigen en nu heeft hij zelf reeds vele honderden onderdanen.

Maar ook op een andere wijs zijn velen van de onderste tot de hoogste sport van den maatschappelijken ladder opgeklommen, en menig generaal met ordeteekenen en eerbewijzen overladen, heeft het levenslicht aanschouwd in de hut des lijfeigenen.

Ook de dichtkunst treedt hier en daar door de donkere poort binnen, wekt verheven gedachten en trotsche droomen in het hart dezer laaggeborenen en doet hen uit hun vergeten hoekje te voorschijn treden in de maatschappij, om daar met den lauwerkrans van het genie te worden getooid. Menig russisch dichter werd onder een rietendak als boerenknaap ge-

boren, gelijk b. v. LOMONOSOFF de zoon was van een visscher aan de Witte zee en KOSLOFF de zoon van een herder.

Zoo is de lijfeigene dan geen Paria, wiens stand hem voor eeuwig van iets hoogers scheidt; niet onafscheidelijk is hij aan zijn stuk grond gekluisterd, aan zijn heer geboeid; hij kan vrij worden, hij kan de bronnen der wetenschap onderzoeken en den weg betreden waarop men dat geen verwerft wat men de schatten des levens noemt, rang, rijkdom, roem.

De lijfeigen bedienden des huizes genieten zoo mogelijk nog meer deelneming van hunne heeren dan de bedienden van andere landen, omdat men hen niet als gehuurde bedienden naar willekeur kan wegzenden; bij ziekte worden zij zorgvuldig verpleegd en tot hunnen dood toe eten zij het genadebrood. Zij hebben minder zorg dan onze bedienden, die niet als zij, den ouden dag gerust kunnen afwachten; hun lagchen, schreeuwen, babbelen, zingen, klinkt door het gansche huis, terwijl hun groot en overbodig getal elks arbeid zeer ligt maakt en hun maar al te veel tijd overlaat tot ledig loopen, pret maken en slapen.

Al wat tot het dagelijksche leven van deze lieden behoort, is even eenvoudig als zij zelf. De kleine leemen hutten hebben hooge stroodaken en naauwe vensters, maar zien er uitwendig altijd netjes uit, daar men ze elke week versch aanstrijkt De stallen voor koeijen, schapen enz., waarvan de armste boer er althans een paar heeft, zijn meestal ruw opgetimmerd, zoo dat de wolven het des winters gemakkelijk hebben. De bloemen en het klimop, die de muren en vensters onzer boerenwoningen versieren, ontbreken hier; slechts hier en daar ziet men een roos of schitterende zonnebloem als verdwaald tusschen de breede pompoen en koolbladeren, de hooge maishalmen en de donkere vlierboschjes.

Zoo zien deze dorpen met hunne kleine witte huisjes en groene, boomrijke tuinen, meest aan den oever van een meer gelegen, er zeer vriendelijk uit, maar toch missen zij veel van de bevalligheid der duitsche, en van de netheid onzer hollandsche dorpen. Hier is geen breedgetakte lindenboom waaronder de oude luidjes zitten te praten, geen grasperk waar de kinderen lagchen en spelen; alles is of buiten aan het werk, of slapend in de hutten. De herberg, de kartschma, ligt meestal afzonderlijk aan het eind van

het dorp, als een laag wit gebouw met een groote ledige ruimte voor de reizigers die, als zij soms behoefte hebben aan eenig gemak, bedden of dergelijke, dat alles zelf dienen mede te brengen. Slechts voeder voor de beesten, brood en brandewijn is er te krijgen, want de herbergier, meestal een jood, en de grondeigenaar, van wien hij zijn brandewijn heeft, maken gebruik van de slechtste neiging des volks om goed geld te verdienen. Voor zulk een kartschma gaat het soms aardig toe. Men ziet er baardige boeren, voerlieden met hunne teerkarren, joden die koopwaren of paarden ten verkoop aanbieden, doortrekkende soldaten die een korte halt maken, menigmaal met gevangenen, woest volk dat buiten onder strenge bewaking gelegerd is; tusschen de smerige karren en telega's, de britzka van den een of anderen doorreizenden officier, of de elegante reiskoets van een poolschen grondeigenaar, en daarbij hoort men joodsch, duitsch, russisch en poolsch door elkander. In elk dorp vindt men een hut tot opname van kranke, bij inkwartiering of op den doormarsch achtergebleven, soldaten. Buiten het dorp of in het midden in een opene ruimte of op een kleine hoogte staat de onaanzienlijke witte kerk met hare drie groene koepels, en daar naast de klokketoren, die op verschillende uren van den dag een eentoonig, vervelend gelui laat hooren. Rondom de kerk ligt het kerkhof met zijn bont geschilderde kruisen; ook de lijkstaatsies, die van tijd tot tijd onder den toren door het kerkhof binnengaan, hebben een bont aanzien door de heiligen-beelden, vaandels en priestergewaden van allerlei kleuren. In de nabijheid, meest door een gansche schaar van kinderen verlevendigd, ligt het huis van den pope, die er met zijn lang zwart kleed, langen baard, golvende haren en hooge muts doorgaans zeer eerwaardig uitziet.

Behalve den geweldigen oven, die menigmaal tot slaapplaats dient, en eenige houten tafels en banken vindt men weinig huisraad in de hutten der boeren; onder de keukengereedschappen ziet men groote aarden kruiken van klassieken vorm, geheel gelijk aan die, welke men onder de oudheden van Pompeji aantreft. De schtchi of koolsoep, de kascha of gort en de kwas, een soort van bier, maken de hoofdvoedings-middelen uit. Even eenvoudig is de kleeding; de mannen dragen des zomers grof wollen of bruine kaftans met een kap, dien zij

bij ruw weder over het hoofd slaan, zoo dat het geheel veel van den monnikspij heeft; des winters dikke pelsen van schapenvellen, hooge bonte mutsen en pelslaarzen, die men ook aan vrouwen voeten ziet. Overigens is ook het schoeisel met hunne groote eenvoudigheid of liever onbeschaafdheid in overeenstemming. Vrouwen en mannen omwinden zich de voeten met lappen van allerlei aard, of dragen sandalen van hout of gevlochten boombast, die met een band aan den voet gebonden zijn en zeker niet veel verschillen van die welke de goddelijke zwijnenhoeder van HOMERUS droeg.

De vrouwen dragen des winters even goed als de mannen een pels, des zomers een kaftan van grijs of wit friesch, en slechts zelden, meestal op feestdagen ziet men ze zonder dit overkleed in jak en rok. De gehuwde vrouwen slaan een stuk grof wit of grijs linnen om het hoofd; de meisjes dragen het onbedekt en in een met bonte linten doorvlochten wrong. Ook zijn zij zeer gesteld op allerlei sieraden, ketens van glaspaarlen om den hals, bloemenkransen op het hoofd en linten van alle kleuren aan den wrong bevestigd en op den rug afhangend. Zoo met bloemen en linten opgeschikt zijn vooral de bruiden, wanneer zij naar landsgebruik eenige dagen voor de bruiloft met den bruidegom hare opwachting maken bij alle bekenden en verwanten in het dorp om hunne toestemming en hunnen zegen bij het huwelijk te vragen. Dit verzoek wordt door het paar op een zeer plegtige en nederige manier gedaan, door zich voor ieder der huisgenooten driemaal op den grond te werpen, terwijl zij zijn of haar kleed en handen kussen. Deze rondgang van het bruidspaar, waarbij het toepasselijke geschenken ontvangt — vierkante stukken linnen of witte doeken, brood, zout, groene takken en geldstukken — wordt volbragt in gezelschap van bijna alle dorpsbewoners; eenige muziekanten gaan vooruit en doen voor ieder huis de viool ten dans klinken, het langst natuurlijk voor het heerenhuis, waar een uitdeeling van kaas of brandewijn de vrolijkheid verhoogt, die eindelijk in de kartschma haren hoogsten trap bereikt.

Ook boeren uit het binnenste van Rusland, dikwijls uit tamelijk ver afgelegen gouvernementen, ziet men in deze provincien; zij komen deels als voerlieden, deels als metselaars of timmerlieden enz. in de dorpen werk zoeken, of om allerlei

soort van handel te drijven. Zij onderscheiden zich reeds door hun uiterlijk van de bewoners van zuidelijk Rusland; hun haar en hun baard, beide korter geknipt dan bij de Klein-russen, zijn blond, de oogen blaauw, de gelaatskleur rood en frisch, de blik open en vrolijk. Zij gelijken daardoor veel meer op de duitsche boeren dan het landvolk dezer provincien met hunne bruine gezigten, donkere, glinsterende of droomerige oogen, woeste zwarte baarden en met hun wild uitzigt. De vlijt en geschiktheid tot handwerken van deze noordelijke boeren schijnt grooter, hunne geneigdheid tot slapen en drinken kleiner te zijn dan dit bij de zuidelijke bevolking het geval is. Zij zingen bij elken arbeid frisch uit de borst en begeleiden zich daarbij in hunne vrije uren met de balalaika, een eenvoudig instrument dat veel van een ouderwetsche cither heeft. Ook hunne liederen klinken vrolijker dan die der Klein-russen; men voelt dat die stam niet zoo lang en algemeen onder de heerschappij der Mongolen is gebukt geweest als deze, en dat hij zich vrijer, vrolijker zou men haast zeggen, in zijn onmetelijke wouden heeft ontwikkeld.

De kleeding der mannen is gelijk aan die der duitsche boeren; ook de vrouwen zijn netjes gekleed in wijde, ruim geplooide rokken, onder een bont zijden jak met een lange schort en breeden kraag en een kleine platte muts van bonte stof. Dit is de dragt van de vrouwen der kleine kooplieden; veel schilderachtiger is die der eigenlijke boerinnen, die als minnen of kindermeiden hunne heeren en vrouwen naar andere provincien volgen; deze dragen wijde bonte, met veelkleurig lint bezette, rokken, bonte of zwarte jakken, een hoogen witten borstdoek en witte hemdsmouwen, het haar in lang afhangende, met linten versierde, staarten gevlochten en voor het voorhoofd een kroon of diadeemachtig voorhoofd-siersel, kakoschnik of papolnick. De vrolijke, den ganschen dag zingende of fluitende russische voerlieden, Jämtschiki, hebben als bijzondere kleeding een rood linnen hemd dat op de wijde zwarte broek nederhangt, en een klein zwart hoedje met omgebogen rand, dat menigmaal met een bloem of een veder versierd is.

De kooplieden in de steden, wier eerlijkheid algemeen bekend is en die elkander menigmaal de grootste sommen gelds zonder eenig bewijs van ontvangst in bewaring geven, zijn meest van

dezen boerenstand afkomstig; ook zij zijn vrolijk en bewegelijk bij hunnen handel, vriendelijk en welbespraakt jegens hunne klanten; hunne kleeding is even zindelijk als hunne winkels, waaruit zij dikwijls te voorschijn springen om de voorbijgangers binnen te lokken en tot koopen te bewegen.

Deze oud-russische boeren spreken zuiver russisch, maar de Klein-russen en de bewoners van Volhynie en Podolie een mengelmoes van russisch en poolsch, dat vooral in den mond hunner vrouwen en meisjes zeer zacht en lieflijk klinkt.

III. DE JODEN.

Bijna even talrijk als de oorspronkelijke boerenbevolking zijn de joden, die sints eeuwen in deze zuidelijke provincien wonen, maar hare grenzen niet mogen overschrijden. Deze poolsch-russische landen zijn dan ook door hen als veroverd; alle dorpen, steden en vlekken zijn vol van hen, ja er zijn vele plaatsen waar zij allen als in een mierenhoop op elkander gepakt zijn. Op alle wegen ziet men hen gaan en rijden, en zij maken de hoofdstoffering der straten uit, waarop men overal figuren uit het oude Testament ziet. Het anders bijna overal als ballingen levend volk, schijnt hier een vaderland gevonden te hebben, en de verdraagzaamheid der regering stelt het in staat om in volkomen vrijheid zijn godsdienst en eeuwen-oude gebruiken in acht te nemen, die men misschien nergens zoo goed in haar eigendommelijkheid en oorspronlijkheid kan leeren kennen als hier.

Zij leven te midden der vorige bevolking, waarmede zij door handel en wandel onophoudelijk in aanraking komen, en zijn toch zoo scherp mogelijk van haar gescheiden door hun streng vasthouden aan overoude wetten en gewoonten. Zij alleen in het gansche rijk hebben een anderen kalender dan den russischen, en vieren b. v. hun Paschen en nieuwjaar eenige weken vroeger dan de christelijke bevolking. Hunne vele feesten houden zij alle even stipt met al hunne eeuwen-oude gebruiken; zij bouwen zich met het loofhuttenfeest in hunnen kleinen tuin of op de plaats loofhutten van wilgen takken, die zij des avonds met lampen verlichten en waarin zij een geheele week hunne heilige offermaaltijden houden; met Paschen bestrijken zij hunne

deurposten en drempels met het bloed van het paaschlam en eten dat des nachts in reisgewaad, naar de wet van Mozes. Gedurende hunne feesten, minstens vier dagen lang, onthouden zij zich van allen arbeid, van elke bezigheid. Even streng houden zij den sabbath, en de grootste winst zou dan de anders zoo inhaligen niet kunnen verlokken tot het drijven van eenigen handel, terwijl zij den christelijken zondag in tegendeel door hunne van nieuws aan beginnende drukte wezenlijk ontheiligen.

Van vrijdag avond af zijn hunne winkels gesloten, en de straten, anders zoo smerig en druk door hunne bezigheid, worden schoon en stil. Op dezen voor-sabbath wordt elke joden-woning, hoe arm ook, schoon gemaakt, in orde gebragt en met vele kaarsen of lampen verlicht, die menigmaal aan massief gouden of zilveren zevenarmige ouderwetsche kroonen bevestigd zijn, en bij welker licht men de gebruikelijke gebeden opzegt en de bepaalde gewijde spijzen eet.

Hunne trouw- en begrafenis-ceremonien, de inrigting hunner synagogen, hunne wijze van godsdienstoefening, hunne kerkhoven met de verward door elkander staande steenen, alles in een woord is hier nog naar de strengste voorschriften der mozaïsche wet ingerigt. Even streng worden alle inzettingen in het huisselijk leven waargenomen, als voortdurende bevestiging van het verbond des volks met Jehovah; hiertoe behooren de dagelijksche wasschingen en reinigingen, de gebeden en aanroepingen, zoo als die in Leviticus en Deuternomium gevonden worden. De aartsvaderlijke magt der ouders over hunne kinderen, de eerbiedige gehoorzaamheid dezer laatsten jegens hunne ouders bestaat hier nog in de zelfde mate als ten tijde van Abraham, Isaäk en Jacob. De huwelijken worden nog even vroeg gesloten, en wel slechts volgens den wil der ouders, die zich zelden om de neiging der verloofden bekreunen, die menigmaal nog ten halve kinderen zijn en elkander dikwijls eerst bij of kort voor de voltrekking van het huwelijk leeren kennen. Gelijk de huisvader over het huisgezin, zoo oefent de opziener over de gemeente een aartsvaderlijke magt; door zijne zorg is er maar weinig ware armoede onder zijne gemeente-leden, trots de schijnbare vuilheid en ellende der meeste joden-woningen, die dan ook dikwijls slechts tot een scherm dient waarachter zich welgesteldheid of zelfs rijkdom verschuilt.

Ook de voorvaderlijke dragt, den wijden, statigen kaftan en den eerwaardigen langen baard hebben zij grootendeels bewaard en zich grooter geldelijke opofferingen daarvoor getroost, toen de regering gewone burgerlijke kleederdragt en het scheren van den baard onder hen wilde invoeren; meestal slechts jonge lieden ziet men zoo met hunnen tijd medegaan. Het oud-joodsch vrouwen-costuum met den sluijer, den voorhoofdsband enz., ziet men alleen bij bijzonder feestelijke gelegenheden, maar evenwel herkent men de jodinnen ligt aan de bonte kleuren harer kleederen en halsdoeken of mutsen, waarop menigmaal gloeijend rood en hooggeel om den voorrang dingen, en aan de gouden haarsiersels, ketens, steenen en ringen waarmede zij zich op den sabbathdag overdadig opschikken. Op zulk een dag komen ook de verborgen schatten aan het licht, want naast de valsche sieraden schitteren dikwijls echte diamanten en paarlen aan de halzen en handen van jodinnen, die anders de gansche week in een engen, smerigen winkel naalden en lint staan te verkoopen. Alle gehuwde jodinnen dragen valsch haar, omdat men haar kort voor het trouwen het hoofd kaal scheert en zij dat voortaan zoo moeten laten naar de oude inzetting der rabbijnen.

Streng houden deze joden het mozaïsche verbond aangaande het genot van geestrijke dranken en spijzen, en in dit land waar zoo velen aan den drank verslaafd zijn, ziet men nimmer een dronken jood, weshalve zij de vertrouwdste koetsiers, boden enz. zijn. Even als over het algemeen in hun burgerlijk en godsdienstig leven, genieten de Israëlieten ook in hunnen handel de grootst mogelijke vrijheid. Ongehinderd mogen zij dien uitoefenen, ook is het hun geoorloofd herbergen en zelfs paardenposterijen te houden, vaste goederen te bezitten en in de steden te wonen waar zij willen, zonder tot een bepaalde buurt beperkt te wezen, zoo als in vele steden van Europa. Nog niet lang geleden waren de joden zelfs van de algemeene verpligting tot de landsdienst bevrijd, maar thans moeten zij even als de overige Russen daaraan voldoen.

Deze groote vrijheid van handel hebben de Joden die hier als overal werkzaam, slim, buigzaam en taai zijn, zich uitnemend ten nutte gemaakt, zoo dat zij den overigen inwoners onontbeerlijk, ja in zeker opzigt hunne meesters zijn. De handel is geheel in hunne handen: de boer koopt al wat hij

noodig heeft van den jood, en wordt door hem geholpen in het te gelde maken van al zijne veldvruchten of fabriekaten. De handel met het buitenland, vooral de zoo uitgebreide graanhandel dezer zuidelijke provincien, is voornamelijk in joodsche handen. Alle mogelijke omzettingen van geld worden door hen bezorgd; zaken van allerlei aard, ruiling en borgstellingen, koop en verkoop gaan door hunne tusschenkomst: zonder hunnen raad of bijstand onderneemt men niets. Van den rijken edelman af, dien zij wissels voor vele duizenden schrijven, tot den boer dien zij tabak en brandewijn verkoopen toe, hebben alle leden der maatschappij hen noodig, zoo dat zij dan ook gewoon zijn zich in alles te mengen en hunne oogen en ooren overal in te hebben. Over het gansche land verspreid, in het heerenhuis even goed bekend als in de hut, altijd heen en weer trekkende en met elkander in verstandhouding als de draden van een groot net, zijn zij levende couranten en telegraphen; de staatkundige en de stadsnieuwtjes maken zij bekend, en wil men een berigt spoedig verspreid hebben, zoo zegge men het een jood, en het zal als een loopend vuur door het land gaan. Ziekte- en sterfgevallen, huwelijks- en geboorte-tijdingen, berigten van verloren, gestolen of gevonden dingen, alles wat elders de couranten vult, brengen zij ter kennisse van het algemeen en vullen zoo een wezenlijke leemte aan. Zij kennen alle bijzonderheden van elk huisselijk leven en dringen zich in de geheimen van elke familie. Reeds deze rijke voorraad van nieuwtjes verschaft hen overal den toegang en laat hen niet alleen de studeerkamer der heeren, maar ook het boudoir der dames binnentreden, welke laatste zoo zeer op deze nieuws-kramerij der joden gesteld zijn dat zij zelve hare inkoopen doen in de smerige kleine jodensteden, onder het oorverdoovend en sufmakend bieden, loven en schreeuwen van dit oostersch volk.

Hoewel dus de joden op vele wijzen der bevolking zeer nuttig zijn, brengen zij haar aan den anderen kant ook veel nadeel toe. Niet alleen verleiden zij de boeren tot vele nuttelooze uitgaven, lokken hun elke bespaarde kopek uit den zak en sterken hen in hunne neiging tot den drank, maar zij verhinderen ook het ontwaken van allen handelsgeest onder hen en berooven hen van menige gelegenheid om iets over te winnen. Aan dit gevoel van hunnen nadeeligen invloed, en geenszins aan gods-

diensthaat zijn daarom ook de uitbarstingen van haat, verachting en spot toe te schrijven, die het gemeen zich dikwijls veroorlooft tegenover de joden, welke dat alles met bewonderenswaardige kalmte, zonder er zich tegen te verzetten, ja zelfs zonder een kwaad woord verdragen, hoewel zij in hun binnenste zeker hunne plaaggeesten verachten, iets waartoe de in hunne wet geboden vermijding van alle gemeenschap met de christenen van zelve reeds leidt.

Ook den grondeigenaars zou het zonder de joden en hunne groote dienstvaardigheid en geschiktheid beter gaan; want juist die gemakkelijkheid waarmede zij, natuurlijk tegen hoogen interest, geld van hen kunnen leenen, is de hoofd-oorzaak dat de adel zich zoo dikwijls in schulden steekt en arm wordt; te meer daar het verkoopen van de voortbrengselen hunner landerijen door de joden, wel deze laatsten maar geenszins de eigenlijke bezitters rijk maakt. In weerwil van deze speculatiezucht, die zich met verstand en slimheid alle voordeelen ten nutte maakt, kan men deze russisch-poolsche joden niet te laste leggen dat zij ooit iemand hebben zoeken te bedriegen. In tegendeel zou men vele voorbeelden kunnen aanvoeren van hunne eerlijkheid in handels- en geldzaken en van hunne getrouwheid in het nakomen van eens op zich genomen verpligtingen; ja, zelfs ontzien zij geen opoffering of eigen nadeel waar het er op aan komt hun woord te houden.

Een nieuw bewijs hoe groote conservatieven de joden zijn is dit, dat alle hier levende en gelijk hunne ouders en grootouders ook geboren joden onder elkander nimmer russisch of poolsch, maar altijd nog de taal hunner vroeger uit Duitschland hier heen uitgeweken voorouders spreken. Evenwel is hun duitsch een caricatuur van die taal en klinkt den echten Duitscher bijna onverstaanbaar en als een ontheiliging zijner schoone moedertaal in de ooren.

De joden-steden en dorpen maken een treurigen indruk op den bezoeker; in de laatste ziet men kleine hutten of liever stallen ver uit elkander staan zonder boom of struik er tusschen, en in stede van door een tuin, door smerige putten en vuilnis van allerlei aard omringd. Schilderachtiger zien er op het eerste gezigt de joodsche steden uit met hare bont dooreengeworpen, onregelmatig gebouwde, dikwijls half vervallen huizen en hutten met gebarsten stoepen, verzakte balcons

en deuren, overhangende daken, scheve gangen, gebroken schoorsteenen en vensters, waarvoor een smerige wasch te droogen hangt of wier vensterbank vol gebroken potten en pannen staat. Natuurlijk maakt dit ensemble de huizen bijna onbewoonbaar, waarbij nog dit ongerief komt dat zij bijna allen ongepleisterd zijn, en dus des zomers vol stof, in de lente van boven tot onder smerig, en slechts des winters dragelijk omdat dan de sneeuw alle vuiligheid bedekt. Ook in de kleinste zoodanige stad wordt een drukke handel gedreven, en dit stelt de inwoners van het omliggende land in staat om in de vele donkere winkels de bevrediging hunner meeste dagelijksche behoeften te vinden.

In spijt van deze uiterlijke slordigheid schijnt het huisselijk leven dezer lieden toch zeer ordelijk te zijn. Alles is bezig, en men ziet de vrouwen en zelfs de kleine meisjes bijna altijd voor de deur zitten naaijen of breijen. Bijna in elke stad is een synagoge en een jodenschool; ook gaan er veel jodenkinderen op christelijke gymnasien. Het is een algemeen erkende waarheid dat dit volk, op hoe lagen trap het in vele opzigten ook schijnt te staan, toch zijn oorspronkelijke geestesgaven even min verloren heeft als de type zijner oorspronkelijke oostersche schoonheid. En gelijk deze laatste nog menigmaal in bejaarde vrouwen- of eerwaardige grijsaardsgezigten uitkomt, zoo kan men ook, wat die op christenscholen gaande joden-kinderen betreft, hunne vlijt en hunnen uitstekenden aanleg niet genoeg prijzen. Waarlijk wel een bewijs dat de joodsche natie, wel verre van dood te zijn, in tegendeel zeker nog tot een nieuw en beter leven geroepen is.

IV. DE POOLSCHE ADEL.

Met het leven der boeren en joden maakt dat van den poolschen adel die bijna alle vaste eigendommen in deze provincien bezit, een scherp contrast; niet alleen omdat men daar bijna altijd rijkdom, overvloed en weelde aantreft, maar ook omdat de Polen zich in het algemeen door hunne beschaving, fijnen smaak en hunne geheele levenswijze, van de gansche bevolking onderscheiden.

Een treurige beschikking der Voorzienigheid heeft de Polen

even als het zoo even genoemd oostersche volk, door alle landen verspreid, en men kan hun karakter even goed in Parijs, Londen, New-York of Konstantinopel bestudeeren als in hun eigen vaderland.

Nevens de zwakheden van dit karakter, waaruit vooral het ongeluk der natie zijn oorsprong heeft gehad, heeft het ook veel lichtende punten en schoone zijden, en daartoe rekenen wij in de eerste plaats de liefde voor een vaderland, dat slechts in hunne herinnering of in hunne hoop leeft, dat geen land meer is en alleen nog in hunne godsdienst, letterkunde en taal werkelijk bestaat.

De godsdienst, het meest uitkomend element in dat idealisch vaderland, is den Polen een heilig goed. Bij hen vindt men een katholicismus in zijn reinste, roerendste gedaante; de armoede der kerken en kloosters, de kleeding der geestelijken, de eenvoudige versierselen der altaren, het gemis van alle verblindende pracht bij de godsdienstoefening, het waarlijk vroom, arm, bijna streng ascetisch leven en uiterlijk der priesters — alles herinnert aan de eerste tijden der christelijke kerk. Onder de priesters zelven ziet men menig gelaat zoo ernstig, zacht en edel, als ware het uit het doek van een FIESOLE, GIOTTO, FRA BARTHOLOMEO of FRANCIA gesneden, en men gevoelt dat menigeen hunner niet alleen den schilder tot model voor een heiligen martelaar zou kunnen dienen, maar ook in de werkelijkheid voor zijn geloof sterven.

Treedt men, na een wandeling door het jodengewoel eener poolsch-russische stad, een dezer rustige, in schemering gehulde katholijke kerken binnen, waar het orgel klinkt en priesters en koorknapen in witte kleederen de dienst doen, dan voelt men zich plotseling als naar een andere, betere wereld overgebragt en vergeet de indrukken die zoo even nog daar buiten het hart beangstigden.

Het leven van de meeste priesters dezer provincien komt met hun uiterlijk overeen; gewoonlijk is het een leven van ontbering en van geheele toewijding aan de pligten van hun beroep, waaraan velen gemak, rijkdom en aardschen roem hebben opgeofferd. Velen zijn niet alleen in het godsdienstige maar ook in het wetenschappelijke deel van hun vak dieper doorgedrongen dan men van die eenvoudige dorpspriesters zou verwachten, en zijn door hunne fijne beschaving en goeden

toon even zeer te huis in het paleis des rijken als in de hut des armen. Men vindt onder hen verscheidene uitstekende talenten, redenaars en schrijvers, en niet slechts op den kansel, maar bij elke gelegenheid zijn zij bereid het vuur dat in hen gloeit aan anderen mede te deelen; meestal is dit het vuur der geestdrift, zeldzamer de verteerende vlam van het fanatisme, die niet als gene ten hemel stijgt. Daarop, op het ware vaderland de blikken der Polen te vestigen, en uit alle vergeefsche en gevaarlijke aardsche droomen op dit punt wakker te schudden, dat zullen deze waardige priesters zeker wel als hunne heilige taak beschouwen.

Het getal der kerken en kloosters is zeer verminderd; velen staan leeg, zijn vervallen of worden tot een ander doel gebezigd, terwijl er van de vroegere sieraden aan den muur en van de altaren slechts zeer weinig overgebleven is. De nog bestaande kerken zijn verre van voldoende voor de groote menigte kerkgangers, zoo dat velen hunne godsdienst buiten de kerk moeten uitoefenen zonder andere leiding dan die van het misklokje in de kerk, dat zij nog even hooren kunnen. Van de verste plaatsen komt men des zondags naar de kerk, en men ziet steeds een digten drom van rijtuigen van allerlei aard op de opene plaats voor de kerken of kapellen staan.

In de weinige niet opgeheven kloosters die meest slechts door vrijwillige giften bestaan, ziet men niets van dat weelderige monniken-leven dat men somtijds in andere landen ontmoet, en niet alleen de gelofte, maar ook de noodzakelijkheid gebiedt armoede. Toch maken deze kloosters, waarin onder anderen vrouwen uit de hoogste klassen der maatschappij leven, een zeer stichtelijken indruk, in weerwil van — of misschien juist door — deze eenvoudigheid.

De Polen zijn zeer ijverig in de vervulling van alle uiterlijke godsdienstpligten; de overvolle kerken, de nooit ledige biechtstoelen, waarin men niet alleen volwassenen maar zelfs kinderen ziet knielen, de strengheid waarmede men de vasten houdt, de eerbied voor de priesters getuigen er van. De hartstogtelijkheid waarmede de Polen alles doorzetten waaraan zij eens begonnen zijn, straalt ook in hunne godsdienstige handelingen door. Velen blijven gedurende de urenlange dienst in den vorm van een kruis op den grond liggen, anderen slaan zich onophoudelijk onder een luid steenen en zuchten op de

borst. Dames, wier voeten anders slechts de mollige tapijten der salons drukken, breken somwijlen hare wereldsche genietingen af door te voet, barrevoets zelfs, bedevaarten van dagen lang te ondernemen. Het doen van geloften komt dikwijls voor, menigmaal op kosten van anderen; zoo belooft men b. v., zijne kinderen een zekeren tijd lang altijd de zelfde kleur van kleederen, wit of blaauw of zelfs een monnikspij, te doen dragen, in welk laatste kostuum de arme kleinen op hun hobbel- of stokpaard natuurlijk een bespottelijk figuur maken. Zulk een vermenging van heilige en onheilige dingen is ook nog in andere opzigten hier en daar op te merken: zoo vindt men bijgeloovige lieden genoeg, die om het geliefd kaartspel ongestoord te kunnen voortzetten hun verlies niet met geld maar met het opzeggen van een zeker getal paternosters en ave's betalen.

De eigenlijke godsdienst bestaat derhalve ook bij de Polen in niet veel meer dan bijgeloovigheden en uiterlijke vormen: of, zoo het hart er al deel aan heeft, dat wij van velen niet anders mogen denken, wordt dit toch zeker op een dwaalspoor gebragt en tot een zonderlinge wijze van godsvereering opgeleid. Gelukkig daarom, dat tegenover deze schaduwzijde ook een lichtzijde te stellen is. Want de ware vroomheid des harten, beter dan die vormdienst, blijkt menigmaal in allerlei schoone handelingen. Zij leidt de schreden van edele vrouwen naar de hutten der armen, zieken en stervenden; zij doet de arme kinderen onderrigten en met moederlijke liefde voor verlaten weezen zorgen. De rijken oefenen hunne weldadigheid zeer in het groot uit, zonder zich daarvan eenige verdienste te maken; want de gevoeligheid en prikkelbaarheid der Polen doet hen hunne weldaden dikwijls zonder overleg en bijkans onbewust rondom zich uitstrooijen, even als de boom zijne bloesems. Geen uitbazuinende courant met lijsten van giften en gevers is hier de spoorslag tot weldadigheid, zoo als wel eens in andere landen. De meeste familien voeden onderscheiden arme kinderen met de hunne op. Hiervan halen wij slechts een voorbeeld aan in de gravin PONIATOWSKI, die op haar landgoed een op ruime schaal ingerigt instituut voor meisjes van arme maar fatsoenlijke familien heeft daargesteld, waaraan zij haren tijd, hare talenten, haar vermogen wijdt, en waaraan reeds een groot getal jonge meisjes een zorg-

vuldige opvoeding, een goed uitzet, in één woord alles wat zij zijn, te danken hebben.

Toen in den choleratijd vele kinderen ouderloos geworden waren, ontstond er een edele wedstrijd onder de vele menschenvrienden, die den weezen hunne verloren vaders en moeders wilden vergoeden. Pas geboren kinderen, die door hunne arme, onbekende ouders dikwijls voor de huizen der rijken te vondeling gelegd worden, neemt men bijna altijd met vreugd aan, als een teeken van bijzonderen goddelijken zegen, en voedt hen met even groote liefde op als zijn eigene. Ook de doopsgetuigen voelen zich verpligt voor hunne peetkinderen even veel zorg te dragen als de naaste betrekkingen, en bij den dood hunner ouders hunne plaats in te nemen. Ja zelfs bij het doopen van een jood, veroorloven zijne doopsgetuigen hem dikwijls hunnen naam in plaats van den zijnen te gebruiken, zoo dat men vele gedoopte joden vindt, die den naam eener welbekende adelijke familie dragen.

De ziekenzalen der weinige nog bestaande kloosters worden druk bezocht door edele vrouwen, die niet slechts door hare giften maar ook door hare toespraak de lijders trachten te troosten. Oude gebruiken bij de hooge feesten der kerk worden met ijver onderhouden. Des avonds voor het Kersfeest spreidt men hooi en stroo over het tafellaken, tot herinnering aan het eerste leger van het Christuskind, en zet zich aan het feestmaal als de vesper geluid heeft en de eerste sterren aan den hemel verschijnen. Dan breekt men de gewijde ouwels, die men gelukwenschend met elkander deelt; even zoo eet men met Paschen met vrienden en bloedverwanten de paascheijeren, en houdt even als de Russen een heilig maal voor alle bezoekers en voor de armen in gereedheid; even als de zelfden versiert men met Pinksteren de huizen en kerken met boomtakken en bloemen, maar het allerrijkst zijn zij daarmede getooid op St. Jansdag, wanneer de altaren in en voor de kerk met al de pracht van den zomer zijn bekleed.

Geen woning wordt betrokken of de priesterzegen moet haar gewijd hebben; geen reis ondernomen zonder gemeenschappelijk gebed; de huisgenooten groeten elkander bij het naar bed gaan en bij elke scheiding met het teeken des kruises; van de

wieg tot aan het graf zegent men zich zelven en anderen met dit teeken, en voor elk gedeelte van den dag en voor elke bijzondere zaak; gedurende het geheele leven draagt men de kleine crucifixen en medaillons met heiligenbeelden, eens door der ouderen hand op de borst van hun kind gelegd. De godsdienstzin der Polen, die zich in zoo vele daden van opregte vroomheid en in zoo veel schoone gebruiken openbaart, komt in elk gesprek over godsdienst-aangelegenheden, duidelijk uit, en roert men eens de snaar aan dan geeft zij terstond een vollen klank. Men ontdekt onder het uiterlijk hulsel van vrolijkheid en wereldsgezindheid een groote geestdrift, haast zouden wij zeggen dweepzucht, en men begrijpt ligt hoe zulke fijn gevoelige en prikkelbare menschen slechts een geringe aanleiding noodig hebben om het gewoel der wereld met de stille kloostercel te verwisselen. Elk oogenblik komt hun gevoel voor het verhevene, geheimzinnige, wonderbare aan den dag, dat onder die uiterlijke bewegelijkheid verborgen is, en waarin zij zich soms geheel kunnen verliezen. Hier kan men nog de type der kruisridders, der dweepende helden vinden; hier ontmoet men nog figuren uit de middeleeuwen, toen men het aardsche ligter met het hemelsche verbond, het een met het ander verwarde, het een door het ander heiligde of ook wel eens ontheiligde; toen de monnik en de priester van tijd tot tijd het kruis met het zwaard verwisselden en de ridder het kruis op zijn wapenrok hechtte; toen men niet alleen aardsche wezens liefde en vereering wijdde, maar door de Mariadienst der minnedienst haar hoogste verheerlijking dacht te geven; toen de dichter nu eens een vrolijk lied zong van de liefde, den wijn en de lente, dan weder zich in de wereld der sagen en legenden of der symboliek verdiepte, om daaruit de stof zijner diepzinnige gezangen te scheppen; toen te midden der liederen van minnezangers en troubadours de scholastiek hare onoplosbare geheimenissen poogde te ontraadselen of zich in mystieke dwalingen verloor.

Deze middeleeuwsche geest geeft ook aan de poolsche letterkunde een eigenaardige kleur; bij bijna alle dichters vindt men een neiging tot godsdienstige dweeperij en symboliek, die nevens de overal doorklinkende smart over het verloren vaderland het kenmerkend karakter hunner schriften uitmaakt.

Vooral bij MICKIEWICZ, den uitstekendsten vertegenwoor-

diger der poolsche dichterlijke letterkunde, vindt men dit alles in hooge mate ontwikkeld. In zijne gedichten („Conrad Wallenrod," een heldendicht, episode uit den oorlog tusschen de duitsche ridders en Litthauwers; „De voorouders," een godsdienstig of liever mystiek behandelde legende in verzen; „Heer Taddeus," een schildering van het huisselijk leven der Litthauwers; verder sonnetten, liederen, psalmen, enz.) is iets van den verheven mystieken geest van DANTE en WOLFRAM VAN ESCHENBACH, en zoo zijn ook alle scheppingen van vroegere en latere dichters min of meer uit die zelfde bron van gevoel en innerlijke aanschouwing gevloeid. Zoo loopt deze dichterrij van het verleden tot in den nieuweren tijd, door bloedige duistere tijden, als een gouden draad door een donkerkleurig weefsel.

Op KOCHANOWSKI, den poolschen Pindarus, op de gevoelvolle lyrische dichters SIMONOWICZ en GROCHOWSKI volgden tegen het einde der vorige eeuw de begaafde, zangrijke en diepdenkende dichters KOZMIAN en de hem gelijke BRODZINSKI, de koene, verhevene WORONICZ, de puntdichters KORSAK en GONECKI en eindelijk de geniale KRAISICKI, die met NARUSZEWCZ het poolsche heldendicht schiep. Nevens deze en tallooze andere lichtende starren uit den voortijd, schitteren thans: BOGDAN ZALEWSKI, zeker een der grootste levende europesche dichters die, gelijk een fransch recensent zegt, „zijn pen in de stralen van den dageraad schijnt te doopen en bij den klank van Aeoolsharpen te schrijven;" hij is de dichter der Ukraine en schildert de uit- en inwendige natuur van zijn vaderland in liefelijke, hoog dichterlijke verzen. Verder GOSZCZYNSKI, vol phantasie en kracht van schildering, (b. v. in zijn „Slot van Kunning"), de balladen-dichter ODYNIED, de wijsgeerige GARZYNSKI, de ernstig krachtige SLOWACKI, MALCEWSKI, de maker van het lief beschrijvend gedicht „Marie;" bovenal KRASINSKI, de diepzinnige dichter van „Srydion," de helden-dichter TOMASZEWSKI en vele anderen (waaronder graaf OLIZAR en JESIERSKI). Zoo kunnen dan in den tegenwoordigen tijd, nu de dichters in de meeste andere landen, onder den druk der jaren of der gebeurtenissen oud geworden, hunne lier aan de wilgen schijnen gehangen te hebben, de Polen boven alle volken op een groot aantal dichters bogen; en dat doen zij ook, ja, zij zijn er trotsch op, daar

zij gevoelen hoe zij nog slechts door hunne werken hun volksbestaan handhaven. Zóó zeer is die poëzij een eigendom van het volk geworden, dat hare schoonste gedeelten in ieders hart leven en bij elke gelegenheid met geestdrift worden voorgedragen. Maar niet alleen deze dichters bij uitnemendheid — elk die er eenigen aanleg voor heeft, dicht, en bijna bij ieder is dit het geval; zelfs Duitschland overtreft Polen in dit opzigt niet. De bron van alle poëzij, godsdienst en liefde stroomt nog frisch door de aderen van dit ridderlijk volk, welks grijsaards nog als jongelingen droomen, terwijl bij andere volken de jongelingen zoo dikwijls als grijsaards spreken. De jeugdige frischheid der poolsche poëzij heeft zeker voor een groot deel haren grond hierin, dat haast alle poolsche dichters op het land zijn geboren en opgevoed, dat de Polen in het algemeen zoo veel op het land leven en zich in de vrije natuur bewegen, wier uiterlijk schoon en inwendigen geest zij zoo menigmaal en zoo karakteristiek in hunne verzen schilderen, zoodat zij ons in dit opzigt dikwijls aan de engelsche dichters herinneren, bij welke een dergelijken invloed van het land- en natuurlijk leven niet te miskennen is.

Een ander element dat, buiten de godsdienst en de letterkunde, het idealisch vaderland der Polen uitmaakt, is de taal, die niet zoo oorspronkelijk, natuurlijk en te gelijk krachtig klinkt als het russisch, maar rijker en welluidender is dan deze, en met de overige europesche talen meer verwant, daar zij niet alleen uit oorspronkelijke woorden bestaat, maar ook met latijnsche en italiaansche klanken en woordvoegingen vermengd is. Die schoonheid hunner taal wordt door de Polen erkend; daarom bewaren zij haar als een heilig erfgoed der vaderen; en hoewel op de akademien en scholen russisch geleerd, in alle ambtszaken, in alle officiele bescheiden russisch gesproken en geschreven wordt, en hoewel de gewone conversatie bij de hoogere standen in het fransch gevoerd wordt, is toch poolsch de taal des huisgezins, des gebeds, der prediking en der dichtkunst.

Alles wat wij tot hiertoe zeiden, heeft betrekking op die zijde van het karakter der Polen, welke slechts door een nadere kennismaking, door een dieper indringen in hun innerlijk leven kan worden gekend. Evenwel heeft het karakter van dit volk nog vele andere zijden, met een woord het heeft zoo veel

verschillende, afwisselende of in elkander loopende eigenschappen, dat het ons bij het beproeven van een schildering er van gaat als iemand die de kleuren op den vleugel eener kapel zou willen ontleden, die bij de minste aanraking uitgewischt worden.

Zoo kan men dan hoogstens in enkele vlugtige trekken de afwisselende, ieder oogenblik in een ander licht zich vertoonende, aan de kleurstof des vlinders gelijke eigenschappen schetsen, die wij bij de Polen bij een eerste oppervlakkige beschouwing op reis of in gezelschappen waarnemen. Deze eigenschappen schijnen ons met het zoo even opgenoemde, en soms ook onder elkander, in tegenspraak te zijn, zoo als men dat vooral bij de Slaven nog meer dan bij alle andere stammen vindt. Deze contrasten geven hun ook een bijzondere rekbaarheid, die zich naar alle omstandigheden plooit, elken vreemden invloed op zich laat werken, voor alle mogelijke indrukken vatbaar is maar toch bij dat alles een zekere zelfstandigheid weet te bewaren.

Al de trekken nu van het volks-karakter, trotschheid en onderworpenheid, toegeeflijkheid en koppigheid, ijver en nalatigheid, ingenomenheid met de vrijheid en bescherming der slavernij enz., die steeds in de geschiedenis der Polen op den voorgrond stonden en hun voor een groot deel gemaakt hebben tot hetgeen zij thans zijn, komen ook nog duidelijk te voorschijn in het tegenwoordig geslacht. Nu eens leeft men in vadsigheid daarheen, om dan weder alle krachten in te spannen voor een bepaald doel, en voor een oogenblik met spoed en vastberadenheid te handelen; heden beschouwt men allen en alles met de grootst mogelijke onverschilligheid, en morgen ontvlamt men plotseling in liefde of haat; nu een vasten onder gebed en overdenking, dan een woest carnaval in een roes van genot; van daag nog onverschillig een beleediging verdragen, morgen over een kleinigheid in toorn ontbranden; het eene oogenblik met vuur spreken over vrijheid en de regten van den mensch, om in het volgende zelf dat alles bij de behandeling van bedienden en onderdanen te vergeten; eerst zich allerlei plannen van huisselijk leven en vasten arbeid te scheppen, om op eenmaal aan den dolsten reislust toe te geven en overal heen te zwerven — van zulke altijddurende tegenstrijdigheden hangt der Polen leven aan elkander.

Deze gemakkelijkheid, dikwijls liever ligtzinnigheid, die

over alles heenstapt, niet voor de toekomst vreest, het verleden niet betreurt, de beleediging, menigmaal ook de weldaad, spoedig vergeet, „bonne mine à mauvais jeu" maakt, de onaangenaamheden des levens lagchend verdraagt en zich in alles weet te schikken, is een bijzonder erfdeel der Polen, en maakt den dagelijkschen omgang met hen gemakkelijk. De meest verwenden onder hen kunnen toch de ongemakken eener reis, de gebreken eener slechte tijdelijke woning, de onoplettendheid hunner bedienden of de indringendheid der joodsche kooplieden al schertsende verdragen. Zij amuseren zich met iets wat anderen zou vertoornen en hebben ook voor de lastigste zaken een „bon mot." Zij, die zich in hun eigen huis in de meest verfijnde weelde baden, die meestal ver gereisd hebben en dus met al de genietingen van een groote stad bekend zijn, wandelen met genoegen door de kleine ellendige jodenstadjes, doen aankoopen in de naauwe, smerige winkels, slapen in de vuilste herbergen en in de armoedige, eenzame kartschma's op de dorpen, rijden dagen aaneen in een ongemakkelijke britzka op hobbelige wegen, gaan voor hun pleizier naar de donkere, berookte schouwburgen der grootere steden, om te hooren naar de ellendige opvoeringen van een reizenden troep of zich de ooren te laten verscheuren door een ambulanten virtuoos van de honderdste klasse, en dat alles met zulk eene aangename opgeruimdheid en natuurlijkheid dat men hen, die bloemen plukken waar anderen slechts een dorre woestenij zien, bewonderen moet.

Met deze den Polen eigene plooibaarheid staat ook hunne rusteloosheid in verband, die hen van de stad naar het land, van de eene plaats naar de andere jaagt, hen een eeuwigen reislust geeft, ja, hen zelfs te huis onophoudelijk iets doet veranderen in de bestemming hunner vertrekken of in de plaatsing van hun huisraad, en zoo steeds aan de oorspronkelijke nomaden-natuur der Slaven herinnert.

Ook de groote openhartigheid in het spreken, waarmede zij terstond hunne innerlijkste gedachten openbaren of hunne huisselijke omstandigheden en familie-zaken voor iedereen bloot leggen, is een gevolg van dezen trek van hun karakter; verder de ligtzinnigheid waarmede zij hun geld uitgeven, zoo dat zij somtijds aan een plotseling opkomend gevoel toegeven, voor het genot of de ondersteuning van anderen groote

sommen over hebben, of ook voor hun eigene weelde hoopen gelds verkwisten en die met de dwaasste onbekwaamheid bij het kaartspel wagen en verliezen.

Deze laatste hartstogt, speelzucht, en een nu en dan tot onmatigheid overslaande neiging tot drankgelagen behooren tot de schaduwzijde van het karakter der Polen, als van de meeste slavische volken. Niet alleen de heeren in het salon, ook de bedienden in de keuken, de soldaten voor hunne kazernen en wachthuizen, de boeren op de straat of den landweg ziet men zich aan kaart- of dobbelspel overgeven. Dit treurige kwaad verstoort niet slechts zeer dikwijls hun huisselijk geluk, maar ook alle betere gezellige vreugde, omdat het geen tijd overlaat voor een algemeen gesprek, voor muziek of zelfs voor den dans. Evenwel is deze laatste toch nog het eenig tegenwigt tegen den speelduivel, want de lust tot dansen is den Pool aangeboren en blijft hem bij tot in zijn ouderdom; de oudste beenen komen dikwijls nog in beweging als de toonen van polka of mazurka, de nationale dansen die zoo juist de prikkelbaarheid en hartstogtelijkheid des volks uitdrukken, door de balzaal klinken.

De bevalligheid die de Polen bij den dans met hunne gewone levendigheid verbinden, straalt ook in al hunne overige bewegingen en in al hun doen door; bovenal bezitten de poolsche vrouwen haar. In het algemeen beteekenen deze gewoonlijk vrij wat meer dan de mannen, door een uiterlijke beminnenswaardigheid, meerdere beschaving, dieper gevoel, grooter kracht van wil en standvastigheid, zoo dat een fransch schrijver niet zonder grond zegt: „Het woord: Finis Poloniae! (het einde van Polen) zou nimmer zijn uitgesproken wanneer de poolsche mannen als de poolsche vrouwen geweest waren."

Uiterlijk evenwel zijn de mannen even zeer door de natuur bevoorregt, en gewoonlijk hebben zij iets elegants, iets edels en ridderlijks over zich. Met het bijna allen eigen „laissez aller" vereenigt zich meestal een uitdrukking van onafhankelijkheid en zelfstandigheid, gepaard aan zekeren edelen trots, die ons doet denken aan den tijd toen zelfs de armste edelman des lands nog op de onzekerste kroon der wereld mogt hopen. Ook de bekende persoonlijke moed der Polen, waarvan zij in de oude oorlogstijden zoo menig schitterend blijk hebben

gegeven, is hun bijgebleven en heeft slechts een gelegenheid noodig om zich te openbaren. Jammer maar, dat gewoonlijk het ook hier als overal verboden, maar misschien juist daarom niet te verbannen, tweegevecht daartoe de treurige en helaas maar al te dikwijls voorkomende aanleiding geven moet.

Bij alle beminnelijke eigenschappen der Polen is toch hun huisselijk leven maar zelden gelukkig; de oorzaak hiervan ligt natuurlijk in de bovengenoemde ligtzinnigheid, zucht tot verkwisten en tot spelen, voortreffelijkheid der vrouwen boven de mannen, en bovenal daarin dat men maar al te veel huwelijken ziet sluiten waarbij volstrekt geen liefde, maar enkel eer- of geldzucht de hoofdrol spelen.

Alle in deze provincien wonende Polen rekenen zich tot den adelstand, die evenwel verschillende trappen heeft, zoo dat er een verre afstand is tusschen de eerste aristocratie en den laatsten adelijken rang, waartoe vele handwerkslieden en zelfs boeren behooren. Allervreemdst is het voor den vreemdeling bij het bezoek van een of ander groot landgoed niet alleen inspecteurs of boekhouders, maar zelfs jagers of stalknechts te ontmoeten die zich beroemen van adel te zijn. In het algemeen is men gaarne zoo hoog- en welgeboren mogelijk, zoo dat er dan ook ontelbaar veel graven en prinsen zijn, waarvan velen hunnen titel meer uit liefhebberij dan met regt dragen.

De wezenlijke rijke adel woont meestal op de overal verstrooide buitens en landgoederen, waarvan sommige bijna kleine vorstendommen zijn. Verscheidene dezer groote bezittingen, met uitgestrekte weiden, bosschen, kudden, dorpen en gewoonlijk ook een joden-stad, hebben tot middelpunt een onaanzienlijk, wit, dikwijls slechts met stroo gedekt landhuis met kleine vensters, welks innerlijk evenwel zelden aan het uiterlijk beantwoordt, maar comfortable, ook wel eens met weelde is ingerigt. Voor eeuwen gebouwde sloten, zoo als in andere landen, ziet men haast nergens, een natuurlijk gevolg van het zwervend karakter des volks, dat zich niet voor altijd aan een stuk grond wilde vasthechten. Evenwel vindt men hier en daar grootere gebouwen, meest paleizen of villa's, waar men alle voortbrengselen der kunst en der weelde ontmoet, en verwonderlijk is het hoe vele dezer eenzame landhuizen, ver van het brandpunt der beschaving, in het bezit

zijn van kostbare boekverzamelingen of schilderij-kabinetten.

Op de grootere landgoederen vindt men branderijen, brouwerijen, schaapskooijen, laken-, suiker-, papier- of glasfabrieken, waarmede soms iets gewonnen, maar meestal veel verloren wordt. De directeurs dezer inrigtingen zijn doorgaans vreemden, gewoonlijk Duitschers, zoo dat met de aan de familie verbonden onderwijzers of gouverneurs, de boekhouders en rentmeesters en het overdreven getal dienstboden zulk een landgoed een soort van wereld in het klein mag genoemd worden.

Vele dezer grondeigenaars zijn niet veel meer dan heerboeren, die zich slechts met hunne landerijen, fabrieken enz. bezig houden en zich zelden buiten dien kring bewegen. Zij zijn dus ook volkomen onbekend met de fijnere beschaving der groote wereld of daaraan ontwend, en vinden hun eenig levensgenot in visites en contra-visites hunner naburen, in rooken en kaartspelen en in de gemakken der alleen-heerschappij op hun goed. Anderen in tegendeel vertegenwoordigen de poolsche bevalligheid en beschaving, zijn met half Europa bekend, spreken vele vreemde talen en zijn zeer goed in de vreemde letterkunde te huis, stellen een levendig belang in al wat er buiten omgaat en maken een deel der „haute volée" van de beschaafde wereld uit.

In de vrouwen-wereld bestaat het zelfde verschil, zoo dat men gemakkelijk een bonte reeks van karakteristieke figuren zou kunen schilderen, van de edelvrouw op het land af, die niets meer begeert te zijn dan een goede gospodina (huisvrouw), die elken morgen huis en hof doorwandelt, met den sleutelring aan den gordel, de lange pijp 1) in den mond, soms ook het gebedenboek in de hand, waaruit zij midden in haar werk en al scheldende en kijvende met de dienstboden hare dagelijksche gebeden leest, tot die hoog aanzienlijke dames toe, die door fijne beschavingin hare landelijke afzondering even goed als in de groote wereld als heldere sterren schitteren.

De meeste edellieden zijn slechts van tijd tot tijd op hunne

---

1) Deze wordt door de echt landelijke huisvrouw gebruikt; bij meer elegante dames ziet men cigaretto's en popelito's.

landgoederen te vinden, en zoeken, daar een buitenlandsche pas niet altijd even gemakkelijk te bekomen is, verschillende soorten van uitspanning in hun eigen land. Met januarij gaan zij naar Kiew, waar vernieuwingen van contracten, verkoopingen of ruilingen van vaste goederen en dergelijke, die in die maand plaats grijpen, een reeks van genoegens met zich brengen. De carnavals-vreugd genieten zij te Zitomer, Kaminietz, Kazominic en zelfs te Warschau, vinden later bij de verkiezingen in de hoofd- en district-steden een nieuwe gelegenheid tot vermaak, brengen de laatste zomermaanden te Odessa door, om de zeebaden en de zeelucht te genieten en tevens hun hart op te halen aan opera's, bals en soirées, en maken tusschen deze bijzondere tijden van uitspanning in nog menig bezoek bij hunne vrienden op digtbij of veraf gelegen buitenverblijven, of reizen voor zaken naar de joden-steden, vooral naar de voorname handelsstad Berdyczeff. De ongehuwde mannen zijn bijna altijd reizend en trekkend, gereed om als de staart eener komeet de een of andere rijke erfgename na te reizen, die gewoonlijk even kort als deze aan den hemel van het maatschappelijk verkeer schittert tot dat de gelukkigste minnaar haar in zijn huis brengt.

De gastvrijheid dezer provincien is bekend, en men mag in dit opzigt niet alleen de grootsche manier roemen waarop de rijkste geslachten des lands, BRANITZKI, SANGUSKO, enz., haar uitoefenen, die weken lang gansche scharen van voorname gasten met hunnen sleep van bedienden herbergen, en hun door bals, tableaux vivants, kleine comedies, jagten, wedrennen en in één woord door alles wat hunne kasteelen en parken aan comfort en weelde bezitten, het verblijf aangenaam maken, maar ook en vooral spreke men hier van die hartelijke ontvangst van vreemdelingen, die overal, in de paleizen zoo wel als in de nederigste hut wordt aangetroffen. Overal is men ten allen tijde bereid om geheele huisgezinnen met hunne bedienden en paarden op te nemen en zijn eigen gemak aan dat van een vreemdeling op te offeren; bij elken maaltijd staan er couverts gereed voor onverwachte gasten, en gaarne bespaart men zelfs den naauwelijks bekenden reiziger de onaangenaamheid van een verblijf in de herbergen.

Deze gastvrijheid maakt niet alleen het landleven in deze

streken aangenaam en vrolijk, maar regelt er ook de verdeeling van den dag. Ieder is zeker dat hij de familie ten 8 uur aan het ontbijt, ten 12 uur aan het diner, ten 5 uur aan de thee en ten 8 uur aan het souper zal vinden. In de steden leeft men anders en houdt de verschillende maaltijden verscheiden uren later. De beste huizen in de stad gelijken veel op buitenverblijven; bijna allen zijn wit gepleisterd, met groene of grijze daken, een hoogen stoep met bloemen aan beide kanten, onder een door houten zuilen gedragen frontispice, de meesten slechts een verdieping hoog en omgeven met boomgewas of door een tuin, waardoor zij van de zijwaarts liggende stallen en bedienden-woningen zijn afgescheiden. Deze vrolijke zomerhuizen liggen alzoo geheel afgesloten van de buitenwereld, als oäsen te midden der woelige jodensteden, met welker gewoel en baardige bevolking de elegante ruiters en droschki's, de schitterende cavalcaden en de weinige grootere winkels, waar men alle voorwerpen van weelde (natuurlijk voor meestal overdreven prijzen) bekomen kan, een sterk contrast maken. Tusschen de jodenhutten en deze kleine, witte, nieuwerwetsche landhuizen ziet men in de oud-poolsche steden menig overblijfsel van het verleden: verlaten paleizen, bouwvallen van kloosters, en vervallen kerken. In de grootere meer russische steden, zoo als b. v. Kiew of Odessa, is alles anders; de straten zijn zindelijk en van trottoirs, verlichting, enz. voorzien, de huizen verscheiden verdiepingen hoog en dikwijls, als in het zuiden, met laag vooruitstekende daken of balkons.

Er is veel toe noodig om den jongen Pool te bewegen in staatsdienst te treden; hoogstens blijft hij daar eenige jaren bij, en wel alleen met het doel om den een of anderen burgerlijken of militairen rang te verkrijgen, die hem een zeker gezag tegenover de mindere klasse kan geven. De meesten keeren dan weder terug tot een doelloos leven, dat reeds zoo menigen schoonen aanleg verstikt heeft, en gewoonlijk is het meer de voorliefde voor deze onafhankelijke, ongeregelde manier van leven dan een gevoel van vaderlandsliefde, die hen terughoudt om tot eigen ontwikkeling en volmaking van het groot geheel mede te werken.

Geheel anders is in dit opzigt de geest der russische maatschappij. Hier wordt geen ambt door een werkeloos leven verkregen en zelfs de door geboorte of rijkdom onafhankelijke, door dicht-

of kunstenaars-talent zich persoonlijk onderscheidende jonge man is genoodzaakt tot het kiezen van een of ander bepaald praktisch vak, om daarin de van geboorte of stand geheel onafhankelijke trappen te doorloopen, en ook als lid van een groot en magtig geheel een aanzienlijke en hooge plaats te kunnen bekleeden. Evenwel streven de Polen, hoe afkeerig anders ook van een geregeld en afhankelijk ambtsleven, toch ijverig naar sommige eereposten, die van de keus hunner stand- en volksgenooten afhangen. Gelijk namelijk elke boeren-gemeente in Rusland het regt en de verpligting heeft, hare oudsten (golowa, hoofden,) met meerderheid van stemmen uit haar midden te verkiezen, zoo heeft ook de adel in het gansche land het zelfde regt, en elke provincie heeft hare door stemming verkozen gouvernements- en districts-maarschalken en vice-maarschalken, en hare even zoo gekozen presidenten en leden der verschillende kamers van afgevaardigden en regtbanken, die al de bijzondere (geen policie- of zuivere regerings-) zaken van den adel der provincie leiden, als daar zijn: regtsgedingen, overeenkomsten, echtscheidingen en andere regtszaken, adressen en verzoekschriften aan de regering. Den titel aan zulk een eerepost verbonden behoudt men ook na de aftreding, zoo dat de provincien aan deze maarschalken en „mesdames les maréchales" rijk zijn. Deze verkiezingen nu, die alle drie of vier jaar in de hoofdplaatsen der districten plaats hebben, brengen den ganschen adel der provincie in rep en roer; daarbij komen minstens even veel hartstogten in beweging als bij de engelsche parlementsverkiezingen; ja, men kan zich dan een vrij duidelijk begrip maken van de hevige tooneelen, waartoe de oude koningskeuzen aanleiding gaven, en begrijpt volkomen de kracht van de uitdrukking: „een poolsche rijksdag." Alles begint met een plegtige dienst in de kerk, waarbij alle kiesbevoegden den eed van trouw aan hunne verpligtingen als eerlijke kiezers afleggen en door den priester tot hunne taak worden ingezegend. Daarna wordt de vergadering door den gouverneur-generaal met een redevoering geopend en dikwijls eerst tien of twaalf dagen later op de zelfde wijs gesloten, gedurende welken tijd er talrijke, waarschijnlijk op de manier der oude poolsche drinkgelagen ingerigte feesten worden gegeven, waarbij de wijn dikwijls spoediger een beslissende wending aan de

zaak geeft dan alle beraadslagingen en vergaderingen te zamen.

Op deze gewigtige dagen volgt nu weder een reeks van vermakelijkheden. De gouverneur generaal, de nieuwe en de aftredende maarschalken en vele anderen geven bals, afgewisseld met concerten, rijpartijen, feesten in de open lucht, comedies, enz. Van heinde en ver is de adel bijeengekomen; de stad is overvol; voor het kleinste logies betaalt men hooge prijzen en spreidt zoo veel weelde als mogelijk is ten toon aan toiletten, paarden, rijtuigen en bedienden. Jonge meisjes die met hare ouders van het land zijn gekomen, doen met hoopvolle harten hare eerste intrede in de groote wereld; oude dames, die deze laatste sedert jaren verlaten hebben, verkwikken zich nog eenmaal aan hare genietingen onder menigen weemoedigen zucht der herinnering. Allerlei liefde-romans en hartstogten komen op het tooneel; ook de intrigant spant zijn strikken en de laster spitst de venijnige tong; menige rozenknop opent zich voor den vroegen zonneschijn en ziet den worm niet, die op het punt is hare schoonheid te vergiftigen. Jonge schoonheden worden bewonderd en benijd; menige oude vriendschap wordt hernieuwd en menige nieuwe gesloten; menige zaak wordt begonnen of geëindigd; menige strijd uitgemaakt; harten die elkander lang gezocht hadden, vinden elkander hier terug; velen zijn voor geheel andere verkiezingen dan de algemeen bekende gekomen.

Maar niet slechts voor den troon van schoonheid, goedheid en geest buigt men zich met bewondering, — meer nog zijn er, die den begeerigen blik naar den troon van den mammon wenden en de rozenknop ongeplukt laten, wijl zij niets dan haren geur en hare liefelijkheid heeft aan te bieden. Alle belangen, alle hartstogten die op het groote tooneel des gezelligen verkeers onder het uiterlijk hulsel van vrolijkheid en ontspanning door elkander warrelen, worden ook in deze kleine wereld niet gemist. De stille stad is als herschapen: het is als had zich plotseling een stroom met glinsterende golven over haar uitgestort en haar vorig leven overdekt, maar even snel als die stroom kwam, verdwijnt hij ook weder, en na weinig dagen is de plaats even eenzaam als vroeger, ja zelfs schijnt zij dit nu nog meer door den indruk van het verleden. De elegante equipages en ruiters zijn verdwenen, en weder ontmoet de blik des wandelaars slechts den druk bezi-

gen heen en weêr sluipenden jood, den baardigen boer of den soldaat in zijn graauwen kapotjas, met de koeijen en andere viervoetige stadbewoners, die nu weêr in het ongestoord bezit hunner straten en pleinen zijn gesteld. Hier en daar ziet men nog een enkele reiskoets die naar buiten rijdt, en vele hoopvolle blikken of zuchten om verijdelde droomen vliegen terug naar de schouwplaats der voorbijgegane vreugde.

V. DE VREEMDELINGEN.

Onder deze noemen wij in de eerste plaats de Noord- of Grootrussen, die als ambtenaren of officieren in deze provincien hun tijdelijk verblijf hebben gevestigd. Wanneer men een vergelijking maakt tusschen deze kinderen van een noordelijker stam en de eigenlijke inwoners des lands, ontdekt men een grootere voortreffelijkheid van gene boven deze, die zich openbaart in meerdere ontwikkeling naar ligchaam en geest, in meerdere rustigheid, matigheid en orde, in een veel grootere huisselijkheid en in het algemeen in iets meer degelijks en positiefs in hunne geheele manier van zijn en van handelen. Wij hebben hiervan reeds met een enkel woord gesproken bij de beschouwing van den boerenstand dezes lands, vergeleken met den groot-russischen. De oorzaak is deze, dat wij hier te doen hebben met een vereeniging van het gewoon slavisch element met een ander, het normandisch, dat sints RURIKS tijd in Noord-Rusland belangrijken invloed op het volkskarakter heeft uitgeoefend. Ook de neiging en geschiktheid tot een bezig leven, tot regelmatigen arbeid, tot het bekleeden van openbare ambten hebben deze Noordrussen met vele noord-westelijke volken van Europa, b. v. met de engelschen gemeen, gelijk ook de strengheid en naauwgezetheid waarmede zij de uiterlijke vormen hunner godsdienst in acht nemen. Met dit alles verbindt zich nu de bekende levendigheid en plooibaarheid der Slaven, en hoewel de fransche opvoedings-wijze de meest gebruikelijke is, en de gewone conversatie in het fransch gevoerd wordt (onder den fatsoenlijken stand natuurlijk), is toch de fransche geest meer in den vorm dan in het wezen der russische maatschappij doorgedrongen, zoo dat men het ook hier meer en meer van belang begint te rekenen den volksgeest te veredelen en elk de hooge beteekenis van dit

streven te doen begrijpen. Van daar dan ook dat de nieuwere dichters, PUSCHKIN, SCHUKOFFSKI, LHERMONTOFF, KOSLOFF, BARIATINSKI, MASKOFF, GOGOL, SOLCHUPE enz. in hunne poezij veel meer van dezen volksgeest openbaren dan ouderen, die allen meer of minder onder vreemden, meest franschen invloed stonden.

Natuurlijk kan men zich van dit noord-russisch volkskarakter niet altijd een juist denkbeeld vormen naar de in de provincien verstrooide mindere ambtenaren (tschinowniks), die dikwijls van omkoopbaarheid worden beschuldigd; maar men moet het leeren kennen en beoordeelen naar het beste deel der maatschappij, dat juist in deze provincien in de grootste volkomenheid wordt vertegenwoordigd door den gouverneur-generaal, prins WJASSILTSCHIKOFF en zijne voortreffelijke gemalin. Ook onder de officieren van het over alle provincien des rijks verdeelde leger vindt men vele fijnbeschaafde mannen, die in spijt van hun militair nomadenleven dikwijls veel wetenschappelijke kennis of kunsttalent toonen te bezitten. Onophoudelijk hebben er garnizoensveranderingen plaats; de verschillende regementen trekken steeds van het oosten naar het westen, van de eene grens der groote monarchie naar de andere, naar mate de staatkundige gebeurtenissen in Europa het gebieden; des winters worden zij in de steden en op de dorpen ingekwartierd, des zomers vereenigen zij zich in verschillende kantonnementen en kampen, tot de groote wapenschouwingen en exercitien, die dikwijls door den keizer zelven worden bijgewoond.

De hoofdofficieren, die meestal gehuwd zijn, voeren hun huisgezin en hunne bedienden met zich, en men kan zich een denkbeeld maken van de ongemakken van zulk een militair huisselijk, of liever zeer onhuisselijk leven, als men nagaat hoe de zelfde familie heden misschien aan de oevers van den Don woont, om morgen naar de eene of andere poolsche stad aan den Weichsel te verhuizen. Door de gewoonte evenwel is men spoedig weer in de nieuwe woonplaats te huis; de officieren trachten in de ledig staande huizen onder dak te komen, en alles zoekt zich, hoe vervelend of hoe aangenaam de omgeving ook zij, tot elken prijs te vermaken. Men maakt kennis met de voornaamste inwoners, geeft bals, speelt comedie, wordt verliefd en dikwijls ook verloofd, tot een nieuwe marschorder plotseling alle verdere plannen den bodem inslaat. Na weinige dagen wordt de trom geroerd; met vol muziek trekt het rege-

ment de poort uit, gevolgd door een langen trein van bagaadjewagens en reiskoetsen, en onbezorgd vat men het afgebroken weefsel van huisselijk en gezellig genot op een andere plaats weder op. De gemeene soldaten dragen in de provincie-steden zelden iets anders dan den langen kapotjas van grof duffel en de kleine, platte muts; zelfs volontairs of jonkers ziet men in deze onbevallige kleeding, waarmede dan de ligte glacé-handschoen of geparfumeerde zakdoek menigmaal een aardig contrast maakt; de officieren mogen ook hunne uniform nooit afleggen. Even zoo hebben ook alle ambtenaren, professoren, studenten en gymnasiasten hunne verschillende uniform, hetgeen een zeer bonte afwisseling in de stoffering der straten te weeg brengt.

Ook een ander element, het duitsche, wordt hier aangetroffen. Vele officieren, beambten, leeraars aan de gymnasien of aan de akademie van Kiew zijn Duitschers uit de Oostzeeprovincien. Daarenboven zijn er zeer veel huis-onderwijzers, doctoren, apothekers, architecten, handwerkers en kunstenaars, die vroeger of later uit Duitschland over gekomen zijn, en het is zeer belangrijk het contract tusschen de slavische zorgeloosheid, ligtzinnigheid en verkwistingszucht en de duitsche rustigheid, gemoedelijkheid, eenvoudigheid, ernst en vlijt op te merken.

Hoezeer ook de duitsche handwerkers klagen over het leven in den vreemde, over het gemis hunner gewone zondagsuitspanningen en over de hoogmoedige behandeling der aanzienlijken, valt het hun toch moeijelijk genoeg dat vreemde land te verlaten, waar zij hunne roebels zoo snel kunnen vermeerderen en zulke overdreven prijzen voor hun werk vragen, omdat de menschen hier als overal zoo dwaas zijn het vreemde, dure fabriekaat boven de even goede en veel goedkoopere producten der inlandsche nijverheid voor te trekken.

In deze en in andere russische provincien vindt men ook duitsche boeren, wier landerijen en tuinen van vlijt en zucht tot orde getuigen, en in wier dorpen men kleine, nette huizen ziet, met bont geschilderde deuren en vensters, bloemen voor de ramen en in den tuin, en banken voor de huisdeur, even als in Duitschland. Deze lieden trouwen bijna altijd onder elkander, en hoewel de meesten in Rusland geboren zijn, spreken zij allen nog duitsch, ja, zij hebben zelfs het dialect der verschillende deelen van Duitschland van hunne groot- en overgrootouders overgeërfd en houden daaraan met

alle kracht vast. En niet alleen deze hunne taal hebben zij bewaard, maar ook de voorvaderlijke huisklok, de aarden melkkannen, de bont geschilderde, met spreuken versierde linnenkast; de oude bijbel vooral en het gezangboek worden door het jonge geslacht met liefde in eere gehouden en gebruikt.

Al deze Duitschers zijn protestanten en houden zich getrouw bij hun geloof, hoewel velen slechts zeer zelden een duitsche godsdienstoefening kunnen bijwonen, daar iets dergelijks alleen in de groote steden in kerken of bijzondere woningen plaats heeft, en ook daar nog niet elken zondag, omdat de weinige predikanten dikwijls verre reizen door de provincie moeten maken om kinderen of bruidsparen, die reeds lang op den priesterzegen hadden gewacht, te doopen of in het huwelijk te verbinden.

In de derde plaats rekent men tot de vreemdelingen en tijdelijke bewoners dezer landstreken de menigte gouverneurs, gouvernantes en bonnes, die hier, even als het gansche rijk door, te vinden zijn. De meesten komen uit Frankrijk en Zwitserland, dikwijls zonder eenige voorbereiding of roeping voor de hun opgelegde verpligtingen, en veeleer gezind tot het bijeenschrapen van een ronde som in zilveren roebels voor zich zelve, dan tot het zaaijen van de gouden zaadkorrels der wetenschap en der beschaving in de harten van anderen; zoo dat men dikwijls niet kan begrijpen hoe er nog zoo veel russische en poolsche ouders zijn, die hunne kinderen op zoo onverantwoordelijke wijze aan zulke, minstens gansch onbekende en onbeproefde, handen durven overlaten, terwijl zij toch in hun eigen land vele zeer goed opgeleide onderwijzers voor hunne kinderen zouden kunnen vinden, als zij maar de moeite namen er naar te zoeken. Vooral voor hunne dochters konden zij gebruik maken van de zoo beroemde normaal-school voor vrouwelijke onderwijzers, onder het patronaat der keizerin; hiervan zouden zij in elk geval dit groot voordeel trekken dat hunne kinderen niet van hun eigen land en volk vervreemd, en met een ander meer dan met het hunne ingenomen zouden worden. Om deze en andere redenen kan men het der regering dan ook niet euvel duiden dat zij deze voorliefde voor al wat vreemd is niet begunstigt, maar dezen vreemdelingen de toelating bemoeijelijkt en hen dikwijls aan een examen onderwerpt.

Ook niet-europesche vreemdelingen ontmoet men hier dikwijls; kozakken met de lange piek in de hand, de hooge spitse pelsmuts in het harige gezigt getrokken, ziet men alleen of met geheele regementen doortrekken; en de slanke, zwartoogige, donkerharige tscherkess met levendige trekken vol uitdrukking, in den korten, veelkleurigen wapenrok, de met zilver gemonteerde pistolen in den gordel, bekoort het oog van menige jonge of oude dame. Van tijd tot tijd ontmoet men ook een Pers, in zijn bonten kaftan gehuld, met de roode muts of fez op het hoofd, en met een donker, maar verstandig uitzigt; meermalen nog ziet men Tartaren met breede jukbeenderen, kleine, vonkelende, listige oogen en witte tanden, die onder den zwarten knevelbaard glinsteren; en men kent deze kinderen der steppe, die druiven uit de Krim en vruchten van Klein-Azie, kostbare oostersche waren, tapijten, shawls, zijden stoffen enz. te Odessa ter markt brengen, als geslepen en bedriegelijke kooplieden.

Ook het zwervend volk, welks geschiedenis even duister en geheimzinnig is als die van het land der Pyramiden, waar het van daan komt, is in talrijke benden over deze uitgestrekte provincien verstrooid, en hier en daar ziet men aan den weg een kampement dier donkeroogige Heidens, met de lange zwarte haren, het geelachtig gelaat, de gescheurde kleederen en den wilden, vurigen blik. Dikwijls houden geheele troepen hun verblijf in een eenzame woud- of steppen-streek, of in de buurt van een dorp, waar men hen evenwel uit vrees voor hunne diefachtigheid zelden lang laat blijven.

Als men des avonds over den stillen landweg rijdt, rijst wel eens plotseling zulk een beeld uit het Heiden-leven als een duister raadsel uit de schemering op; ellendige tenten, magere paarden, die in de nabijheid weiden, smerige karren, alles wild en woest door elkander, zwarte mannen met vliegende haren, die rookend of slapend op den grond liggen, vrouwen in veelkleurige lompen gehuld, bruine havelooze kinderen, die onder schreeuwen en vechten als kleine kaboutermannetjes heen en weer loopen, alles spookachtig verlicht door den flikkerenden vlam van het vuur, waarbij de vrouwen hare wasch droogen en de soep in een smerigen veldketel koken.

Deze en vele andere volksstammen die in het uitgestrekte rijk wonen of het doortrekken, vinden in Rusland een gast-

vrije opname en mogen er volgens hunne eigene zeden en godsdiensten leven; de Kurden en Tartaren kunnen er hunnen Allah aanroepen; de Kalmukken en Kirgisen mogen er aan hunne afgoden offeren; de Guebers (vuur aanbidders) doen er ongestoord hunne bedevaarten naar de tempelen des vuurs aan de Kaspische zee, ja, zelfs secten van de nationale kerk en in één woord alle mogelijke vreemde godsdiensten genieten er een volkomen vrijheid. Ook de natuur ontvangt allen die het land bezoeken met open armen en heeft in de onmetelijke wouden, de ruime groene velden en uitgestrekte steppen nog voor ieder plaats genoeg om te wonen en den grond te bebouwen. Die grond is nog jong en frisch, en geeft vrijwillig en volop dat gene wat men op andere plaatsen slechts door harden arbeid kan verkrijgen. „De mensch met zijne ellende" zegt SCHILLER, in „die Braut von Messina," heeft nog niet alle ruimte in bezit genomen, is nog niet tot op alle bergspitsen of in alle stille dalen doorgedrongen en heeft voor dit land nog geen „guide des voijageurs" geschreven, om touristen en herbergiers naar schoone eenzame plekjes te lokken en de stille natuur van hare betoovering te berooven. Nog zijn de menschen hier niet opeengepakt, nog breidt zich de natuur in ongestoorde vrijheid en schoonheid tusschen hen uit, nog wordt de blaauwe lucht niet beneveld door den damp van fabrieken en locomotieven, nog kan de wandelaar zich verbeelden heer en meester te zijn van het land dat hij doorwandelt, want geen verbod, geen tolhek, geen brugwachter verspert hem den weg. In vrijheid kan elk de schatten der natuur genieten; die een geweer bij zich heeft mag in het bosch het wild uitzoeken waarvan hij het meest houdt; iedereen kan in elken vloed zijn net of zijn angel uitwerpen; los en vrij weiden de kudden op de grazige weiden en heuvels, en geen boschwachter hindert den armen man in het bijeensprokkelen van zijn wintervoorraad uit het bosch. Hier is de aarde nog niet geheel en al verdeeld, hier heeft nog niet alles zijn heer, en ook de dichter komt hier nog niet te laat.

DE ROOK IN LONDEN.

In tegenstelling met de theorie dat de rook in Londen voor de gezondheid der inwoners hoogst schadelijk zijn zou, vindt men in een engelsch weekblad het volgende ingezonden artikel waarbij de goede eigenschappen van dien rook in het helderst daglicht worden gesteld. „Uit het oogpunt der kunst beschouwd," lezen wij, „is de rook zeker een groot kwaad, om den zwarten aanslag waarmede hij alle huizen en monumenten bedekt, maar uit dat der gezondheid of scheikunde is hij iets zeer weldadigs, want hij zuivert de lucht van het vergif der ongezonde dampen en uitwasemingen. De rook is eigenlijk niets anders dan een zeer fijnen kolenstof. De kool in dezen toestand kan met even zoo veel atomen spons vergeleken worden, daar zij even als deze alle schadelijke gassen opslorpt waarmede zij in aanraking komt. In alle sterk bevolkte werkplaatsen en overal waar veel menschen te zamen zijn, wordt de lucht min of meer bedorven door hunne uitwaseming, waaruit onzigtbare gashoudende stoffen opstijgen, zoo als phosphorus, zwavel, waterstof, ammoniak en dergelijke, wel bekend door hun ondragelijken reuk. Maar nu slorpt de zwarte rook, d. i. de koolstof, deze stoffen op en verteert ze als het ware. Elke centenaar rook slorpt waarschijnlijk 20 centenaars van deze vergiftige stoffen op, die opstijgen uit de rioolen en uit de verschillende werkplaatsen waar dierlijke zelfstandigheden, b. v. huiden, vet, lijm, beenzwart, berlijnsch blaauw enz. verwerkt worden. En hieruit laat het zich verklaren dat Londen wel de rookerigste, maar toch zeker niet de ongezondste hoofdstad der wereld is. Derhalve is de rook in het tegenwoordige Londen zeker een soort van waarborg voor den gezondheids-toestand der bevolking en de mechanische reiniger eener chemisch bedorven atmospheer."

Tot dus ver het artikel. Men weet evenwel dat sints korten tijd elke fabriek-schoorsteen op last van het gouvernement met een rook-verteerend fornuis is voorzien, omdat de publieke opinie dien kolendamp toch niet voor zoo gezond houdt. Wat er van zij, zal de tijd moeten leeren.

HOT CORN.

SCHETSEN UIT HET AMERIKAANSCHE VOLKSLEVEN.

Hot corn is de titel van een werk, dat op dit oogenblik in Amerika een verbazenden opgang maakt en een aftrek vindt waarvan men zich in Europa naauwelijks een denkbeeld kan vormen. Een amerikaansch dagblad berigt dat in de drukkerij van den uitgever sints zes weken onophoudelijk gewerkt wordt om aan de voortdurende aanvragen te kunnen voldoen. In twee maanden werden er tweemaal honderd-duizend exemplaren verkocht, en het werk heeft in Amerika meer populariteit verkregen dan de bekende Negerhut van mevrouw BEECHER STOWE.

In Europa zal dit boek, dat men de verborgenheden van Nieuw-York zou kunnen noemen, waarschijnlijk veel minder opgang maken. Daar toch stelt men zich over het algemeen niet zoo krachtig partij voor of tegen de matigheids-genootschappen, als in Amerika het geval is. Deze jeugdige staat die, misschien gelukkig voor hem, nog niet bewogen wordt door de staatkundige hartstogten die de oude wereld in gisting brengen, heeft niet te min zijne partijen, die hartstogtelijk voor de zegepraal hunner beginselen kampen. Zoo is men aan de overzijde van den Oceaan voor- of tegenstander der slavernij, en wanneer er een boek als de Negerhut verschijnt, brengt het ieder in beweging. Men is lid van een matigheids-genootschap of bepaald tegen die instellingen, en Hot corn brengt ons om zoo te zeggen op de kampplaats der partijen. Strijdt men in Europa voor denkbeelden, in de Vereenigde Staten doet men zulks voor volksbelangen. Wij willen thans niet onderzoeken welke worsteling ons het waardigste en edelste toeschijnt, en vermelden het slechts als een daadzaak.

De zonderlinge titel van het boek, waarvan wij thans een uittreksel mededeelen, komt af van een algemeen bekend voedsel, dat men te Nieuw-York, zoo als in Europa de koeken, op straat te koop aanbiedt, en waarop vooral de mindere standen zeer verzot zijn. Het bestaat uit warme maiskorrels, met boter toebereid, en de heldin van het verhaal loopt met hot corn langs de straat te koop. De schrijver, die tot heden weinig naam had, is zekere SOLON ROBINSON.

I. DE TITEL VAN HET BOEK. — BROADWAY.

Een zonderlinge titel voor een boek! „Hot corn." „Wat bedoelt men daarmede?" zal zeker menigeen uitroepen, die dit geschrift voor het eerst in handen neemt.

Kom maar eens te Nieuw-York. Wandel in de maand augustus van 's avonds tien ure tot middernacht door de drukke straten. Lees vervolgens de eerste ontmoeting van den schrijver met de arme KATY, de jonge koopvrouw in hot corn; hoor hare levensgeschiedenis aan, en gij zult weten wat de titel beduidt. Maar dan zult gij ook gewis de oorzaak willen vernemen waarom zoo vele havelooze vrouwen, zoo vele jeugdige kinderen, zoo vele knapen die, goed geleid, in een eerlijk beroep werk en brood zouden kunnen vinden, zoo vele mannen, grijs geworden in ondeugd en armoede, hunne ellende op straat uitstallen en iederen voorbijganger toeroepen: „Hot corn! warme kokende hot corn! koop toch wat hot corn! zoo pas komt zij uit den ketel!" Wanneer uw hart niet versteend is zult gij, als ik, geschokt worden door de tallooze jammeren die gij aanschouwt, en gij zult uitroepen: „Hoe komt het dat er zoo veel ellende bestaat en zoo vele gapende wonden zijn te midden dezer groote welvarende koopstad, in de zelfde straten waar men de grootste rijkdommen en de verregaandste weelde en verkwisting ontwaart? Het lot der mindere standen en de nooden en behoeften der armen zijn gewis onbekend. Waarom schrijft men dan geen boek, dat deze verborgenheden van Nieuw-York aan een ieder onder de oogen brengt? een boek waarvan iedere bladzijde, om zoo te zeggen, den zelfden indruk maakt op de rijken en gelukkigen als de kreet van „Hot corn! hot corn!" die des avonds den voorbijganger in de ooren klinkt."

Zoo dacht ik er over en zette mij aanstonds aan het werk; bouwstoffen ontbraken mij niet en ieder oogenblik ontdekte ik nieuwen voorraad. De eerste zorg van een schrijver is een titel voor zijn werk te vinden. Zou ik voor het mijne een beteren kunnen kiezen dan Hot corn, dien kreet der armoede die mij zoo menigwerf in de ooren heeft geklonken en aan wien ik de gedachte verschuldigd ben om den toestand der lagere standen te schetsen, opdat de wereld er niet onbekend mede zou blijven.

Indien ik op mijne zwerftogten zoo wel over dag als des nachts tooneelen zag, wier afschuwelijkheid voor den lezer iets stuitends zullen hebben, heb ik die echter niet verborgen. Men moet de wonden zien om ze te kunnen heelen, en verouderde gebreken waren dikwijls ongeneeslijk omdat zij niet tijdig de aandacht getrokken hadden.

Neem eerst de korst weg die de wond bedekt, peil en reinig haar om er daarna den heelenden balsem op te leggen. Indien een te lange verwaarloozing niet reeds kanker heeft te weeg gebragt, is het leven van den zieke te redden, maar toch in ieder geval kunt gij zijn lijden verzachten en hem den weg naar het graf minder pijnlijk maken.

Mijne taak is het om de wonden op te sporen en bloot te leggen, de uwe lezer! om ze te reinigen en te genezen.

Het zijn geen schetsen mijner verbeelding, die ik u voorleg. Iederen nacht hebben er dergelijke voorvallen plaats, en zelfs meer dan genoeg om een boekdeel te vullen. Volg mij slechts op een schoonen augustus-avond op mijne wandeling van de Batterij naar Union square, en gij zult al de bestanddeelen voor een roman op uwen weg aantreffen.

In Castle-Garden is er concert. Laat ons hier een half uurtje verblijven en de gelukkige en juichende menigte die ons omgeeft, gadeslaan. Wat al stof voor zonderlinge verhalen, voor belangwekkende drama's zou hier niet te vinden zijn!

Drie duizend schitterend getooide vrouwen komen iederen avond door de poorten der Batterij om aan den oever der zee van de frissche koelte te genieten. Van al die dames is er misschien geen enkele, die aan het kleine meisje denkt dat aan den kant van den weg hot corn aan de voorbijgangers te koop vent, en uit al die rijk voorziene beurzen die zich zoo spoedig ontsluiten wanneer het genoegens geldt, die tegen den

prijs van goud moeten worden opgewogen, ontving zij geen enkelen penning. Wel voor genot heeft men geld over, maar voor de ellende en hare uitdelging niets, minder dan niets. Zij denken er niet aan dat dit kind te huis wordt opgewacht door een moeder, die ongetwijfeld vroeger even zorgeloos als zij thans zijn, op de zelfde plaats wandelde. Het zou stof voor een hoofdstuk opleveren, maar vervolgen wij onzen weg, het zal ons toch aan geen stof ontbreken; indien wij de geschiedenis van die moeder en dat kind volledig wilden beschrijven zoude zij het boek vullen.

De stoomboot van Philadelphia zet zijne passagiers aan het hoofd no. 1 (North-Rider) af en een talrijke schaar reizigers slaat den weg naar de Batterij in. Hier kunt ge een trek der amerikaansche zeden opmerken. Ieder haast zich als of er in de geheele stad slechts een enkel bed beschikbaar was, waarop de eerstkomende beslag kon leggen. Pas op! klein meisje met hot corn, of men zal u omver loopen en uwe koopwaar vertreden. Over uwe bleeke ingevallen wangen zullen dan heete tranen vloeijen, maar niemand zal er medelijden mede hebben. „Wat deed zij ook op de straat? Waarom ging zij niet wat spoediger op zijde. Dat onnoozele schaap. Het is juist goed voor haar!" Dat zal het eenige antwoord op uwe klagten wezen. Ja, waarlijk het was goed genoeg voor u! Gij hebt de koopwaar verloren waarmede gij den kost wint, maar wat deedt gij ook op den weg voor eens anders genoegen bestemd?

„Maar mijnheer", zegt een weldoener in het kleed der armoede, „gij hebt dit kind bezeerd." Welnu, wat kan ik er aan doen? Wat doet ze ook op den publieken weg? En 't is ook maar een hot corn ventster; die deugen toch geen van allen en zijn maar weinig beter dan bedelaars; als ze stelen kunnen, laten zij het zelden. Waarom bleef ze niet te huis?

Uitstekend geredeneerd, mijnheer; maar de eenvoudige reden waarom zij niet in huis bleef, was omdat de nood of de wreedheid haar naar buiten joeg, en nu drijft uwe hardvochtigheid haar weder huiswaarts, waar een dronken vader haar om uwe onachtzaamheid met stokslagen zal ontvangen.

„Maar ga toch uit den weg, arm kind, of men zal u ten tweede male omver loopen."

Ziet gij dat kleine mannetje met een donker uitzigt, zwarte

oogen en dito haar, die loopt als of leven en dood er voor hem van afhing?

Welke reden of bovennatuurlijke magt doet hem zoo voortjagen. Het is een jood, een oude kleerenkoopman. Wat kan hem zoo bezig houden dat hij in zijn vaart op niets let, noch op de kinderen die hij omver loopt noch op de grijsaards, die niet meer zoo snel voortkunnen en die hij op de hielen trapt?

Het is heden vrijdag, de sabbath is reeds voor hem aangebroken en hij mag zich dus niet meer met handelszaken inlaten of geld verdienen. Hij gaat echter niet naar de synagoge toe, want deze is reeds gesloten, maar zijn compagnon, een christen, opzoeken, om nog een klein zaakje te regelen. Er is namelijk berigt dat een schip met kleederen, de nalatenschap van arme drommels die aan de gele koorts stierven, zaturdag of zondag zal binnenvallen. Zaturdag zal nu de christen dienen te waken en het eerst voorloopig den koop sluiten; zondag zal de jood er zich mede belasten en maandag zullen zij met honderd percent winst de kleederen, nog van de besmetting doortrokken, aan den man brengen.

„Wat! en alzoo het leven hunner medeburgers in gevaar brengen? Van een jood zou ik zulks kunnen gelooven, maar van een christen nooit." Zoo spreekt de christelijke lezer en de joodsche zegt het zelfde, behalve dat hij den zin omkeert, en een eerlijke jood zal ook zoo min als een eerlijke christen zich met dien handel inlaten, maar evenwel wordt hij gedreven, en wee over de kinderen die de handelaars in den weg loopen, als het schip aankomt en men zich haast om het eerst aan boord te wezen.

Vervolgen wij onze wandeling. De rijlanen zijn nog met menschen gevuld, en de straatweg is vol met omnibussen en andere rijtuigen, die den ganschen nacht heen en weder rijden. De huizen waarin in onze jeugd, ieder die rijkdommen bezat en de mode volgde, schitterde, zijn thans eenzaam en somber. Voorheen klonk hier dagelijks de muziek en had men vrolijke bijeenkomsten, terwijl de voorbijgangers door de geopende vensters een blik konden werpen op de schitterende toiletten en vrolijke gezigten. Thans zijn die vensters door ijzeren blinden gesloten en in weerwil van het licht der gaspitten vertoont zich de handel treurig en somber.

Regts is Wall-street, waar door kaart of dobbelsteen zoo

veel schatten gewonnen of verloren worden. Op den middag zijn hier veel menschen ; thans is het een verlaten buurt. Eenige wakers drentelen voor de groote banken op en neêr en vermeerderen door den dollar, dien zij er mede verdienen, hun bekrompen dagloon. Zij bewaken schatten, waarvan de eigenaars geen enkelen nacht zouden waken, al verkregen zij er zoo veel voor als de arme schildwacht zijn gansche leven verdient. Maar deze moet ook wel arbeiden en waken, want hij heeft een zieke vrouw en vier kleine meisjes, die hij moet opvoeden, God weet voor welke toekomst! Voortdurend komen er eenige rijtuigen en een groot getal omnibussen van de Wall-street de Broad-way op. Op een der trappen van de bank der Vereenigde Staten zit een klein, verwonderlijk bleek meisje en vermengt haar klagend geroep van „Hot corn! Hot corn!" met het rumoer van de straat. Maar daar nadert de bewaken van het geldpaleis. Wat kwaad kan het aan zijne schatten doen dat het in lompen gekleede meisje en haar klein broertje, dat er zoo ziekelijk uitziet en ieder voorbijganger smeekend aanziet om een penny te ontvangen of iets te verkoopen, voor een oogenblik op de hardsteenen trappen een zitplaats kozen? Zou die bewaker zich soms verbeelden dat die kinderen er zitten om de toebereidselen voor een misdaad te verbergen? Voor een aanslag op het goud, dat in de kelders ligt? Hij laat zich zoo door drift vervoeren, dat men het waarlijk gelooven zou.

„Is het hier uwe plaats, canaille? Voort! Breng uw ongedierte en vuil elders zoo ge wilt, maar niet hier! Weg, naar uwe holen, kleine dieven! en zoo ik u weêr op de trappen aantref, smijt ik u met den heelen winkel in de goot!"

Dit is een staaltje van de taal die deze arme verworpelingen der menschheid dag en nacht moeten aanhooren; de ongelukkigen, die gedurende eenige zomers in de steden opgroeijen en een plantenleven leiden, om daarna in den een of anderen afgelegen schuilhoek te gaan sterven, als een offer van den winter, maar misschien nog meer van de verlatenheid hunner eerste levensjaren, waardoor zij verkwijnden en gedood werden. Er zou maar weinig van het goud dat de Cerberus die wij zagen optreden, bewaakt, noodig zijn om hen te verwarmen en van bedelaars tot nuttige menschen te vormen. Maar van de eigenaars dier schatten zijn er zoo weinigen

welke aan de ongelukkigen denken, die door een hartvochtigen bediende van de stoepen hunner hôtels worden verjaagd.

Arme kinderen! Eindelijk hebben zij een goed plaatsje gevonden om hunne waren te venten. Vermoeid van het rondzwerven met den zwaren ketel, waarin zij de maïs bereiden, zitten zij naauwelijks op de steenen en hebben „Hot corn, warme hot corn!" geroepen, of een ruwe stem klinkt hun in de ooren: „Voort, vuile schooijers!" Zij zijn dan ook vuil, arm en ellendig, maar het zijn ook de verwaarloosde kinderen van een dronken vader. Wie men van hunne ellende beschuldigen moet, doet er thans niet toe. Het is genoeg te zeggen dat zij ellendig zijn.

„Als ge niet spoedig deze buurt verlaat, zal ik de zweep gaan halen, canaille!"

De kinderen gehoorzamen, steken den Broad-way over en slaan den blik vol verwondering op den driehonderd voet hoogen toren van de drieëenheidskerk. Peinzen zij soms over het halfmillioen dollars, die men aan dit gebouw besteed heeft om den rijkdom van de stad Nieuw-York te vertoonen? Neen, zij denken aan de armzalige kamer, hun eenige schuilplaats aan het beneden-einde der Rector-street, kort bij dezen reusachtige toren en in een huis dat aan de fraaije en rijke kerk behoort en door deze zoo duur mogelijk aan arme lieden verhuurd wordt.

„BILL," zegt het meisje, „ziet gij die vrouw daar voorbijgaan? Zij ziet er netjes uit. He? Precies een dame en ik weet wie ze is. Wilt ge wel gelooven dat als ik nog maar wat grooter ben, ik niet langer voor de oude vrouw den heelen dag en tot des avonds laat met nooten en hot corn langs de straat zal loopen? Neen, waarlijk niet BILL. Dan zal ik net als die dame gekleed gaan. Ik kom dan op het bal en in den schouwburg, ga 's avonds bij TAYLOR lekker eten, drink wijn en slaap in een goed bed, waaruit ik 's morgens zoo laat kan opstaan als ik verkies. Waarom zou ik daar ook niet van genieten? Zoo ik maar wat opgekleed was, zou ik er even lief uit zien als zij."

„Maar hoe zult gij aan die mooije kleeren komen, SAL? Gij kunt ze toch even min als moeder verdienen en zoo de oude vrouw ze soms had zou zij ze u toch niet geven."

„O! dat komt er niet op aan. Ik zal de mooije kleederen wel krijgen, want ik weet waar ik ze vinden kan."

Hoe zou zij dat ook niet weten? Zij heeft er lang genoeg voor school gegaan en zou wel stomp van begrip moeten wezen indien zij op haar dertiende jaar al de straatgeheimen nog niet kende. Binnen dertien andere jaren zal zij een voorwerp zijn, uiterst geschikt om de aandacht op te wekken der vereeniging tot zedelijke verbetering; zoo zij ten minste voor dien tijd niet in het Maria Magdalena asyl of zelfs in het boetegesticht van Randall-eiland geplaatst is. De geschiedenis dezer twee kinderen en hunne ouders zal ik u later eens laten lezen. Wij hebben echter thans geen tijd om ons op te houden. Voort.

Regts is Maiden-lane en links Courtland-street, en uit beide straten komen nieuwe omnibussen den drukken Broadway nog voller maken.

Welk een kreet! Dat is een vrouwen-stem, een gil van schrik en ontzetting, die het bloed doet verstijven. De appelen-koopvrouw daar om den hoek van de Courtland-street heeft hem geuit, en toch schijnt zij zelve niet bezeerd te wezen want niemand omgeeft haar en het volk hoopt zich in het midden der straat op. Wat zou er voorgevallen zijn? Een omnibus heeft een dronken man overreden. Dat is voldoende om het medelijden van een vrouw op te wekken en haar een kreet van schrik te doen uiten, maar thans is het geen medelijden alleen, waarom die vrouw zoo ontroerd is. Zij werd tot in het binnenste harer ziel geschokt, want de man die daar verpletterd wordt, is haar echtgenoot. Hij verliet haar daar op het oogenblik na haar een uur te hebben geplaagd, geliefkoosd, bezworen om hem slechts een enkelen shilling te geven, wanneer hij na eerst nog iets gegeten te hebben, aanstonds naar huis zou gaan slapen.

Iets eten? Iets drinken liever!

„Neen, op mijn woord, ik zal van avond geen glas meer aanraken"

Zij wist het wel wat dergelijke beloften beteekenden. Zij wist het dat bij den winkelier op den hoek waar hij zwoer een brood te zullen koopen om met zijne beide kinderen te deelen, ook een rij karaffen en glazen stond, die hun verleidelijken inhoud naast het brood ten toon spreidden. Het nuttigste levensonderhoud en de werkzaamste dienstknecht van den dood staan naast elkander ten toon gesteld op de zelfde tafel! Zij kende haar man en wist dat hij der verleiding geen weerstand kon bieden. Nuchteren en kalm was het voldoende zoo hij

buiten verleiding bleef; na eens gedronken te hebben bleef hij door drinken zoo lang hij nog een shilling bezat om het vergif te kunnen koopen.

Dan verteerde hij alles, tot zelfs het weinige dat hij zijne vrouw van hare geringe verdiensten kon afpersen.

Die verdiensten waren echter de eenige steun van het gezin, dat menigwerf zonder eten naar bed ging, want er moest ook aan de huur gedacht worden en de huiseigenaars zijn meestal onverbiddelijk, al bezaten zij millioenen, die zij niet te plaatsen wisten. Als de betaaldag nadert, dan is iedere shilling voor de arme vrouw er wel tien waard. Hare kinderen loopen langs de straat hot corn te venten, en zij moet nu al haar verdiensten afstaan omdat haar echtgenoot een verloren dag in de kroeg zal kunnen gaan eindigen.

Zoo lang als zij kon had zij zijn verzoek geweigerd, maar toen hij merkte dat hij met goede woorden zijn doel niet bereikte was hij gaan dreigen; hij zwoer dat zoo hij geen geld kreeg, hij haar met haar heelen winkel in de goot zou werpen. Wat zou zij doen? Een agent van policie roepen? Dat kon zij niet; het was toch haar man en zij kon hem ook niet langer weerstaan, daar zulks de aandacht der voorbijgangers zou hebben getrokken en door een troep leegloopers aan te lokken, zou zij hare koopwaar in gevaar brengen of wat nog vrij wat erger was, aan iedereen toonen dat dit havelooze verdierlijkte wezen haar echtgenoot was. De schaamte verrigtte wat smeeken en dreigen niet vermogten. Zij gaf hem den shilling, en hij verliet haar en stak de straat over. Aan het gevaar dacht hij niet en de drie rijen rijtuigen, die elkander in verschillende rigtingen kruisten en den overtogt bijna ondoenlijk maakten, zag hij naauwelijks. Hij hoorde niet naar het geroep van de voerlieden: ho! he! uit den weg! dronken kerel! was over een steen uitgegleden, tusschen de paarden gevallen en het zware rijtuig was over hem heen gegaan, had zijne beenderen verpletterd, zijn vleesch verscheurd en zijn bloed vermengd met den modder van de straat.

De omnibussen hebben een oogenblik uitgehaald en opgehouden, en de reizigers die uit de raampjes keken, hebben gehuiverd toen zij den ongelukkige met modder en bloed bedekt zagen wegdragen, terwijl sommigen vroegen, of hij reeds dood was?

De koetsiers die van hun hoogen bok het voorval koelbloedig gadesloegen, troostten zich met te zeggen „het was maar een dronkaard!" Maar die dronkaard was de echtgenoot van deze vrouw en veertien jaren geleden wandelde hij ook langs de zelfde straat, even goed gekleed, even fier en met even vasten gang als zij die thans een onverschilligen, blik op zijn verminkt ligchaam slaan en hunnen, weg vervolgen nadat zij bijna iedereen hebben hooren zeggen: „Het was maar een dronkaard."

Ja, het is heden avond juist veertien jaren geleden dat die vrouw met hem gearmd wandelde en hem voor de eerste maal haren echtgenoot noemde. Dat was een gelukkige dag! Alles lachtte hun vrolijk toe, zij dachten weinig —, en een jaar later toen in een kamer waar alles welvaart en geluk teekende, voor de eerste maal een wieg stond, dachten zij het nog minder — dat er een dag komen zou waarop hij de hand zou opheffen tegen haar die thans zijne vreugde en geluk was, waarop het kind, thans zoo gekoesterd, zou gaan bedelen langs de straten en met verwenschingen en slagen van de stoepen zou worden verjaagd, en waarop hij zelf bloedende zou uitgestrekt liggen op de straatsteenen.

Twee policie-agenten hebben hem opgebeurd, in een zijstraat gedragen en daar schijnbaar levenloos op een berrie gelegd. Men dringt er om heen, ieder wil den gekwetste zien. Waarom? om hulp te verleenen, om iets te zoeken of aan te bieden wat zijn lijden zou kunnen verzachten? Neen — het is slechts leegloopers-nieuwsgierigheid — een ijdele ellendige nieuwsgierigheid.

Maar daar dringt een vrouw door de omstanders henen en tracht zich een doortogt te banen. „Laat mij door!" roept zij, „laat mij door! laat mij hem zien!"

Men let er naauwelijks op. Het zal wel nieuwsgierigheid wezen, ijdele nieuwsgierigheid als van de overigen.

Waarom zegt zij niet „die man is mijn echtgenoot!" dan zou men aanstonds plaats maken en de policie zou daarvoor zorgen. Waarom doet zij zulks niet? Omdat zij zich schaamt, omdat zij aan die ongevoelige harten niet vertoonen wil hoe diep die man haar heeft vernederd, sints den dag dat zij hem „haar echtgenoot" noemde.

Dat woord dat toen zoo liefelijk klonk, hoort zij thans liefst niet meer, en met smart spreekt ze het uit. Maar toch moet zij het zeggen. Men zal den gekwetste naar het hospitaal voeren.

Is hij reeds dood? leeft hij nog? zij weet het niet. Als een krankzinnige dringt zij vooruit en grijpt den agent bij den arm. Neen! neen! roept zij, niet naar het hospitaal. Breng hem bij mij maar aan huis, ik zal hem oppassen; niemand kan hem beter verzorgen dan ik! Arme vrouw! wat zal zij met een gekwetsten man uitvoeren in de eenige kamer dien zij met hare kinderen bewoont? Wanneer zij hem voort durend oppast, wat zal er dan van haren kleinen handel worden? Een ander zal spoedig hare plaats innemen en de geringe verdiensten zullen dan spoedig geheel ophouden, dan zal er niets meer zijn om brood te koopen, niets meer om de huishuur te voldoen, en als de vervaldag komt zonder dat het geld er is, moet men ziek of gezond verhuizen, en wat moet er dan van komen? Alles wel overgewogen, schiet er niets anders over dan dat men hem naar het hospitaal vervoere. Het is een schoone inrigting, die de stad eer aandoet en waarvan de liefdadigheid de kosten dnbbel goed maakt. Ten wiens nutte? Hoofdzakelijk voor een hoop ellendelingen, die men in de straten opraapt, smoordronken, met wonden bedekt of met gebroken ledematen, de beklagenswaardige slagtoffers van een handel die men toelaat om de hel toch menige overwinning op aarde te laten behalen, — een kostbare nijverheid waardoor de gevangenissen gevuld de dievenholen en huizen van ontucht bevolkt worden, en waardoor de gasthuizen lijders krijgen als de man die wij er zagen heen brengen.

„Hij zal naar het hospitaal dienen gebragt te worden."

„Welnu, dan zal ik medegaan om hem op te passen," zoo spreekt de echtgenoot, en sints die geheiligde naam bekend is, is dat hare taak; de taak der vrouw alleen.

Maar zij voelt zich aan de kleederen trekken en ziet om; het zijn twee kinderen — de zelfde kinderen met hot corn, die wij van de stoep van de Bank der Vereenigde Staten hebben zien wegjagen. „Moeder, moeder," roept het meisje — „hoor toch, het is BILL en ik, is vader dood? Wie heeft hem gedood?"

De rum! De vrouw zeide het niet maar dacht het; zoo als zij ook dacht aan de arme kinderen en wat er van hen worden moest, indien zij ze achterliet om voor hun vader te zorgen. Aan de slagen, beleedigingen en verwenschingen die zij lange jaren had moeten verduren, dacht zij niet. Zij had die onwaardige handelingen niet van hem ondervonden, van haar echtgenoot

maar van den boozen geest die in hem gevaren was, van de rum. Zij vergeet de armoede en het lijden van haar en hare kinderen; wien moet men er anders van beschuldigen dan den duivel der dronkenschap? Zij herinnert zich liever den genoegelijken avond, nu veertien jaren geleden, of den nacht toen het kind geboren werd, dat haar nu aan de kleederen trekt en haar vraagt: „Moeder, moeder, is hij dood?" O, wat was zij voorheen een gelukkige echtgenoot, een gelukkige moeder!

Nu let zij slechts op een enkele zaak; daar ligt hij, gewond en stervende; misschien kan alleen een liefdevolle hand hem den tijd dien hij nog te leven heeft minder verschrikkelijk en den overgang naar de eeuwigheid zachter maken. Zij zoude alles verlaten om hem naar het hospitaal te volgen, want zij is zijne gade. Maar hare kinderen dan?

Nog een ander handje heeft haar bij het gewaad gegrepen en zij ontdekt het ziekelijk gelaat van het knaapje dat haar smeekend aanziet.

„Ga niet weg, moeder. Zij zullen voor vader wel zorgen. Ga toch niet weg."

Die blik, die bede bepalen haar besluit. Zij verwijdert zich met de kinderen, bereikt de armzalige kamer en valt eindelijk, in weerwil der zedelijke smarten die haar pijnigen, uitgeput van vermoeijenis in slaap.

II. DE BRAND.

Om vier ure begint de brandklok te luiden. Er verliepen eenige oogenblikken eer de vrouw genoegzaam ontwaakt is, om de acht slagen te tellen, die aanduiden dat de brand woedt in de wijk dien zij bewoont. Dommelend en in het minst niet vermoedende dat er gevaar bestaat, blijft zij te bed tot dat een gekraak en een vuurgloed die door het achtervenster de kamer verlicht, haar geheel wakker maakt. Zij vliegt op, opent de deur, ziet den trap af, alles staat in vlam. Terug deinzende, sluit zij de deur en enkele dunne planken zijn nog de eenige hinderpaal tusschen de vlammen en het bed waar de kinderen slapen. Hun wakker te maken en naar het venster te ijlen, is het werk van een oogenblik. Zal zij ze naar beneden op de straat werpen? Dit is het eenige redmiddel dat er overschiet, want de trap is reeds vernield, het

vuur heeft de deur bereikt; als de vlammen in de kamer slaan is alles verloren. Het raam is open geschoven. Half krankzinnig van angst weet zij naauwelijks wat zij doet. Met het jongste kind op den arm, zit ze reeds half buiten het venster.

„Och! moeder, moeder!" smeekt het kind, „werp mij toch niet naar beneden, ik zal zoet zijn, moeder ik bid u. . .!"

Luid snikkende klemt het zich aan haren boezem en ziet verschrikt in de diepte naar de donkere menigte, waaruit de kreet opstijgt: „Naar beneden! Naar beneden! Wij zullen het opvangen." Honderd armen heffen zich te gelijk omhoog en honderd edele harten zouden zich wel tusschen het zoldervenster en de straatsteenen willen plaatsen om de kleine bedelaar op te vangen, dien zij den vorigen dag nog zouden omver geloopen hebben, zoo hij hen ongelukkig in den weg was gekomen. Het is omdat zij de stem eener moeder vernemen, die voor hare kinderen hulp inroept. Meer dan eens is vroeger die hulp hen reeds gevraagd, maar toen stond het huis ook niet in brand. Toen woedde het vuur slechts in het hoofd en in het binnenste van een huisvader, en wat ging dit hen aan? Toen klepte de brandklok niet door de stad, zoo als op dit oogenblik, en voor zijn metalen stem is niemand doof; dan is er heldenmoed en opoffering in ieders hart. Alle armen zijn uitgestrekt naar de kleine bedelaar, en ieder zou zijn leven wel willen geven om het zijne te redden.

„Laat hem vallen! Laat hem vallen," schreeuwt men; „binnen vijf minuten zijt gij allen verloren. De oude kast brandt als zwam."

De moeder ziet om; als slangentongen slaan de vlammen reeds onder door de deur. Haar rok die op een stoel lag heeft vuur gevat en het bed begint te branden. Zij moet zich met hare kinderen, genoegzaam ongekleed onder al die mannen storten of sterven. Maar daar ontstaat ruimte onder de schare.

„Uit den weg! uit den weg! In orde kameraden, spoedig als het u belieft!"

Het is een kompagnie spuitgasten, die met hunne blusch- en redmiddelen komen aansnellen en die zich te meer haasten, nu zij het gevaar waarin de vrouw met de kinderen verkeert, ontdekken.

Naauwelijks zijn de spuiten aangekomen of er worden ladders tegen het brandende huis geplaatst, die nog niet eens vast

staan of er waagt zich reeds een spuitgast op, die naar boven snelt. Daar is hij er reeds. Hoera! Als uit een mond klinkt een vreugdekreet, toen men hem het kleinste kind onder den eenen arm, het meisje onder den anderen ziet nemen en aan de moeder toeroepen hem te volgen. Zij aarzelt, waarom toch? Maar met een enkelen blik heeft de edele spuitgast het begrepen. Hij houdt even op, trekt zijn jas uit en werpt haar dien toe, en nu klimmen zij af. Zij zijn gered. Zij hebben ten minste hun leven gered, maar de arme moeder bezit niets meer op de wereld dan twee half verweesde kinderen en den overjas van een spuitgast. Waar zou haar man op dit oogenblik wel wezen? Zij zal hem hier op aarde nimmer wederzien, want van het oogenblik gebruik makende dat zijn bewaker was ingeslapen, heeft hij het verband losgerukt en is ook ingeslapen, maar tot den slaap waaruit geen menschelijke stem kan wakker maken, en waarvan alleen God het uur van zijn ontwaken kent. Veroordeel hem niet te streng: hij was een slagtoffer en geen misdadiger; hij is dood; heb eerbied voor het graf.

Denk liever aan zijn vrouw en kinderen. Zij hebben uw medelijden noodig. In de slechtste van alle scholen — de straten dezer stad — opgevoed, heeft men den kleinen jongen reeds leeren stelen en bedriegen, en moest hij de opbrengst van het bedrog met zijn vader deelen. Zijn vader, of beter gezegd de duivel die hem beheerschte, moedigde den knaap aan om een slimmen gaauwdief te worden. Wat kon de moeder tegen dien verderfelijken invloed aanwenden? Zij moest om het gezin te onderhouden den ganschen dag doorbrengen op den hoek van de straat om appelen, noten en dergelijke zaken te venten. Zonder dat zou het gezin van honger zijn omgekomen en de man in de gevangenis of in een bedelaarsgesticht zijn opgesloten.

Den invloed dier opvoeding hebben wij reeds bij SALLY kunnen opmerken; het gezigt van haar vroegere speelmakker JULIA ANTIN, met haar zijden japon en geleende kanten, heeft haar reeds het denkbeeld doen opvatten om den zelfden weg te bewandelen, en zij zal dit gewis doen zoo dra zij groot genoeg is.

Wie zal haar op die noodlottige helling terughouden?

Het gevaar is grooter dan immer. Naakt, zonder schuilplaats, zonder voedsel staat zij op de straat. Hoe te leven? Één stap slechts, één enkele booze gedachte kan haar aan de

deur brengen der harpij, die de fraaije kleederen leent en zich vetmest met het beste bloed der jeugdige meisjes, — arme slagtoffers, die hun leven lang de ergste folteringen moeten verduren, want die kleederen, waarvan de glans hen verleidt, zijn ware Nessus-hemden voor hen die ze dragen.

SALLY begint te gelooven dat zij reeds groot genoeg is, groot genoeg ten minste om te beginnen. Er zijn er wel jonger, die des nachts langs de straten gaan, en zelfs JULIA is niet ouder en maar weinig grooter. Op hare avondwandelingen heeft deze zich dikwijls bij SALLY opgehouden om met haar wat mais of een paar noten te eten, en droeg dan vooral zorg om in de oogen van het arme kind hare blinkende versierselen te doen schitteren, terwijl zij er op aandrong haar te volgen. JULIA had er ook belang bij om die rol te spelen, want zij heeft mistress BROWN van SALLY EATON, hare vroegere speelmakker, met lof gesproken. Mistress BROWN is deze dan ook gaan bezoeken, heeft iets bij haar gekocht en haar een paar woorden toegevoegd, die de ijdelheid van ieder jong meisje streelen; daarop heeft zij JULIA een nieuwen zijden japon beloofd, een zoo goed als nieuw ten minste, zoo zij SALLY kon overhalen haar te volgen en met haar te leven.

De arme SALLY werd wel wreed verzocht. Ook EVA werd zulks, en zij viel!

Die slangentaal, die listige beloften komen SALLY telkens voor den geest nu zij op straat staat met haar moeder en de kleine WILLIE, zonder ander deksel dan het kleedingstuk door een liefdadige hand over hen heen geworpen. Hun huis met al wat het bevatte, is in rook en vlammen verteerd. Hare moeder schreit voor het eerst sints vele jaren. Lang, zeer lang heeft zij zich tegen het ongeluk verhard en met moed de zwaarste beproevingen gedragen, maar thans stroomen hare tranen. Het is echter niet van smart dat zij ze stort; zij weent als in den nacht toen dat meisje geboren werd. Zij snikt, dankt God en drukt den spuitgast de handen, hem dankende dat hij de kinderen heeft gered, wier leven haar dierbaarder dan iets ter wereld is.

De man denkt er naauwelijks aan dat hij iets buitengewoons verrigt heeft, en het scheelt weinig of hij stoot de vrouw met hare dankbetuigingen van zich af.

„Het is best, het is best, goede vrouw. Maar waarlijk, gij zoudt beter doen ergens een onderkomen te zoeken."

„Ergens! ja, ergens! maar waar?"

Dat is de vraag. Het volk juicht den heldenmoed der spuitgasten toe; weinig scheelt het of men voert hen in statigen optogt door de stad en laat champagne komen om ter hunner eer te drinken. Twee arme kinderen toch hebben zij uit de vlammen gered. Gered, waarvoor? Om hen naakt op straat te laten staan. Neen, zij kunnen immers naar hunne vrienden gaan. Maar die hebben zij niet. De weldadigheid heeft de moeder eenige dollars geschonken maar wie zal hen een schuilplaats geven?

Een man die de vijftig jaren reeds achter den rug schijnt te hebben, baant zich, gevolgd door een jong wel gevormd meisje met zwarte oogen, zeer netjes gekleed en dat omtrent een derde van den ouderdom haars vaders zal bereikt hebben, een weg door de omstanders, en reikt de weduwe de hand zeggende: „kom bij ons!"

Er zijn niet meer dan drie woorden, maar als deze uit een goed hart komende, noodig om in de ziel der bedroefden vrede, hoop en geluk te doen herleven. Er is iets magnetisch, iets onweerstaanbaars in de taal, die voorkomt uit een edel gemoed.

Werktuigelijk volgt dan ook de vrouw hare geleiders zonder zich rekenschap te kunnen geven van wat er voorvalt. WILLIE gaat mede zoo als het lam zijn moeder naar de weide of naar de slagtbank volgt.

SALLY weet beter wat zij doet. Een oogenblik later en zij zoude alleen een anderen weg zijn ingeslagen, en thans klemt zij zich aan den arm harer leidsvrouw als een schipbreukeling aan de laatste plank. Indien de hulp een minuut later gekomen ware, zou zij zich door den boozen geest die reeds in haar hart was geslopen, hebben laten wegvoeren. Zij zou haar moeder hebben verlaten; aan de altijd opene deur van Mistress BROWN gaan kloppen en daar binnen ... Ongeluk! — Ongeluk! — Ongeluk! — Dat zou de geschiedenis van iederen dag haars levens geworden zijn. Die deur eens binnengegaan, zou zij voor altijd al de anderen voor zich gesloten hebben gevonden.

Maar wie is het die gezegd heeft „Ga met ons mede!" De stem toch is aan SALLY niet geheel onbekend, maar zij kan zich evenwel niet herinneren waar en wanneer zij haar meer vernomen heeft.

Of het echter vreemden of vrienden zijn, die aan het ongeluk de hand reiken, zij zijn in ieder geval welkom. Maar dit maal zijn het echter geen vreemdelingen. Want die man was vroeger in de herbergen een der makkers van BILL EATON. Zij hebben te zamen gedronken, zich beiden te buiten gegaan, en hij heeft er zelfs toe medegewerkt om EATON verder op den slechten weg te brengen en thans wil hij goedmaken wat hij daardoor jegens het gezin misdreven heeft. In dien tijd was dat jonge meisje een der speelmakkertjes van SALLY. Zij hebben te zamen gebedeld, gestolen, hot corn en noten verkocht.

Maar hoe zou men haar herkend hebben?

Destijds was zij nog veel haveloozer en vuiler dan SALLY. Hare ouders waren even arm en huisden in een der ellendigste vertrekken van Centre-street. Het was het grootste paar dronkaards dat men zich kon voorstellen en ieder zeide dat er geen ondeugender kind voor de galg opgroeide.

Hoe zou nu SALLY haar vorig speelmakkertje in die jeugdige zedige en welgekleede jufvrouw herkend hebben, die thans naast haar gaat. Maar er was zoo veel goedheid in hare taal, dat het hart van het arme kind er door getroffen werd en zij haar opgeruimd volgde. Onder dat grove gewaad, door de liefdadigheid geleend, klopt in weerwil der uitgestane doodsangsten een vrolijker hart dan er immer onder het zijden kleed van JULIA ANTIN gehuisd had.

De oude man had aan de weduwe zijn arm geboden en den knaap bij de hand genomen, terwijl zijne dochter met SALLY volgde. De breede deur van een huis dat er zeer knap uitzag binnen gegaan zijnde, voerde een nette trap hen naar de eerste verdieping. Daar woonden zij en hadden drie goede kamers en een keuken ter hunner beschikking. Dit is zeker wel niet veel, maar toch ruimte genoeg voor vader en dochter. De vader is timmerman en verdient anderhalve of twee dollars per dag, terwijl het meisje door stropdassen te vervaardigen tusschen de drie en vijf dollars per week kan maken, dat meer dan voldoende is om de uitgaven te bestrijden. „Voor drie jaren, „zeide de grijsaard," was ik de onverbeterlijkste dronkaard die men ooit in een kelder van Centre-street kon aantreffen en mijne vrouw! . . . . maar spreken wij daar niet van . . . . zij is thans in den hemel. Wat ik op dit oogenblik ben en bezit, heb ik aan dat kind te danken. Zij heeft mij op den

goeden weg gebragt. Zij heeft mij tot een man gemaakt, die men met Gods hulp niet als een dronkaard begraven zal."

„O! zoo zij ook mijn man kon terugbrengen, zoude ik haar dubbel zegenen."

„Helaas! het is te laat."

„Neen, neen; het is nooit te laat; zoo lang als er leven is, is er hoop."

„Dat is zoo; maar. . ."

„Maar wat? . . . Wat wilt gij zeggen?"

„Ik was gisteren onder de voorbijgangers toen uw man overreden werd. Ik herkende hem, volgde naar het hospitaal en was er bij toen het verband gelegd werd. Ik zag terstond dat hij niet herstellen zou, hij was er te opgewonden voor, maar misschien kon hij nog eenigen tijd leven en daarom verliet ik hem om u op te zoeken. Naauwelijks had ik het gebouw verlaten of men kwam mij terugroepen en de arme WILLIE. . ."

„Ik begrijp u al; hij is dood."

„Ja, vrouw, hij is overleden, maar toen ik bij zijn bed kwam, leefde hij nog en was in het bezit zijner vermogens. JIM, JIM, zeide hij, had ik maar gelijk met u de belofte der matigheid afgelegd, dan zou ik op dit oogenblik een ander man wezen. Maar ik sterf tevreden. Mijn vrouw en kinderen zullen er gelukkiger door zijn."

„O! neen, neen; dat zullen zij niet, het was toch mijn man. . . . hun vader. . . . hij had nog kunnen veranderen."

„Ik ga sterven," voegde hij er bij, „maar sints zes jaren zijn mijne denkbeelden zoo helder niet geweest als op dit oogenblik. Ik zoude zoo gaarne mijne vrouw en kinderen nog eens zien en uit hun eigen mond vernemen dat zij mij al het verdriet vergeven dat ik hen heb aangedaan. Gelooft gij dat mijn vrouw dat zou kunnen doen?"

„O! geheel, met al mijn hart."

„Nu, dat heb ik ook gezegd en hij scheen er kalmer door te worden. Toen vroeg ik hem of hij ook mij vergaf die hem zoo dikwijls tot drinken had aangezet. „O!" antwoordde hij ik vergeef het iedereen, zelfs zij die ons het helsche vocht verkoopen, dat wij tegen het brood ruilen, aan onze kinderen ontstolen. Alleen hen kan ik niet vergeven die de wet hebben gemaakt, en de handelaars vrijheid hebben gegeven om ons langzaam te vermoorden. Deze uitgezonderd, vergeef ik ieder

die mij ooit kwaad heeft aangedaan, en sterf in vrede. Zeg aan mijne vrouw, dat zij mijne laatste gedachte is. God zegene haar en mijne arme kinderen. Wat zal er van hen worden? Vaarwel JIM, ga mijne vrouw opzoeken, breng haar mijne laatste groete; en zeg haar dat ik sterf, zoo als ik wenschte geleefd te hebben, maar het is te laat, te laat!" Ik kon van aandoening hem niet meer antwoorden en keerde het gelaat af om zulks te verbergen; toen ik weder naar het bed zag, was alles afgeloopen, de arme BILL EATON was dood. Mijne taak was daar afgedaan. Ik dacht aan u en haastte mij naar huis om MAGGIE te wekken."

MAGGIE, die naam deed SALLY schrikken en wekte hare herinneringen op.

„MAGGIE," herhaalde zij. „Moeder, herinnert gij u MAGGIE?"

„Neen, ik herinner mij slechts één meisje van dien naam. De wilde MAGGIE uit den Vijfhoek, de ondeugendste, haveloosste, vuilste kleine bedelaarster uit die afschuwelijkste buurt, en haar vader was de ergste dronkaard die er bestaan kan. Hij was veel erger dan. . ."

„Uw man. O! spaar mij niet. Ik schaam mij het verledene niet nu ik mij verbeterd heb."

„Wat... gij zijt het toch niet. . . dat jonge meisje is toch. . ."

„Ja, moeder, dat is wilde MAGGIE en dat haar vader. Die jufvrouw, die engel die zoo vriendelijk tot ons sprak: ga mede! is wilde, wilde MAGGIE. . . Ik herken haar, wij zijn in het huis van. . . ."

„. . . den ouden JIM REAGAN, die zoo lang geen ander verblijf kende dan de kelders van Centre-street."

MARGARETHA, want wij zullen haar nu geen MAG of MAGGIE meer noemen, ging thans het ontbijt in orde maken en kleederen voor de nieuwe gasten zoeken. Hoewel wat kleiner, kon SALLY al wat zij behoefde in de kast van haar oude speelmakker vinden, en wat vrouw EATON en den kleinen jongen aangaat, JIM REAGAN had reeds genoeg kunnen oversparen om ten hunne opzigte het schoonste der voorschriften van het christendom te kunnen behartigen; namelijk, weduwen en weezen wel te doen; maar er was besloten dat hij thans zijne kleine schat niet zou behoeven aan te spreken om de naakten te kleeden. Een kloppen aan de benedendeur kondigt een vroeg

bezoek aan, en toen MARGARETHA ging opendoen reikte haar een jeugdig heerenknechtje een groot pak over.

„Is hier niet de vrouw opgenomen die in het huis woonde dat van nacht verbrand is, en die met hare kinderen, een jong meisje en een knaapje, gered werd?"

„Ja wel."

„Zoo, dan ben ik te regt. Dan zijt gij misschien de jonge jufvrouw wel, die bij den brand geweest is en die tegen de vrouw en kinderen gezegd heeft: kom bij ons?"

„Dat is zoo, maar waartoe al die vragen?"

„Omdat de gene die mij gezonden heeft mij vooral gelast heeft er geen enkele te vergeten. Hij heeft mij gezegd: wanneer gij u verzekerd hebt te regt te zijn, dan stelt gij aan die jonge jufvrouw deze drie goudstukken ter hand, een voor ieder woord dat zij zoo juist en gepast gesproken heeft. Dit pak kleederen en deze brief zijn voor de arme vrouw die zij bij zich opgenomen heeft. Zie daar mijne boodschap en gij zijt wel de jonge jufvrouw die ik hebben moet, want gij hebt een gelaat waarin men zich niet bedriegen kan."

En de deur achter zich toetrekkende, verdween hij. Wat mag dat beteekenen? Is het een droom? Neen, ziedaar het pakje, de drie gouden halve arenden schitteren haar tegen. Het is geen verbeelding, maar toch iets zonderlings. Zij heeft geen tijd gehad om den kleinen bode nader te ondervragen, maar het pakje en de brief zullen misschien opheldering geven. Zij gaat naar boven, en vrouw EATON vindt in het pak rouwgoed voor haar en de kinderen.

„Wie kan weten dat mijne kleederen die eener weduwe moeten zijn? Dat geheim kan ik niet doorgronden."

„En wat staat er in den brief, mijn kind?" zeide JIM REAGAN.

„Niets vader,. hij is gerigt aan den eerw. mr. PEASE in het werkhuis van den Vijfhoek, en er wordt hem in verzocht een onderkomen te verleenen aan de arme weduwe en hare twee kinderen, terwijl de briefschrijver hem er eerlang over zal komen onderhouden."

„Zie, het was mijn voornemen u na het ontbijt naar het zelfde gesticht te geleiden. Welnu, ontvangen wij dan dankbaar de gaven, die God ons toezendt."

DE FRANSCHE HANDWERK-STAND

DOOR EEN ENGELSCHMAN BEOORDEELD.

De groote vermetelheid en hevigheid waarmede de Franschman der mindere klasse zich met de algemeene en bijzondere belangen van zijn land of zijn stad bemoeit; de drift waardoor hij zich zelfs tot oproer maken zeer ligt laat medeslepen, zijn, hoe ongepast zij anders mogen schijnen, toch een bewijs dat er geest in het volk zit. Onder de eenvoudige kiel des werkmans klopt een edel hart; hij schaamt zich nimmer over zijnen stand, hoe nederig die uiterlijk ook zij, want hij weet dat elke eerlijke broodwinning den getrouwen arbeider eert; hij tracht er zich ook niet boven te verheffen, maar beroemt er zich op er toe te behooren, en gevoelt dat hij regt heeft voor dien stand de algemeene achting te eischen. Het gevolg hiervan is dat slechts weinigen hem deze laatste betwisten, te meer daar deze achting voor zich zelven hem voor gemeenheid en kruiperij beide bewaart. Hij is wat hij schijnt te zijn, en is trotsch op hetgeen hij is; zoo hij ergens naar streeft, is het naar den bloei van zijn gild of van zijn vak in het algemeen, maar hij tracht niet enkel naar eigen roem of eigen voordeel.

Met dit gevoel van eigenwaarde en onafhankelijkheid vereenigen de mindere klassen der fransche maatschappij nu ook nog een groote liefde voor de letterkunde en de kunst. Vele handwerkslieden zijn zeer gemeenzaam met de beste schrijvers van hun land; MOLIÈRE, RACINE, CORNEILLE en

de chansons van BÉRANGER zijn het geheele land door bekend en in ieders mond. Dit is geenszins alleen een gevolg van de uitwendige omstandigheden, niet alleen daarvan dat de volksopvoeding in de hoofdstad meer voortgang heeft gemaakt dan ergens anders. Wel worden er in alle wijken van Parijs volksvoorlezingen gehouden, wel kan ieder gratis de teeken-, muzijk- of zangscholen bezoeken, maar de grondoorzaak is toch een natuurlijke dorst van het volk naar kennis en een groote liefde voor al wat edel en schoon is. Uit deze vatbaarheid voor en geneigdheid tot het schoone en verhevene is ook de beleefdheid en de fijne tact der Franschen grootendeels te verklaren, want wie zich zelven acht, is ook jegens anderen beleefd. Hier vindt men niet die armzalige kruiperij voor rijken en magtigen zoo als bij ons, (in Engeland), maar allen zijn even beleefd tegen elkander, rijken zoowel als armen. In al deze opzigten — en dat zegt veel — zijn de Franschen onze meerderen. Met verachting zien zij neer op onze lage vleijerij en vergoding van het geld, ook waar het door personen zonder eenige innerlijke waarde of geest bezeten wordt; zij lagchen over de engelsche grooten, die dikwijls inwendig zeer klein zijn, en in het algemeen vinden zij ons gemeen en niets ontziend streven naar aanzien en eer bespottelijk of onzinnig. In Frankrijk vindt men menschen genoeg die zich tot één enkel doel vereenen; is dàt bereikt, zoo is hun die roem genoeg waaraan ieder nu ook zijn deel heeft; maar in Engeland staat ieder op zich zelven en zorgt alleen voor zich zelven, terwijl aan vereeniging niet te denken valt.

DE VORDERINGEN DER METEOROLOGIE.

DOOR

BABINET.

Het begin van het jaar 1854 onderscheidde zich door een meteorologischen toestand, die de aandacht van het algemeen vestigde op de dagelijksche verschijnselen in onzen dampkring, welke zelden de algemeene belangstelling opwekken als er geen reden van hoop of vrees bij komt, waardoor een meer magtige hefboom dan de wetenschappelijke lust tot onderzoek in beweging wordt gebragt. De aanhoudende regens van de laatste lente, waardoor de graanoogst van 1854 bedreigd werd, na een voorafgaand schraal jaar, gaven zelfs aan de minst nadenkenden gegronde reden tot vrees, en de vraag deed zich voor: van waar die vochtige toestand, die voor het oogenblik zoo hinderlijk en voor de toekomst zoo dreigend was? Met het antwoord, dat in de aanhoudende weste winden, die overigens niet zeer sterk waren, de oorzaak lag van die voortdurende regens, lokt men de vraag uit: waarom de weste wind in 1854 een langeren tijd aanhield dan in de gewone jaren? Bij onze onwetendheid aangaande de algemeene bewegingen van onzen dampkring, in elk getijde des jaars, in elke maand, op elken dag, kunnen wij niets zeggen van de hoedanigheid en de rigting der luchtmassa, die over onze hoofden heentrekken zal. Wij moeten dus ons wetenschappelijk ongeduld bedwingen, tot dat de vorderingen der natuurkunde van den aardbol ons in staat zullen stellen om den gang der luchtstroomen van het eene eind der aarde tot aan het andere te volgen, en te kunnen weten welke luchtmassa ons weldra zal

bereiken, uit welke streek zij zal komen, en welken graad van warmte of vochtigheid zij zal bezitten. Tot dien tijd zullen wij slechts de op zich zelve staande bijzonderheden, in geenen deele het geheel der werkingen van de natuur zien, en daaruit zal de volstrekte onmogelijkheid voortvloeijen van in iets te kunnen voorzien wat zoo hoogst nuttig zou zijn voor de gezondheid, den landbouw en voor de duizende belangen van onze nieuwe maatschappijen, wier behoeften en onderlinge ruilingen zoo ingewikkeld zijn.

Opmerkende dat de regenachtige toestand, die gedurende verscheiden maanden in het noorden van Frankrijk heerschende was, zich niet in gelijke mate in het zuiden heeft doen gevoelen, moet gezegd worden dat overigens het jaar 1854 zich, wat den wind betreft, door een zeer groote kalmte heeft onderscheiden. In geen ander jaar is de wind zoo zwak geweest, en heeft bij gevolg de toestand van den dampkring zich zoo weinig door iets bijzonders onderscheiden. Dit jaar schijnt een overgangsjaar te zijn van een stelsel van luchtstroomen, die een zekere rigting hebben, en een opvolgend stelsel, dat een andere rigting maar een grootere kracht heeft dan het voorgaande. Zullen de stroomen van warme lucht, die uit het westen komende, van jaar tot jaar naar het noorden opklommen, door het midden van Europa de rigting hernemen, die zij eenige jaren geleden bezaten, en wat zal daaruit voortvloeijen voor de noordelijke klimaten in de oude en nieuwe wereld? Dit zouden wij kunnen weten als wij in het bezit waren van een voldoend aantal meteorologische inrigtingen, met naauwkeurige werktuigen voorzien, en verspreid over een genoegzaam aantal plaatsen van onzen aardbol, het zij op het vaste land, het zij in de volle zee; maar nu zijn wij er nog ver af van de noodzakelijke gegevens te kennen, ter ontcijfering van die schoone natuurwetten.

Terwijl wij alzoo gedwongen zijn om ons bij de waarnemingen in het klein te bepalen, daar wij moeten blijven bij de groote algemeene oorzaken, zullen wij ons herinneren dat volgens onze leer, de regen een vochtige luchtmassa is, die door de een of andere reden in den dampkring naar boven gevoerd wordende, zich daar uitzet, daarin verkoelt, en hare oorspronkelijke vochtigheid in de gedaante van regen naar beneden laat vallen. Nu moet in een stillen dampkring, of waarin

de verplaatsingen maar zeer langzaam geschieden, het minste oponthoud of de geringste vertraging der vooropgaande lagen een overmaat van verdikking veroorzaken, of zoo men wil, een gedeeltelijke opheffing van die lagen, waaruit een verkoeling, en eindelijk een overvloedige regen ontstaat.

Men kon dit alles in de regenachtige maanden van dit jaar herhaaldelijk waarnemen. Een kalmte ging vooraf, en daarop volgde de regen. Nooit is men meer in de gelegenheid geweest de opmerking te maken dat de wind voor den regen ging liggen. Buitendien is de opheffing der regenachtige en niet doorschijnende massas zeer merkbaar geweest door de groote duisternis, welke met die menigte van waterrijke stroomen gepaard ging. Indien de luchtstroomen heviger waren geweest, zouden die afwisselingen van stilstand en langzame beweging, waardoor de vermeerdering van dikte der nabij den grond gelegen lagen wordt voortgebragt, niet hebben plaats gehad. Dit is naar mijne meening de oorzaak, die in zamenwerking met den aanhoudenden zwakken westewind, de waargenomen verschijnsels heeft voortgebragt.

In het midden van Frankrijk heeft het begin van het jaar zich onderscheiden door een hevige koude en een nadeelige droogte. De heer DE GASPARIN, broeder van het lid van het instituut, was op het denkbeeld gekomen om zijne olijfboomen voor den vorst te beschutten door hunne stammen en de zware takken met kalk te witten. De invloed der kleuren op de uitstraling der warmte gaf hem aanleiding tot het nemen van deze proef. Niet alleen hebben de op deze wijze wit gemaakte boomen den vorst zeer goed weerstaan, maar zij zijn ook veel minder gevoelig voor den invloed der droogte geweest, en hunne bladeren zijn groen gebleven, terwijl van andere olijfboomen, die niet aldus gewit waren, alle bladeren verdroogden en als het ware door de aanhoudende droogte verschroeid waren.

Alle verschijnselen geven grond om te gelooven dat wij teruggekeerd zijn tot den gewonen loop der verschijnsels van de luchtverplaatsingen, van de warmte en vochtigheid, die eigen waren aan onze klimaten, aan onze streken en hare verschillende bijzondere plaatselijke ligging. Er is dus geen reden, zoo als sommigen meenden, om onze manier van bebouwing te veranderen, en de gewoonten van ons dagelijksch leven te wijzigen.

Buitendien mag in die zaken alleen een naauwgezette studie der meteorologische verschijnsels den besten weg bepalen, die men te volgen hebbe.

Volgens een oud gezegde is de gezondheid een schat, welks waarde men niet kent voor dat men hem niet meer bezit; onder de geheime gevaren die dien schat bedreigen, doen zich in de eerste plaats de meteorologische invloeden voor. Iedereen gevoelt onmiddelijk de aangename of onaangename invloed der warmte en der koude; maar men heeft die zelfde bewustheid niet wat de drukking der lucht betreft, die door den barometer wordt aangewezen. Als het warm weêr is en de barometer laag staat, zegt men gewoonlijk dat het weêr drukkend is. Juist het tegenovergestelde heeft plaats, omdat de daling van den barometer minder gewigt der lucht aanwijst; men houdt ten onregte een afmatting der ligchaamskrachten voor een vermeerdering van gewigt der lucht, welk laatste slechts schijnbaar is. Het is gemakkelijk te begrijpen dat men in dit geval door een lucht in te ademen, die door de warmte en de verminderde drukking is uitgezet, door de longen bij elke ademhaling een kleinere hoeveelheid lucht doet gaan dan bij den gewonen toestand van den dampkring, en dat daardoor een afmatting van krachten moet ontstaan, overeenkomende met hetgeen men ondervindt in de verschroeijende lucht der zandwoestijnen of in den ijlen dampkring der hooge bergen. Parfumerien en gekruide dranken zijn hier voor de hand liggende geneesmiddelen.

Het is bekend dat bij de beklimming van den Mont-Blanc door SAUSSURE, de talrijke gidsen, ruwe bergbewoners, op een zekere hoogte het opgaven te eten en te drinken om hunne krachten te herstellen, en daar zij zelfs geen baat meer vonden bij den brandewijn, vroegen zij eau de cologne; en tijdens den togt van CAILLIE te Tombouctou, toen de karavaan geen lafenis vond in het laauwe water te midden der woestijn, werden de reizigers uit den nood geholpen door de pepermunt, die zij onder hunne uitrusting bij zich hadden.

Maar vooral heeft de vochtigheid der lucht een grooten invloed op den gezondheidstoestand van een bijzondere plaats. Letten wij er in de eerste plaats op, dat van de elf deelen voedsel, die men als vaste spijs of als vloeistof neemt, acht deelen door een onmerkbare uitwaseming afgevoerd worden,

zoo dat een man die per dag elf halve ponden eet of drinkt, vier ponden op die wijze uitwasemt. Wanneer dan ook die zoo belangrijke levenswerking gehinderd wordt, zoo als plaats heeft bij hetgeen men gemeenlijk een verkoudheid noemt, dan vertoonen zich aanstonds de meest verontrustende verschijnselen. Nu wordt in een te vochtige lucht de uitwaseming bemoeijelijkt, door de te groote hoeveelheid vocht die reeds aanwezig is, terwijl daarentegen de lucht die te weinig vocht bevat, de longen uitdroogt en den gewonen gang van onze bewerktuiging in den war brengt. Dit ondervinden zij, die de hoogten der bergen bezoeken of in een luchtbol opstijgen, en dit is ook de invloed van den wind der woestijn, van den simoun, die buitengewoon droog is. Uit dit oogpunt beschouwd, is het klimaat van Frankrijk veel gezonder dan dat van Engeland, want terwijl in Engeland de vochtigheid zoo aanmerkelijk is dat het hout alleen onder een laag vernis in goeden staat kan gehouden worden, bevat de lucht in Frankrijk, althans in de omstreken van Parijs, gemiddeld slechts ten naasten bij de helft van de vochtigheid, die zij ten hoogste kan bevatten, zoo dat zij juist het gemiddelde is tusschen de volstrekte droogte en de uiterste vochtigheid.

Iedereen weet dat borstzieken een warme en vochtige lucht behoeven. De drooge lucht is voor hen doodelijk, en dikwijls zelfs plaatst men hun bed in veestallen. Evenwel kan men in het algemeen zeggen dat de te vochtige woningen en klimaten ongezond zijn; en de Engelschen, die hun eiland verlaten voor het verblijf te Montpellier, te Oporto of te Madera, ondervinden een oogenblikkelijke verligting in de gevallen van rhumathismus, koude vochten, kwaadsappigheid en van alle ziekten waarvoor de vochtigheid nadeelig is. Het gedeelte der meteorologie, dat tot onderwerp heeft de nasporing van den invloed des dampskrings op de gezondheid en de ziekte van den mensch, heeft de minste vorderingen gemaakt. Eens zal de meteorologische geneeskunde een der meest beoefende en der nuttigste wetenschappen van de levensbewerktuiging zijn. Ook moet een wetenschap die op twee andere berust veel langzamer vooruitgaan dan een meer eenvoudig vak van kennis, want zij heeft een man noodig die in beide wetenschappen gelijkelijk uitmunt. Als voor het overige het eenvoudig gezond verstand niet voldoende was om ons van

het hooge gewigt der nasporing van de invloeden des dampkrings te overtuigen, dan zouden de zorgen voor de openbare gezondheid bij de inrigting der huizen en der straten, bij de burgerlijke en militaire hospitalen genoegzaam zijn om dien tak van onze proef-ondervindelijke wetenschappen ten ernstigste aan te bevelen.

Onder de meteorologische invloeden zijn die nog niet opgenoemd welke op onze zenuwen werken; die werktuigen der gevoeligheid die al te dikwerf werktuigen van ons lijden worden. De graad van fijne gevoeligheid dien deze organen bereiken kunnen, zelfs in de krachtigste gestellen, is ongelooflijk. Men ga slechts de gewaarwordingen na van iemand die uit wandelen gaat als het weder schoon is en door de zon wordt vervrolijkt, of als het weder betrokken is en de herfstkoude zich doet gevoelen, of op een van die lentedagen, als de zon zelve door den westewind ongezond wordt gemaakt, door die kwellende afwisselingen van warmte en koude, die voor zenuwachtige personen beide even onaangenaam zijn.

Hierbij zoude ook behooren de vermelding van de invloeden die de epidemische ziekten voortbrengen, en voor allen die vreesselijke aziatische braakloop, die sedert het vierde eener eeuw de bevolking van Europa dunt; maar die geheimzinnige geessel, die zoo spoedig niet alleen het leven, maar nog daarenboven de bewerktuiging vernielt, is tot heden aan alle nasporingen der physiologie ontsnapt. Men heeft de gele koorts bestudeerd in hare uitwerking op sommige deelen der organen, die zij aandoet; men heeft hare uitwerkingen kunstmatig daargesteld door zekere terugwerkende middelen en vergiften, terwijl men wat de cholera betreft, niets dergelijks heeft kunnen uitrigten, en die aandoening, die dikwerf met de snelheid des bliksems werkt, is tot nu toe aan de veel omvattende kunst der MAGENDIE'S en der ORFILA'S ontsnapt. Is het een aandoening der zenuwen? Van waar dan die snelle ontbinding? Is het wat anders? Waarom vindt men dan geen sporen van de stoffelijke oorzaak, die zulke geduchte uitwerkingen heeft voortgebragt? Van welken aard kan dan toch die uitstraling zijn, door de aarde naar buiten gedreven, die de wederaangroeijing van de epidemie veroorzaakt? — Wel verre van een antwoord te kunnen geven, is hier zelfs de vraag zelve nog niet duidelijk gesteld.

Over het algemeen is de hoeveelheid stof, die noodig is om

op onze organen te werken, buitengewoon klein. Men heeft de bedorven lucht uit de riolen van Montmartre scheikundig ontleed, en eveneens die welke genomen was uit een vrije en goed afgezonderde ruimte op de kaden bij de brug der Concorde, en, scheikundig gesproken, heeft men geen verschil in die luchten gevonden. Een stuk muscus, dat gedurende twintig jaren de vrije lucht met welriekende geuren vervuld heeft, verliest niets van zijn gewigt. De lucht die de moeraskoortsen aanbrengt, laat zelfs met de gevoeligste herkenningsmiddelen geen spoor van eenige besmettende stof blijken. Aan welke natuurkundige invloeden moet men dan hier denken, en als bestaande aannemen?

Indien men eenigen tijd verblijft in een kamer met welriekende bloemen, zoo als bij voorbeeld tuberozen, dan wordt men na verloop van eenigen tijd haren reuk niet meer gewaar; voor vele personen eindigt echter hare werking niet met die gewaarwording. Vele vrouwen zouden dien verborgen invloed niet lang wederstaan, en zich langzamerhand onpasselijk gaan gevoelen. Hier heeft dus een krachtige werking plaats, die voortgebragt wordt zonder aan onze zinnen bewust te zijn, en door zulke fijne uitstroomingen, dat zij niet voor den fijnste schatting door weging vatbaar zijn. Is de meteorologische invloed van de ongezonde landstreken, of van die, waar de epidemische ziekten heerschen van dien aard? Wij zijn op dat punt volslagen onwetend. Overigens zouden die geheimzinnige stoffen noch vreemder, noch fijner zijn dan die welke de natuurkunde erkent onder den naam van electrische en magnetische vloeistoffen, van oorzaken der warmte en van het licht; die algemeene, zoo bij uitstek veerkrachtige en onweegbare vloeistof, welke het voermiddel is voor de warmte en het licht, zoo als de lucht tot voermiddel dient voor het geluid, en alle mogelijke trillingen die zelfs door het oor onopgemerkt blijven. Men behoeft zich dus niet te verwonderen dat zulke stoffen slechts in zeer buitengewone gevallen haar bestaan verraden, want indien zij in niets opgesloten, door niets tegengehouden kunnen worden, hoe zullen wij ze dan bemerken? Bijna op die wijze stellen wij ons den ether voor, die onweegbaar is, en door onze zinnen niet bemerkt kan worden, uitgezonderd als hij in trilling is, in welk geval hij op onze zintuigen de gewaarwor-

ding van warmte of licht voortbrengt. Even zoo wijkt de lucht waarin men geen te snelle beweging doet ontstaan, en laat zij zich verplaatsen zonder voor onze zintuigen merkbaar te worden, terwijl zij daarentegen als zij in trilling wordt gebragt ons de gewaarwording geeft der muziek-instrumenten, der stem, en in het algemeen van alle trillingen die haar in beweging zetten.

Het schijnt dat de gezondheid der dieren niet aan de zelfde invloeden is onderworpen, als die der menschen. De buffels en andere dieren die in de pontijnsche moerassen en in de weilanden van Rome aan de mal-aria zijn blootgesteld, zien er zoo welvarend uit dat er niet te twijfelen valt aan de voortreffelijkheid van hunnen leefregel. Evenwel zijn de dieren, even goed als wij, aan groote sterften zonder zigtbare oorzaak onderhevig. Na den choleratijd van 1832 ontvolkte de zelfde ziekte de verblijfplaatsen der pluimgedierten, en woedde zij vooral onder de eenden. De schapen zijn herhaaldelijk aan epizotia onderhevig. Wie heeft niet de beschrijving van de pest der dieren in VIRGILIUS gelezen? Nog kan hier bijgevoegd worden dat toen men ten tijde der aankweekingsproeven in de tuinen te Batavia, geheele bunders land met zijde-wormen had overdekt, deze bijna allen verdelgd werden door een epizotische ziekte, die aldus een evenwigt herstelde dat een noodzakelijkheid der natuur scheen te zijn, wier wetten men niet ongestraft schendt. Indien dit niet zoo ware, zou de geheele aardbol sedert lang door een enkele soort van dieren zijn ingenomen, die daarop alleen zouden leven, bijna zoo als de huisplanten, op zekere streken van onzen bol, alwaar zij elken anderen plantengroei verdringen. Nogthans is het te vermoeden dat de dieren niet aan zulke onmerkbare invloeden sneven als die, welke den mensch treffen, en misschien ligt dit daaraan, dat hun zenuwstelsel in allen deele beneden dat van den mensch staat. Het schijnt dat men bij epizotia altijd heeft te weten kunnen komen welken invloed de voeding, de woning en de leefregel op die sterften hadden. En het besluit uit dit alles is, dat wij nog zeer onwetend zijn in alles wat de natuurlijke invloeden betreft die de epidemien doen ontstaan, en dat wij volstrekt niets weten over hunne werking bij de cholera. Van de gezondheid der dieren tot die der planten, dat is tot hare nuttige aankweeking, overgaande, komen wij te

midden van het gebied der meteorologie. De planten, verstoken zijnde van het vermogen om zich van de eene naar de andere plaats te bewegen, sterven op de plek waar zij gegroeid zijn; zij weten van geen vrijwillige verhuizing, en kunnen alzoo de invloeden der klimaten noch ontwijken noch opzoeken. De warmte, de vochtigheid, de droogte, de regen en alle weerverschijnselen werken onmiddellijk op haar; maar in de eerste plaats zijn het de zonnewarmte en het regennat, of minder dichterlijk, het vuur en het water, die een overwegenden invloed hebben op haren groei en hare vruchtbaarmaking. De belangrijkste der planten, door CERES aan de stervelingen geschonken, dat haastige voortbrengsel van den zomer, waardoor alle bewoners der gematigde aardstreken gevoed worden, zal ons tot voorbeeld dienen. Het koren en de andere graanvruchten, zoo als de rogge en de gierst hebben om rijp te worden een zekere hoeveelheid warmte noodig. Gelukkig is een bepaalde hoegrootheid van warmtegraad niet noodzakelijk, en met een grooter aantal van minder warme dagen geraakt iedere soort tot rijpheid, even goed als met een kleiner aantal van meer warme dagen. De gierst heeft van alle granen de minste hoeveelheid warmte noodig om te rijpen; zij wordt alzoo vruchtaanbrengend op de ondankbare streken der breedten waar de tarwe niet meer rijp wordt, en men bouwt de gierst tot aan de uiterste grenzen van het noordelijk Noorwegen. Men heeft kaarten zamengesteld, die de grenzen der verschillende graanverbouwingen aantoonen, even als zij de grenzen aanwijzen van het gebied van iedere wilde plant. Al die bepalingen heeft men oorspronkelijk aan VON HUMBOLDT te danken, die daarvan een bijna volkomen zamenstel gaf, dank zij zijne reizen en zijne onderzoekingen in het studeervertrek.

Laat ons nu de ziekten der planten beschouwen, als men aldus de verwoesting kan noemen die door een insect wordt veroorzaakt, dat op de wijngaarden en zijne vrucht voortteelt, of zich ontwikkelt op de voedende knobbels van den aardappel. Klaarblijkelijk kan men zoo iets niet met den naam van een ziekte, in de eigenlijke beteekenis van het woord, bestempelen. Op die wijze zou de mensch, die een verbazende hoeveelheid druiven en aardappelen verslindt, voor die producten een grooter kwaal zijn dan die welke nu den wijngaard en de aardappelplant aandoet. Waaraan moet die in de laatste jaren

plaats gehad hebbende verschijning van insecten toegeschreven worden, die op deze twee voedende voortbrengsels zijn aangevallen? Door bij den aanbouw de bemesting te overdrijven heeft men die planten meer vruchten willen doen opleveren dan zij te voren gaven, onder voor haren groei meer gunstige en bij gevolg meer duurzame omstandigheden. Nu zal de invloed, die men aardappelenziekte heeft genoemd, ophouden als men alle planten vernield zal hebben, die vatbaar zijn om dien ziekelijken toestand aan te nemen. Dan zullen de aardappelsoorten die overblijven, de zulken zijn, wier gestel bestand is tegen de oorzaken welke de andere te gronde hebben doen gaan. Op die wijze worden de menschensoorten door de meteorologische invloeden en door de epidemien gedund. Wij zijn niet het nakroost van hen, die getroffen werden door die elkander opvolgende plagen, maar wel van hen wier gestel daarvoor niet vatbaar was. Een groot gedeelte van de ziekten der oudere tijden en der middeleeuwen is spoorloos verdwenen, en indien sommige epidemien van eeuw tot eeuw zich op nieuw vertoonen, dan is dit omdat de ontwikkeling der wezens onder de bevolking eenige van die gestellen heeft teruggebragt, welke door een voorgaande epidemie vernietigd waren; gestellen, die vatbaar bleven voor de al of niet besmettelijke en steeds aanwezige ziekte-oorzaken.

Het laat zich voorstellen dat het hout en de vrucht van den wijngaard, die eertijds in een droogen onbemesten grond aangekweekt werd, drooger, sterker en meer bestand waren tegen den aanval der woeker-insecten dan onder de tegenwoordige omstandigheden, die geheel verschillend zijn. Even zoo moeten de zetmeelvormende knollen der aardappelen, die door kunst tot een overdrevene grootte opgevoerd werden, vatbaar geworden zijn voor de ontwikkeling van een ziekelijken toestand, die aan den normalen staat der plant vreemd was. Is tot nu toe het koren aan die noodlottige invloeden ontsnapt, zoo is dit omdat die plant sedert zulk een geruimen tijd met het oog op de grootst mogelijke opbrengst verbouwd werd, dat zij zonder twijfel reeds alle mogelijke ziekten doorstaan heeft, waarvoor hare bewerktuiging vatbaar is. Een ziekte van het koren zou voorzeker nog oneindig noodlottiger zijn dan de tegenwoordige druivenziekte; maar na hetgeen zoo even aangevoerd is, schijnt het dat men daarvoor niet bevreesd behoeft

te zijn. Overigens zal men naar mate de aarde meer bevolkt wordt, door den vermeerderden graanbouw en de teelt der zetmeel-planten, in tijden van nood, de plaatsen waar de oogst mislukt is voorzien kunnen met de opbrengst van die welke voor dat onheil bewaard bleven.

Velen begrijpen niet hoe het komt dat het koren, hetwelk op de gemiddelde breedten van Europa, Azie en Amerika zulke overvloedige en kostbare oogsten geeft, geen vruchten kan opleveren in de gewesten tusschen de keerkringen, alwaar het niet bestaan van den winter de ontwikkeling van die plant zou moeten begunstigen. Doch men neme in aanmerking, dat juist gebrek aan winterkoude het koren in de heete luchtstreken verandert in gras, dat zich door scheuten en niet door zaden voortplant. Voor het koren, even als voor duizend andere eenjarige planten, is de korrel het middel waardoor de soort van het eene jaar tot het andere voortgezet wordt, omdat elk bijzonder individu na het einde van zijn ontwikkelingstijd sterft; terwijl in de warme landen, alwaar het leven gedurende meerdere jaren in de zelfde plant blijft bestaan, even als bij ons in het gras, en alwaar de voortplanting door zijdelingsche scheuten geschiedt, de plant niet met een aar naar boven rijst, en geen korrels geeft. Zonder twijfel zouden meerdere grasplanten der warme klimaten in korreldragende overgaan, als zij bij ons inheemsch gemaakt werden, en in eenjarige planten veranderden. Hier komen wij aan een der belangrijkste gedeelten der meteorologie. Als men de overplanting van de suiker, de koffij en het koren naar West-Indië in aanmerking neemt, zoo ook die van den maïs en den aardappel bij ons, dan begrijpt men ligtelijk hoe veel men verwachten mag van die vermeerdering van rijkdom, zoo wel door de naturalisatie der dieren als van die der planten.

Om nog een enkel woord te zeggen van de overplanting van den mensch zelven in nieuwe landstreken, kan de tegenwoordig zoo bloeijende bevolking van de Vereenigde Staten tot voorbeeld dienen. Noch geen eeuw is het geleden dat men daar de gewoonte had jonge lieden van beider kunne eenigen tijd van hunne jeugd in Europa te doen doorbrengen, om den goeden staat van hunne gezondheid te verzekeren. In vele steden van Frankrijk waren de kostscholen vol met degenen die men toen ter tijde Creolen noemde, ofschoon zij geen droppel indiaansch bloed in de

aderen hadden. Zelfs nog heden, nu de bebouwing den grond meer gezond heeft gemaakt, en nu de bevolking zich gevoegd heeft naar de eischen van het klimaat, is de gemiddelde levensduur in de Vereenigde Staten merkbaar korter dan in Europa. Men weet ook dat het heerschzuchtige ras der Mamelukken zich in Egypte nooit heeft kunnen voortplanten. Dit zijn treffende voorbeelden van meteorologische invloeden, die ten volle de aandacht verdienen, zoo wel van de regeringen als van de geleerde wereld.

Ongetwijfeld zal het altijd onmogelijk blijven om voor een bepaalde plaats op een bepaalden dag den staat van den dampkring vooraf aan te kondigen, of volgens de gewone spreekwijze, „regen" of „mooi weêr" te voorspellen. Immers is de uitgestrektheid waarover het regent dikwerf zoo beperkt dat hetgeen voor Parijs aangekondigd was, niet waar zou zijn voor Orleans, Rouaan of Amiens.

Het gezond verstand vordert dus dat wij bescheiden zijn in hetgeen men verlangt, en aan de wetenschap niet meer vragen dan algemeene zaken over de jaargetijden, de heerschende winden, de droogte of de vochtigheid, de koude of de warmte. Zij, die de kolommen der gewone almanakken opvullen, zijn weinig verlegen met de voorspellingen, die zij daarin met de meeste zekerheid opschrijven; zij passen wel op dat zij in de maand augustus vorst, of in de maand januarij hitte zouden aankondigen; veranderlijk weer wordt in de lente en den herfst opgenomen, en, mits slechts de almanak van het jaar niet eender is als die van het voorgaande, dan is alles in orde. Ofschoon de nieuwere wetenschap den invloed der maan niet erkent, worden toch altijd bij de nieuwe of volle maan, en bij de kwartieren de weersveranderingen gevoegd.

De volgende raad zij ten beste van een almanak-fabriekant, wat betreft die „waarachtige voorspellingen," welke naar de engelsche uitdrukking een „loyal almanach" passen. Schrijf al de weersgesteldheden op, die men met mogelijkheid in den loop van een bepaalde maneschijn kan verwachten. Bij voorbeeld voor een maneschijn in de lente de woorden „veranderlijk, vochtig, droog, koud, warm, bestendig, mooi, onbestendig, vorst, regen, buijig, rijm, betrokken lucht, helder weer, wind, stilte, enz.;" schrijf elk van die woorden op een afzonderlijk briefje; doe al die briefjes in een bus, trek er dan een op

goed geluk uit, en voeg het woord dat er op staat bij den maneschijn die men voor heeft. Dan zult gij met verstand alles gedaan hebben wat de wetenschap kan doen.

Men ziet overigens dat het groot aantal verschillende aanwijzingen waarvoor elke maneschijn vatbaar is, maar zeer weinig kans geeft om in die soort van raadsels juist de waarheid te treffen. Men verhaalt op dit punt het volgende geval, dat gebeurd is met een uitgever van „Loyal almanachs," welke in Engeland bij millioenen aan den man worden gebragt. Vroegtijdig zich in een herberg opgehouden hebbende, wilde hij zijne reis voortzetten tijdens het weer niet de minste waarschijnlijkheid van regenen had.

„Mijnheer," zeide hem de herbergier, „ik kan u niet aanraden te vertrekken: eer gij twee mijlen verder zijt, zult gij door en door nat zijn, en er is geen schuilplaats onder weg te vinden. Geloof mij; ik heb kenteekenen die mij nooit bedriegen." Zoo als zich liet voorzien, sloeg de fabriekant van weervoorspellingen, wier waarde hij zelf het best kende, geen acht op die woorden en ging hij verder; doch halverwege van zijne bestemmingsplaats werd hij door zulk een geweldige stortvlaag, vergezeld van wind en onweer, overvallen dat de voorspelling die hem gedaan was tot in het minste punt vervuld werd. Ten hoogste verbaasd over de weerkundige voorwetenschap van den hospes, wilde hij daarvan het zijne hebben, en keert terug, doch in een toestand die de kroon op het hoofd zette van den genen die hem had willen terughouden. „Hoe toch," zeide hij tot den hospes, „hebt gij het verschrikkelijke weer dat wij gehad hebben zoo juist kunnen raden?" — „Niets is eenvoudiger," was het antwoord. „Verbeeld u dat ik den almanak heb van zekeren * * * (dit was de naam van den reiziger zelven); die liefhebber is een onbeschaamde leugenaar, maar door juist het tegenovergestelde te nemen van hetgeen hij aankondigt, komt het altijd goed uit; zie, hij voorspelt mooi weer tegen van avond! heb ik geen gelijk gehad met u de reis af te raden?" — De rijke bestuurder van de almanakken-fabriek zweeg en bewaarde zijn incognito, ofschoon hij later niet zonder genoegen zijn ongeval verhaalde. Bij de onzekerheid der voorteekenen van het weer zou de hospes welligt nooit ongelijk hebben gehad, door te zeggen dat het weer altijd anders was dan de almanak aan-

wees; maar dat het altijd juist het tegenstelde zoude zijn, was een even onzekere kans.

De weervoorspellingen, nietig op zich zelve, dewijl het toeval alleen die bepaalt welke men voor elken maneschijn geeft, zijn naauw verwant met een der dwalingen van den menschelijken geest, waar tegen zelfs de wijsste menschen niet altijd op hunne hoede zijn, en waardoor men geneigd is om een overdreven gewigt te hechten aan de wetenschap van al degenen die zich er aan wagen de toekomst te voorspellen, zoo wel wat algemeene als bijzondere gebeurtenissen betreft, waarbij de geheele maatschappij of slechts een enkel persoon belang heeft. Die dwaling ontstaat daaruit, dat een voorspelling die uitkomt, veel meer in het oog valt dan duizend andere die niet uitkomen. Alvorens de scherpzinnigheid van een voorspeller te bewonderen, diende men het aantal malen te tellen dat hij mis geraden heeft, en dan zou men bevinden dat tegen een geval, waarin de dobbelsteenen op zijn bevel de azen aanbragten, duizend andere overstaan waarin zij hem in den steek lieten.

In den herfst van 1846 had ik vernomen dat de walvischvaarders genoodzaakt waren geweest hunne vangst meer noordelijk dan naar gewoonte te doen. Ik besloot daaruit dat de stroomen van verwarmd water uit het noorden van den Atlantischen oceaan, die door de walvisschen ontvlugt worden, dat jaar hooger opgeklommen waren dan gewoonlijk, en dat de westewind, die in Europa de meest heerschende is, meer verwarmd tot ons zou komen dan in andere tijden, en wij daardoor een zeer zachten winter zouden hebben. Ik had alle eer van mijne voorspelling, die uitkwam; maar ook het weer voor den volgenden winter uit dergelijke voorteekenen willende afleiden, liet dat jaargetijde mij in den steek. Het hielp mij weinig of ik mijne misvatting al met luider stemme verkondigde, het gelukkige toeval van het voorgaande jaar had op de gemoederen oneindig meer indruk gemaakt dan de ongelukkige misrekening van het volgende. Ik behoef niet te zeggen dat ik mij later niet meer met voorspellingen inliet.

Nog langen tijd zullen de weerkundigen zonder twijfel gebonden blijven aan den minder beduidenden rol van geschiedschrijvers, in plaats van den meer schitterenden van profeten te kunnen vervullen. Het geheim van den tegenwoordigen vooruitgang

der wetenschappen ligt juist in het ongeloof aan het onmogelijke, en in de kunst om tot tijd en wijle onwetend te kunnen zijn. Een dame ondervroeg een secretaris van de akademie der wetenschappen, genaamd DUHAMEL, en werd ongeduldig over de ontkennende antwoorden die zij op al hare vragen ontving. „Maar waartoe dient dan al die geleerdheid," riep zij hem eindelijk toe, „als gij geen van mijne vragen kunt beantwoorden?" „Mevrouw, de geleerdheid stelt mij in staat te kunnen zeggen: ik weet het niet!"

Verstandige onderzoekers hebben in de weerkundige registers van voorafgegane jaren nagespoord of er niet een periode bestond, na verloop van welke de saizoenen geregeld terug kwamen, wat de warmte, de regen, de winden en de voortbrengselen der aarde betreft. De maansperiode van 18 à 19 jaar, waarin de gestalten van onzen wachter geregeld in de zelfde volgorde terug komen, even als zijne eclipsen en standen ten opzigte der zon, is de eenige die min of meer in het oog viel. Het jaar 1816 was buitengewoon wat de vochtigheid en de warmte betreft, en 19 jaren later leverde 1835 de zelfde verschijnselen op; wederom 19 jaren daarna, dat is in het begin van het jaar 1854, meende men op nieuw den invloed van die periode waar te nemen, die door de Grieken de periode van het guldengetal werd genoemd. Men zegt dat zij, die in allen ernst het bijzonder karakter van een beginnend jaar willen vooruitzien, de registers van 18 of 19 jaren vroeger openslaan; evenwel heb ik bij het nagaan der korte uittreksels in de tabellen van GLAISHER die periode niet in het oog loopend terug gevonden, en even min heeft men nog iets voldoende verkregen bij het onderzoek naar de periode van het losraken van het poolijs, van het vriezen of ontdooijen der Oost zee, en vooral van het openen en sluiten der scheepvaart op den stroom Sint Lourens in Canada. Overigens ligt er niets ongerijmds in de onderstelling dat de zelfde toestanden van den dampkring periodiek terug keeren; even als in de menschelijke maatschappij, kan men ook in de stoffelijke natuur de geschiedenis der toekomst uit die van het verleden trachten op te sporen. Deze handelwijze is te vruchtbaar geweest voor de sterrekundigen — die, zoo als LAPLACE opmerkt, de eenige zijn welke zich met regt kunnen beroemen de toekomst te voorspellen — dan dat men in

een opvolging van meer ingewikkelde verschijnselen niet op een overeenkomstige wijze te werk zou gaan, die tot vrij waarschijnlijke uitkomsten kan leiden. Evenwel lijden al die nasporingen schipbreuk op de vooringenomenheid van de nazoekers der weerkundige registers, die alle jaren welke in hunne perioden eveneens geplaatst zijn, volkomen met elkander willen doen overeenstemmen. Het zou reeds genoeg zijn als zij in de hoofdtrekken op elkander geleken, en het is zeer goed mogelijk dat de perioden voor de warmte, de vochtigheid, de heerschende winden, de electrische verschijnsels enz., niet alle van den zelfden duur zijn, en hierdoor zou het bijzonder karakter van ieder jaar van een groot aantal verschillende invloeden afhankelijk zijn. Hierbij komt nog dat ieder jaargetijde zijne eigene periode kan hebben. Zoo zou de terugkeer der buitengewoon warme zomers niet door de zelfde wet geregeld worden als die van de strenge winters, hetgeen buitendien zoo wel uit de waarnemingen als uit de theorie schijnt voort te vloeijen. Dit alles is zeer natuurlijk, want de elementen die van invloed zijn op de lente, welke na den winter komt, kunnen niet de zelfde wezen als die welke den zomer wijzigen, welke na de lente komt; en, indien het noodig ware, zou men gemakkelijk kunnen aantoonen dat de zomer bijna geheel vrij moet wezen van die grillige afwijkingen, welke in onze klimaten de wintertijden in de eerste lentedagen overbrengen, of een voorbarigen lentetijd de laatste dagen van den winter doet verdringen.

Onder de meteorologische verschijnsels moet men ook de watergetijden tellen, en bij deze gelegenheid kunnen wij niet nalaten van die buitengewone werkingen te spreken, die zich van Quilleboeuf tot aan Caudebec uitstrekken. De bewoners van Parijs zijn schier onbekend met dat verheven schouwspel van die buitengewone beweging der wateren, welke beroemd zijn in de Saverne, de Humber, de Dordogne, even als aan den noordelijken mond der Amazone en in een der westelijke monden van den Ganges. Zaturdag den 7 October 1854 was een begunstigde dag voor die majestueuze ontwikkeling van de aantrekkende krachten der zon en der maan, en voor die verheffing van den aan haar onderworpen oceaan; op dien dag kwam de zee als een golvend veld twee malen tegen de granietkade van Quilleboeuf opdruischen, op het

tijdstip zelve dat de sterrekundige jaarboeken jaren te voren daarvoor aangekondigd hadden. De belangstellenden, die des vrijdags met de stoomboot van Rouaan naar Havre gekomen waren, konden dat schouwspel te Quilleboeuf op zaturdag tweemaal genieten, en zij die des zondags naar Parijs terugkeerden, woonden voor hun vertrek een derde vertooning bij van dien vooruitgezienen inval der zee op het land. Daar zijn die gronden welke de aarde en de zee elkander betwisten, volgens de schoone uitdrukking van LUCANUS:

> Quaque jacet littus dubium quod terra fretumque
> Vindicat alternis vicibus.....

Zoo als wij gezegd hebben behoort de meteorologische wetenschap geheel en al tot den jongsten tijd. Hare vorderingen waren van den vooruitgang van zoo veel andere wetenschappen afhankelijk dat zij naar de tijdrekenkundige orde zich na deze moest ontwikkelen. Zij berust op de werktuigkunde, de natuurkunde, de gezigtkunde, op de leer van het magnetismus, der warmte, der electriciteit, de scheikunde, de aardkunde, de delfstofkunde, en de natuurkundige aardrijkskunde. Voeg hierbij de kunst om op reis waar te nemen, die wij aan den tachtigjarigen deken der geleerden, aan den grijzen VON HUMBOLDT, die ook een der eerste natuurkenners is, verschuldigd zijn, en dan zal het u niet verwonderen dat men nog zoo weinig gevorderd is in die wetenschap, die vroeger niets was, en die eens bijna alles zal zijn, zoo als de wereld die haar domein is.

Zoo komen wij tot een opgaaf wier oplossing aan de toekomende geslachten, als de arbeid der gedachten bij die der waarneming wordt opgehoopt, nog eeuwen van inspanning zal kosten; verbeelden wij ons dat, op een groot aantal naar een vast stelsel gekozen plaatsen van den aardbol, waarnemers geplaatst worden, die voor elken dag den gang der luchtstroomen opgeven, en de juiste hoeveelheid van verplaatsing der massas van den dampkring, met al de bijzonderheden van helderheid of mist, van koude of warmte, van droogte en vochtigheid, en van de terugkeering van die zelfde stroomen; dan zal men op elken datum met zekerheid kunnen weten hoe het gesteld is met die groote luchtzee welke den aardbol

omringt; men zal weten van waar elk deel komt en waar het naar toe gaat, welke meteorologische invloeden het bij zijnen loop heeft opgenomen, en wat het overbrengen zal in de streken die het zal bereiken. Men zal dan de uitwerkselen die het daar zal voortbrengen, kunnen voorzien, en zich daarnaar regelen in de zorgen voor de gezondheid van het algemeen, en voor die van ieder persoon in het bijzonder, voor de aanfokking der dieren, en de zaaijingen of de plantingen van den winter, den zomer en den herfst, en voor de kweeking der planten die een bepaalden warmtegraad noodig hebben. Aldus zou men in het jaar 1854, als men de hitte van den zomer had kunnen voorzien, de omstreken van Parijs met maïs hebben kunnen beplanten, daar de zomer zelden warm genoeg is om aldaar die plant tot volkomene rijpheid te brengen. Dit gebeurt zelden eens in de vier jaar; zoo als te Hamburg, bij de gunstigste plaatsingen, de druif slechts eens in de zeven jaar tot rijpheid komt.

Door toepassing der wetenschap kan de mensch de natuur beheerschen, als hij zich voegt naar hare wetten, en aan ieder terrein, aan iedere landstreek, niet meer vraagt dan hetgeen men daarvan met gemak en in overvloed kan verkrijgen. Als die waarheid bij het algemeen doorgedrongen zal zijn, zullen de volken wedijveren in het stichten van inrigtingen te land en te zee, die bijdragen kunnen om de kennis van den aardbol te vermeerderen. Een gering aantal kwart-eeuwen, of zoo men wil geslachten van geleerden, zullen toereikende zijn om de meest algemeene en nuttigste waarheden te ontdekken; maar wat de bijzonderheden betreft, zal er een langeren tijd vereischt worden, wegens de ingewikkelde zamenwerking van het groot aantal elementen die daarop invloed hebben, en de zaken die men zal kunnen voorzien, zullen in een kleineren tijdkring besloten liggen. Stellen wij ons een waarnemer voor, die, van de hoogten der Pijreneën, de fransche of spaansche valleijen aan haren voet beschouwt, of die van den Puy-de-Dôme het schoone en rijke Limagne d'Auvergne ziet, met zijne steden, rivieren en vruchtbare akkers, waarover de onbestendige zeewinden bij tijden de gemaasde wolken heenjagen, en die nu eens den regen aanbrengen, dan weder slechts dat voortbrengen wat men betrokken lucht noemt. Zullen aan dien waarnemer, terwijl hij het geheel der verschijnselen overziet,

niet door een enkelen oogopslag de plaatsen bekend worden waar het zal gaan regenen, waar het weêr zich zal betrekken, of die de regtstreeksche stralen der zon zullen ontvangen. Hetgeen nu de waarnemer op den berg zou doen voor een vallei die onder zijne oogen ligt, zou gedaan kunnen worden door hen die den gang der meteorologische werktuigen gade sloegen, indien elk oogenblik telegraphische berigten de noodige bescheiden aanbragten om den toestand van den dampkring vooruit te kunnen bepalen, door de aanwijzing der gewesten van waar de luchtstroomen aankomen, en den toestand waarin die stroomen zich bevinden terwijl zij heen trekken naar de plaats waar zij verwacht worden. Door dit middel heeft men in Engeland reeds plaatselijke voorspellingen van wind en mist gedaan, en ofschoon deze de onmogelijkheid hebben doen zien om het weder jaren of zelfs maanden vooruit aan te kondigen, hebben zij toch bijna de zekerheid geleverd dat men op elk punt van den aardbol, minstens eenige dagen vooruit zal kunnen weten wat men te wachten hebbe van de verschillende weêrverschijnselen, die zoo veel invloed hebben op de gezondheid, op den oogst en op alle verrigtingen van den landbouw. De meteorologie zal alsdan even als de steen der wijzen zijn, waarvoor de alchimisten zich zoo veel moeite gegeven hebben, en zij zal gezondheid en rijkdom aanbrengen.

KARAKTER, TEGENWOORDIGE GESTELDHEID EN TOEKOMST

VAN HET

GRIEKSCHE VOLK.

Algemeen bekend is het, dat de russische troepen, toen zij de vorstendommen bezetten, in een ver van gunstigen toestand verkeerden, en dat een veel grooter aantal van hen viel als slagtoffer der koortsen, die aan de oevers van den Donau heerschen, dan door het geschut der Turken. Van waar dit verschijnsel? — de eenige oorzaak er van was, dat die troepen alvorens zij hunne eigenlijk gezegde krijgsbewegingen konden aanvangen, een togt hadden af te leggen over een onmetelijke uitgestrektheid dor land. Wat voor den toestand der soldaten geldt na het afleggen van een langen togt, is ook waar voor den mensch aan het einde van een lang leven; het is ook waar voor een volk in de laatste tijdvakken eener lange geschiedenis. Willen wij een blik werpen op de tegenwoordige gesteldheid en op de toekomst van het grieksche volk, laat ons dan in de eerste plaats verkeeren en spreken met het volk, zoo als het thans bestaat. Maar indien wij willen nagaan niet slechts hoe zij zijn, maar ook waarom zij zoo zijn, en, volgens menschelijke berekening, niet anders hebben kunnen wezen, dan moeten wij tot hunne vroegere geschiedenis opklimmen. Ja, de man wiens oordeel door de geschiedenis gevormd is, zal reeds uit het verleden van eenig volk zijn tegenwoordigen toestand kunnen kennen, tenzij er nieuwe en onvoorziene gebeurtenissen hebben plaats gegrepen, die zijne berekeningen, gegrond op de noodzakelijke gevolgen van historische feiten, doen missen. Indien dit waar is van eenig

thans bestaand volk, boven al is het waar van de Grieken, bij wie wij sedert eeuwen den stelselmatigen invloed bespeuren van oorzaken, die tot verzwakking en ontaarding moeten leiden, terwijl, zoo andere omstandigheden thans een tegenovergestelde werking hebben, die werking zich slechts openbaren kan voor een enkel geslacht. De toestand, waarin de Grieken zich thans bevinden, laat zich voor een groot deel verklaren uit de geschiedenis van het byzantijnsche rijk en de verovering door de Turken. De merkwaardige omwenteling van 1821 heeft ongetwijfeld de oppervlakte van eenige kleine strooken van den helleenschen bodem met een europeesch waasbed ekt, maar de oude grond is nooit omgeploegd, nog veel minder gezuiverd van de zaden van bederf, die er in zulk een overvloed in verborgen zijn.

Italie en Griekenland, Rome en Constantinopel, de regteren linker helft van den reusachtigen stam, het oude Romeinsche rijk, ondergingen het zelfde lot, maar op verschillende tijdstippen en geheel verschillende wijze. Zij werden beiden bedolven en verwoest door de ruwe horden van het Noorden, over wier vrijheid hunne krachtige en ijzeren beschaving had gezegepraald. De Barbaren — men noeme hen Kelten, Gothen, Teutonen, Turken, Tartaren of Scyten — namen weêrwraak. Maar wat is de oorzaak dat Griekenland, het oudste en zwakste deel der oude wereld, een langer leven werd gelaten, dat het nog duizend jaar voort bestond nadat ROMULUS AUGUSTULUS, de laatste keizer van het Westen, door ODOACER gedoemd werd zijne jeugd en schoonheid roemloos te zien verkwijnen in de weelde van een verwijfd leven aan de golf van Napels? Geen andere reden, gelooven wij, dan deze enkele en voldingende, dat in die dagen Rome een geduchter naam had dan Byzantium. Daarom trokken de Barbaren van het Noorden het eerst naar Rome, ofschoon ATTILA althans zeker Griekenland niet ontzag, en als een zwarte onweêrswolk het Oosten slechts met zijn ratelen verschrikte, terwijl de vernielende bliksemstralen en de alles bedelvende vloed het Westen ten deel vielen. Keizer ZENO, de Isaurier, redde zich zelven en zijn land slechts uit de klaauwen der Gothen, door vrijwillig van zijne aanspraken in Italie, van welken aard zij ook waren, afstand te doen aan THEODORIK DE GROOTE, en, nadat het op die wijze

maar even aan het gevaar ontkomen was, rekte het byzantijnsche rijk, onder schier allerlei zonderlinge en ongeloofelijke gebeurtenissen, zijn bestaan tot op het beruchte jaar 1453, toen het veroverd werd door den dapperen jeugdigen keizer der Turken, MOHAMMED II. In welken toestand verkeerden de Grieken in die dagen, en door welke list overleefden zij, met zoo weinig nadeel mogelijk, vier eeuwen der drukkende turksche heerschappij? Het antwoord op die belangrijke vraag, die door GIBBON slechts even wordt aangestipt, vinden wij breedvoerig uiteengezet in drie geleerde wijsgeerige werken van dr. GEORGE FINLAY, die onlangs in Engeland het licht zagen. 1) Volgens de tafereelen ons daarin geschetst, was er geen rijk rijper voor zijn val, geen volk meer geschikt voor slavernij. De laatste der Palaeologen stierf, ja op romantische wijze, in eene bres — want de Grieken zijn een romantisch volk en even als de Franschen op effect gesteld — maar hoe weinig waarachtige grootheid in zijne vaderlandsliefde de laatste grieksche keizer bij die vertooning bezielde, blijkt uit de omstandigheid dat hij slechts weinige maanden vroeger 2) openlijk zijn nationaal geloof had afgezworen en die verloochening in de St. Sophia had gevierd: voor een schotel linzensoep had hij zich aan den paus van Rome verkocht. Vrouwen mogen misschien in enkele gevallen haar geloof verzaken om vrede te houden met den echtgenoot die het verlangt en dien zij als heer hebben aangenomen, of wel uit zuivere liefde voor den man harer keuze, maar hij, die een kroon draagt en die tracht zijne eigene veiligheid te koopen door de godsdienst zijns volks te verzaken welke hij gezworen heeft te beschermen, is een meineedige en een lafaard meer dan eenig ander, en zulke meineedigen en lafaards maken de groote meerderheid uit in de rij van keizers, die

---

1) Geschiedenis van het byzantijnsche en grieksche rijk van 716 tot 1453.
Midden-geschiedenis van Griekenland en Trebisonde.
Het koningrijk Griekenland en de grieksche natie.

2) De juiste datum is 12 december 1452. Maar het was slechts een daad van het hof en der hooge geestelijkheid; de natie zelve, hoe diep gezonken ook in sommige opzigten, was boven zulk een laagheid verheven. Zoo ziet men meermalen dat, naar mate een man maatschappelijk hooger staat, hij ook zedelijk dieper gezonken is.

den „ouden blinden Dandolo" hebben opgevolgd; ja men zou misschien die rij nog vroeger kunnen aanvangen en wel met de inneming van Constantinopel door de kruisvaarders in 1204. Zoo donker is het tafereel der zedelijke verdorvenheid en staatkundige zwakte in de laatste eeuwen van het byzantijnsche rijk, dat zelfs de boven aangehaalde schrijver, ondanks de kracht en bevalligheid zijner geoefende pen, een gevoel van verveling en van vermoeidheid bij ons opwekt dat niet voortspruit uit zijn gebrek aan bekwaamheid als geschiedschrijver, maar uit gebrek aan eenig verheffend onderwerp voor zijne geschiedenis. Men gevoelt zich als in een benaauwden dampkring. Er is geen verademing in al de ellende. Waarom sterft die oude byzantijnsche zondaar niet, terwijl hij daar ligt te zieltogen onder zijne erfziekte, ja letterlijk tot ontbinding overgaat? O gruwel! — Was hij niet door de Genuezen en Venetianen uit het paleis geworpen om op een mesthoop te verrotten! En toch verheft hij zich op nieuw, met een kroon op den schedel en een logen op de lippen, en hij zet zich op den troon en speelt met klinkende titels en noemt zich zelven een Romein! Even als van die spookachtige dooreenmenging van leven en dood in den droom, weet men niet wat er van te gelooven. Maar onderzoeken wij toch wat inderdaad de kwaal was, waaraan het byzantijnsche rijk bezweek, en waarvan de griecksche natie thans eerst langzaam en wankelend schijnt te herstellen. Die vraag beantwoordt de heer FINLAY op menige bladzijde van zijn eerstgenoemd werk. De kwaal was volgens hem, de zelfde die elke despotische regering zoo gaarne ontwikkelt, centralisatie. Dat is het magtige oud romeinsche werktuig, waarvan onze nieuwe, zoogenaamde vaderlijke regeringen zoo veel ophef maken — een merkwaardig, zamengesteld en naar het schijnt vernuftig werktuig, maar dat eigenlijk niet meer is dan de krukken welke de man noodig heeft, die het gebruik zijner beenen mist; een uitvinding, slechts wenschelijk en bruikbaar voor den lijder, die de laatste en hopelooze phase der jicht heeft bereikt. Maar daar de groote meerderheid hare beenen kan gebruiken zonder krukken of windsels, en de kinderen die te sterk gezwachteld en ingebakerd zijn, nooit in het volle bezit hunner gezondheid geraken, maar in den groei en de zamenstelling hunner ligchaamsdeelen onderdrukt worden; zoo zijn ook de volken, wien geleerd wordt niets voor zich

zelven te doen en voor wie alles gedaan wordt — overeenkomstig den bekenden grondregel van de vaderlijke regeringen geenszins krachtiger, maar eer zwakker door die overmaat van toezigt en bijstand van de zijde der regering. Dit is ook dan zelfs het geval wanneer de vader des lands inderdaad den titel verdient dien hij zich heeft toegeeigend en een zelfde mate van belangstelling voor al zijne kinderen aan den dag legt. Maar wanneer het stelsel van centralisatie in zijn geheel wordt ten uitvoer gelegd, dan kan de vaderlijke invloed slechts werken op, en gevoeld worden door de in het midden gelegen deelen; de uiteinden van het staatkundig ligchaam worden aan het hoofd opgeofferd. Even als krachtens de wet op het eerstgeboorteregt een gansch geslacht soms in kwijnenden toestand verkeert ter wille van een oudsten zoon, zien wij een zelfde verschijnsel plaats hebben volgens het vaderlijk stelsel van het byzantijnsch despotisme. Corcyra en Rhodes en Thessalonica mogten gebukt gaan onder allerlei verdrukking en knevelarij, allerlei plaatselijke misbruiken mogten er welig tieren, indien er slechts te Constantinopel overvloed van purper was voor den keizerlijken mantel, overvloed van paarlen voor den halsketen zijner vrouw, en overvloed van tooneel-voorstellingen in het renperk om de verwijfde menigte bezig te houden, die zich Romeinen noemde. Volgens het byzantijnsche stelsel mogten de Grieken die de provincien bewoonden niet slechts zich zelven niet regeren, maar zij werden systematisch verkeerd geregeerd ter wille van de hovelingen en vleijers der moederstad. Het gevolg was dat zij deels ongeschikt, deels onverschillig werden om zich te verdedigen, en over het geheel verloren zij, behalve den naam van Grieken, bij de turksche overheersching niets, op welks behoud een verstandig man zou kunnen prijs stellen. Zij waren door hunne staatkundige vaderen slaven gemaakt, en toen zij in hunne prille jeugd door de Turken in een lijfwacht van een overwinnenden sultan veranderd werden, wonnen zij veel in waardigheid en niet weinig in tijdelijk welzijn. Zij kregen veel meer dan zij hadden mogen verwachten onder de zich zelve overlevende regering van de zwakke en verdorven Palaeologen. Maar de Grieken der middeleeuwen leden aan een andere kwaal, even verderfelijk als de despotische centralisatie — het stelsel van keuze bij de troonsbeklimming. Misschien, ja, werd dat kwaad somwijlen gelenigd

door het feit, dat de man, die zich een weg tot den troon baande over de lijken van een half dozijn vermoorde mededingers, althans een stout man moest zijn, en zich onderscheiden zou door bij de uitoefening zijner magt even veel kracht aan den dag te leggen als bij de vermeestering er van. Maar waar een troon de buit is, zijn lage kruiperij en lafhartige moord middelen, die even goed kunnen werken als een manmoedige strijd; met andere woorden: in een rijk waar de opvolging bij keuze plaats heeft, trachten niet enkel de diepst gezonkenen en meest beginselloozen, maar ook de zwaksten en onwaardigsten zich meester te maken van den zetel der absolute heerschappij of er zich door anderen op te doen plaatsen. Dit is evenwel een kwaad, waaronder dat stelsel van regeringsvorm maar even zeer gebukt gaat als elk ander stelsel; slechten en dommen zijn er zoo wel onder de erfopvolgers als onder de gekozenen, maar de bijkomende nadeelen, die een stelsel van verkiezing met zich brengt, zijn veel talrijker en noodlottiger dan de ongeschiktheid van een enkel persoon die door geboorte opvolgt. Elke bedrieger of moordenaar toch, die er in slaagt zich van den troon meester te maken, is niet alleen zelf verdorven van aard en heeft zich door zijne daad ongeschikt gemaakt om met eere een groot volk te regeren, maar hij heeft een gansch leger dat voor hem gestreden heeft en hem ten dienste heeft gestaan, omgekocht. Ook zij hebben niet voor niets gearbeid. Indien hun hoofd een troon erlangt, de leden moeten een plaats verkrijgen of een jaargeld hebben. En niet alleen zij, maar ook de aanvoerders der tegenpartij, moeten, indien zij niet gevallen zijn, worden omgekocht; en ofschoon het zeker de kortste en eenvoudigste weg is zijn tegenpartij te vermoorden als men van hem ontslagen wil zijn, zoo heeft dit toch, zelfs onder een romeinschen keizer, niet altijd plaats; van daar dat na zulk een verkiezing van een keizer, even als in het byzantijnsche rijk, een groot deel van 's lands inkomsten moet besteed worden om de medepligtigen te beloonen en de tegenstanders te verzoenen van hem, die in zijn schandelijken toeleg geslaagd is. Zoo wordt gansch het politiek leven van een land — want het bestaat slechts in de moederstad — ondermijnd en vergiftigd; het hoofd is ziek en het hart klopt naauwelijks meer; verzwakking en zenuwachtige aandoeningen nemen de plaats in van gespierde kracht, en nu en dan vertoont zich

slechts een koortsachtige trilling of een waanzinnige uitval. De lijder is zoo verre gekomen, dat, wanneer een krachtig man met het mes in de hand optrad en een einde aan zijn lijden maakte, dit slechts als de pligt van een goed christen zou kunnen beschouwd worden.

Wij ontkennen echter geenszins door hetgeen wij hier neerschreven, dat het grieksche rijk in 1453 stierf, gelijk men het zou noemen, aan staatkundig verval van krachten, zoo als men, zoo wel bij politieke en kerkelijke ligchamen als bij individuen waarneemt: wij doen slechts, niet dan met weerzin evenwel, den diep gezonken toestand kennen, dien men destijds in Byzantium aantrof en wij zeggen: het was het rampzaligst verval van krachten dat men zich denken kan en dat noodzakelijk voortdurend een nadeeligen invloed moest uitoefenen op het karakter der nakomelingschap. Wij willen een paar tafereelen van het karakter der latere byzantijnsche Grieken, aan het werk van FINLAY ontleenen. Wij kiezen daartoe ALEXIUS COMNENUS (1081—1118), die, wel beschouwd, nog een der beste van de latere grieksche keizers was. FINLAY zegt van hem:

„ Er werden meer dan buitengewone talenten vereischt om ALEXIUS COMNENUS in staat te stellen zich te handhaven op den troon, dien hij plotseling had bestegen tot teleurstelling van vele anderen, welke er naar gedongen hadden; omringd door de bloedverwanten van vele onttroonde keizers, door een krijgszuchtigen adel en een leger aan opstand gewoon, eischte zijn toestand meer bekwaamheid als staatkundige en regeerder dan als opperbevelhebber des legers. Dat ALEXIUS een man van moed was, kan niet in twijfel worden getrokken, ofschoon hij, zelfs als soldaat, meer op slimheid en bedrog dan op moed en beleid vertrouwde. Er was ook veel ijdelheid, aanmatiging en schijn in zijn karakter, waaruit men af zou leiden dat hij niet meer dan een gelukkig fortuinzoeker was, die het welslagen zijner poging voor een groot deel had te danken aan de verregaande onwaardigheid van al zijne mededingers. Hij wendde zijne talenten hoofdzakelijk aan om de persoonlijke belangen van hen, die hem omringden, in evenwigt te houden, den invloed hunner ondeugden schadeloos te maken en van het kwaad dat plaats greep voor zijn eigen voordeel partij te trekken. Het karakter van ALEXIUS vertoont ons de

grieksche type, die wij naar mate wij verder voortgaan in de byzantijnsche geschiedenis, ook sterker aantreffen. De grieksche trekken, die een krachtiger staatkundig voorkomen aan zijne vroegere geschiedenis geven, zijn reeds sedert lang naauwelijks meer te herkennen; onder de dynastie van COMNENUS verdwijnen zij geheel. ALEXIUS bragt nooit eenigen blijvenden politieken maatregel tot stand, om de bronnen van volksbestaan te doen herleven, of zich te kwijten van den pligt, die op elke regering rust; zijne gedragslijn hing geheel af van tijdelijke eischen of persoonlijke toestanden; kortom hij was een diplomaat, geen staatsman. Zijn hoogste streven was persoonlijk eigenbelang, en daarbij ging hij zonder iets te ontzien te werk, valschheid voor wijsheid houdende, even als zijne dochter die zijne daden beschreven heeft, en die door menige bijzonderheid, duidelijk verraadt dat zij in hare hoofsche onwetenheid niet het minste begrip van eerlijkheid heeft."

Over MICHAEL VIII, twee honderd jaar later, spreekt FINLAY het volgend streng oordeel uit:

„Het karakter en het gedrag van MICHAEL VIII zijn het uitgedrukte beeld van Constantinopel in 1261, van de herovering door de grieksche wapenen tot aan den val van het keizer rijk. Er straalt een zonderlinge onkunde in door omtrent al wat openhartigheid en eerlijkheid in staatszaken heeten mag; een overheerschende achterdocht omtrent elken vriend, een rusteloos streven om allen en ieder te bedriegen, en een zekere gewoonte om elken magtigen vijand om te koopen. Het gevolg van die achterdocht, sluwheid en zwakheid was, dat al zeer spoedig de Grieken even min den keizer, als de keizer de Grieken vertrouwde."

Verder zegt hij van den zelfden persoon in nog sterker kleuren:

„Hij was de type van de constantinopoolsche grieksche edelen en staatsdienaren, die hij weder hersteld had en aan zijne opvolgers naliet. Hij was een baatzuchtig, geslepen en volleerd huichelaar; een meineedige, ijdel, bemoeiziek, wreed en schraapzuchtig van zijne geboorte af. Hij is in de geschiedenis bekend als de hersteller van het grieksche rijk, na de verovering door de kruisvaarders; hij moest in tegendeel gebrandmerkt worden als de verderver van het grieksche volk; want zijne regering levert een treffend voorbeeld op hoe diep een

volk kan zinken door het wangedrag van den vorst, dien het met despotische magt heeft bekleed."

Een grieksch satiricus der veertiende eeuw schrijft die zelfde valschheid aan het geheele grieksche volk toe.

„Zij bestaan uit drie deelen," zegt hij: „hunne tong spreekt het een; hun geest denkt het ander; en hunne daden zijn met geen van beiden in overeenstemming." Wij vinden hier eene ingekankerde ondeugd, eene wortelvaste verdorvenheid van hart, die slechts kan vergeleken worden met die vreesselijke ziekte, die de vezelen en spieren doorknaagt tot zij het inwendig levensbeginsel heeft aangetast, en de kunst van alle geneesheeren tart om hare noodlottige kiem te vernielen. Met weemoed ontwaart men hoe die onbehagelijke en noodlottige karaktertrekken, die wij in al de werken van FINLAY, vooral in zijne Grieksche midden-geschiedenis, vinden aangegeven — een vereeniging van groote geslepenheid en slimheid met een volstrekt gebrek aan opregtheid — de zelfde type zijn, welke reizigers van later tijd tot op den huidigen dag toe telkens op den voorgrond plaatsen om de Grieken te karakteriseren. Indien wij dus de nieuwe Grieken beschouwen, mogen wij niet vergeten, dat wij te doen hebben met een ten eenenmale ontaard volk; een volk, dat reeds tot in het hart verdorven was vóór de kleine wolk der ottomaansche heerschappij ongemerkt aan den benevelden horizon van het Oosten verscheen. De vraag dus, die wij thans te behandelen hebben, wanneer wij hunne tegenwoordige geschiedenis schetsen willen, is: of er — en zoo ja wat — iets tot herstelling is aangewend, dat hoop geeft op eene betere toekomst voor dit merkwaardige volk. Tegenspoed verbetert somtijds den mensch; kan hij ook volken veredelen? Dat de verovering van Constantinopel door de Turken, den zedelijken toestand der Grieken niet slechter heeft kunnen maken, is duidelijk. Zij droegen reeds op het onbeschaamde voorhoofd het drievoudig brandmerk van dief, leugenaar en slaaf. In één opzigt werden zij voorzeker beter door de verdrukking; zij dachten er niet meer aan hun geloof te verkoopen aan den grijzen heerscher te Rome voor een doos valsche paarlen. Werden zij ook in andere opzigten beter? Wat leert ons die groote omwenteling van 1821 omtrent hun karakter kennen, en wat zegt de werktuigelijke heerschappij van OTTO VAN BEIJEREN ons thans? Laat ons zien.

Eenige stammen werden door de slavernij onderworpen en gedwee, en verloren alle geestkracht; zij werden deugdzaam uit werkeloosheid. Als echtgenooten die onder de heerschappij hunner vrouwen staan, droegen zij op hun gelaat de sporen hunner onderworpenheid. Met betrekking tot hen had de vrees, de regterarm van het despotisme, haar werk geheel volbragt; zij had de natuurlijke veerkracht, de zelfstandige werking van den menschelijken geest geknakt; niet slechts in den vorm der maatschappelijke handelingen, maar in de hartstogten en de neigingen van het menschelijk hart zelf, was de onafhankelijkheid gestorven, de vleugelen der ondernemings-zucht, zelfs in de verbeelding, geknot, en een doffe, werktuigelijke slavernij heeft thans het vrije leven vervangen. Men zegt dat de Bulgariers en Wallachijers die type vertoonen. Niet zoo de Grieken. Om te weten wat zij waren onder de langdurige heerschappij der Turken behoeven wij hen slechts naauwkeurig gade te slaan, zoo als zij zich vertoonen in den oorlog van 1821—1827; want daarin komen zij uit met al hunne kenmerkende karaktertrekken, en zoo scherp geteekend als men in de gewone geschiedenis eens volks niet verwachten kan. Wij moeten ook niet vergeten, dat zij zich toen van hunne beste zijde vertoonden; want een groote nationale strijd vooral brengt de gunstige zijde van eenig volk, zoo zij bestaat, aan het licht. Gelukkig ook werd die strijd gevoerd onder het oog van vele te verstandige en onpartijdige getuigen, waaronder wij slechts eenige Britten willen noemen, als BYRON, DUNDONALD, FINLAY, GORDON en MASSON, die zeker niet de minst uitstekende waren. Een van hen, GORDON, een Schot uit het onbevooroordeeld noorden, heeft ons de gebeurtenissen medegedeeld, waaraan hij zelf deelnam. De waarde van dat werk gaat nooit verloren, zelfs niet door den arbeid van den griekschen schrijver TRICOUPI, resident te Londen, want welke verdiensten deze grieksche edelman ook bezitten moge het zij door zijn stijl — en hierin vooral verdient hij lof — het zij als ooggetuige van bijna al wat hij verhaalt, GORDON heeft toch één voordeel op hem in zijne schildering van het nationaal karakter: hij is onpartijdig. Hij schetst met de liefde van een die sympathie gevoelt voor Griekenland, maar met het koude mannelijke, strenge oordeel van een Schot. Een beter getuige kan men niet verlangen. Wij willen eenige

uittreksels uit zijn werk hier inlasschen. Zie hier hoe hij in het algemeen spreekt van hen die, gedurende den oorlog, aan het hoofd van het leger stonden.

„Ook de aanvoerders maakten zich vaak aan de schandelijkste knevelarijen tegenover de landlieden schuldig. De ellendigste van deze dwingelanden in het klein was PAOURIAS, kommandant van Salona, die door sommige schrijvers tot een held is gemaakt, en die inderdaad slechts een schaamtelooze, in het kwaad verharde roover was. Hij had zich verrijkt met de tot buit gemaakte eigendommen der Mahomedanen van Salona en Vostizza en toch dwong hij de bewoners van een vrij gewest om de luiheid en weelde te dienen van hem en zijne rooverbende en hun niet alleen brood, vleesch, wijn en voeder voor de paarden te verschaffen, maar ook suiker en koffij. Waarlijk, de Grieken hadden alle reden om over hunne voorliefde voor Klepthen of rooverhoofdlieden, die bijna allen om hunne schandelijke snoodheid berucht waren, berouw te gevoelen."

Verder lezen wij de karakterschets van een eervergeten schurk: het is de persoonsbeschrijving van een hunner voornaamste generaals.

„Met bijna onbeperkte magt in Boeotie bekleed, toonde ODYSSEUS al spoedig al den invloed, dien een bedorven opvoeding op een heftig en onbuigzaam karakter, gepaard met wreedheid, zinnelijkheid en gierigheid, kan uitoefenen. Zijn inborst was een vereeniging van de grieksche en albanesche, met al de slechte hoedanigheden van beiden in hare volle ontwikkeling, zonder dien eerbied voor het geloof, die onder het eerste volk bijna algemeen is. Hij schond de heiligdommen en beleedigde de priesters, en in dit opzigt verschilde hij geheel met zijn voorbeeld, ALI PACHA, die steeds een grooten eerbied voor het bijgeloof zijner onderhoorigen aan den dag legde. Bloeddorstig, wraakzuchtig en verraderlijk, overtrof ODYSSEUS in slimheid en valschheid de bedriegelijkste Grieken; hij was begaafd met een ongemeene geslepenheid en doorzigt en wist zich, als hij 't noodig oordeelde, den schijn van deugd te geven. Zijn persoonlijke moed was niet boven allen twijfel verheven en zijn wantrouwen ging zoo ver, dat hij niet durfde zeggen waar hij voornemens was den nacht door te brengen. Wat zijne ligchamelijke eigenschappen betreft, hij had een ijzer sterk

gestel, een ontzagwekkend voorkomen, een groote vlugheid in het loopen, zoo zelfs dat hij meer dan eens een rennend paard had ingehaald; een sprookje is het echter, dat hij door een voorval van dien aard de aandacht van ALI PACHA zou getrokken hebben."

Met betrekking tot de wreedheid der Grieken, behoeven zij niet voor de Turken onder te doen. Zij zijn hun eer vooruit.

„Welke nationale grieven dit volk ook te verduren heeft gehad, met geen mogelijkheid is de wreedheid hunner wraakoefeningen te verschoonen of valt het te ontkennen, dat bij een vergelijking tusschen de grieksche en turksche generaals de palm der menschelijkheid aan de laatsten toekomt. Maar menschelijkheid is een woord dat geheel en al bij elk der beide partijen misplaatst is; wij moeten evenwel ook in het voorbijgaan opmerken dat in een oorlog van den aard als deze, elk beschaafd volk op zijne beurt de zelfde gruwelen heeft gepleegd; het eenige onderscheid bestaat daarin dat de Grieken en Turken, van den aanvang des strijds af, voor hunne moordlustige plannen jegens elkander openlijk uitkwamen."

De geschiedenis van dien oorlog levert menig voorbeeld op, waaruit ten duidelijkste blijkt dat de Grieken zich om een eed niet in het minst bekommerden, wanneer deze zich verhief tusschen hunne wraakzucht en het bloed der Turken.

„De opstandelingen verzetten zich onder anderen met geweld tegen het loslaten van zes jongens en een man, die twee maanden vroeger uit de Acropolis waren ontsnapt en die, van de Franschen, europesche kleedingstukken bekomen hadden om zich te vermommen. Toen zij herkend werden, wierp men den man in de gevangenis, en weinig scheelde het of ondanks den heer DE ROUSSEAU en zijn klein geleide was hij op de plaats zelve vermoord. Te vergeefs hield men het volk voor, dat de gevangenen dubbele aanspraak op vrijheid hadden, zoo wel door de voorwaarden der capitulatie als wegens de regten der fransche vlag, waaronder zij zich bevonden. De Atheners schenen volstrekt geen begrip te hebben van de pligten die een eed oplegt."

Dit mogen enkele bijzonderheden zijn, zij toonen toch genoegzaam aan hoe ingeworteld de ondeugden waren van hen, die in 1453 de Turken in hunne „europesche kampen" binnen lieten; zoo ingeworteld dat zij, na vier honderd jaar van

beproeving en verdrukking, nog welig zich ontwikkelen in het bloed hunner nakomelingen.

Maar indien er een ODYSSEUS geweest is, of liever een schurk als hij, daar waren ook een MIAULIS en een MAUROCORDATO 1). Ook de vaderlandsliefde vindt op het tooneel van den vrijheidsoorlog hare plaats, anders ware de roemvolle verdediging van Missolunghi onmogelijk geweest, en zonder Missolunghi valt ook aan geen Navarino te denken. Het getuigenis van generaal GORDON komt derhalve daarop neder, dat, ofschoon de Grieken van onzen tijd gedurende hun vrijheids-oorlog in bandeloozen en ontaarden toestand verkeerden, zij toch nog niet alle geestkracht en gevoel voor het betere verloren hebben. Met een sterke neiging tot pogchen en schijnglorie, waren zij toch iets meer dan schreeuwers en waren zij nog in staat om, toen de gelegenheid zich aanbood, op hunne eigene ruwe wijze, moed en onversaagdheid te toonen. Zij hadden zulk een langen leertijd doorgebragt toen zij dienden in de bergstreken van Acarnanie en Epirus, en als andere ROBIN HOODS en MAC GREGORS leefden, dat zoo zij er al geen betere menschen door geworden waren, toch mannenbloed door hunne aderen vloeide, en zij onverschrokken het gevaar te gemoet gingen, wat hen ver verhief boven hunne voorvaderen, die door de Turken waren uiteengejaagd. Er waren althans kiemen van iets goeds in hen aanwezig; en ofschoon velen, die Griekenland ter hulp waren gesneld en gevoel van eer en deugd hadden, een weêrzin tegen hen opvatten door de blijken van verregaande baatzucht, valschheid en lafheid zelfs, die de bewoners van het „herboren Hellas" zonder schaamte aan den lag legden, toch logenstraften deze de gunstige verwachtingen niet die lord BYRON reeds in 1811 van hen koesterde. Die edelaardige, maar alle banden hatende en ongelukkige man, edelmoedig als Engelschman en dichter beiden, kon het niet over zich verkrijgen om onvoorwaardelijk het getuigenis der Franken in Athene te onderschrijven, dat „op grond der verdorvenheid als volk en als menschen," de Grieken niet waard waren te worden vrijgemaakt. Hij wendde die harde en wreede stelling af door

1) De zelfde die thans eerste minister is. Hij was burger, geen krijgsman, maar verwierf zich een grooten naam door zijn gedrag bij Missolunghi.

de scherpe punt van zijn vernuft. „De heer ROQUE," zegt hij in zijne bekende noten op Childe Harold, „een fransch edelman van grooten naam, die lang te Athene gewoond heeft, beweert met een ernst die ons doet glimlagchen, dat zij nog het zelfde canaille zijn als in de dagen van THEMISTOCLES! een schrik aanjagende opmerking voor den laudator temporis acti! De ouden verbanden THEMISTOCLES, de nieuwen bedriegen den heer ROQUE — dat is altijd het lot van groote mannen! Kortom," aldus gaat BYRON voort, „al de Franken die er voor goed gevestigd zijn en de meeste Engelschen, Duitschers, Hollanders, enz., die er een poos vertoeven, komen tot het zelfde oordeel omtrent het karakter der Grieken, op den zelfden grond, waarop een Turk in Engeland de gansche natie zou veroordeelen, omdat hij beleedigd werd door zijn lakei of te kort gedaan door zijne waschvrouw. Maar, wat mijn eigen bescheiden oordeel betreft, het komt mij zeer hard voor zoo stellig en onbepaald te verklaren, zoo als bijna iedereen verklaard heeft, dat de Grieken, omdat zij zeer slecht zijn, nooit beter zullen worden." Dit zijn woorden, die een man als BYRON spreken moest en die ook een Christen spreken zou: een titel waarop de engelsche dichter echter geen aanspraak maakte.

Laat ons thans zien of een der latere getuigen na de omwenteling eenige sporen ontdekt heeft van die verbetering, welke de groote dichter in zijne edelmoedigheid voorspelt. Vele getuigen zijn er, van allerlei volken en tongvallen; wij geven de voorkeur aan een eerlijk en opregt Duitscher, die tevens bijzonder goed onderrigt is: professor BRANDES, van Bonn, dien elke man van studie hoog acht. Die geleerde woonde in de jaren 1837 tot 1839 eenigen tijd in Griekenland, en gaf na zijne terugkomst een werk uit in drie deelen, dat den titel draagt van *Mededeelingen omtrent Griekenland.* Uit het hoofdstuk „Over het karakter der Grieken" nemen wij het volgende over:

„Een eigenschap, die den Griek van onzen tijd zonder twijfel in hooge mate geërfd heeft van zijne voorouders, is zijne welsprekendheid, of, zoo als zij zelven het zeer eigenaardig noemen, *εὐγλωττία, het wel ter tong zijn;* het talent om terstond het juiste woord aan te geven, en door een juist geplaatste emphase licht en schaduw te werpen over hetgeen

zij zeggen, daar waar het noodig is. Beschaafden deelen dit talent met onopgevoeden; allen bezitten het in de zelfde mate. Het is een grieksch talent en kan geenszins verward worden met die woordenrijkheid, die de mindere klasse in Duitschland in de bewoners van het zuiden bewondert. 1)

„ Om zich een juist denkbeeld te vormen van het zedelijk karakter der Grieken, moet men geen oogenblik vergeten wat zij te doorstaan gehad hebben. God wendt niet altijd een wonder aan om de kinderen der heiligen ongedeerd door de vlammen te doen wandelen. Europeanen, die groote vrienden der Turken waren, hebben hoog opgegeven van de zachte, vaderlijke regering der Turken, van hunne patriarchale zeden, waarvan slechts nu en dan afgeweken werd door de gewetenloosheid van sommige personen. Maar die voorstelling is even oppervlakkig als belagchelijk. Zeker waren de geregelde belastingen, die de turksche regering aan de rajahs oplegde niet overdreven — en het mag zelfs waar zijn, dat ook dan wanneer 's lands geldmiddelen zoo goed mogelijk worden besteed, de vrijheid aan het grieksche volk meer zal kosten dan de vroegere slavernij; 2) maar de vernederende en willekeurige wijze, waarop de christen rajah steeds behandeld werd; het

---

1) De heer FINLAY zegt eveneens: „ De voornaamste karaktertrek der Grieken die indruk op de vreemdelingen maakt, is de vlugheid, waarmede de Griek van elken stand zijne denkbeelden schikt en al zijne daden laat afhangen van de uitpraak van zijn verstand, het zij die daden iets goeds of iets kwaads ten doel moeten hebben."

2) In het jaar 1830 reisde DAVID URQUHART in de omstreken van Missolonghi en ontmoette eenige menschen met muilezels, die uit de buurt van Janina gevlugt waren, met het doel om zich in Griekenland te vestigen, maar zij werden aangehouden bij de forten van Romanie, en moesten twaalf percent van de waarde hunner goederen en muilezels betalen. Daar zij niet in staat waren de gevraagde som te geven, keerden zij wanhopend terug naar het land, dat zij verlaten hadden. „ Duizenden," zeiden zij, „ maken zich gereed om uit Albanie te vlugten, maar wij zullen hun thans vertellen wat vrijheid beteekent." Eene leerzame anecdote gewis, waaruit men ook zien kan hoe strenge fiscale wetten en tarieven van beschaafde europesche staten een onoverkomelijk beletsel vormen voor de wederbevolking van zulke halfbarbaarsche landen als Griekenland. Er bestaat maar al te veel grond om te vreezen, dat Beijeren nooit dit gewigtig beginsel heeft begrepen.

volkomen gemis aan persoonlijke vrijheid; de maatregelen waartoe de overheden gedwongen waren hunne toevlugt te nemen om de begeerige eischen van de pacha's te voldoen; ziedaar de verdrukking waaronder het volk gebukt ging — ziedaar het stelsel dat zoo vele eeuwen werd volgehouden, en welks sporen men thans te vergeefs geheel en al plotseling uitgewischt zou willen zien. Zij, die eenig vermogen bezitten, zijn verpligt hunne rijkdommen te verbergen om die te beveiligen voor de schraapzucht van hen, die dan geene wet zouden erkennen; zij zijn genoodzaakt te vleijen en om te koopen om lijf en goed te kunnen behouden. De archonten, dat zijn zij die hooge gemeente-betrekkingen bekleeden, persten met geweld het volk af wat zij zelven onregtvaardig aan de aga's en pacha's moesten betalen. Zij waren als sponsen, die, nadat zij het onmisbaar voedsel van het volk hadden ingezogen, uitgeperst werden om den onnatuurlijken honger der regeerders te voldoen. Is het wonder dat die hoofden niet even spoedig de slechte gewoonten konden laten varen die zij van de overweldigers geleerd hebben, als zij zich hebben bevrijd van de overweldigers zelven? Kan hij die het menschelijk karakter kent, zich nog verwonderen dat logen en bedrog, oorspronkelijk de verachtelijke wapenen der behoefte, thans de gewone middelen zijn om in het levensonderhoud te voorzien? Laten wij er openlijk voor uitkomen; het louterende vuur van den vrijheidsoorlog was niet in staat om de vlekken uit te branden van een mengsel, dat uit het despotisme voortgevloeid, tot in de ziel van de uitstekendste mannen der omwenteling doorgedrongen was. Ulysses was het eenige legerhoofd niet, dat met een fraaije belofte van zelfopoffering beginnende, eindigde met zich openlijk schuldig te maken aan de ongehoordste baatzucht en verraad. Het valt niet te ontveinzen dat omkoopbaarheid, knevelarij, meineed en bedrog hunne zedelijke ziekten zijn, die uit den toestand van diepe verdorvenheid voortsproten en nog een gedeelte der natie aankleven. Maar daarom zijn wij nog niet minder vast overtuigd, dat die ondeugden niet zoo algemeen zijn verspreid als velen wel beweren, veel minder dat zij moeten beschouwd worden als een kankerachtige kwaal, die in het hart van het volk is doorgedrongen. Ik verklaar volgens mijne overtuiging, dat die gewetenlooze baatzucht, het kenmerk van een hopeloozen

zedelijken toestand, slechts bij weinigen wordt aangetroffen en in geenen deele geacht kan worden een bestanddeel uit te maken van het nationaal karakter; want dat karakter heeft tot heerschenden trek vriendelijkheid en liefde. Een der meest geruststellende kenteekenen van den gezonden toestand der grieksche zeden is de heiligheid van het gezin, en de achting die de publieke meening voor huwelijkstrouw aan den dag legt. Ik spreek hier natuurlijk slechts van den doorgaanden zedelijken toestand in kleinere steden, in de dorpen en op het land; dat er voorbeelden van losbandigheid onder allerlei vormen aangetroffen worden te Athene, Nauplia, Syra en Patras kan niet ontkend worden; maar ook daar vindt niets anders plaats dan in andere groote steden, en in de grootste steden zoo wel als in de kleinste mogen de slechten oogluikend worden toegelaten, de publieke opinie is ontegenzeggelijk tegen hen. 1)

Het aantal onwettige kinderen is betrekkelijk gering, en de onnatuurlijke voldoening der zinnelijke neigingen is niet van zoo veel belang, dat men hier meer aan een grieksche dan aan een duitsche of fransche ondeugd zou moeten denken. Uit alles wat ik heb gezien en gehoord, aarzel ik volstrekt niet te verklaren, dat het huiselijk leven, de hoeksteen der maatschappelijke zeden, in Griekenland in zuiverder toestand is gebleven dan in eenig ander land van zuidelijk Europa. De eerbied van kinderen voor hunne ouders is inderdaad treffend, en de liefde van broeders en zusters voor elkander bestaat in Griekenland in een mate als een Duitscher het slechts zou kunnen verlangen; men vindt vaak talrijke familien, die te zamen in zeer goede verstandhouding leven, zonder twist of oneenigheid.

„De gastvrijheid, hoe vaak er ook door Turken, Franken en Grieken misbruik van gemaakt is, is een deugd, die men nog een nationale deugd in Griekenland mag noemen, en in sommige streken vindt men ze nog in den ouden homerischen vorm. De gasten worden onthaald, en eerst daarna hunne namen gevraagd. Als de gastheer arm is, maakt hij geen bedenking om

---

1) Wij behoeven den lezer niet te herinneren dat wij zoo even de verdorvenheid der Grieken geschetst hebben in een tijdvak dat aan de turksche overheersching lang voorafging.

eenige gift in betaling te ontvangen; maar nooit, zoo dikwijls ik de gastvrijheid moest inroepen, zag ik ontevreden of onvriendelijke gelaatstrekken bij mijn heengaan. Het aangebodene werd steeds dankbaar ontvangen; somwijlen zelfs gaf men er een gedeelte van terug, wanneer men het voor het genotene te groot achtte. Grieken die eenig vermogen bezitten, zien er echter iets beleedigends in wanneer een vreemdeling zelfs aan hunne dienstboden geld geeft.

„Een ander feit, dat zeker van geen gering belang is om zich een oordeel te vormen omtrent het karakter van dit volk, is de wijze waarop de feesten worden gevierd, en in dit opzigt levert Griekenland voorbeelden, die ongetwijfeld voor het volk pleiten. Want een natie, die op zulk een kinderlijke wijze genot vindt, zonder hulp te zoeken bij kunstmatige prikkelingen of ijdelheden of erger nog, moet een zekere reinheid van zeden bezitten en een zekeren graad van onverdorvenheid, die niet te gelijk bestaan kan met een diep zedelijk verval. De feesten der Grieken staan voor het meerendeel met de godsdienst in verband. De kus der verzoening, die de vriend den vriend, ja niet zelden de vijand den vijand geeft op den dag der opstanding van onzen Heer, is of gegrond op een gevoel van christelijke broederschap, of allezins geschikt om dat gevoel op te wekken. Dien christelijken groet wisselt men in de morgenuren van paasch-zondag. De avond van dien zelfden hoogen feestdag brengt men door met dien langzamen en plegtigen dans, die aan de Grieken eigen is. Groepen mannen en vrouwen in hun fraaisten hoogtijdsdos vullen als dansers of toeschouwers de pleinen en straten, en zetten hun eenvoudig feestvermaak tot laat in den nacht voort. De bewoner van het ernstige, peinzende noorden kan moeijelijk het dansen met eenig godsdienstig gevoel overeenbrengen, maar bij de Grieken, en in het algemeen bij alle zuidelijke volken van Europa, wordt het tegenstrijdige daarvan niet gevoeld. De wijze van dansen komt op het volgende neder. De coryphée of voordanser toont zijne vlugheid in de zonderlingste sprongen; de bewegingen der vrouw die de zelfde plaats bekleedt, zijn bevalliger en meer in de maat; de overige dansers maken slechts eenvoudige passen. Zij vatten elkander bij de hand of houden soms tusschen elk paar een doek om den kring te verwijden, die aan het eene uiteinde geopend

is en grooter wordt naar mate de dans ten einde spoedt. Figuren die meer beteekenis hebben en dansen van enkele paren ziet men slechts op de bals der Franken, maar het volk schijnt er weinig mede ingenomen. Men kan zich niets eenvoudiger denken dan de oorspronkelijk grieksche passen, en slechts luttel afwisseling heeft er ook in de weinige en eentoonige muziek plaats, die den dans begeleidt.

„De toeschouwers hebben hunne oogen slechts op de voeten des dansers gevestigd. Iets los of bevalligs ziet men bijna nooit in een griekschen dans; het eigenaardige er van is een zekere kalme blijdschap."

Wij hebben deze bladzijden in haar geheel geplaatst omdat zij blijkbaar het uitvloeisel zijn van een zachtmoedig, verstandig en oordeelkundig man, die het volksleven der Grieken heeft gezien en er sympathie voor gevoelt, meer sympathie dan men gewoonlijk aantreft bij reizigers, die zich ten taak stellen overdreven verhalen van de nationale zeden op te disschen. Met de beoordeeling van professor BRANDES stemt overeen die van professor ROSS van Halle 1) en van dr. GEORGE FINLAY 2) die beide de beste gelegenheid hebben gehad om het grieksche volk te leeren kennen. Er zijn dus, ondanks de overgeërfde kwalen der byzantijnsche en turksche heerschappij, volgens het getuigenis der best onderrigte autoriteiten, kenmerken van een gezonden zedelijken toestand in Griekenland, die belangrijk genoeg zijn om, onder gunstige omstandigheden, voor het vervolg goede verwachtingen te doen koesteren.

Er bestaat echter een geliefkoosde theorie omtrent het lot der volken, die, zoo zij waar is, ten eenenmale alle hoop op een wedergeboorte van het grieksche volk den bodem zou inslaan. Geen volk, zegt men, kan ten tweeden male een hoogen

---

1) Professor ROSS was gedurende eenigen tijd hoogleeraar aan de universiteit van Athene. Hij deed eene reis door de grieksche eilanden, waarvan het verhaal menige merkwaardige mededeeling bevat.

2) De heer FINLAY inzonderheid wijst op de dwaling om alle Grieken te beoordeelen naar de ondeugden van een gedeelte. „Onbetwistbaar zijn de valschheid der fanariotische staatslieden en de verdorvenheid der Raija-handelaars; maar ze zijn even zeer tot een spreekwoord geworden in het oosten, als de opregtheid en de moed der Romaniers en de fierheid en eerlijkheid der Hydrioten."

trap van bloei bereiken. Elk land heeft zijn tijd, elk volk zijne periode van grootheid. De grieken hebben reeds in de geschiedenis der menschheid een belangrijker rol gespeeld dan eenig ander volk, met uitzondering der Joden. Voor andere volken — de verschillende stammen van het slavonische ras bij voorbeeld — moet thans de tijd van bloei en heerschappij aanbreken. Het grieksche volk heeft zijne taak volbragt; en mogen er al enkele Grieken zijn overgebleven die zich onderscheiden, even als de Joden, en in verschillende opzigten zich naam maken, zoo als een geleerde SPINOZA of een schatrijke ROTHSCHILD, een grieksche natie zal wel nimmermeer eenige belangrijke rol op het wereldtooneel spelen. Er ligt een zweem van waarheid in die theorie, die den oppervlakkige toelacht. De geschiedenis van Italie echter doet hare algemeene toepassing zeer betwijfelen, want ondanks het bloed der Lombarden, Gothen en andere vreemdelingen, valt het niet te ontkennen dat de Italianen uit onzen tijd in werkelijkheid de oude Romeinen zijn, en toch sedert de dagen van JULIUS CESAR heeft dat merkwaardige volk tot driemaal toe een hoogen trap van beschaving bereikt; eens als geestelijke magt onder een GREGORIUS, een INNOCENTIUS en een BONIFACIUS; later in een staatkundig opzigt, in het tijdvak der italiaansche republieken, waartoe DANTE behoort; en eindelijk, uit het oogpunt der kunst beschouwd, onder RAPHAEL en MICHAEL ANGELO. Men beweert misschien dat die latere tijdperken van bloei van den ouden romeinschen' stam slechts toe te schrijven zijn aan het daarop enten van jeugdige vreemde loten, aan de oplossing van het oude volk en de verbinding met nieuwe ligchamen, hetgeen ten duidelijkste blijkt uit het bestaan eener nieuwe taal. Maar dit toegegeven, zien wij dan toch hoe de stelling, door die voorwaarde gewijzigd, van toepassing kan zijn op de toekomst van het grieksche volk. Vertegenwoordigt dat volk zoo zuiver en onvermengd de oude Atheners en Spartanen, of is het een gemengd volk zoo als de Italianen zijn?

Omtrent die vraag hebben de Duitschers, die steeds trachten tot den oorsprong der dingen op te klimmen, een stelling gegeven die, zoo zij waarheid bevat, ten eenenmale die treurige vooruitzigten opheldert, die volgens de andere theorie Griekenland bedreigden. Professor FALLMERAYER heeft in ver-

schillende geleerde en uitstekende werken 1) de ongeloofelijke stelling verkondigd, dat er geene Grieken meer in Griekenland waren. Het geslacht der Hellenen is in Europa uitgestorven, zegt hij, en hij evenaart hierin de even groote letterkundige paradox van zijn landgenoot WOLF, dat er in de homerische gedichten geen HOMERUS is! De Grieken van Morea vooral, beweert hij dat in de middeleeuwen geheel en al uitgeroeid werden, en zij, die zich in die landstreek thans Grieken noemen, zijn slechts Slavoniers, die langen tijd nadat zij zich daar gevestigd hadden hunne eigene zeden nog behielden; eindelijk echter hebben zij de grieksche taal aangenomen en zijn in Grieken veranderd. Die stelling nu, ofschoon zij door den geleerden schrijver, op zijne eigenaardige duitsche wijze, te ver wordt doorgedreven, is waar, in zoo verre dat, volgens het onbetwistbaar getuigenis van middeneeuwsche geschiedschrijvers, in Griekenland zich tallooze horden Slavoniers vestigden, wier sporen nog duidelijk te herkennen zijn in de slavonische namen van plaatsen, waarvan de inwoners thans grieksch spreken. Maar dat zij zelfs in Morea niet slaagden de Grieken ten eenenmale te verdringen, blijkt zonneklaar uit de omstandigheid dat zij den invloed der grieksche taal en zeden hebben ondergaan. Veeleer moet men dus aannemen dat zij zich opgelost hebben in het thans dominerende grieksche element; en dat element moet dus naast het slavonische in veel sterker mate bestaan hebben dan FALLMERAYER beweert. Dat er echter Slavoniers in den Peloponnesus zijn en een groot bestanddeel der bevolking uitmaken, is niet te ontkennen en wij vinden dit ook bevestigd door het tweede der opgenoemde werken van FINLAY, waarin de schrijver dieper in de geschiedenis van Morea doordringt. De nieuwe Grieken derhalve, zijn door vermenging met de Slavoniers even zeer een gemengd volk als de Italianen door hunne ineensmelting met de Lombarden en Gothen. Ook zij missen dus geen versch bloed; de enting heeft reeds in hoogen graad plaats

---

1) In de eerste en voornaamste plaats in zijne Geschiedenis van het schiereiland Morea. Vervolgens in zijne Fragmenten uit het Oosten. Men zie ook daarentegen: De afstamming der Grieken en de dwalingen en verkeerde voorstellingen van dr. FALLMERAYER, door J. BAR.

gehad. Maar dit is nog niet alles. Gedurende zijne rampzalige middengeschiedenis werd Griekenland in die mate ontvolkt dat de Slavoniers onvoldoende bleven om de leegten aan te vullen, welke door eeuwen van regeringloosheid en wanregering veroorzaakt waren. Een nieuw geslacht drong uit het bergachtige Noorden voort om den zwakken stroom van het grieksche volksleven meerdere kracht bij te zetten. Wij bedoelen de Albaniers — een volk dat op dit oogenblik juist in de zelfde verhouding tot de bewoners van Griekenland schijnt te staan als de Slavoniers in de middeleeuwen. Met betrekking tot dit belangrijke onderwerp ontleenen wij de volgende bladzijden aan het werk van dr. GEORGE HAHN, oostenrijksch consul voor oostelijk Griekenland, een Duitscher van groote geleerdheid en kennis en door zijne vestiging in Janina allezins berekend om met oordeel te spreken over dit gewigtig ethnologische vraagpunt, dat tot dus verre weinig onderzocht is.

„De Albaniers treden in de veertiende eeuw voor het eerst in Griekenland op. Men vindt hen doordringende in bijna elk gedeelte van het vaste land van Griekenland; nu eens gansche districten bewonende, dan met de grieksche bevolking gevestigd in de steden, als in Argos en Athene. Thans zijn — de districten waar de Albaniers met de Grieken vermengd leven, daargelaten — Attica, Megara, Boeotie, zuidelijk Euboea, Argolis en het grondgebied van Corinthe geheel en al door Albaniers bewoond; en de bevolking der steden is òf gemengd, zoo als in Carysto, Piraeus, Nauplia en Corinthe, òf voornamelijk grieksch, zoo als in Athene, Megara en Argos. Op de eilanden Hydra, Spezza, Poros en Salamis zijn de Albaniers zoo uitsluitend meester van het land dat — naar men verhaalt — vóór de grieksche omwenteling daar geen vrouw een enkel woord grieksch sprak. De overzeesche bezittingen van Griekenland bepaalden zich toen tot de twee eerstgenoemde eilanden en het eiland Psara, dat door onverbasterde Grieken werd bewoond maar buiten de grenzen van het rijk gelegen was. De heldendaden ter zee, die zulk een voorname plaats in den vrijheidskamp bekleeden, zijn dus toe te schrijven aan het albanesche element, en zelfs op den huidigen dag is de taal der zeelieden geen grieksch, maar albaneesch. Wat nog meer zegt: zelfs in de legerkampen

van Tripolizza en Athene is het grieksch volstrekt niet de algemeen gesproken taal; want ook in de landmagt treft men het albanesche element aan. De BOTSARIS en TZAWELLES waren Sulioten, en als zoodanig Albaniers. Ook de GRIVA's waren Sulioten en KRISIOTIS was een Albanier uit Euboea. En nog waren zij, die geen Albaniers waren, nog geenszins Grieken. KOLETIS toch was een Wallachyer van Pindus, WARSO een Montenegrijn, CHADSI CHRISTO 1) een Servier enz.

„Beide volken, Grieken en Albaniers, bleven, ofschoon zij de zelfde landstreken bewoonden, eeuwen lang van elkander gescheiden; huwelijken hadden er nooit tusschen hen plaats. Door de grieksche omwenteling werd het ijs gebroken. Van dat oogenblik af openbaarde zich een sterke neiging der in Griekenland wonende Albaniers om zich met de Grieken te vermengen. De grieksche Albanier hoort zich met tegenzin bij zijn oorspronkelijken naam noemen, want hij acht dien gelijkluidend met barbaar: hij noemt zich een Helleen en laat zich op dien titel veel voorstaan. De opmerkzame reiziger zal in de dorpen van Attica dikwijls gelegenheid hebben om daar de vrouwen, die vroeger slechts albaneesch kenden, grieksch met elkander te hooren spreken, wanneer zij meenen dat een vreemdeling haar gadeslaat; en zelfs op Hydra, Spezza en Salamis zijn er thans weinig of geen jonge meisjes die geen grieksch verstaan, niettegenstaande zij in hare woning slechts albaneesch spreken. Indien deze staat van zaken voortduurt, kunnen wij met zekerheid voorspellen dat, na drie geslachten, het albaneesch nog slechts in enkele afgelegen oorden zal gesproken worden, en nog drie geslachten later geheel zal zijn verdwenen."

Uit dit weinige blijkt zelfs voor den meest oppervlakkigen beschouwer wat van het grieksche volk in de toekomst te wachten is. De vermenging gaat zigtbaar voort; en, even als LYELL zoo overtuigend aangetoond heeft wat de toekomst zal opleveren met betrekking tot het hechte zamenstelsel der wereld, mogen wij ook uit de vermenging der aardbewoners afleiden wat in volgende eeuwen van deze te wachten is. De ethnolo-

---

1) De hier opgenoemde personen waren allen grieksche staats- en krijgsheden, die zich in de omwenteling onderscheiden hebben. VERT.

gische ontleding van het grieksche volk levert nog een ruim veld op. Professor FORBES van Edinburgh heeft onlangs nog medegedeeld dat hij op het eiland Naxos een bepaald afgescheidene volksklasse gevonden heeft die, ofschoon grieksch sprekende, de type opleverde van een voorkomen dat geheel van dat der oorspronkelijke Grieken op het overige gedeelte van het eiland verschilde; en die type, verzekert hij uit elders gedane waarnemingen, was die der Slavoniers. Even zoo zal lang nadat de Albaniers van Attica en Argolis hunne moedertaal vergeten hebben, de oordeelkundige reiziger twee geheel verschillende typen kunnen aanwijzen: de albanesche en de grieksche.

Het uittreksel, dat wij zoo even uit dr. HAHNS werk gaven levert een treffend bewijs voor den invloed, die door de grieksche taal is uitgeoefend, zoo zelfs dat zij alle andere talen, waarmede zij in aanraking gekomen is, heeft verdrongen. Te dezen aanzien willen wij een paar opmerkingen laten volgen, die zeker van gewigt zijn, omdat de taal ontwijfelbaar een magtig werktuig der beschaving is en niet enkel voor den geleerde maar ook voor den reiziger — voor den laatsten een praktische — waarde heeft.

Ten opzigte der grieksche taal heeft een verregaande onkunde, zoo als gewoonlijk, tot allerlei verwarde en verkeerde voorstellingen aanleiding gegeven. Sommigen beweren rondweg dat de taal, welke de Grieken spreken, een nieuw zamengestelde is, die even veel van het klassieke grieksch verschilt als het italiaansch van het latijn. Anderen spreken van de taal van professor PHARMACIDES, den grooten atheenschen theoloog, als van een in geen opzigt minder zuiver grieksch dan de taal van PERICLES, den ouden atheenschen staatsman. Geen dier beide beweringen omtrent de taal der levende Grieken is zoo onbepaald waar; de eerste is bovendien een ruwe en onwetenschappelijke uitdrukking van de halve waarheid, die men er door erkent. Volkomen waar is het echter dat in die verwarring van allerlei aard en die groote veronachtzaming van alle beschaving gedurende de middeleeuwen, de levende grieksche taal met rassche schreden een toestand te gemoet ging, waarin slechts het verheven genie van een DANTE noodig zou zijn geweest om er het karakter eener nieuwe taal aan te geven. Maar niet alleen is die DANTE nooit op-

gestaan, maar de ruwe elementen eener nieuwe taal, die hem schenen te verbeiden, werden alleen aangetroffen onder kleine gedeelten van het grieksche volk, en niet bij het volk in zijn geheel. Bij voorbeeld ten tijde dat op Creta en Corcyra onder den invloed der Franken alle omstandigheden voor een nieuwe zamengestelde taal reeds aanwezig waren, bleef in Byzantium en Trebisonde, zoo lang het oostersche rijk bestond, de volkstaal, ofschoon niet geheel zuiver en met attische termen en spreekwijzen doorweven, grieksch, terwijl de geschreven taal zich beroemen mogt op zulk een zuiverheid van vormen, op het antieke geschoeid, dat de meest naauwgezette taalkundigen van Alexandrie er zich in verheugen zouden. Het lang gerekt bestaan van het oude grieksche rijk, dat den ganschen duur der middeleeuwen door in stand bleef en in sommige opzigten reeds het karakter van een nieuwen staat aannam, was de hoofdoorzaak dat de grieksche taal niet als de oude latijnsche kon sterven. Terwijl zelfs in Italie, waar het politieke Rome even zeer tot het grijs verleden behoort als Etrurie, de geestelijkheid de latijnsche taal, hoewel als gekerkerd, in leven gehouden heeft tot den huidigen dag, zoo moest dit in nog veel hoogere mate het geval zijn met de grieksche taal die, tot aan de laatste vier eeuwen, door de staatkunde en door de geestelijkheid — wier invloed veel dieper in de harten des volks grijpt dan de vorstelijke heerschappij der pausen — in stand is gehouden. Vergeleken met die twee magtige hulpmiddelen ter handhaving van de grieksche taal, was vreemde invloed, het zij van Turkije in het oosten of Italie in het westen, van weinig belang. Tusschen de Turken en Grieken bestond er meer terugstooting dan aantrekking; terwijl de invloed van Italie, ofschoon in het staatkundige tot ineensmelting moetende leiden, in het godsdienstige elementen van afstooting opleverde, die niet minder krachtig dan die van het oosten waren. Maar wat er ook met de taal had kunnen plaats grijpen in vroeger dagen, de groote omwenteling van 1821 heeft aan het gansche volksleven zulk een hevigen stoot toegebragt naar de oud-grieksche zijde, dat slechts volstrekte onkunde met hetgeen ieder in het oog moet vallen, oorzaak kan zijn dat men de tegenwoordige grieksche taal als een basterd-mengsel brandmerkt. De proclamatien van den koning, de lessen der hoogleeraren, de hoofd-artikelen

in dagbladen, staatkundige geschriften, wetenschappelijke verhandelingen en pleidooijen doorkruisen iederen dag, ja ieder uur, Griekenland en gedeeltelijk ook Europa, en de taal daarin gebezigd moet ieder die oordeel heeft wel voor zuiver grieksch houden. Ze heeft echter een eigenaardig karakter, even als HOMERUS een eigenaardigen vorm in zijn dialect heeft, XENOPHON zijne attische constructien, PLOTINUS en CHRYSOSTOMUS een alexandrijnsche en christelijke tint hebben. Die taal is in onzen tijd de eenige taal die zuiver oud en zuiver modern is, en zij heeft voor Europa onschatbare waarde, daar zij de eenige schakel is tusschen den oudsten en den nieuwsten toestand der maatschappij. Even onschatbare waarde echter heeft zij ook voor de Grieken, verspreid als zij is door zoo vele oorden van Europa en Azie als een krachtig zenuwstelsel van nationaal leven, en een netwerk van gemeenschappelijke beschaving, dat overal zijne vertakkingen heeft. 1)

De Grieken zijn, zoo als wij daar even zeiden, een verspreid volk, dat in grooter aantal buiten zijn vaderland woont en daar meer invloed bezit dan er binnen. 2) In dit opzigt staan zij gelijk met de Joden, en ook ten aanzien van hun eigenaardig talent om overal waar zij zich bevinden, zich bezig te houden met geldzaken en geldhandel. Maar in drie opzigten hebben zij een groot voordeel op de Joden. Zij hebben hun land niet verloren, zij hebben hunne taal niet verloren, en zij hebben hunne godsdienst niet verloren, want ontwijfelbaar hebben de Joden zoodra zij hun vaderland verlieten, van hunne godsdienst afstand gedaan. Het jodendom zonder het joodsche land beteekent niets. Even als de Heiden is de Jood zwerver op aarde, en niemand begrijpt hoe de wet van Mozes, voor een herdersvolk dat een bepaalde bergstreek bewoonde gemaakt, kan betracht worden door een volk van zwervende

---

1) Omtrent het grieksch als levende taal vindt men merkwaardige bijzonderheden in MURRAY's handboek voor Griekenland, door mr. BOWEN, die als president der universiteit van Korfu de beste gelegenheid had om dit onderwerp grondig te bestuderen.

2) MICHELSEN schat in zijne statistiek van Turkije het aantal Grieken op 2,000,000, dus op het dubbel van de bevolking van het koningrijk Griekenland.

kooplieden en wisselaars. Maar de grieksche godsdienst is van gansch anderen aard, en zij is hun bijgebleven. Hoe vreemd zij schijne, vergeleken met de ernstige predikatien der methodisten in Londen en Manchester, zij is toch even als de grieksche taal een der groote oorzaken waarom dit bijzondere volk zijne nationaliteit uit de oudheid tot in onze dagen bewaard heeft. Vestigen wij daarom een oogenblik hierop onze aandacht.

Ieder weet dat de grieksche kerk een oude vete heeft tegen de romeinsche, en dat een orthodoxe Griek den paus haat als den booze. En toch is in het oog van den regtzinnigen protestant een godsdienstoefening in de grieksche kerk schijnbaar zoo gelijk aan die der roomsche, dat nader onderzoek en dieper studie noodig zijn om het verschil te leeren kennen. Die overeenstemming en dat verschil maken, wanneer men ze goed begrijpt, het bestaan der grieksche kerk duidelijk. De punten van overeenstemming vallen genoeg in het oog. Men heeft de zelfde kunstmatige maar onbeduidende en smakelooze streeling der zinnen, de zelfde opsmukking van het reine witte gewaad der christelijke godsvrucht met allerlei versierselen en schitterend borduursel, de zelfde oogbekorende pracht van purper, zilver en goud bij de priesters, de zelfde reeks van aanbiddingen en kniebuigingen en kruisen, het zelfde onverstaanbare gemompel van lange gebeden (*βαττολογία* en *πολυλογία*, Mattheus VI vs. 7) de zelfde gewoonte van vasten en ligchaamskastijding, en kunstmatige, vrijwillig opgenomene godsdienstpligten van allerlei aard (*ἐθελοθρησκεία*, Kolossensen II vs. 23). Deze en andere even ruwe symbolen van een bij uitstek zinnelijke godsdienst, die met uiterlijke plegtigheden vergezeld gaat, treft men niet minder in de heerschende kerk te Athene dan in die van Rome aan. Maar de grieksche kerk schijnt, bij de eerste kennismaking, den protestant nog minder achtenswaardig toe; want de wijze waarop zij de zinnen streelt is nog ruwer, en zij staat verre achter bij de roomsche in de vereeniging van hetgeen de ziel verheffen moet met hetgeen het kunstgevoel bekoort. Onder de prachtige gewelven, te midden van het verheven beeldhouwwerk van den Dom van Keulen, wanneer het plegtige koraalmuziek het lied der geoefende zangers begeleidt, zou het oor van den beschaafden protestant hem bijna voor een oogenblik tot het katholicismus doen overhel-

len; maar de muziek der grieksche kerk is zoo weinig verheffend en aangenaam, zij doet zoo veel meer aan het snorken van een varken dan aan het geluid van een wakend en redelijk mensch denken, dat het kunstgevoel van den protestantschen hoorder één lijn trekt met zijn godsdienstig gevoel, en de indruk slechts medelijden of afkeer bij hem opwekt. Voeg daarbij dat in de grieksche kerk zelden of nooit tot het verstand van den hoorder wordt gesproken door middel van hetgeen in de hervormde kerk wel eens te veel de plaats der godsdienstoefening inneemt, een predikatie. Hij die dit schrijft, woonde twee maanden te Athene en mogt nooit iets dat naar een predikatie zweemde in de grieksche kerk hooren; maar buiten de muren van het kerkgebouw — in de woningen der amerikaansche zendelingen — werd des zondags geregeld in het grieksch gepreêkt.

Het ontbreken van dit gedeelte der godsdienstoefening in de grieksche kerk getuigt van een zeer lagen graad van verstandelijke ontwikkeling bij de priesters, en plaatst hen ver beneden de geleerde en welsprekende verkondigers van het pausdom, die zij zoo zeer verachten. Die ongunstige omstandigheden zijn evenwel slechts het noodzakelijk gevolg van eeuwen van barbaarschheid en verontachtzaming der beschaving; en wanneer wij de zaak een weinig naauwkeuriger beschouwen, zien wij dat met al hare ruwe zinnelijkheid en overdadige plegtigheden, de grieksche kerk in haren aard veel minder verdorven is en in veel gunstiger toestand voor verbetering verkeert dan die van Rome. Wanneer wij enkele verkeerde leerstellingen of plegtigheden dier kerk vergelijken met leerstellingen of plegtigheden van de zelfde strekking in de roomsche kerk, dan zien wij dat, door welken invloed dan ook, de dwaling in het oosten halver wege is blijven staan, waar die van het westen stelselmatig is doorgedreven tot zij een onmiskenbare lögen is geworden. Zelfs de kleingeestige bepaling harer kerkleer, die wel schilderstukken maar geene beelden in hare tempels toelaat, is een voorbeeld van die onvolkomen ontwikkeling. Hare bepalingen omtrent het celibaat zijn een ander voorbeeld. De monniken en de hooge geestelijkheid, die uit hun midden gekozen worden, mogen geen omgang met vrouwen hebben; maar den geestelijken die in de maatschappij verkeeren, staat het vrij te huwen. Voorts is zoo wel het

aanroepen van heiligen als de gebeden voor de afgestorvenen bij de grieksche godsdienst in zwang; maar men is er vrij gebleven van de daaruit voortgesproten uitvinding van het vagevuur en den handel in aflaten. Het hoofd-onderscheid tusschen de twee kerken ligt echter daarin, dat de magt der geestelijkheid in het oosten nooit die buitensporige hoogte bereikt heeft, die haar in het westen alom heerschend maakte, waardoor hier een veel grootere vrijheid van geweten en persoonlijke gevoelens bleef. Dat was met betrekking tot de godsdienst het belangrijk gevolg van het lang gerekt leven van het byzantijnsche rijk. De paus heeft zich te Rome nooit zoo vrij bewogen vóór de keizers van den troon waren gestooten, en juist omdat er te Byzantium een keizer was, was daar geen paus en kon daar geen paus zijn. De grieksche kerk is in werkelijkheid altijd geweest wat men bij de engelsche waarneemt; zij was namelijk steeds, en wel in hooge mate, met den staat vereenzelvigd. De priesters stonden onder den invloed der koningen, en om de zelfde reden stond het volk minder onder den invloed der priesters. Naar mate de gebreken der geestelijkheid tegengegaan werden door den keizer, in de zelfde mate werd de ontaarding der kerk, die het gevolg is van priesterlijken hoogmoed, verhoed. De patriarch van Constantinopel had minder invloed op de kerk in de provincien, omdat hij zelf meer onder den invloed des keizers stond; en de Grieken bleven den hoogsten eerbied koesteren voor hunne geloofsleer en kerkgebruiken, vooral omdat zij niet gedrukt gingen onder dat bondgenootschap van priesters, die hen van alle zijden omringden en insloten, en elke vrijhied van meening in den ban deden. Onder de verdere oorzaken, waarom de grieksche kerk zich thans in gunstiger toestand bevindt, en hare dwalingen minder ver zijn doorgedreven, moeten wij ook nog opnoemen dat zij door hare eigenaardige eeredienst in de zestiende eeuw met geen protestantismus te maken had, noch de stellingen van een LUTHER behoefde te bestrijden. Ware de grieksche geestelijkheid aangetast door zulke krachtige tegenstanders, zij zou er zeker toe zijn overgegaan om in een meer leerstelligen vorm hechtheid te geven aan de dwalingen, welker kiemen reeds lang in den ruimen kring van haar geloof gelegd waren. Maar het zij uit deze, het zij uit eenige andere der genoemde oorzaken, zeker is het dat in de griek-

sche kerk een veel grootere vrijheid bestaat dan in de roomsche. Hoewel hij in hooge mate zich zelven beschouwt als de eenige ware christen op aarde, is de Griek toch zoo vrijzinnig en verlicht dat in zijne grondwet de vrijheid van godsdienst uitdrukkelijk wordt erkend; 1) en zelfs zendelingen en proselytenmakers vergaderingen mogen beleggen — ofschoon dit laatste in strijd is met de letterlijke bepalingen der wet.

Ook de bijbel is in Griekenland algemeen verspreid en wordt er gelezen door allen die eenige opleiding genoten hebben en niet in verdenking staan. Bovendien is de drukpers in Athene geheel vrij, en het volk dat de lust tot spreken van zijne voorvaderen geërfd heeft, is verzot op discussie; zoo dat in ieder opzigt de grieksche kerk, zoo ze al op het oogenblik niet beter is, althans veel vatbaarder is voor verbetering dan de roomsche. Het is dan ook ontegenzeggelijk een zeer verstandige raad van professor MASSON, dat de zendelingen de bekeering der Grieken beproeven moeten, niet op de gewone wijze, door namelijk aan te grijpen wat in hun geloof valsch is of schijnt, maar door hen met beleid opmerkzaam te maken op de evangelische waarheden, die hunne godsdienst reeds behelst, ofschoon zij zelve het niet weten of ze misbruiken. Zeker is het dat, wanneer men er onder verstaat het openlijk overgaan van de eene godsdienst tot de andere, er op dit oogenblik niet de minste kans bestaat op het welslagen der bekeering van de Grieken; want iedere goede Griek beschouwt zijne godsdienst als een nationaal verbond, waaraan hij door den dubbelen band van vaderlandsliefde en staatsbelang gehecht is. 2) Het is echter hoog tijd dat de Grieken, nu zij van geen bekeering van buiten weten willen, zelven ernstig er aan beginnen te denken om een weinig de effen vlakte te verhoogen; want een bij uitstek domme geestelijkheid en een eeredienst, overladen met allerlei vormenspel en bijgeloof, kan niet gepaard gaan met een algemeene verbetering der volksopvoeding en een steeds voortgaande ontwikkeling der beschaving van de hoogere en middenklasse der maatschappij.

---

1) Art. 1 der grieksche Grondwet.

2) » Savez-vous que notre religion est la personification de notre nationalité, que c'est notre palladium sacré? " SARIPOLOS.

Met gespannen verwachting zien wij het oogenblik te gemoet, waarop dat onwelluidend gesnork, waarvan wij spraken, die zinledige herhalingen en oneindige formaliteiten, waardoor de grieksche kerk zich thans onderscheidt, plaats hebben gemaakt voor een eeredienst, meer waardig voor een volk dat, hoe groot zijne gebreken ook zijn, door zijn verstand en geest en aangeboren welsprekendheid bij geen natie in Europa behoeft achter te staan.

Zoo veel wat de kerk betreft. Wat den staat en de staatsinstellingen aangaat, zeer gemakkelijk zouden wij onzen lezers daarvan een denkbeeld kunnen geven, indien wij ons bepalen mogten tot het overschrijven van de meest belangrijke gedeelten der twee en veertig eerste bladzijden van het eerste deel van het wetboek, waarin het schema der politieke zamenstelling duidelijk is uiteengezet. Wij onthouden ons daarvan echter omdat langs dien weg nog niets zou zijn bewezen. Constitutien zijn als stelsels van zedeleer: zeer helder in hare beginselen, zeer moeijelijk in hare toepassing. Een jong mensch die pas de akademie verlaten heeft zal u, zonder een bladzijde van ARISTOTELES gelezen te hebben, constitutien bij de el kunnen toemeten; en een jeugdig regtsgeleerde, die zijn gezond verstand heeft, zal hetgeen hij weet in zulke fraaije stellingen kunnen zamenvatten dat ze zelfs de wijsheid te boven gaat van den abt SIÈYES, die er zich op beroemde dat hij het staatsregt tot volmaking gebragt had. Helaas! mijne goede jeugdige vrienden en wijsgeerig-staatkundigen van alle leeftijden, staatkunde is geen wetenschap maar een kunst; ten minste — en beter gezegd — zij is wetenschap en kunst beide, maar de kunst is het moeijelijkste gedeelte er van; en men kan even min een volk regeren door constitutien, als men schoenen kan maken door het lezen van boeken over het leder. De grieksche constitutie is hoog geprezen. Zij werd geboren den 15den september 1844, zonder een droppel bloed te kosten. Zij werd begroet door ontelbare hoera's en reto's, en tal van gelukwenschen; zij werd zelfs goedgekeurd door de hevigste tories en gecontrasigneerd door lord ABERDEEN; zij werd beschouwd als het voldingend bewijs dat de Grieken rijp waren voor constitutionele vrijheid, en als het panaceum tegen al het kwaad, dat het herboren Griekenland na den strijd van Navarino te duchten had. Maar och! zij die daar-

mede in 1844 zoo hoog ingenomen waren, stelden te veel vertrouwen in het papier, en bezaten te weinig kennis van het menschelijke karakter. Een omwenteling die met geen bloedstorten gepaard ging, dat klinkt schoon; en zeker was het ook een treffend schouwspel op den dag, dien wij zoo even noemden, het volk het paleis van zijn vorst te zien omringen, om hem met zachtheid maar ernst de vervulling der algemeene wenschen af te vragen. Maar wij stellen, we erkennen het, weinig vertrouwen in de bestendigheid van hetgeen zoo gemakkelijk verkregen is. Een omwenteling zonder bloedvergieten getuigt slechts voor een zwakke regering; en dat is een onheil voor ieder volk, maar vooral voor een volk als de Grieken. Wij hebben nooit gehoord dat Griekenland een tempel van tevredenheid of een paradijs van voorspoed geweest is gedurende de tien jaren dat de Magna Charta van 1844 van kracht was, die door zulke luide toonen der constitutionele bazuinen werd aangekondigd. Wij houden die constitutie van 1844 voor een ramp en een misgeboorte. Voor die genen onzer lezers, die minder met de zaak bekend zijn, strekke de bloote mededeeling dat zij ontworpen is naar het aangenomen fransche model: een koning, twee kamers waarvan de eerste zamengesteld wordt door den koning, parlementen waarin de aftreding om de drie jaren plaats heeft, en een algemeen stemregt. Hoe zulk een constitutie werken zou in Groot-Brittannie, ieder die zijn verstand gebruikt, gevoelt het. Bijna allen, die onbevangen oordeelen, moeten ernstig het hoofd schudden bij zulk een politiek ideaal, en zeggen: de uitkomst zal het leeren! Hoe zij in Griekenland moest werken is nog gemakkelijker na te gaan, èn uit den aard der zaak èn vooral uit de ondervinding der laatste tien jaren. De grootste kwaal van alle volksregeringen is partijgeest, die nooit leidt tot verbetering van het bewind, maar tot tijd- en krachtsverspilling en tot belemmering van elke nuttige hervorming, ten gevolge van praten en redetwisten en kuiperij, zoo als wij zelven dagelijks kunnen zien. Daarom, om een vrij gouvernement een goed gouvernement te doen worden, is het noodzakelijk dat er een krachtig centraal gezag zij, dat den staat steeds in de rigting der ontwikkeling ten goede doet voortgaan, ondanks de moeijelijkheden van allerlei aard door partijgeest opgeworpen. Zulk een gezag vormt in Groot-Brittannie de degelijke publieke meening, de

kracht der wet en der gewoonte, de invloed van aanzien en rijkdom, de goede staatkundige rigting van het volk, het geheele stelsel onzer maatschappelijke zamenleving; kortom niet het uitvloeisel van een papieren constitutie van gisteren, maar het gewrocht van eeuwen en de vrucht van menigen moeijelijken strijd. Geen dezer voorwaarden van een bloeijend constitutioneel leven bestaat er in Griekenland. De naam der „heilige, ééne en ondeelbare Drievuldigheid" wordt te vergeefs ingeroepen om haar zegen te doen rusten op een stelsel, ontworpen zonder de minste in achtneming van een der vereischten, waarvan volgens de vaste wetten der natuur, die zegen moet afhangen. De groote kwaal van het volksleven in Griekenland is partijgeest, 1) juist dus dat gene waartegen de fraai geschreven constitutie of de Magna Charta, waarop zoo geroemd wordt, geen waarborg oplevert. Die geest van partijzucht, die spoedig genoeg in het oog valt, reeds in de klassieke werken van THUCYDIDES, straalt in al zijn omvang door in het verhaal van den generaal GORDON, en ieder die slechts oppervlakkig met de geschiedenis der Grieken nadat zij een zelfstandig bestaan verkregen hadden, bekend is, moet reeds de opmerking daarvan zelf hebben gemaakt. De invloed der BEIJEREN slaagde er niet in dien duivel te bannen; maar, ondanks de misstappen, die de Duitschers 2), aan het hofleven gewoon en doordrongen van het centraliserende, bureaucratische en theoretische hunner staatsinstellingen, begaan moesten, slaagden zij toch over het geheel even goed als an-

---

1) FINLAY voert eenige juiste argumenten aan tot verschooning van de partijzucht, die zich gedurende den vrijheids-oorloog onder de Grieken openbaarde. Ons beweren komt dan ook slechts daarop neder, dat inwendige partijgeest een der grootste moeijelijkheden was en is, waarmede elke regering in Griekenland te kampen zal hebben. Geenszins zeggen wij dat de Grieken meer aan partijgeest onderhevig zijn dan de Engelschen, maar bij gebrek aan tegenwigt heeft die partijgeest daar altijd veel nadeeliger gewerkt dan in Engeland.

2) Behalve de verdere oorzaken die tot zoo vele misstappen der BEIJEREN in Griekenland aanleiding gaven, mag men ook niet vergeten dat geen van de drie mannen, die de leiding van zaken in handen hadden, graaf ARMANNSPERG, professor MAURER en generaal HEIDECH, een enkel woord grieksch verstond.

dere vreemdelingen zouden geslaagd zijn. Het verkeerd besteden van geld voor het tot stand brengen van zaken, die meer vertoon maken dan nuttig zijn, is helaas! een gebrek dat aan hunne regering niet alleen eigen is; en zoo zij al niet in alle opzigten de deugden en ondeugden van het volk, waarover zij gesteld waren, op hare juiste hoogte wisten te schatten, de Engelschen maken zich door de aanmatiging, onbuigzaamheid en hardnekkigheid, wanneer zij met andere volken in aanraking komen, aan het zelfde kwaad schuldig als de Duitschers. Waarlijk, zij hebben, indien het getuigenis hunner eigene landgenooten gelden mag, nog oneindig grooter misstappen ten aanzien der Ionische eilanden bedreven. De BEIJEREN waren bovendien ongelukkig genoeg hunne regering te moeten beginnen met een koning die nog een kind was. Een man, in den vollen zin des woords, werd volstrekt voor die moeijelijke stelling vereischt. Een minzame, wel opgevoede, duitsche jongeling, — want wij geven gaarne OTTO de eer die professor MASSON hem toekent — in een vreemd, onbeschaafd land, was de geschikte persoon niet om den partijgeest te dooven, maar veeleer een sein voor allerlei partijen en intriguanten, waarvan Griekenland een gansch heirleger bevat, om hunne plannen ten uitvoer te brengen.

De BEIJEREN voerden geen constitutionelen regeringsvorm in, maar verkozen het land op duitsche wijze, dat is door en raad van state te doen regeren. Wij ge looven dat zij daarin gelijk hadden. De Grieken, een bij uitnemendheid verdeeld volk, hebben geen algemeen stemregt, maar een krachtig gouvernement noodig. Dat heeft hun van CAPO D'ISTRIA's dood af tot nu toe ontbroken; en wij gelooven dat de onbuigzame CORFIOTE, zoo wel van geboorte als van karakter een Rus, de beste bestuurder geweest is dien Griekenland na de omwenteling heeft gehad. 1) Zeker handelde hij despotisch; slechts zelden regeerde hij in gemeen overleg

1) FINLAY gispt ten strengste het bestuur van CAPO D'ISTRIA, maar hij erkent dat er een meer ordelijke staat van zaken in Griekenland heerschte onder het presidentschap dan in eenig ander tijdvak na de omwenteling tot 1836 toe (en sedert dien tijd is er voorzeker niet meer orde geweest). Voorts zegt hij van hem, dat hij in talenten verre stond boven de staatslieden, die hem zijn opgevolgd.

met de vrije parlementen; hij miskende den besten der Grieken, den braven, ouden MIAULIS, en GEORGE MAUROMICHAELI, die edele telg van den fieren oud-spartaanschen stam, schoot „den tyran" in een vlaag van dichterlijken heldenmoed neder. Door zijn dood verbeterden de zaken evenwel niet; de toestand werd er eer erger door, en zij die niet van meening zijn dat een gansch regeringstelsel nederkomt op eenige geliefkoosde leuzen en spreuken, door de fransche wijsgeeren van 1789 uitgedacht, moeten het er voor houden dat een zekere hoeveelheid van hetgeen de vrijzinnigen despotisme noemen, noodig is om een land als Griekenland te regeren. Zeker is het dat een algemeen stemregt en periodiek aftredende parlementen en een menigte volks-redevoeringen niet voldoende zijn geweest om de partijmannen, die den goeden gang van zaken in Griekenland zoo zeer belemmeren, te leiden; wij houden ons zelfs overtuigd dat die vrijzinnige constitutie een goede regering in dat land nog onmogelijker heeft gemaakt dan zij voorheen was. Het is duidelijk dat de koning daar slechts regeren kan zoo als bij ons de ministers besturen, door zich naar de meerderheid te voegen; en indien er nu geen magt in den staat is, waardoor men zich op wettige wijze van die meerderheid verzekeren kan, moet de vorst haar òf door kunstmiddelen scheppen, òf de teugels van het bewind loslaten en zich, aan handen en voeten gebonden, overgeven aan de willekeur der strijdende partijen. De koning en het laatst afgetreden bewind regeerden zeker door middel van omkooping; zoo deed ook HORACE WALPOLE, en zoo doen alle Whig- en Tory-ministeries in zekere mate, zelfs in Engeland waar de gebreken der constitutie zoo goed worden opgewogen. Men moest tegenstanders omkoopen omdat de partijzucht der Grieken, hunne omkoopbaarheid, hun ambtsbejag, hunne kuiperij, gepaard met een regeringstelsel dat op het algemeen stemregt rustte, geen middelen aan de hand gaf om een deugdelijk bewind te doen ontstaan. Inderdaad wij beklagen den armen koning OTTO! Het is een gewoonte, aan onze eeuw eigen, om hem thans, nu hij in nood is, te veroordeelen. Men noemt hem een tyran, en men zegt zelfs dat hij verdiende van den troon te worden gestooten. Maar een kalme toeschouwer vraagt: „Waarom heeft dit volk hem aangenomen?" Hij heeft in

ieder opzigt gehandeld zoo als elk ander gewoon man zou gehandeld hebben; en hij was toch niet gehouden een buitengewoon man te zijn. En zij die hem thans gispen, gispen inderdaad hun eigen werk. 1) Zijne ondeugden bestaan daarin dat hij een Duitscher is, en misschien meer sympathie voor Rusland dan voor Engeland gevoelt; en voorts dat hij de parlementen heeft omgekocht en de gemeenten aan den leiband heeft laten loopen. Die ondeugden sproten van zelf uit zijne stelling voort. Op den troon geplaatst zonder eenigen steun van zich zelven, was hij wel verpligt in haast het slijk tot bolwerk op te werpen, wilde hij niet door den vloed des burgerkrijgs worden weggedreven. In ieder geval moesten zij, die in 1844 een grondwet afdwongen, zich niet omgedraaid hebben en zijne regering laken, omdat hij gebruik maakte van een stelsel van omkoopen, dat het eenige middel was voor den in zoo moeijelijken toestand verkeerenden jongeling, om met de nieuw vervaardige fransche gereedschappen den ouden griekschen bodem te bewerken. Zij moesten liever zich zelven en dat zonderlinge bondgenootschap tusschen binnen- en buitenlandsche partijen veroordeeld hebben, dat de omwenteling zonder bloedvergieten van 1844 bewerkte, en Europa door een blad papier bedroog. Waarlijk, indien men alle omstandigheden in aanmerking neemt, gelooven wij volgens onze innigste overtuiging, dat koning OTTO de onschuldigste even zeer als de ongelukkigste man in Griekenland is. Van den aanvang af is hij niet veel meer geweest dan de speelbal van partijen; partijen van den gevaarlijksten aard, met vele hoofden in het openbaar: de voorname Grieken, en vele hoofden in het verborgen: de vreemde afgezanten en vooral de vertegenwoordigers der drie beschermende mogendheden.

---

1) De regtvaardigheid eischt dat wij hier herinneren aan het oordeel dat FINLAY in 1836 over koning OTTO uitsprak: „De vorst won, reeds terstond na zijne troonsbeklimming, de harten van al zijne onderdanen door zijn degelijk verstand, zijne waardigheid en minzaamheid, die op zijn leeftijd hoogst merkwaardig mogten heeten, en die hij geen oogenblik na dien tijd verloochend heeft." Dat is de zelfde jongeling, dien de vreemde correspondenten van eenige onzer dagbladen schetsen als een volmaakte botterik. OTTO is zeker geen dom mensch. Hij is een koning zoo als de meesten zijn, en niets meer.

Deze laatste kiem der partijzucht ligt geheel buiten de grenzen van het grieksche volk en van de grieksche constitutie. Maar ofschoon een uitheemsch element, is het niet minder krachtig en, zoo ver wij zien kunnen, heeft het meer bijgedragen tot de rampen, waaronder Griekenland thans gebukt gaat, dan eenige andere oorzaak. De schrijver van dit artikel herinnert zich nog zeer goed een gesprek, dat hij drie jaren geleden te Bonn met professor BRANDES had, toen de brave, oude wijsgeer allen twijfel en alle moeijelijkheden beantwoordde met het enkele, veel beteekenende gezegde: *Wenn nur die Diplomaten nicht waren.*" (Als er maar geen diplomaten waren). Daar wringt eigenlijk de schoen! De diplomaten; de vertegenwoordigers der groote mogendheden! Wanneer Griekenland weldra mogt ingelijfd worden bij Turkye, zoo als de heer URQUHART of eenige andere ijverige vriend van onzen getulbanden bondgenoot voorspelt, zullen de onophoudelijke intrigues van de buitenlandsche gezanten te Athene zich geen gering aandeel in die jammerlijke inlijving te verwijten hebben.

Waaraan hebben dezen hun invloed te danken? In de eerste en voornaamste plaats dat zij zich daar bevonden, geroepen door de Grieken, die buiten staat waren om zonder hunne tusschenkomst de laatste hand aan hunne zegepraal en aan hunne vrijheid te leggen. De zwakke steunde op den sterke. Dit zegt TEXIER dan ook zeer juist in zijn werk *La Grêce et ses insurrections.* „Het grootste ongeluk voor Griekenland bestaat daarin, dat het ten gevolge der hulp van allerlei aard, die het heeft moeten inroepen om zich als staat te vestigen, en van de geringe middelen, waarover het te beschikken heeft, zich nog niet heeft kunnen vrij maken van de voogdij der drie mogendheden, die tot zijne vestiging hebben bijgedragen, Rusland, Frankrijk en Engeland. De geschiedenis der partijen in Griekenland, is slechts de geschiedenis van het protectoraat der drie mogendheden. Beurtelings hebben Rusland, Engeland en Frankrijk op dat grondgebied een invloed elkander betwist of uitgeoefend, waarvan alle binnenlandsche staatkundige partijen slechts de vertegenwoordigers zijn geweest." De zwakheid en verdeeldheid der Grieken gaf dus aan de afgezanten der mogendheden de middelen aan de hand om dien noodlottigen invloed op den gang van zaken te doen gelden. Maar er was nog een reden voor die tusschenkomst van vreemden, en

deze was van zoo overwegend gewigt, dat zelfs een krachtig en eendragtig Griekenland in zijne regering de treurige werking er van ondervonden zou hebben. Wij behoeven naauwelijks te zeggen dat wij het oog hebben op de oostersche kwestie — zoo als men haar thans noemt — als het middelpunt waarvan Athene, door zijne ligging op den zuid-oostelijken uithoek van Europa, na Constantinopel het eerst in aanmerking komt. Van daar dat elke verandering in de binnenlandsche politiek van Griekenland door de vertegenwoordigers der drie mogendheden beschouwd wordt, niet met betrekking tot Griekenland zelf, maar met betrekking tot hare mogelijke of waarschijnlijke gevolgen voor het overwigt van elk der drie beschermende mogendheden in het oosten. Van deze hebben Rusland en Engeland het hoogste belang in alle oostersche geschillen. Het gevolg daarvan is dat, de gansche nieuwe geschiedenis van Griekenland door, de engelsche en russische ambassadeurs steeds schijnen met den koning overhoop te liggen en de ministers om te koopen. Van deze twee rustverstoorders in de kleine grieksche wereld is Rusland ontegenzeggelijk de meest bedrijvige en de gevaarlijkste, want ofschoon men moeijelijk zeggen kan dat de eene mogendheid grooter aandeel heeft in de oostersche verwikkkelingen dan de andere, zoo is het thans toch voor ieder duidelijk dat Rusland, wat het grondgebied aangaat, stelselmatig zich tracht uit te breiden; Engeland daarentegen wil behouden wat het heeft. Zijn belang bij Griekenland is slechts om het evenwigt van staatkundige magt in die hoogst gewigtige wereldstreek tusschen den Donau en den Euphraat te handhaven; het belang van Rusland is dat evenwigt te verbreken. „Voor die mogendheid levert," zoo als men te regt gezegd heeft, „Griekenland den besten hefboom om de maatschappij in het oosten tot op hare grondslagen te schokken." Geen wonder dus dat, ofschoon Rusland, teruggehouden door de staatkunde van den godsdienstigen ALEXANDER, aanvankelijk weinig deel nam aan den heldenstrijd der omwenteling, die ijverzuchtige mogendheid, zoodra de stoutmoedige NIKOLAAS den troon bestegen had, zich onversaagd op den voorgrond plaatste van het staatkundig tooneel in Griekenland; en haar naam heeft van dien tijd af steeds luide geklonken te midden der kreten van den burgeroorlog en het gefluister van het hofkabaal. Eerst slaagde zij er in, een van hare eigene partij op den presidentszetel te

plaatsen; vervolgens om een duitschen knaap, die dus geheel vatbaar voor haar invloed was, den koninklijken troon te doen bestijgen. Daarna wist zij haar eigenbelang onafscheidbaar te verbinden aan de groote volksbeweging van 1844, die de BEIJEREN deed wijken voor de constitutie. Eindelijk heeft zij het thans zoo ver weten te brengen dat zij den schijn heeft te sympathiseren met het aangeboren nationaal gevoel der Grieken: haat tegen de Turken, terwijl Frankrijk en Engeland in den Acropolis gevestigd schijnen als vreemde policiedienaren. Wat Griekenland bovenal noodig had, was vrede en rust; maar de laatste gebeurtenissen hebben duidelijk doen zien, dat, zoo er partijgeest onder de Grieken zelven was, de beschermende mogendheden steeds gereed stonden, niet om naar den zege te dingen van vrede-aanbrenger, maar om de vonkjes tot een vlam aan te blazen, en de gedurige losbarsting van staatkundige onlusten te bevorderen.

Bij zoo vele elementen tot onrust, zoo wel van de zijde der vreemdelingen als van die der inboorlingen, kon het niet te verwachten zijn dat de regering in Griekenland, onder zoo menig tijdperk van spanning na de onafhankelijkheid, thans voldoende vruchten zou hebben opgeleverd. Er is echter iets verrigt door het gouvernement, en meer nog door den onbedwingbaren geest van een bij uitstek met gezond verstand, ondernemingsgeest en vaderlandsliefde begaafd volk. Wij zullen ten slotte kortelijk het een en ander nagaan.

De bron van volksbestaan, waarvoor het minste gedaan schijnt en waarmede een wijs gouvernement had behooren te beginnen, is de landbouw. Onbetwistbaar heeft HOMERUS gelijk, wanneer hij zegt dat de mensch een bij uitnemendheid graanetend dier is, maar in het grootste gedeelte van Griekenland zijn juist koren en menschen de twee zaken waaraan het grootste gebrek bestaat. Wanneer de reiziger, die Griekenland lief heeft, de rijke velden van Cheronea bezoekt en er den grond roemt en de natuur bewondert, zal de landbouwer het hoofd schudden en zeggen „er zijn geen menschen, mijnheer!" En zoo hij vraagt waarom er geen menschen zijn, schudt de landman zijn hoofd op nieuw en antwoordt: „een slecht gouvernement." Hieromtrent zijn alle Grieken het eens. Het gouvernement is slecht; en zeker pleit het weinig voor zijne wijsheid, millioenen geleend geld te besteden aan pracht en praal

voor paleis en hof, en de materiele welvaart van den landbouwer te verwaarloozen. Dit valt ieder die Athene bezoekt in het oog; en SARIPOLOS, een uitstekend bekwaam Griek, maakt in een zeer goed geschrevene fransche brochure daarvan een verwijt, wanneer hij uitroept „Vergelijk het karakter der Grieken onder de regering van CAPO D'ISTRIA op zijn buitenverblijf te Nauplia, met den tegenwoordigen treurigen toestand der zeden, bij het bestaan der prachtige muren en van goud schitterende zalen en uitgestrekte tuinen van het koninklijk paleis te Athene!"

FINLAY toont in zijn welgeschreven werkje „Het griekschc Koningrijk" duidelijk aan welke maatregelen graaf ARMANSPERG en zijne ambtgenooten, die het beijersche bestuur hebben uitgemaakt, genomen moesten hebben om een bijna verlaten land weder te bevolken; een land dat onbebouwd bleef onder eeuwen van tyrannie, en bovendien de sporen droeg van de verwoesting door den laatsten zevenjarigen krijg bewerkt. Maar zijne heldere en praktische inzigten schijnen volstrekt niet gedeeld te zijn door dat heirleger duitsche graven en hovelingen, die in 1833 Griekenland binnenrukten, naar het scheen meer geneigd om hun eigen talent van regeren aan den dag te leggen dan naar de zeden en behoeften te vragen hunner onderdanen. Toen hij niet lang geleden Griekenland bezocht, hoorde de schrijver van dit artikel juist de zelfde klagten over de verwaarloozing van den landbouw als achttien jaar geleden door FINLAY werden aangeheven. Dat zelfde tooneel van woestheid en verlatenheid treft alom het oog van hem, die zich slechts een enkele mijl verwijdert van den kunstmatigen glans der nieuwe huizen in de moederstad; de reiziger behoeft maar van Missolunghi naar Zante over te steken per stoomboot, en de weinige uren op het water doorgebragt zullen hem in staat stellen al het onderscheid te zien tusschen den overvloed van een beschaafd, welvarend land en de onvruchtbaarheid van een half barbaarschen staat. Ongetwijfeld is het verschil hier in zeker opzigt slechts natuurlijk. Zante was nooit onder de heerschappij der Turken, maar de eerste zorg van een gouvernement dat het goede wil in een land als Griekenland, moest ontegenzeggelijk zijn: den grond zóó voordeelig voor de eigenaars, pachters en landbouwers te maken dat de landbouwende be-

volking een nieuw leven ontving, hetwelk in zekere mate de ontzettende ontvolking van vroegere jaren herstellen kon. Maar de opbrengst van het land en de voorschotten der mogendheden zijn grootendeels aangewend voor vorstelijke praal, voor de uitbreiding van het bureaucraten-stelsel en , wat het ergste is, gedurende de laatste tien jaren voor een systematische omkooping van wege het gouvernement. Overeenkomstig hunne gewoonte, hebben de Duitschers veel te veel geregeerd waar hun bestuur niet noodig was, en ten aanzien van dat gene wat een levensvraag uitmaakte voor het volkswelzijn, hebben zij weinig of niets gedaan.

Van handel en scheepvaart is een gunstiger getuigenis te geven; hier heeft zich een vooruitgang geopenbaard, dien SARIPOLOS met de hem eigene levendigheid *vraiment prodigieux* noemt. Maar dit heeft onder koning OTTO plaats gehad, niet vreezen wij, gelijk de vloed plaats heeft door de werking der maan, maar zoo als het gras groeit op de groene heuvelen, waar veel zonneschijn en dauw is maar zaaijer noch landbouwer de hand aan het werk slaan. De reiziger uit het westen die zich naar de sultans-stad begeeft, doet op dien togt meestal een klein eiland aan dat den naam van Syra draagt. Dat kleine eiland, het toevlugtsoord van de ongelukkige Sulioten en Psarioten, schijnt thans de plaats in het handelsleven van Griekenland te hebben ingenomen, welke vóór en tijdens den vrijheidsoorlog bekleed werd door de onvruchtbare rotsachtige landstreek, die de edele Hydrioten bewoonden, en het heeft gedurende de laatste vijf-en-twintig jaren zulk een plotselingen vooruitgang en zulk een degelijke welvaart getoond, als wij slechts in de statistieke jaarboeken van Manchester en Glasgow aantreffen. Volgens de laatste uitgave (1854) van het Handels-woordenboek van M. CULLOCH was de bevolking van Syra, die in 1830 slechts 4,500 zielen bedroeg, thans tot een zesmaal grooter aantal, 27,000, gestegen. In het jaar 1846 waren er niet minder dan 1803 schepen de haven binnen gezeild, en in het jaar 1848 waren er 468 schepen die tot het eiland behoorden. SARIPOLOS heeft uit de archieven van het grieksche ministerie van marine een uitgebreid verslag medegedeeld omtrent den toestand der scheepvaart van 1821 tot 1852, waaruit blijkt dat, terwijl in het eerste jaar de tonnevracht voorkomt tot een bedrag van 61,229, die in

1852 was gestegen tot 247,661. Dit alles is zeker een alleraangenaamst verschijnsel voor de vrienden van Griekenland. Waar de aangeboren geestkracht en ondernemingszucht der bevolking zich onbelemmerd konden ontwikkelen, heeft zij na de revolutie even belangrijke schreden voorwaarts gedaan als voor dien tijd; want het blijkt uit de geschiedenis dat Griekenland aan de scheepvaart van Hydra zijne onafhankelijkheid verschuldigd is. Op haar eigen element, de zee, is zij thans even groot — tegenspoed daargelaten — als zij was in de dagen van THEMISTOCLES. De aanzienlijke nakomelingen van de rijke grieksche kooplieden in Odessa, Triëst, Londen, Manchester en Weenen, zijn even zoo vele bewijzen voor den buitengewonen bloei van Syra. Bij dat alles echter blijkt ten duidelijkste dat het grieksche gouvernement geheel buiten spel is. Wat heeft het dan verrigt? De voornaamste vrucht zijner bemoeijingen is, voor zoo verre wij kunnen nagaan (behalve den eenen weg van Athene naar Thebe, die niet te verachten is) het stelsel van regtspleging en opvoeding; het eerste is het werk van den kundigen ambtgenoot van graaf ARMANNSPERG, professor MAURER, en het wordt hoog geprezen door FINLAY, die uit eigen ondervinding de praktische werking er van heeft kunnen waarderen 1). Het opvoedingsstelsel is deels het werk van het gouvernement, deels de vrucht van den vaderlandslievenden ijver voor ontwikkeling die, zelfs in de dagen van den felsten tegenspoed, nooit opgehouden heeft de harten der Grieken te bezielen. Behalve het groote paleis met zijne vele ramen, omringd door zijn uitgestrekt park en inwendig versierd met talrijke klassieke voorwerpen van weelde, zijn er geene nieuwerwetsche gebouwen, die meer de aandacht des vreemdelings te Athene tot zich trekken dan de twee, die bestemd zijn tot de verstandelijke ontwikkeling van den geestelijk zoo rijk begaafden Griek. Beide zijn in het bovengedeelte, de aristocratische wijken, van Athene gelegen. Het een draagt den naam van *παρθενογωγεῖον* (parthenogogeion) of school tot opleiding van meisjes, het ander, de *πανεπιστήμιον*

1) FINLAY werd als landeigenaar in het koningrijk Griekenland in regtsgedingen te Athene betrokken, waarvan hij den uitslag als hoogst eervol voor de grieksche regters beschouwt. Die getuigenis van een man in zijn toestand, weegt tegen een boekdeel vol onbewezen getuigenissen op.

(panepistyminion) de hoogeschool of, wil men een meer letterlijke vertaling, de vergaarplaats van algemeene kennis. Die gebouwen mogen aangemerkt worden als de beste maatstaf voor den verstandelijken toestand der Grieken in geheel het koningrijk, terwijl het reusachtige witte paleis, dat de Engelschen, die steeds geneigd zijn den spot met iets te drijven, een magazijn of fabriek noemen, een der weinige voorbeelden te Athene uitmaakt van die bouwkundige scheppingen, waaraan des konings vader zich te Munchen zoo bij uitnemendheid laat gelegen liggen. De hoogeschool is een instelling waarop de Grieken met regt trotsch mogen zijn; want terwijl de verdere openbare gebouwen der zoo snel toenemende hoofdstad 1) slechts tot Athene behooren of tot het koningrijk, aan het hoofd van welks steden het staat, is de hoogeschool een zedelijk nationaal ligchaam, waarvan de levendmakende stroom van verlichting en wetenschap uitgaat, met het fiere bewustzijn dat het de bewaarder is van een geestelijke erfenis, die eeuwen lang reeds geëerd werd, en die hij verspreidt tot Creta en Cyprus, tot Triëst en Smyrna, en tot de woonplaatsen der oude grieksche keizers te Constantinopel en Trebisonde. De kritiek zal ook in deze edele instelling vele gebreken aantreffen (men zie de Grieken zelven in de *Αθηνᾶ* — Minerva van 9 julij 1854); maar het is aan geen twijfel onderhevig of die hoogeschool heeft groote verdiensten, al ware het slechts door de lessen over elken tak van wetenschap, die hier geregeld worden gegeven door mannen zoo als RANGABE en ASOPIUS, op wie elke hooge school in Europa trotsch zou zijn. Al wie twijfelen mogt, heeft slechts die lessen na te gaan of ze als toehoorder zelf bij te wonen. Ongelukkiger wijze is het gehoor der engelsche beoefenaars van het grieksch zoodanig bedorven door het willekeurig stelsel van uitspraak, die noch oud noch nieuw grieksch is, maar een eigenmagtige schepping van JOHN BULL's opvoedingsleer, dat de oxfordsche studenten, wanneer zij te Athene komen, in het land der levende Grieken, volstrekt geen nut van hun grieksch hebben en dus gedwongen zijn om de taal nog eens te leeren of ze nutteloos te laten liggen, daar een

1) De bevolking van Athene, de Piraeus daar onder begrepen, bedraagt thans 30,000 zielen, dus ongeveer het driedubbel van haar bedrag in de dagen van lord BYRON.

verkeerd onderwijs hen onvatbaar heeft gemaakt om ze te verstaan. En zoo leeren zij met moeite en onvolkomen een doode taal in zes jaren, die zij als levende taal gemakkelijk en met genoegen in zes maanden zouden leeren. Maar wij dwalen af.

Niet de hoogeschool alleen, maar ook de lagere scholen staan, ondanks de ontmoedigende opmerkingen van HETTNER, in het algemeen op zulk een hoogen trap van vooruitgang, dat zij ons geen gering denkbeeld geven èn van het volk èn van de regering. De Griek heeft een sterk bewustzijn van zijne verstandelijke meerderheid, en hoe diep de wortels ook mogen geschoten zijn van de gebreken en ondeugden, die hij aan een eeuwenlange slavernij en wanregering te wijten heeft, de schande van onkunde kan hij zich niet laten welgevallen. Hij weet dat hij in de dagen der oudheid door zijn verstand Rome overschaduwde; hij gevoelt het innig dat dit zelfde verstand in onze dagen verheven genoeg is om ook den Rus te overschaduwen. „Gij volken van het westen," zegt SARIPOLOS, „gij wilt den Griek gaarne een vlug, veel omvattend en helder verstand toekennen. En gelooft gij dan niet dat eenmaal dat verstand er toe geraken zal om dat ruwe, dat bekrompene, dat onbevattelijke russische element te overheerschen?" SARIPOLOS vliegt welligt wat hoog; maar een volk dat zulke hooge gedachten heeft van zijne geestelijke gaven en roeping, zal niet ligtelijk die eerste en voornaamste aangelegenheid, de volksopvoeding, uit het oog verliezen.

Wij hebben een vlugtige, ofschoon geenzins ondoordachte schets trachten te geven van den tegenwoordigen toestand der Grieken. Wij hebben hen als volk uit een godsdienstig- en uit een staatkundig oogpunt beschouwd. Thans blijft ons nog over de vraag, die meer onmiddelijk op de toekomst betrekking heeft: wat zullen wij doen met het koningrijk Griekenland? Zullen wij het prijs geven om nogmaals bij Turkye te worden ingelijfd, zoo als sommige wat al te zeer anti-russisch-gezinden in hun overdreven ijver voor Turkye hebben voorgesteld? Of zullen wij het aan zijn lot overlaten om over allerlei staatkundige ondiepten en draaikolken rampzalig voort te dobberen, tot dat het een kalme zee en evenwigt vindt na jaren van rampspoed en ellende, zoo als groote mogendheden, die thans in bloei verkeeren, voorheen hebben

gedaan? Of zullen wij trachten zijne gebreken een weinig te herstellen, het een leiband aandoen en het onder onze voogdij nemen, om het ook nu en dan, als het vereischt wordt, te kastijden? Of eindelijk, zullen wij een tooverroede in de hand nemen, en onder den invloed der stem van ALISON, in de negentiende eeuw een nieuw byzantijnsch rijk te voorschijn roepen, en de heilige maagd naar St. Sophia overbrengen en de kooplieden van den Fanar 1) weder, als herstelde koningen van het oosten, onder den gouden troonhemel van THEODOSIUS doen plaats nemen? Dit laatste willen de Grieken zelven, en ieder die het goed met hen meent, verlangt het. Misschien zal dan ook, over eenige eeuwen, als lord PALMERSTON en koning OTTO niet eens meer geraamten zijn, de Voorzienigheid dien schoonen droom verwezenlijken. Dan zal de oude wereld, ten aanschouwe van een ieder, de hand reiken aan de nieuwe, en ARISTOTELES en PLATO zullen uit hunne graven rijzen om hunne wijsgeerige stellingen te verkonden aan de wisselaars van Nieuw Byzantium. Maar noch ALISON noch eenig ander dweepend geschiedkundige zal den Brit eenigen lust inboezemen om die hoop spoedig te verwezenlijken. Het oogenblik is weinig gunstig. Een uitbreiding van het koningrijk Griekenland door de bijvoeging van Thessalie werd, wij erkennen het gaarne, onvoorwaardelijk en duidelijk door keizer NICOLAAS aan koning OTTO weinige maanden geleden toegezegd, en OTTO was vorst en dwaas genoeg om aan die toezegging geloof te slaan; maar dat Engeland en Frankrijk er aan zouden denken om onzen edelen bondgenoot, den Turk, vooral na zijne heldhaftige houding te Silistria te beloonen door een herhaling van het verraad van Navarino, dit zou een uitkomst zijn, die geheel en al gelegen is buiten den kring der diplomatieke waarschijnlijkheid. Wij zouden eerder op dit oogenblik geneigd zijn koning OTTO over boord en het koningrijk hem na te werpen — het kind en de wieg

---

1) Fanar of Fanal is een wijk in Constantinopel, die zijn naam ontleent aan den lichttoren (phanarion) welke zich daar bevindt. Men geeft den naam ook aan de adelijke afstammelingen van grieksche geslachten, die bij de verovering van Constantinopel door de Turken voor de woede der overwinnaars gespaard bleven. Thans zijn zij de hoofden eener invloedrijke partij, die zich ook tijdens de turksche heerschappij in staatsdiensten onderscheidde. VERT.

beiden in de golven te storten, zoo als de Duitschers zouden zeggen — opdat er geen moorden op koninklijk gezag in Thessalie, geen gewettigde zeeschuimerijen in de Aegesche zee meer gepleegd wierden. Maar dat zou een zonderlinge wijze zijn om onze dankbaarheid te betuigen en eene belooning toe te kennen aan de dappere mannen van Missolunghi, waaronder zich een lord BYRON bevond. Laat ons met kalmte erkennen dat de Grieken in dit alles meer ongelukkig dan schuldig zijn. Wij zelven gaven hun een baardeloozen duitschen prins tot vorst, die even als alle duitsche vorsten, vatbaarder was voor russischen dan voor engelschen invloed. Wij zelven vestigden daar de beijersche regering, die het aan de natie voorgeschoten geld, door een willekeurige beschikking, aanwendde tot ijdele vorstenpraal en een nutteloos bureaucratenstelsel. En toen plotseling de Duitschers werden uitgedreven en een fransch stuk papier, constitutie genaamd, werd ingevoerd, was het toen te verwonderen dat in een vergadering van leden zonder eenige opleiding in hunne parlementaire loopbaan, die eensklaps door het algemeen stemregt waren bijeengeroepen, de wijsheid van het volk niet in evenredigheid was met de taak om dat juiste evenwigt in het leven te roepen tusschen beweging voortbrengende en beweging tegenhoudende krachten, waaruit een goede regering bestaat? Andere en grooter volken zijn van ijdele papieren constitutien de speelbal geweest. Dat het volk in Europa, hetwelk nooit in zijne staatkunde gedwaald heeft, den eersten steen op de arme Grieken werpe! Laat hen hun eigen weg bewandelen. De vrijheid is een heilige zaak, zelfs wanneer zij gepaard gaat met zware lasten, een ledige schatkist en een verdorven parlement. God zal herstel geven, al ware het dan ook — zoo geen zachter middel dienstig is — door een tijdperk van drukkend despotisme. Maar misschien kunnen ook de menschen iets doen. Wij zijn allezins geneigd te gelooven dat bij den volgenden vrede de Franschen en Engelschen zeer gemakkelijk koning OTTO zullen kunnen bewegen tot eenige wijzigingen in de tegenwoordige constitutie, waardoor zij minder verderfelijk zal worden, en nuttiger voor de Grieken zal zijn dan thans. Vóór alles zouden wij de tegenwoordige wijze van gemeente-verkiezingen willen afschaffen, volgens welke de koning een lid benoemt van de drie, die door de gemeente verkozen zijn. Zulk een

stelsel blijkt, zoo als het ook uit den aard der zaak blijken moest, de vruchtbare moeder te zijn van kuiperij van het hof, zedebederf van het volk en slecht bestuur der gemeenten. De gemeentebesturen moeten volkomen vrij zijn. Deze vormen een tak van bestuur die, volgens de oudste wetten en gewoonten, kan en moet opgedragen worden aan de Grieken zelven. Voorts zouden wij het algemeen stemregt willen afschaffen als een privilegie, meer nadeelig dan nuttig voor de lagere klassen der maatschappij in alle staten, zoo lang de meerderheid niet wijs en braaf is, maar vooral in zulk een half beschaafden staat als Griekenland. In de derde plaats zouden wij in zulk een schaars bevolkt land het aantal vertegenwoordigers op de helft brengen, en slechts de zoodanigen uitkiezen die in staat en geschikt waren om den staat kosteloos te dienen. Wij zouden eveneens een einde maken aan hunne vrijheid om zich tot in het oneindige met nuttelooze discussien bezig te houden, door de parlementen slechts om de twee of drie jaar bijeen te roepen, en te bepalen dat zij niet langer dan eenige maanden zitting kunnen houden. Thans is het lidmaatschap van het grieksch parlement een goede betrekking voor het lid zelf, die er zijn bestaan in vindt en ook voor zijne vrienden, voor wie hij nu dit, dan dat verkrijgt. Zoo wordt het geld der natie verspild onder een honderdtal menschen, die bijeen geroepen worden om tien maanden in het jaar te spreken. Dit is geheel en al verkeerd. In een klein en arm land moest het gouvernement in de eerste plaats een goedkoop gouvernement zijn, 1) en de tegenwoordige regering van Griekenland is een slechte regering, vooreerst omdat een bewind met een aantal officiele sprekers altijd duur is; en ten tweede omdat er, boven en behalve de uitgaven der regering groote sommen gelds stelselmatig door den koning worden besteed voor allerlei kuiperij en omkooperij, waarvan hij gebruik moet maken om zich in zijne stelling te handhaven.

Of deze veranderingen een volmaakten binnenlandschen

---

1) Aangenaam was het ons ook in de *Αθγνᾶ* daarop met kracht te zien aandringen. De „zwermen noodelooze ambtenaren," waarvan dat blad spreekt, zijn een geschenk van het bureaucratische Duitschland, en de koning is er aan gehecht omdat hij daarin het voornaamste middel ziet om invloed uit te oefenen.

vrede aan dit verdeelde land zouden schenken, valt te betwijfelen, maar zeker zouden zij toch gunstig werken. SARIPOLOS, wiens naam wij reeds meer dan eens noemden, is van oordeel dat elke monarchale regeringsvorm onmogelijk is voor een land als Griekenland, en dat een republikeinsch bondgenootschap, zoo als Zwitserland, de natuurlijke staatsregeling voor de nieuwe Hellenen is. Dat denkbeeld is wel der overweging waard; maar neemt men de partijen in aanmerking, waarin het land bij het eindigen van den omwentelingsoorlog verdeeld was, dan kon toen geen plan, dat op den lossen grond van een vrijwillig bondgenoodschap berustte, verwezenlijkt worden. Thans kunnen de wijzigingen, die door tusschenkomst van het buitenland tot stand mogten gebragt worden, niet in de basis zelve grijpen. Indien de Franschen en Engelschen, die thans den boventoon in het oosten voeren, door hun invloed eenige dier hervormingen kunnen verkrijgen, welke wij aangegeven hebben, dan mogen zij daarvoor niet terugdeinzen; zoo niet, dan herhalen wij wat wij hier boven zeiden: laat het koningrijk aan de Aegesche zee zoo goed mogelijk zijn eigen pad volgen, om door een reeks van dwaalwegen den regten weg te bereiken, even als dit met ons menschen het geval is. Kinderen leeren loopen door vallen, en de meest hopelooze zieke geneest somwijlen, nadat de bekwaamste geneesheeren hem hebben opgegeven en de vrienden van den zieke zich reeds op zijn dood hebben voorbereid. Het is geen gemakkelijke zaak, een volk dat zulk een hoog ontwikkelde en ondoofbare levenskracht bezit als de Grieken, te dooden.

GESCHIEDENIS VAN HET CHINEESCH PORSELEIN.

Het is bekend dat men uit eenige in egyptische graven gevonden posreleinen flesschen heeft willen bewijzen dat de Chinezen reeds 2000 jaar voor Christus porselein gemaakt en tevens met de Egyptenaars handel gedreven hebben. Dat dit evenwel een geheel valsch denkbeeld is, heeft vooral METHURST in zijne geschiedenis van China duidelijk aangewezen, door aan te toonen dat de inscriptien, waarvan sommige dezer flesschen voorzien waren, niets anders bevatten dan verzen van een dichter der dynastie TANG (618—904 na Christus). De heer STAN. JULIEN heeft onlangs in de zitting der fransche Académie des inscriptions dezen strijd nog eens opgehaald, door het voorlezen eener inleiding voor zijn werk: „ Over de geschiedenis van het chineesch porselein." Daarin wijst hij uit chinesche geschiedschrijvers aan, dat de Chinezen voor Christus geboorte slechts gewoon aardewerk kenden en dat het porselein eerst onder de dynastie HAN in het land Sin-ping is uitgevonden. Nu zijn er wel is waar twee dynastien HAN, de eerste van 2072 vóór — de tweede van 220 jaren na Christus: maar toch zoo veel is zeker, dat de uitvinding in het land of de provincie Sin-ping heeft plaats gehad, en deze laatste bestond eerst als zoodanig sedert de stichting van Si-gan-fu (in Schensi), welke hoofdstad eerst in 164 na Christus is gebouwd. Derhalve kunnen wij de ontdekking der porselein-aarde vaststellen tusschen 164—220. De vooruitgang van dezen tak van nijverheid was eerst langzaam: onder de dynastie TSIN was het porselein blaauw en had hooge waarde (265—419 na Christus). De vorsten der dynastie TSCHIN (417—587) gaven een decreet, waarbij den fabriekanten bevolen werd porselein te vervaardigen voor het gebruik des keizers, en dat in zijn hoofdstad Kien-kang, thans Kiang-ning fu, in de provincie Kiang-nan, te bezorgen. Ook voor biographiën der beroemdste porselein-fabriekanten heeft JULIEN gezorgd. Die der stad Tschang-nan werden spoedig beroemd, en onder de dynastie SUNG (1004), werd Tschang-nan de zetel der keizerlijke porselein-fabriek en is dat tot heden gebleven. Door zorgvuldige nasporingen is JULIEN zelfs in staat gesteld het getal der porselein fabricerende provincien op te geven.

Wijze van Uitgave.

Van dit Tijdschrift verschijnt geregeld den 15 van elke maand een aflevering.

De afleveringen bevatten vier à zes vellen druks; zoodanig echter dat een geheele jaargang minstens uit 60 vel bestaat, welke vier deelen zullen vormen, waarvoor omslagen en inhoudsopgaven gratis worden afgeleverd.

De uitgevers hebben gemeend den omvang van elke aflevering niet juister te mogen bepalen, ten einde de redactie niet in de noodzakelijkheid te brengen om, òf een bijdrage af te breken òf minder geschikte stukken als bladvulling op te nemen.

De uitgave geschiedt naar verkiezing der inteekenaren in maandelijksche afleveringen, of in deelen van drie afleveringen. De prijs per jaar is ƒ 6.—

_alb001185402
Album van buitenlandsche lettervruchten. 1854 Deel 4
201018_008